

“Рисалей-Нұр” жинағының авторы

САИД НҰРСИ
(1877 - 1960)

УДК 28
ББК 86.38
Р 50

Рисалей-Нұр жинағының авторы Саид Нұрси:
Ғылыми-көпшілік басылым.
Ауд. Жандос Қиянбеков, Захараддин Батайұлы
Алматы ТОО «Нур Фейз» 2018. – 149 бет.

ISBN 978-601-80605-3-3

Бұл кітап Қазақстан Республикасы Дін істері және азаматтық қоғам министрлігі, Дін істері комитетінің дінтану сараптамасынан өткен. 06.06.2017ж. №14-06-13/323 құжат бойынша сараптама негізінде оң қорытынды алған.

Қазақстан Республикасының аумағында пайдалануға және таратуға шектеу қойылмаған.

УДК 28
ББК 86.38

ISBN 978-601-80605-3-3

© НУРФЕЙЗ ЖШС., 2018

АУДАРМАШЫДАН

Бұл кітап, XIX ғасырдың соңғы ширегінде дүниеге келіп, XX ғасырдың жартысынан асып барып өмірден өткен, Ислам тарихында «Рисалей-Нұр» атты тәпсірдің авторы ретінде аты қалған ғұлама-ғалымның көзінің тірісінде-ақ қағазға түсіп, «Рисалей-Нұр жинағының авторы Бәдіүззаман Саид Нұрси өмір тарихы» деген атпен жарық көрген кітаптан қысқартылып алынған.

Түп нұсқа Түрік тілінде жазылған. Саид Нұрси бүкіл өмірін халыққа Иман ақиқаттарын түсіндіру, иманды сақтап қалу жолына арнаған. Сол жолда мемлекеттік, саяси қайраткерлермен де етене жақын араласады. Дінге саяси жолмен қызмет етемін деп ойлады. XIX ғасырдың соңы мен XX-ғасырдың басындағы әлемдік өзгерістер, бірінен соң бірі жалғасып жатқан саяси төңкерістер, Империялар арасындағы текетірестер, бірінші дүниежүзілік соғыстың нәтижесінде күйреген бірнеше империя. Мұның бәрі мұсылман жұртын бей-жай қалдырған жоқ. Ислам Халифатының орталығы, Османлы мемлекеті осы өзгерістердің қайнаған ортасында еді. Османлы жерінде туып өскен Саид Нұрсиге де бұл өзгерістер қатты әсер етті.

Дінге саяси жолмен қызмет етемін деген кезі, өзі “Бұрынғы Саид” атап кеткен өмірінің 45 жасқа дейінгі кезеңі. Одан кейінгі “Жаңа Саид” кезеңінде саясаттан да қоғамдық өмірден де бас тартып, қалған өмірін Иман және Құран ақиқаттарын түсіндіруге арнады. Оның нәтижесі де Рисалей-Нұр тәпсірі.

Рисалей-Нұр адам баласының бұл өмірге келгендегі негізгі міндетінің не екенін, өмірдің мән-мағынасын Құрандағы ақиқаттарға сай түсіндіріп береді. Табиғатшыл, материялистік ұғымның түпкі мақсаты халықты діннен бездіру, өмірдің нағыз ақиқаттарынан

халықты мақұрым қалдыру. Мұндай қоғамды қорқыту да алдау да оңай. Иманы кәміл мұсылман ондай ойындарға алданбайтыны мәлім.

Сегіз жүз бетке жуық кітаптың қазақ тіліне толық аударылуы уақыттың еншісіндегі нәрсе. Османлы-Түрік тарихынан қазақ оқырмандарының басым көпшілігі бейхабар болғандықтан Саид Нұрсидің кім екендігі және Рисалей-Нұр тәпсірін қандай мақсатта жазғандығы және бұл тәпсірде адам баласының ең үлкен мәселесі – иман ақиқаттары қолға алынғандығы қысқаша жеткізілді.

АЛҒЫ СӨЗ

**Бұл алғы сөз нұрлы қала Мәдинада тұратын
ғұлама-ғалымның қаламынан туған.**

Ұлы адамдардың өмір тарихын оқып отырғанда, немесе өмірінің маңызды сәттері, естеліктері айтылып жатқанда адам басқа бір әлемге кіріп кеткенін сезеді. Көңілін кіршіксіз махаббаттың жалыны шарпып, рухани шаттық сезімі билеп алады. Тарих сахнасына шыққан осындай жандардың жанында талай алыптар аласарып қалады.

Тарихқа көрік берген, есіл ерлер еске түскен кезде,
Рухың да көтерілер, қара жерден көк аспанға ілезде,
Мың Райхан иісі аңқыр, гүл жайнаған көктемдей,
Жұмақтағы бақшалардан тура келіп жеткендей.

«Алғы сөз» жазып отырғанда осы ақиқаттың растығын жан дүниеммен сезіндім. Құрметті оқырманға шынайы ықыласпен ұсынылып отырған бұл шығарма, бір ғасырға жуық берекетті өмірінің әр кезеңі мыңдаған ғажайып істердің сахнасына айналып, көпшіліктің көңілінен орын алған ардақты ұстаз Бәдиүззаман Саид Нұрсиға және оның бір жүз отыз бөлімнен тұратын Рисалей-Нұр жинағына арналған...

Бір кітаптың «кіріспесі» сол кітаптың қысқаша түсіндірмесі деп жатады. Бірақ әр тақырыбы бір кітапқа сыймай қалатын, мағынасы өте терең, аса ауқымды кітаптың өзегін бірнеше бетке сыйғызу мүмкін емес.

Осы уақытқа дейін жазып жүрген прозалық, поэзиялық шығармаларымды жазарда мұншалықты дәрменсіздік, шарасыздық жағдайды бастан кешірмеген едім. Бұл кітаптың қызығына түсіп, шат көңілмен оқыған әрбір адам Бәдиүззаманның бала кезінен-ақ ерекшелігі байқалған, Аллаһтың нұры жауған тамаша тұлға, асқан ғалым екенін көреді.

Қандай да бір ағартушы қайраткердің шынайы болмысын көрсететін ең негізгі өлшем – ол адамның өз қызметін бастаған күні мен жеңіске жеткен соңғы кезеңдерінің арасындағы оның өз бойындағы, тұрмысындағы, мінезі мен рухындағы өзгерістер мен айырмашылықтар.

Мысалға, ол адам алғашқы кезде кішіпейіл, қарапайым болып көрінеді. Қысқаша айтқанда мінез-құлқы, парасаты жағынан нағыз өнеге боларлық жан болады. Ал жеңіске жетіп, абырой жинап, аты шыққаннан кейін бұрынғы кіршіксіз парасаты мен өнеге болар мінезін сақтап қала алды ма?

Әлде жетістіктерге масаттанып, көптеген атақты адамдар секілді жер-көкке сыймай кетті ме?

Міне, ұлы істерді атқаруға бел буған адамның шынтуайтында кім екенін көрсететін ең мөлдір айна Сол.

Тарихта осындай қиын сынақтардан сүрінбей өтудің үлгісін көрсеткендердің басында Пайғамбарлар тұр. Әуелі Пайғамбарлардың Сұлтаны, Пайғамбарымыз Алейһиссалату Уәссалам, одан кейін оның Халифалары мен сахабалар, одан кейін солардың нұрлы жолынан таймаған Заңғар Тұлғалар бар.

Пайғамбарымыздың **الْمَلَأُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ** яғни, «Ғалымдар –

Пайғамбарлардың мұрагерлері» деген хадис шәріпі ғалым болудың қаншалықты жауапкершілігі зор, оңай шаруа емес екенін тамаша түсіндіріп тұр. Олай болса, Хақ жолдың ақиқаттарын түсіндіру барысында, ғалымдардың да пайғамбарлар ұстанған жолмен жүрулері керек. Тіпті бұл жолда кездесер тауға да, тасқа да, ойға да, қырға да, көлге де, шөлге де қарамай, сотқа да тартылып, қапастарға қамалса да, зынданға тасталып, жер аударылса да, у беріліп, өлім жазасына кесілсе де, ойға келмес қанша бәлелерге тап болып, қаншама азап шексе де...

Ал, Бәдиүззаман Саид Нұрсидің жарты ғасырдан астам уақыт бойы осы қасиетті күрестің тар жол тайғақ кешуінен аман шығып, мыңдаған

тосқауылдарды жасындай жарып өтуі, оның Пайғамбарлардың мұрагерлігіне лайық бір ғалым екенін және соны ісімен дәлелдегенін көрсетеді. Әрбір адамның болмысын қалыптастырып тұрған өзіне тән қасиеттері болады. Енді Ұстаздың бойындағы ерекшеліктерге тоқтала кетсек.

Жан қиярлығы: Жалпы күрескер жанның, әсіресе, қоғам-қайраткерінің жеңіске жету жолындағы ең бірінші ерекшелігі жан қиярлығы болуы керек.

Бәдиұзаманның бүкіл өмірі жан қиярлықтың керемет үлгілеріне толы.

Бір кездері Шейхулислам Мұстафа Сабри марқұмнан жанкештілік жайлы, «Бүгінгі таңда Ислам жолында бұл дүниесін ғана емес, ақыретін де пидә қылуға дайын күрескерлер қажет болып тұр», дегенін естіген едім. Ұлы адамның аузынан шыққан бұл сөздердің шын мағынасын толық түсіне алмағандықтан, сопылардың рухани толғанысы кезінде ауыздарынан шығып кететін сөздерге ұқсатып, аса мән бермеген едім.

Кейіннен дәл сондай сөздерді Бәдиұзаманның жалынды жазбаларынан да оқыған кезде ұлы адамдардың жанқиярлықтағы өлшемдерінің де жоғары болатынын түсіндім.

Бәдиұзаман осындай өте сирек кездесетін көріністердің жарқын үлгісі. Бүкіл өмірін күрескерлік жолға арнады. Бұл дүниенің шариғатқа сай қызықтарының өзінен де бас тартты. Оған уақыт та таба алмады. Бірақ, Хақ Тағала оған мына фәни қаламмен суреттеп жеткізе алмастай тамаша сыйлықтар нәсіп етті.

Жан ашырлығы мен мейірімділігі: Ұстаз Хақты да, Ақиқатты да сонау бала кезінде-ақ тапқан еді. Жан дүниесінің толғаныстары мен рухының қалауын түсіну үшін тау ішінде оңаша қалып, жасаған құлшылық, ғибадаттарынан, салған зікірлерінен ләззат алудың сырын тапқан «Ариф-ы Биллаһ» екендігі белгілі еді.

Бірақ, қараңғы түнде салбырап кеп басқан албастыны еске түсірер дінсіздік пен бұзғыншылық деген бәле Ислам әлеміне, әсіресе, елімізге жетіп, жалмап бара жатқан кезде, қасиетті күрес майданына арыстандай атылып шықты. Жан тыныштығын да, өмірдің рахатын да сол жолда пидә қылды. Ал Бәдиұзаманды сол майданға алып шыққан оның жанашырлығы мен мейірімі еді. Мұны оның өз сөзімен жеткізейік: «Маған сен анаған да, мынаған да неге соқтыға бересің дейді. Қарсы алдымда жалыны көк шарпыған сұмдық өрт бар... Ішінде балаларым жанып жатыр... Иманым жанып жатыр. Сол

өртті сөндіру үшін, иманымды құтқару үшін жүгіріп жүргенімде мені шалып құлатқысы келгендерге аяғым тиіп кеткен болса, сол да маңызды ма? Оларға мән беріп те жатқаным жоқ. Ондай алапат өрттің жанында мынадай болмашы нәрсенің не құны бар? Осындай да шолақ пікір, шолақ ойлар болады екен-ау»...

Истиғнасы: яғни, көңіл байлығы. Ұстаз өмір бойы қоғамның барлық деңгейіндегі адамдарға Аллаһтан басқа ешкімге қарыздар болмаудың, Раббымыздың сарқылмас қазынасына арқа сүйеп, адамдардан еш нәрсе алмаудың, қандай жағдайда да осы ұстанымнан қайтпаудың озық үлгісін көрсете білді. Бұл ұстаным, өзінде ғана қалмай шәкірттеріне де сіңген қасиетке айналуына таң қалмау мүмкін емес.

Бұл мәселені Ұстаз Мектубат деп аталатын кітабының екінші мектубында алты жақты түсіндіре келіп былай дейді:

Біріншісі: Хақ жолдан тайған азғындар, ғалымдарды «өз ілімдерін пайдаланып мал табады» деп кінәлайды. «Ілім мен дінді өздеріне күнкөріс көзі етуде» деп, оларға ынсапсыз түрде тиісуде. Олай емес екенін оларға іс жүзінде дәлелдеу керек.

Екіншісі: Ақиқатты жаю жолында Пайғамбарлардың ізінен еруге міндеттіміз. Қасиетті Құранда ақиқатты жаюшылар

﴿إِنْ جَرَىٰ الْأَعْلَىٰ اللَّهُ﴾ **إِنْ جَرَىٰ الْأَعْلَىٰ اللَّهُ** деп адамдардың заттай

көмегінен бас тартқаны айтылады...

Рисалей-Нұр шәкірттерінің ақиқаттарды жаю жолындағы жетістіктері осылай Пайғамбарлардың жолын ұстанудағы табандылықтарының нәтижесі.

Осындай табандылықтың арқасында Ұстазымыз ілімнің абыройын алмастай құнды күйінде сақтап қалды.

Талай адам жетегінде кеткен ақша, пара, мансап, байлықтың еш біріне де көңіл аудармады.

Үнемшілдігі: Үнемшілдік – жоғарыда айтылған көңіл байлығының іс жүзінде жүзеге асуы деуге болады.

Үнемшілдік сарайына көңіл байлығы (қанағатшылдық) деп аталатын есіктен кіруге болады. Бұл екеуі ажырамас бір бүтін.

Пайғамбарларды үлгі тұтуды өмірлік қағидаларына айналдырған Ұлы күрескердің үнемшілдігі оның осы ұстанымдарынан туындайтын. Күніне бір тостақ көже мен бір үзім нан, бір кесе су жеткілікті еді. Ол «Ішіп-жеу үшін өмір сүрмеді. Өмір сүру үшін ішіп-жейтін».

Ұстаздың өмірлік ұстанымдарын түсінгеннен кейін, оның үнемшілдігін мұндай ұсақ-түйек нәрселермен салыстыруды жөн көріп тұрғаным жоқ. Ол кісінің рухани жақтарын айта кеткім келеді.

Мысал үшін Ұстаз ой-пікірді, зейінді, қабілеттерді, уақытты пайдалануда ысырапқа, жоқтан өзгеге пайдалануға жол бермейтін. Осы өмірлік ұстанымдарын шәкірттеріне де үйретіп, олардың да бойына сіңіре білген жан... Сондықтан да Нұр шәкіртіне бос сөз тыңдату, қажеті шамалы нәрселерді оқыту да оңай нәрсе емес.

Ұстаздың өте мықты Педагог-Тәрбиеші екенін, тәрбиелеп шығарған шәкірттері іс жүзінде дәлелдеп тұр. Үнемшілдіктің де жарқын үлгілерін алтын әріптермен жазып кеткен ерекше жан.

Кішіпейілдігі мен өзін төмен ұстауы.

Рисалей-Нұрдың бүкіл әлемге кең таралуына осы екі қасиеттің әсері мол. Өйткені, Ұстаз өз шығармаларында немесе сұхбат барысында өзін «Ең жоғарғы дәрежелі білгір» етіп көрсеткен жоқ. Оның кішіпейілдігі, шынайылығы жұрттың көңіліне жол тауып, олардың қолдау көрсетуіне жол ашты.

Ұстаз өте кішіпейіл жан. Адамға ғана емес, еш нәрсеге де зиян тигізбеу, ренжітпеу жолында өзі қаншама қиыншылықтарға шыдап келді... Бірақ Иман мен Құранға ешкім тиіспеуі керек, оның шарты сол еді. Ал оларға тиісер болса, толқындары аспанға шапшыған, жағалаудың зәресін алып, айбат шеккен теңіздей боп кететін. Өйткені ол Қасиетті Құранның қызметшісі, Иман шекарасының қаһарман қарауылы еді. Мұны өзі былай жеткізеді: «Бір сарбаз қарауылда тұрғанда бас қолбасшы келсе де қаруын тастамайды ғой. Мен де Құранның қызметшісі және солдатымын. Күзетте тұрған кезімде алдыма кім келсе де ақиқаттан танбаймын, бұқпаймын (бас имеймін).

Ұстаздың ғалымдық, ойшылдық, сопылық, әдебиетшілік қырларына да тоқтала кеткім келген... Алайда мұндай терең тақырыптарды бірнеше бетке сыйғызу мүмкін болмағандықтан қысқа ғана қайырып, бірнеше сөйлеммен шектелуді жөн санадым.

Іліми ерекшелігі: Ұстаз Рисалей-Нұр жинағында діни, әлеуметтік, психологиялық, құқықтық, философиялық, әдеби, тасаввуфи (сопылық) тақырыптардағы өте маңызды мәселелерге тоқтала отырып, барлығын да жан-жақты түсіндіріп берген. Көптеген ғалымдар түсіне алмай қиналған, тіпті, бұрыс кеткен тақырыптардың өзін, Әһл-и Сүннет ұстанымына сай, қарапайым халықтың түсінуіне оңай мысалдармен жеткізе білген.

Ойшылдық жағы: Әр бір ойшыл адамның өзіне тән ойлау жүйесі, пікірі, өмірдегі мақсаты, «Идеалы» болады. Ал, Ұстаздың ой-пікірі, мақсаты – әлемдерді Жаратушы Аллаһтың бар және бір екенін, Құран Кәрімнің Аллаһтың сөзі екендігін ғылыми, логикалық дәлелдер арқылы насихаттау.

Тасаввуфи (сопылық) жағы:

Нақшибенді тариқатының танымал Шейхтерінің бірі Пайғамбарымыздың сүннеттерін орындауға аса мән беретін бір ғалымнан: Ғұламалар мен сопылар арасындағы бір-бірін түсінбеушіліктің себебі не? деп сұрағанымда.

- Ғалымдар Пайғамбарымыздың іліміне, сопылар да амалдарына мұрагер болып қалған. Ал, Әлемнің мақтанышы болған Кісінің іліміне де, амалына да мұрагер бола алған адамды «Зулжанахейн», яғни «Қос қанатты» дейді. Тариқаттың мақсаты Пайғамбарымыздың мінез құлқын бойына сіңіріп, рухани дерттен арылып, Аллаһ ризашылығы жолында жанқиярлық таныту. Осы ұлы дәрежеге қол жеткізген адам ақиқатты табады. Яғни, тариқаттың мақсаты болған межеге жеткендер болып саналады. Бірақ, бұл мәртебеге жету оңай болмағандықтан, сол мақсатқа жетуді оңайлату үшін тариқаттағы көпшілікке мәлім шектеулер ортаға шыққан. Қорыта айтқанда, тариқат шарифат шеңберінің ішіндегі кішкене шеңбер. Тариқаттан шыққан адам әлі де шарифат шеңберінде қала алады. Бірақ, шарифат шеңберінен шығып кеткен адам мәңгі өкінетін болады, деген еді.

Бұл кісінің айтқандарына қарағанда Бәдиүззаман салған Нұр жолы мен нағыз тариқаттың арасында түсініспеушілік тудыратын ешқандай нәрсе жоқ. Екеуі де Аллаһтың ризашылығына, нәтижесінде Жәннатқа, оның ар жағында Аллаһтың дидарын көруге апаратын жол.

Олай болса, осы асыл мақсатты нысана еткен бір сопы бауырымыздың Рисалей-Нұрды сүйіспеншілікпен оқуына еш кедергі жоқ. Рисалей-Нұр Құраннан нәр алған Иман және білім жолы.

Ұстаздың әдебиетшілік қыры.

Әдебиетшілер, ақындар, ғалымдар, ойшылдар бұрыннан бері екі түрлі ұстанымда келеді. Біреулері ұйқасқа, жазылу мәнеріне, сөз саптауға баса мән бергендіктен мағына мен пікір екінші сатыда қалатын. Екінші топ, мағына мен мақсатқа көп мән бергендіктен

сөз саптау, әдеби иірімдер құрбан болып кететін. Бәдиүззаманның шығармалары тек қана құлаққа жағымды, тамаша сөз саптаулар емес, мағыналық жақтан да жүрекке жағымды, рухқа нәр беретін, ар ождан мен ой пікірді баға жетпес құндылықтарға жетелейтін, діни сезімдер мен имани сананы жетілдіретін тамаша туындылар.

Ұстаздың сезімдері қаншалықты жоғары, ой-пікірі терең, қиялы ұшқыр екендігіне шығармалары куә. Сөз өнеріне жүйріктігі сол, әр тақырыптың ерекшеліктеріне қарай сөз саптауы да өзгеріп отырады. Мысалы: Ғылыми философиялық тақырыптарда, логикалық дәлелдермен ақылды ырқына көндіретін қанатты сөздер мен сөз тіркестерін қолданады, бірақ сол сөздер рухқа нәр беріп, көңілді де толқытып жібереді. Яғни, бір сөз бүкіл сезімдерге бірдей әсер етеді. Мысалға: Аспан әлемін, күнді, жұлдыздарды, әсіресе көктемді суреттеп, Аллаһ Тағаланың сол әлемдерде көрініп тұрған құдіретінің күштілігін айтып жатқанда өте шебер суретшінің ең әсерлі бояулармен салған суретін еске түсіреді....

Рисалей-Нұр – Құран Кәрімнің бүкіл ғаламды жайнатып тұрған бақшасынан терілген гүл десте. Рисалей-Нұрда да сол бақшаның нұры, сәулесі, иісі бар.

Али Улви Құрыжы

КІРІСПЕ

Айта кететін бір нәрсе, бұл кітап Ұстаздың бүкіл өмірін толық суреттеп бере алмайды. Қысқаша ғана баяндалады.

Ұстаз баяғыдан бергі сұхбаттарында, қазір жамағатқа баса мән берілетін кез екенін, жеке тұлғалардың ерекшеліктері мен артықшылықтары Иман жолындағы қызметке жамағаттың рухани тұлғасындай әсер ете алмайтынын айтуда. Сондай-ақ, өзінің фәни тұлғасынан гөрі Құран Кәрімнен мөлдіреп шыққан Рисалей-Нұрға назар аударылғанын қалайды.

Рисалей-Нұрдағы бүкіл құндылықтар мен артықшылықтардың Құран ақиқаттары екенін қайта-қайта ескертуде. Өзі туралы осындай кітап дайындалып жатқанын естігенде: «Түгел жазып, көп соза берудің қажеті жоқ. Тек Рисалей-Нұр қызметіне қатысты жәйттер ғана жазылсын» деп хабар жіберуіне орай, жеке басына қатысты жағдаяттар қысқаша түрде жазылды. Ұстаздың өміріне, Нұр қызметіне қатысты хаттарды, соттағы қорғау сөздерін, әр түрлі кезеңдерде жазылған, өзінің сол кездегі жай-күйін білдіретін мақалалары мен естеліктерін қаз-қалпында енгіздік.

Бәдиүззаман өз хатында: Аллаһ қабыл көрген осындай тәпсірдің, менің қаламым арқылы жазылуына лайықпын деп санамаймын. Бірақ, елеусіз ғана бір дәннен алып ағаш жарату Құдіреттің қолында және Ұлылығының бір дәлелі. Ант іше отырып айтарым: Рисалей-Нұрды мақтаудағы мақсатым, Құран ақиқаттары мен Иманның шарттарын түсіндіру, дәлелдеу және соларды жар салу ғана.

Нәпсімнің кемшіліктері мен айыптарын көрсетіп, рияшылдыққа бой алдыртпағаны үшін Раббыма жүз мың шүкір етемін. Қабыр аузында тұрған адамның фәни дүниеге қызығып, рияшылдық жасауы һәм ақымақтық, һәм өкінішті жағдай. Рисалей-Нұрдың игіліктері Құраннан сүзіліп шыққан, тек қана Иман ақиқаттарын жеткізуші нәрселер болғандықтан ғана жар салудамын. Рисалей-Нұрдағы ақиқаттар мен кемелдіктер менікі емес Құрандікі, Құраннан шығуда....

Ұстаздың өмірі, дін, иман жолындағы қызметі жайлы әңгімені екі бөліп қарастыруға болады.

Біріншісі: Балалық шағы, білім жолындағы ізденістері, Ван қаласындағы өмірі, Стамбулға келуі, саяси өмірі, әр түрлі саяхаттары, бірінші дүниежүзілік соғысқа қатысуы, Ресейде тұтқында болған кезі, Стамбулға оралуы және Ислам академиясында қызмет атқарған кезі, Ұлт азаттық соғыс кезіндегі Стамбулдағы әрекеттері, Анкараға келуі және алғашқы ұлттық мәжілістегі әрекеттері мен қалған өмірін Ван қаласында қоғамнан жырақ, тек қана құлшылықпен өткізуге шешім қабылдауы сынды әрқайсысы өзінше бір тақырыпқа айналған бірінші бөлімі, Иман мен Құранға қызмет етуге арналған өмірінің екінші жартысына дайындық, соның бастамасы іспетті.

Екіншісі: Ван қаласына оралып, қоғамдық өмірден жырақ, Аллахқа құлшылық етуден басқаның бәрін тәрк еткен кезінде, батыстағы Спартаның Барла ауылына жер аударылуынан басталады.

Өмірінің екінші жартысы Бірінші дүниежүзілік соғыстың нәтижесінде Османлы халифалығының күйреуінен соң, адамзаттың сан ғасырлық мәдениетін тас-талқан етіп, кітаби діндерді жоюды негізге ала отырып, адамзаттың жартысын езгісіне салған коммунистік режимнің елімізге да ауыз салып, қауіп төндірген кезеңіне тұспа-тұс келеді. Бұл кезең мың жылдан бері Құранның ту ұстаушысы қызметін атқарған, ғасырлар бойы Ислам жолында аянбай еңбек еткен қаһарман халықтың жағдайды жіті қадағалап, өте сақ қимылдауы қажет кез еді.

Ұстаз, Рисалей-Нұрдың жазылу кезеңдерінде Құранның мұғжизалы нұрларынан туындап жатқан бұл жазбалардың баршаның көңілінен шығып, қолдау табатынын, елімізге дінсіздік ұғымының жайылуына тосқауыл болатынын, Отанымыз бен халқымыз үшін Құранның берік қамалындай қызмет атқаратынын, Рисалей-Нұрдан сабақ алған Түрік халқының қайтадан Исламның қаһарман әскеріне айналатынын, ресми оқу-ағарту орындарының Құран ақиқаттарына бет бұрулары арқылы халқымыздың рухани да, экономикалық жақтан да дами түсетінін, Исламның үлкен күшке айналатынын айтатын.

Бәдиүззаман, Рисалей-Нұр тәпсірін қандай да бір атақ даңқтың, мақам-мәртебенің әсерінсіз, ешқандай моральдық-материалдық пайда көздемей, Құран Кәрімді ғана қайнар бұлақ ете отырып, баршаға

түсінікті тілмен, көпшіліктің көкейіне қонымды мысалдармен жазып шыққан. Бұл еңбектен белгілі бір топ қана емес, барша жұрт пайдалануда.

Рисалей-Нұрдың жолы қазіргі кездің шарттарына, адамдардың рухани жағдайына ең қолайлы, ең қысқа және баршаға арналған Құранның ұлы даңғылы. Ол, ілім мен тәфәккүрді (ой-толғау) негіз ете отырып ілгерілеуде. Рисалей-Нұрды оқып, одан сабақ алғандар, саналы түрде Иман ақиқаттарына қол жеткізгендіктен бұл дүниедегі жұмыстарын ақыреттегі мәңгі өмірінде бақытқа бөлену үшін баспалдақ етуде. Ислам дініндегі осы бір ұлы ақиқатты түсінген жандар Хақ дінге қызмет етудің ләззатын алуда. Ақиқатты іздегенмен таба алмай жүргендерге ақиқатты жеткізуге тырысуда. Профессор, шәкірт, депутат кім болса да айналасына ақиқатты жеткізуге міндетті.

Ұстаздың Аллаһ ризалығы үшін ғана жасап жатқан еңбектері мен әрекеттерін көріп, басқа мақсат, басқа ниеті бар, басқа ойы бар деп тон пішкендер тек қана өздерінің ақиқаттарды көре алмайтын соқыр, надан екенін көрсетуде. Адамның рухы мен адами болмысының қалайтын бақыты тек қана Құранның даңғыл жолы мен Аллаһтың ризашылығында. Бәдиүззаман, Рисалей-Нұр арқылы адамзатқа осы жолды көрсетті. Адамзат үшін сырат-ы мустақиммен (тура жолмен) жүрудің қаншалықты қажет екенін паш етті.

Баспаға дайындаушылар

Бірінші бөлім

ӨМІРІНІҢ АЛҒАШҚЫ КЕЗЕҢІ

Бәдиүззаман Саид Нұрси 1877 жылы Битлис уәлаяты Хизан ауданына қарасты Нұрс ауылында дүниеге келді. Әкесінің аты Мырза, анасының аты Нұрия. Тоғыз жасына дейін ата-анасының қолында болды. Сол кездері медреседе оқып жүрген ағасы Молла Абдуллаһтың ауылдағы оқымаған балаларға қарағанда күннен-күнге кемелденіп келе жатқанын, мұның да білім арқылы болып жатқанын сезіп, қайран қалады және білім алуға бел буады.

Осындай ниетпен Тағ ауылындағы молла Мехмед Әминнің медресесіне барады. Бірақ мұнда көп қала алмайды. Тумысынан бойына біткен намысын қорғау, тіпті бұйыра айтылған бір сөздің өзін көтере алмауы сынды қасиеттері бұл жерде көп қала алмауына себеп болады. Ауылына қайтып келеді. Енді, аптасына бір рет демалысқа келетін ағасынан сабақ алу үшін оны асыға күтетін болды. Кейінірек Хизан Шейхінің медресесіне барады. Бұл жерде де көп қала алмай ауылына қайтады. Сол жылдың көктеміне дейін үйінде болады. Сол кезеңде мынадай бір ғажайып түс көреді. Қиямет - қайым болып, бүкіл әлем қайта тіріліпті. Молла Саид Пайғамбарымызды (С.А.У.) зиярат етуді ойлайды. «Жұрттың бәрі Сырат көпірінен өтеді ғой, Ол кісіні сол жерде күтейін» деп, Сырат көпіріне келеді. Барлық Пайғамбарларды зиярат еткеннен кейін, Пайғамбарымыз Мұхаммед (С.А.У.)-ді зиярат етеді.**(сілтеме)*

Бұл ақиқатты өмірдің өзі көрсетіп берді. Бала кезінде-ақ ғасырдың ғұламасы ретінде танылып, ешкімнен ешқандай сұрақ сұрамаған еді. Бірақ өзіне қойылған сұрақтардың бәріне міндетті түрде жауап беретін.Осыдан кейін білім алуға деген құштарлығы бұрынғысынан

**(Сілтеме) Өмір тарихы кітабына енгізілмей қалған бұл түстің ақиқатын кейін былай жеткізген еді. Молла Саид Пайғамбарымыздан өзіне ілім берілуін сұрайды. Пайғамбарымыз (С.А.У.) ұмметіне ешқандай сұрақ қоймау шартын қабыл алса, Құран ілімінің үйретілетінін айтады.*

да арта түседі. Әкесінен рұқсат алып, жолға шығады. Арвастағы Молла Мехмед Әмин және Мир Хасан Уәли медреселерінде болады. Содан соң Молла Мехмед деген кісімен бірге Эрзурумға қарасты Баязитке жол тартады.

Білім жолындағы нағыз оқуы осы жерден басталады. Осы уақытқа дейін араб тілінің грамматикасына қатысты «Сарф», «Нахив» қағидаларымен шұғылданған еді. Баязитте Шейх Мехмед Жәлел Хазіреттің алдында алған сабақтары үш айға созылды.

Осы уақыт ішінде жиырма жыл оқылуы керек ілімдер мен пәндердің негіздерін оқып, жаттап алады. Мұны байқап жүрген мұғалімдердің «Қай ғылымды жақсы меңгердің?» деген сұрақтарына, «Бұл ғылымдарды бөліп-жармаймын. Не бәрін де меңгердім, немесе ешқайсысын да меңгере алмадым» деп жауап беретін.

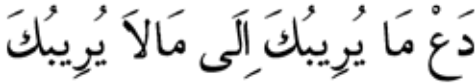
Қолына алған кітаптың барлығын да түсініп алатын. Жиырма төрт сағаттың ішінде «Джем-ул Джеват», «Шерх-ул Меуақыр», «Ибн-үл Хажер» сынды кітаптардың екі жүз бетін өздігінен түсініп, талқылай беретін. Ғылымға берілгендігі соншалық, былайғы өмірмен шаруасы да болмайтын. Ғылымның қай саласынан болмасын өзіне қойылған сұрақтарға ойланбастан жауап беретін.

* * * *

СОЛ КЕЗЕҢДЕРГЕ ҚЫСҚАША ШОЛУ

Сайд Нұрси алғашқы кезде материалистік философияны зерттейді. Дүниелік істерге көңіл бөлмей, тек қана құлшылықпен шұғылданды. Тамақты аз ішетін. Үш күнде бір тілім нанмен ғана отырған кездері болды.

Кейіннен, Хазіреті Имам Ғазалидің «Ихя-ул улумында» сопылық

назармен айтылған қағидасына сүйеніп, нан жеуді де қойып, тек қана өсімдіктермен қоректенген кездері болды.

Аз сөйлейтін. Атақты Күрд әдебиетшісі Молла Ахмед Хани Хазіреттің адамдар күндіз кіруге қорқатын мазарына кіріп отыратын, кейде тіпті сонда қонып қалатын. Сондықтан жұрт оған: «Ахмед Хани Хазіреттен рухани демеу алуда» дейтін. Бұны бұрынғылар айтып кеткен адамның кереметтеріне балайтын. Сол кезде ол он үш-он төрт жастарында еді. Бағдадқа барып атақты ғалымдармен кездескісі келетінін айтып, ұстазынан рұқсат сұрайды. Дәруіштің киімін киіп, жолға шығады. Үлкен жолдармен айнамай-ақ тау-тастың, орман-тоғайдың арасымен тіке тартады. Осылайша Битлиске келеді. Мұнда Шейх Мехмед Әмин Әпендінің жанында қалып, екі күн сабақ алады. Шейх Мехмед Әмин ғалым-ұстаздардың киімін киіп жүруін өтінеді. Молла Саид былай жауап береді:

- «Мен әзірге кәмелеттік жасқа толмаған баламын. Ғалым-ұстаздың киімін кие алмаймын. Жас баланың ондай киіммен жүргенін жөн көрмеймін».

Ол жерден Ширвандағы үлкен ағасы молла Абдуллаһқа барады. Сол жерде екеуара мынадай әңгіме өрбиді.

Молла Абдуллаһ: Сіз кеткеннен кейін мен «Шәрх-і Шәмси» кітабын бітірдім. Сіз не оқып жүрсіз. Молла Саид: Мен сексен кітап оқыдым.

- Сен не айтып тұрсың?

- Бәрін де оқып шықтым. Оларға қосымша ретінде, медреседегі оқу кітаптарына жатпайтын бірнеше кітапты бітірдім.

- Олай болса, сенен емтихан алып көрейін.

- Қандай сұрақ қойсаңыз да дайынмын.

Молла Абдуллаһ інісін сынап көреді де, білімінің кемелдігін көріп, риза болады.

Сегіз ай бұрын өзі сабақ беріп жүрген інісін ұстазым деп танып, шәкірттерінен жасырын түрде інісінен сабақ ала бастайды. Мұны байқап қалған шәкірттеріне, інісін тіл-көзден сақтау үшін «мен оған сабақ беріп жүрмін» деген екен.

Ол жерде біршама болғаннан кейін Сииртке келеді. Сол жердегі молла Фетһуллаһтың медресесіне барғанда, молла Фетһуллаһ: Былтыр «Суютиді» оқып жүр едің, биыл «Молла Жамиді» оқып жүрсің бе? – дейді.

- Иә, «Молла Жамиді» оқып бітірдім.

Молла Фетһуллаһ қай кітапты сұраса да, «бітірдім» деген жауап алған соң, осынша кітапты аз уақытта бітіріп қойғанына сене алмай таң қалады.

- Былтыр асау едің, әлі де өзгермегенсің бе? дейді.

Молла Саид: Бір адам нәпсісіне соққы беру үшін ақиқатты жасырып қалуы мүмкін, бірақ әкеден де құрметті Ұстаздың алдында ақиқаттан басқа еш нәрсе айтуға тиісті емес. Мені жаңағы айтқан кітаптар бойынша сынап көріңіз, дейді. Молла Фетһуллаһ қай кітаптан сұраса да тамаша жауап береді.

Бұл хабарды естіген және бір жыл бұрын ғана Саидтың ұстаздарының ұстазы болып жүрген Молла Али Суран деген кісі молла Саидтан сабақ ала бастайды.

Молла Фетһуллаһ: Алғыр екенсіз, жаттау қабілетіңіз қалай? Екі рет оқу арқылы «Макамат-ы Харириден» бірнеше жолды жаттап ала аласыз ба? – деп кітапты ұсынады.

Молла Саид кітапты қолына алып, бір оқығанда бір бетті жаттап алып, қайталап береді. Молла Фетһуллаһ зеректік пен жаттау қабілетінің бір кісінің бойында аса жоғары дәрежеде кездесуі өте сирек нәрсе деп қатты таң қалды. Молла Саид сол жерде жүріп, күніне бір сағат шұғылдану арқылы «Джем-ул Джеуами» кітабын бір аптада жаттап алады.

Молла Фетһуллаһ: - Біздің медресеге бір жас шәкірт келді. Қандай сұрақ қойсам да, ойланбастан жауап береді деп, ғұламалар арасында молла Саидты мақтайды. Осыдан кейін ғұламалар жиналып, Молла Саидқа сұрақ қоя бастайды. Бүкіл сұрақтарға нақты жауаптарын алған ғұламалар Молла Саидтың қарапайым бала емес екенін түсініп, ерекше құрмет көрсетеді...

Он бес, он алтыға енді келген бозбаланың дене бітімі де, күш-қайраты да ерекше еді. «Мәшһүр Саид» атанып кетеді. Бұдан кейін, молла Саид біраз уақыт Сиирт, Битлис, Ширван, Тилло сынды қала, қыстақтарда болады. Тиллода жүргенде, түсінде хазіреті Абдулқадир Гейланиді көреді. Түсінде Абдулқадир Гейлани (Қ.С.) молла Саидқа былай дейді: «Миран тайпасының көсемі Мұстафа Пашаға бар, хақ жолға шақыр. Зұлымдықты қойып, намаз оқысын, Аллаһтың әмірлеріне мойынсұнсын, осыны түсіндір. Түсінбейтін болса өлтір.

Молла Саид ояна сала жолға шығады. Миран тайпасының көсемі Мұстафа Пашаның шатырына барса, ол кісі жоқ екен. Сол жерде жатып біраз тынығып алады. Мұстафа Паша келгенде жұрттың бәрі атып тұрады. Ал, Молла Саид орнынан да қозғалмайды. Мұны байқап тұрған Паша, мыңбасы Фәттаһ мырзадан, “мынау кім?” деп сұрайды. Фәттаһ мырза молла Саид екенін айтады. Ал, Мұстафа Паша ғалымдарды жақтырмайтын. Одан әрмен ашу қысып булығы түседі. Молла Саидтан неге келгенін сұрайды. Молла Саид: Сені тура жолға шақыруға келдім. Не зұлымдығыңды қойып, намазға жығыласың, не мен сені өлтіремін дейді. Мұны естіген Паша қатты ашуланып, сыртқа шығып кетеді. Біраздан кейін қайтып келіп, неге келгенін тағы да сұрайды: - Жаңа саған айттым ғой, сол үшін келдім! дейді. Мұстафа Паша шатырдың тіреуіне ілулі тұрған Саидтың қылышын көріп,

- Мына жаман қылышпен бе? - дейді.
- Кесетін қылыш емес, қол ғой, – деген жауапты естіген Мұстафа Паша қайтадан сыртқа шығып кетеді.

Біраздан кейін қайта келіп, - Менің қол астымда көптеген ғалым ғұламалар бар. Егер солардың бәрін жеңіп шықсаң, сенің айтқаныңды орындаймын. Ал, жеңе алмасаң, сені Ефраттың суына лақтырам дейді. Молла Саид:

- Ғалымдардың бәрін жеңіп шығу менің қолымда емес. Мені өзенге лақтыру да сенің қолыңда емес. Бірақ ғалымдарға жауап беріп болғаннан кейін маған бір маузер бересің. Егер сөзіңде тұрмасаң сені сонымен атып өлтіремін.

Осы әңгімеден кейін атқа мініп Пашамен бірге Жәзираға қарай жолға шығады. Паша жол бойы бұған тіл қатпайды. Бани Тамы деп аталатын жерге жеткенде Молла Саид біраз тынығып алу үшін

жата кетеді. Ұйқыдан тұрған кезде қолдарына кітаптарын ұстаған ғалымдарды көреді. Аمانдық-саулықтан кейін ортаға шәй келеді. Молла Саидтың атын естіп жүрген ғалымдар шәйді де ұмытып, молла Саидқа қояр сұрақтарына дайындалумен болады. Молла Саид өзінің шәйін ішіп бітірген соң, алдында аңтарылып тұрған бірнеше ғалымның да шәйларын ішіп қояды. Аналар мұны байқамай, өздерімен өздері әлек болуда еді. Мұстафа Паша: Мен оқымысты емеспін бірақ, Сендер молла Саидтан жеңіліп қаласыңдар. Сендер ойға шомып тұрғанда молла Саид сендердің бір-екі кесе шәйларынды ішіп алды дейді.

Осылайша біршама әзіл әңгімеден кейін Молла Саид: Мырзалар! Мен ешкімнен сұрақ сұрамауға ант еткен адаммын. Мен сіздерге сұрақ қоймаймын. Сіздердің сұрақтарыңызға дайынмын дейді. Ғалымдар қырық шақты сұрақ қойып, бәріне де жауап алғаннан кейін, жиын тарқай бастайды. Сол кезде бір сұрақтың жауабын дұрыс айтпағаны Молла Саидтың есіне түседі. Анадай жерде кетіп бара жатқан ғалымдардың артынан айқайлап,

- Кешіріңіздер мына сұрақтың дұрыс жауабы былай болатын. Мен қате айттым, бірақ сіздер қабыл көрдіңіздер, дейді.

Сонда ғалымдар: Бізді енді шынымен-ақ жеңіп шықтыңыз, дейді. Сол ғалымдардың біразы молла Саидтан сабақ ала бастайды.

Мұстафа Паша да уәде еткен маузерін беріп, намазға жығылады.

Бір күні Мұстафа Паша екеуі ат жарысқа шығады. Мұстафа Паша Молла Саидқа бас білмеген асау ат дайындатады. (Құдай біледі, аттан құлап өлсін деген болуы керек). Ол алты жасар Молла Саид атқа мініп, шаба жөнеледі. Асау ат ырық бермей ала қашады. Тізгінді қанша тартса да, тоқтата алмайды. Ойнап жүрген балаларға қарай тура тартады.

Жәзиралық ағалардың (төрелердің) біреуінің баласын қағып түсіреді де алдыңғы екі аяғын көтеріп тұрып, екі жауырынның ортасынан жаншып өтеді. Бала тыпырлаған күйі талып қалады. Айналадағылар жүгіріп келгенде баланың сұлқ жатқанын көріп, Ағаның (төренің) қызметшілері қанжарларын суырып алып, Молла Саидты өлтірмекке ұмтылады.

Молла Саид револьверін қолына алып былай дейді: «Ақиқатына келер болсақ, баланы Аллаһ өлтірді. Сырт қарағанда, ат өлтірді. Себептеріне қарасақ, Таз Мұстафа өлтірді, өйткені мына асау атты

сол берді. Токтаңдар, мен балаға бір қарайын. Егер шынымен өліп қалған болса, содан кейін шайқаса жатармыз». Содан соң баланы қолына алып, мұздай суға батырып алады. Бала күлім қаққан қалпында көзін ашады...

.....

Ванда ағартушы ғалымдар болмағандықтан, Хасан пашаның шақыртуы бойынша Молла Саид Ванға келеді. Ванда он бес жыл тұрды. Арасында ел аралап, сабақ берді. Әкімдерге, мемлекеттік қызметкерлерге ендігі жерде бұрынғы әдіспен шектеліп қалмай, пән ғылымдарын да қоса оқыту қажет екенін айтатын. Өзі де пән ғылымдарын зерттей бастайды. Аз уақыттың ішінде Тарих, География, Математика, Геометрия, Геология, Физика, Химия, Астрономия, Философия пәндерінің негіздерін үйреніп алады. Бұл ғылымдарды арнайы мұғалімнен сабақ алмай-ақ, өздігінен, кітап оқып, талқылау арқылы үйренеді. Жас жігіттің осындай ерекшеліктеріне тәнті болған ғалымдар Молла Саидты «Бәдиуззаман» (заманының озығы) деп атап кетеді.

Сол кезеңде Бәдиуззаман өзінің осы уақытқа дейінгі жинаған діни, ғылыми білімдерін бір-бірімен ұштастыра отырып, сол кездің қажетіне қарай сабақ беру методикасын ойлап шығарады.

Молла Саидтың сол аймақтың ғалымдарына ұқсамайтын принциптері бар еді.

1. Ешкімнен ешқашан сыйлық алмау, жалақы да алмау. Кейінгі кезеңдерде де қаншама қапастарға түсіп, жер аударылса да ешкімнен еш нәрсе алмағандығына тарих куә.

2. Ешбір ғалымға сұрақ қоймау. Тек өзіне қойылған сұрақтарға жауап беретін. «Мен ғалымдардың білімдерін жоққа шығармаймын. Олай болса, оларға сұрақ қою артық болады. Ал менің білімімнен күмәнданатындар болса, сұрақтарына жауап берейін» дейтін.

3. Өз шәкірттерін де зекет, сыйлық алудан тыятын. Оларды тек қана Аллаһ ризалығы үшін жұмыс істеуге баулитын. Тіпті олардың ас-ауқатын көбіне өзі көтеретін.

4. Дүниелік еш нәрсеге көңіл аудармайтын. «Бүкіл мал-мүлкімді бір қолыммен көтеріп кете беруім керек» дейтін.

Ол кездегі ең үлкен арманы Битлис пен Ванда Мысырдағы «Әл-Әһар» университеті сияқты өзі «Медресетуз – Зеһра» деп ат қойған оқу орнын ашу еді.

Мұны тек ой-арман күйінде қалдырмай, іске асыруға бар күшін салып жүрді.

Бәдиуззаман Ванда жүргенде Уәли (Губернатор) Тахир Пашамен бірге газетке шыққан Исламға қатысты хабарларды талқылап отыратын. Бір күні Тахир Паша бір газеттен мынадай хабар оқыды. Британ мәжілісінде, отарланған елдерге жауапты министр Құран Кәрімді қолына ұстап тұрып: “Мұсылмандардың қолында мына Құран тұрғанда біз оларға толық билік жүргізе алмаймыз. Не істесек те, олардың қолынан Құранды алып қоюымыз керек. Не болмаса, мұсылмандарды діннен, Құраннан бездіруіміз керек!”, депті. Бұл хабар оның бойында айтып жеткізе алмастай әсер қалдырады. Осы оқиғадан кейін Бәдиуззаман, «Құранның сөнбейтін, сөндірілмейтін нұр екенін бүкіл әлемге дәлелдеп көрсетемін», деп, барлық ынта-жігерін сол жолға арнайды.

Шығыс Анадолыда «Медресетуз – Зеһра» деген атпен университет ашқызу, Ванда немесе Диярбақырда университет дәрежесіндегі медресе ашқызу ниетімен Стамбулға келеді.

Стамбулға аттанардың алдында Тахир Паша

- Шығыстағы ғалымдардың бәрінен озып шықтың, Стамбулдай үлкен теңіздің үлкен балықтарына шамаң келер ме екен?- деген еді.

Стамбулға келісімен ғалымдарды іліми сұхбаттарға шақырады. Стамбулдың атақты ғалымдары топ-тобымен келіп, өз сұрақтарына толық жауап алып қайтатын.

Мұндағы ойы Шығыс Анадолыдағы оқу-ағарту ісіне көңіл аударту еді. Әйтпесе, Молла Саид мақтангершілікті жақтырмайтын.

Стамбулда орналасқан үйіне **«Бұл жерде барлық сұрақтарға жауап беріледі. Бірақ ешқандай сұрақ қойылмайды»** деген тақтайша іліп қояды. Жас жігіттің қойылған сұрақтардың бәріне толық қанағаттанарлық жауап беруіне, шешендік өнерінің озық үлгісін көрсететін сөз саптауына таң қалған ғалымдар, **«Бәдиуззаман»** деген атқа лайық, «сирек кездесетін» құбылыс деп суреттейтін.

Сол кездерде Стамбулға Мысырдағы Әл-Әзһар Университетінің ректоры, атақты Шейх Баһид мырза келеді. Бір жеңсе бұл жігітті Шейх Баһид жеңетін шығар, деген ойда жүрген кейбір ғалымдар, Шейх

Баһидтен Саид Нұрсиға сұрақ қоюын өтінеді. Бір күні намаздан кейін Аясофия мешітінен шығып, шайханада отырған Саид Нұрсидың жанына соңынан ерген бір топ ғалымдармен бірге келген Шейх Баһид

مَا نَقُولُ فِي حَقِّ الْأَوْرُوبَائِيَّةِ وَالْعُثْمَانِيَّةِ

яғни Еуропа мен Османлы мемлекеті жайлы не ойлайсыз? – деп сұрайды.

Шейх Баһид мырзаның бұл сұрақты қоюдағы мақсаты Бәдиүззаманның телегей-теңіз ілімін сынау емес, болашақты болжай алатын зердесін байқау және әлемдік саясатты түсіну болатын.

Бәдиүззаман:

إِنَّا الْأَوْرُوبَاءُ حَامِلَةٌ بِالْإِسْلَامِيَّةِ فَسَتَلِدُ يَوْمًا مَا وَإِنَّا الْعُثْمَانِيَّةُ

حَامِلَةٌ بِالْأَوْرُوبَائِيَّةِ فَسَتَلِدُ يَوْمًا مَا

Яғни, «Еуропа Ислам мемлекетіне жүкті, бір күні соны дүниеге әкеледі. Османлы да Еуропаға аяғы ауыр, ол да соны дүниеге әкеледі» дейді.

Бұл жауапты естіген Шейх Баһид «Бұл жігітпен тартысу мүмкін емес. Мен де осылай ойлаушы едім, бірақ мұншалықты шешен тілмен жеткізе білу тек Бәдиүззаманның қолынан келеді» деген екен.

Бәдиүззаманның Стамбулдағы өмірі біршама саяси аренада өтеді. Өйткені ол, саясат арқылы Исламға қызмет етемін деп ойлайтын.

1909 жылғы «31-ші наурыз оқиғасы» деп аталатын саяси төңкерістер мен дүрбелең оқиғаларда қантөгістерге жол бермеу мақсатында халық арасында уағыз-насихаттар айтып, сабырлылыққа шақырады. Бір-біріне қару кезеніп тұрған сегіз полкты сөзбен тоқтатады. Осы оқиғалардан кейін Стамбулда көп қала алмайды. Батуми арқылы Ванға кетіп бара жатып, жолай Тбилисиге соғады. Сол жерде Шейх Санан төбесіне шығып, айналаға зер сала қарап тұрғанында қасына орыс полицейі келіп:

- Неге мұнша тесіле қарап тұрсың? – дейді.
- Медресемнің жобасын жасап тұрмын.
- Қай жерденсің.

- Битлистенмін.
- Бұл жер Тифлис (Тбилиси) қой.
- Битлис пен Тифлис бауыр емес пе?
- Не деп тұрсың?
- Азияда, Ислам әлемінде бірінен соң бірі үш нұр туады. Сендерді үсті-үстіне үш зұлымат қараңғылық басады. Мына диктатуралық режим тас-талқан болады. Сол кезде мен де келіп, осы жерге медресе ашамын.
- Айтады екенсің! Дәмеңнің зорына таң қалып тұрмын.
- Мен де сенің ойыңа таң қалып тұрмын. Мына қыс мезгілі осы қалпы жалғаса береді деп ойлайсың ба? Әрбір қыстың артынан көктем келеді. Түн артынан таң атады.
- Мұсылмандар бөлініп-бөлініп кетті ғой.

Бәдиуззаман: Білім алуға кетті. Үндістан - Исламның қабілетті бір баласы. Ағылшынның дайындық курсына сабақ алып жатыр. Мысыр - Исламның зерек бір перзенті. Ағылшынның басқару мектебінде сабақ алуда. Кавказ бен Түркістан - Исламның екі батыр ұлы. Орыстың әскери академиясында оқып жүр...

Осы асыл текті перзенттер дипломдарын алғаннан кейін әр қайсысы бір-бір құрлықты басқарып, ардақты да әділ әкесі Исламның ақ туын кемелдіктің көкжиегінде желбіретіп, мына заманға қарсы жүретін болады. Адамзаттың жаратылу сырлары мен хикметтерін әлемге паш етеді.

.....

Ванға барған соң жергілікті ру-тайпаларды аралап әлеуметтік, мәдени, ғылыми сабақтар жүргізіп, ағарту жұмыстарымен айналысады. Сол кезеңдерді суреттейтін сұрақ-жауап түріндегі «Мүназарат» атты кітабы жарық көрген еді.

Бәдиуззаманның сол кездердегі бір жағынан саясатшылармен, екінші жақтан қарапайым халықпен етене араласып, шүйіркелесіп, әңгіме-дүкен құрып отыруы назар аудартады. Бұлардың бәрінен де, Ол кісінің бір ғана және ең үлкен мақсаты Ислам нұрының, Құран ақиқаттарының бүкіл әлемге жайылуы екендігі және өзін сол жолға арнағандығы көрініп тұрады.

Бәдиуззаманның Шығыс Анадолыдағы ру-тайпалар арасындағы әңгіме- сұхбаттарынан бірнеше мысал:

Сұрақ: Басқа қандай жағдай болса да, дінге зиян тимесе болды ма?

Жауап: Ислам, Күн секілді, үрлегенге сөнбейді: Күндізгідей жарық, көз жұмғанмен түн бола салмайды. Көзін жұмған адам өзіне ғана қараңғылық орнатады.

Дінді қорғап, соған қызмет етуді шарасыз басшыларға, жағымпаз қызметкерлерге, шолақ ойлы офицерлерге тапсырған дұрыс па? Әлде халықтың санасына әбден сіңген, ислами сезімдердің қайнар көзіне айналған иман нұрының мызғымас тіреулері мен алмас қылыштарына тапсырған дұрыс па? Өздерің салыстырып көріңдер.

Сұрақ: Демократиядағы еркіндікті біреулер былай түсіндірді. «Демократиялық қағидалар бойынша адамдар ойына келген арсыздықтар мен нәпсіқұмарлыққа барса да ешкім еш нәрсе демейді екен, біреуге зиян тигізбесе болды» - дейді ғой. Сол рас па?

Жауап: Ондайлар демократиялық еркіндікті емес, өздерінің нәпсіқұмарлықтары мен арсыздықтарын жариялауда. Баланың сылтау айтуы секілді сандырақ. Ал нағыз еркіндік – әдептілікті шарифаттан үйреніп, кемелдене түсу. Ал, азғындық пен арсыздыққа бастайтын еркіндік – еркіндік емес, хайуандық. Шайтанның жетегінде кетіп, нәпсіге құл болу. Еркіндік – өзіне де, өзгеге де зиян тигізбеу.

Сұрақ: Тәуелсіз болу - имандылықтың белгісі дейді. Мұны қалай түсінеміз?

Жауап: Иман етіп, Аллаһқа қызметші болған адам басқаның зорлық-зомбылығына көніп, езгісіне түспейді. Сондай-ақ, имани мейірім басқа біреудің құқын таптауға жол бермейді.

Отыз бірінші наурыз оқиғасынан кейін төңкерісшіл топқа берген жауабынан үзінді

Шынтуайтына келгенде, тегі мұсылман бір адамның ақыл-ойы Исламияттан алыстап кетсе де, ішкі болмысы мен ар-ожданы Исламнан безбейді. Ең азғын-ақымақтың өзі арқа сүйер қорғанымыз болған Исламға бар болмысымен жақтасады. Әсіресе, саясаттан

хабары барлар жақсы біледі... Сонау Бақыт ғасырынан бері бір де бір мұсылманның саналы, дәлелді түрде басқа дінді қабылдаған кезі болмаған. Діннен безгендер болған. Ол басқа мәселе. Еліктеушілер мән беруге тұрмайды. Ал басқа діннің өкілдері саналы түрде, дәлелдерге сүйене отырып, топ-тобымен Исламға кірген. Егер біз нағыз Исламды және Исламға лайық түрдегі дұрыс бағытты көрсете алсақ, олар бұдан кейін де топ-тобымен Ислам дінін қабылдайтын болады.

Тарих мынаны да көрсетіп беріп отыр: Мұсылмандардың дамуы, өз дініне беріктігіне тікелей байланысты. Басқалардың дамуы, діндерінен қаншалықты алыстауына байланысты. Ақиқатына келсек, адам баласы дінсіз өмір сүре алмайды. Көзі ашық, адамгершілікті түсінген, болашақтан, мәңгі өмірден үміті бар адамның дінсіз өмір сүруі мүмкін емес. Ал, көзі ашық жан, әлемдегі қыспақтарға қарсы және шексіз арман-тілектерінің орындалуын қалайды. Сондай-ақ, арқа сүйер тірекке, яғни хақ діндегі ақиқаттарға қол жеткізбесе өмір сүруі қиынға соғады...

Сондықтан кез келген адам хақ дінді табу жолында ізденеді. Бұл адамзаттың болмысына сай діннің Ислам екендігіне дәлел.

- Ей, найсап, арсыздар! Бүкіл әлемді құшағына алып, біріктіретін, қамқор болатын, нұрға бөлейтін ерекшеліктерге ие Ислам ақиқаттарын қалай азсынасыңдар? Кедей-кепшікке, кейбір бірбеткей молдаларға меншіктеп беріп, мұсылмандардың жартысын сыртқа тепкілерің келеді. Бүкіл кемелдіктердің кені, адамзаттың бүкіл сезімдерінің нәрі болған Исламды кедей-кепшіктер мен бәдәуилердің, дамудан кенже қалған адамдардың діні деп ойлайсыңдар. Иә, әркім өз айнасынан көргендеріне сенеді. Демек, сендердің айналарың солай көрсетіп тұр.

Сұрақ: Қатты кеткен жоқсың ба? Қиялындағыларды ақиқат деп тұрсың ау? Бізді надандар деп қорлап тұрсың. Қазір ақырзаман емес пе? Барған сайын бұдан да жаман болады.

- Бұл дүние басқалардың даму алаңы болады да, бізге келгенде құлдырау шұңқырына айнала ма? Олай болса, мен де сендермен сөйлеспеймін!

Мына жаққа қарап, болашақтың адамдарымен сөйлесейін.

Ей, үш жүз жылдан кейінгі асқақ ғасырдың артында бізге көрінбей Нұрлы Сөздерді үнсіз тыңдап, бізді ғайыптан тамашалап тұрған Саидтар, Хамзалар, Омарлар, Оспандар, Тахирлер, Жүсіптер,

Ахмедтер және басқалар! Сіздерге айтам. Бастарыңды көтеріп, сөзіме құлақ түріндер. Мына замандастарым мені тыңдамаса тыңдамай-ақ қойсын.

Тарихтың терең қатпарларынан сымсыз телефон арқылы сендермен сөйлесейін. Қайтейін! Асығыстық жасап, қыста келдім. Сіздер, жұмақтай құлпырған көктемде келетін боласыздар. Қазір егілген Нұр дәнектері сол жерлерде гүл ашатын болады. Біздің өз қызметіміздің ақысы ретінде сіздерден сұрайтынымыз, мазарымызға соға кетіңіз.

.....

Сұрақ: Бұрынғылар бізден артық болды. Кем дегенде, біз құрлы еді. Бізден кейінгілер бізден әлдеқайда төмен болады емес пе?

Жауап: Ей, Түріктер мен Күрдтер! Егер қазір бір жиын ұйымдастырып, сіздердің мың жыл бұрынғы аталарыңыз бен екі жүз жылдан кейінгі ұрпақтарыңызды шақырсам.

Оң жақтағы сапта тұрған аталарыңыз. «Өй, атадан қалған мирасты жеп масыққан ерке тотайлар. Өміріміздің нәтижесі сендерсіңдер ме? Бізді жерге қараттыңдар!»- демей ме?

Ал сол жақта тұрған болашақтан келген ұрпақтарың, аталарыңның сөзін қостап, «Өй, жалқау әкелер! Мына даңқты аталарымызбен байланыстырып тұрған сіздер ме? Қасиеттен жұрдай, бұзғыншы екенсіздер ғой!» дер еді.

Көріп отырсыңдар ғой бұл жиынға қатысып тұрған екі жақ та сендерге қарсы.

Өкінішке орай, біздегі жақсы нәрселердің бәрі мұсылман еместердің қолында кетті. Жақсы мінезімізді де ғайри мүслімдер ұрлап әкетті. Ал, біз әлеуметтік, отбасылық мінез-құлқымыздың қадірін түсіріп, мән бермегендіктен олар бізді тастап, аналарға кетті. Ал, олардың кейбір арсыздықтары өз ішінде сұранысқа ие болмағандықтан біздің надандық деп аталатын базарымызда құны артып тұр.

Тағы бір таң қалатын нәрсеге неліктен назар аудармайсыңдар? Дамудың негізі, ал шынтуайтында, Хақ діннің талабы «Мен өліп кетсем де елім бар, халқым бар» деген ой-тілекті де ғайри мүслімдер ұрлап кетті. Енді солардың жанкештілері «Мен өлсем де, халқым аман болсын, Рухани өмірім солармен бірге жалғасады»-дейді.

Ал, барлық азғындықтар мен өзімшілдіктің негізі болған «Мен өлгеннен кейін дүниені топан су алса да, маған бәрібір» немесе

وَإِنْ مِتُّ عَطَشًا فَلَا تَرَلَّ الْقَطْرُ сынды ақымақтық сөздер мен бұл дүниені ғана ойлайтын мінезіміз бізді жетектеп барады. Ал дін Исламның талабы - ең жақсы қасиет былай болуы керек. Біздің ар-ожданымыз, ой-пікіріміз, рухымыз бар күшін салып, «Мен өлсем, Ислам деп аталатын халқым тірі, мәңгі жасай бермек. Халқым аман болсын. Маған ақыреттік сауап жетеді. Халқыммен бірге рухани өмірім жалғаса береді. О дүниеде де қуанышқа бөлейді.

وَالْمَوْتُ يَوْمٌ نَوْرٌ وَزَنَا деп, жанқиярлықтың нұрлы жолбасшыларын үлгі тұтуымыз керек.

* * * *

Бір күні жолы түсіп, Шамға (Дамаскіге) келеді. Шам ғұламаларының өтініші бойынша Әмәуи мешітінде он мыңға жуық жамағатқа уағыз айтып, хұтба оқиды. Олардың арасында жүзден астам ғалым-ғұламалар бар еді. Бұл хұтба көпшіліктің көңілінен шығып, ризашылық тудырады. Кейінірек бұл хұтба «Хұтба-и Шамие» деген атпен жарық көрді.

Хұтба-и Шамие Ислам әлеміндегі моральдық, материалдық кеселдердің қайдан шығып жатқандығын, не себепті мұсылмандардың тәуелсіздіктен айрылып, қиыншылықтарға душар болып жатқандығын дөп басады. Бұдан құтылудың жолын көрсетеді. Ендігі жерде дүниежүзі мұсылмандарының моральдық-материалдық тұрғыдан дамитынын, Ислам мәдениетінің кемелдіктері ортаға шығып, әлемді былғап біткен лас нәрселерден тазартатынын ақылға қонымды дәлелдермен көрсетіп береді. Сүйіншілі хабар жеткізеді. Барлық мұсылмандарға және бүкіл адамзатқа құнды сабақ, тамаша хұтба.

Бәдиуззаман Хұтба-и Шамиенің бас жағында былай дейді: Мен осы кезге дейін адамзаттың әлеуметтік өмірі деп аталатын медреседе тәлім алдым. Мынаны үйрендім. Шетелдіктердің, Еуропалықтардың дамып кетіп, болашаққа қарай зымырауы, ал біздің материалдық тұрғыдан орта ғасырда қалып қоюымыз алты түрлі кеселдің кесірі.

1. Ішіміздегі үмітсіздік деп аталатын дерттің белең алып, жандануы.
2. Саяси-әлеуметтік өмірде шыншылдықтың жойылуы.
3. Дұшпандықтың қолдау табуы.
4. Мұсылмандарды бір-бірімен байланыстырып тұрған нұрлы баулардан мұсылмандардың бейхабар қалуы.
5. Неше түрлі жұқпалы аурулар сияқты жайылып бара жатқан бас-басына би болу.
6. Бас пайдасын қоғамдық мүддеден артық көру.

Бұл алты дерттің дауасын қоғамымыздың медицина факультеті іспетті болған Құранның дәріханасынан алған сабақтарындағы «алты сөзбен» жеткізейін. Бұл емнің негіздері солар деп білемін.

Бірінші сөз: «Әл-Әмәл» яғни Аллаһтың мейірімінен үміт үзбеу. Алған сабақтарыма сүйене отырып айтарым. Ей, Ислам Жамағаты! Сүйінші! Ислам әлемінің бақыты, әсіресе, Османлының бақыты, әсіресе, Исламның дамуы Арабтардың оянуы арқылы болады. Бұл жарық таңның да белгілері көрінуде. Бақыт таңы ататын уақыт жақындап келеді. Үмітсіздіктің кеудесін басып тұрып, бүкіл әлем еститіндей етіп, сенімді түрде жар саламын. Болашақта тек қана Исламның жұлдызы жанып, Құран ақиқаттары үкім жүргізетін болады.

Бұл сөздерді өзім сабақ алып, көз жеткізген дәлелдерге сүйене отырып айтамын. Сол дәлелдердің ішінен кіріспесімен қоса алғанда бір жарым дәлел айта кетейін.

Ислам – хақ дін. Рухани да, материалдық жақтан да дамуға болатын кемел қасиеттері бар.

Бірінші жағы рухани даму: Болған оқиғаларды тіркеп отыратын тарих – шындықтың куәгері. Тарихтан көріп отырғанымыздай, орысты жеңіп шыққан жапонның Бас Қолбасшысының Исламның хақ дін екеніне куә болған жері былай еді: «Ислам ақиқаттарында күш-қуат бар. Ал мұсылмандар сол күшке арқа сүйеп, амал ету дәрежелеріне қарай дамығандығына тарих куә. Сондай-ақ, тарих мұсылмандардың Ислам ақиқаттарына салғырт қарауының дәрежесіне қарай мәдениеттен жұрдай болып, төменгі деңгейлерге түсіп, тоз-тозы шығып кететініне және жеңілістерге ұшырап отыратындығына да куә. Басқа діндердегі жағдай бұған керісінше».

Егер біз Исламдағы көркем мінезді және Иман ақиқаттарын ісімізбен көрсете алсақ, басқа діндегілер топ-тобымен Исламға кірер еді. Тіпті, көптеген мемлекеттер Ислам дінін қабылдар еді.

Ей, мына Әмәуи мешітінде отырған бауырларым және Ислам әлемі атты алып мешіттегі туысқандарым! Сіздер де ғибрат алыңыздар. Соңғы қырық бес жылдағы оқиғалардан ғибрат алыңыздар. Өздерін ақылды, зиялы қауым өкілдеріміз деп санайтын жандар естеріңді жиыңдар. Әңгіменің тоқ етері: Біз Құраннан дәріс алушы мұсылмандар дәлелдерді мойындаймыз. Иман ақиқаттарын ақыл-ойымызбен, жүрегімізбен қабылдай отырып, соған мойынсұнамыз. Басқа діндегілер секілді дінбасыларға еру үшін дәлелдерді жоққа шығармаймыз. Болашақта адамзат ақыл мен ілімнің соңынан еретін болады. Сол кезде, барлық үкімдері ақылға үйлесімді түрде орнығатын қасиетті Құран билік жүргізетін болады. Сондай-ақ, Исламият таңының атуына және адамзатқа сәуле шашуына кедергі болар перделер де ашыла бастады. Кедергі келтірушілер де кейін шегінуде. Осы уақытқа дейін Ислам ақиқаттарының бүкіл әлемге толық жайылып кетуіне мұрша бермей тұрған сегіз түрлі кедергі бар еді.

Бірінші, екінші, үшінші кедергілер. Еуропалықтардың надандығы мен жабайылығы және өз діндері жолындағы фанатизм. Мәдениет пен оқу-ағартудың игіліктерінің арқасында бұл үш кедергінің көбесі сөгіліп, ыдырап келеді.

Төртінші, бесінші кедергілер: Дінбасылар мен рухани көсемдердің диктатуралық биліктері және еуропалықтардың соқыр сеніммен соларға еруі. Бұл екі кедергі де адамзаттың санасында ақиқатты іздеу, азаттық идеяларының тууы арқылы қирауға жақын қалды.

Алтыншы, жетінші кедергілер: Біздегі бас-басына би болу мен шарифатқа қайшы келетін әрекеттерден туындайтын нашар мінез кедергі болуда. Қазір диктатуралық билік жойылды және отыз-қырық жылдан кейін кландық топтардың билеп-төстеуі де жойылады. Халықтың Ислам жолындағы күш-қайратының артуы және нашар мінез, жаман қылықтардың тудыру нәтижелері батпаққа батырар тұйық екендігі көрінгеннен кейін, бұл екі кедергі де жойылуға жақындап келеді. Иншааллаһ, тип-типыл жойылатын болады.

Сегізінші кедергі: Жаңа ғылыми жетістіктер, кейбір мәселелер бойынша Ислам ақиқаттарының сыртқы мағыналарына қарсы шығу арқылы Исламның бұрынғыдай жайылуына кедергі келтірді. Мысалға: Аллаһтың әмірімен жер шарын қадағалап тұрған «Сәур және Хут» деп аталатын рухани періштелерді, расында да алып денелі

өгіз және балық деп қабылдаған. Пән ғылымдары мен философия ақиқатты түсінбеген соң, Исламға қарсы шыққан. Осыған ұқсас жүздеген мысалдар бар. Ақиқатқа көз жеткізсе, ең қырсық философ та мойындауға мәжбүр болады...

.....

Ей, мына Әмәуи мешітіндегі бауырларым және Ислам әлемі деп аталатын алып мешітке жарты ғасырдан кейін жиналатын туысқандарым! Болашақта шынайы және рухани билік жүргізетін және адамзатты екі дүниеде де бақытты ететін тек қана Ислам діні мен әртүрлі аңыз қоспалардан арылып, Құранға мойынсұнып, Исламға айналған Исауи діні болмақ.

Екінші жағы: Исламның материалдық жақтан да алға шығатыны. Болашақта Исламият материалдық тұрғыдан да билік жүргізетін болады. «Бірінші жақта» Исламның рухани тұрғыдан алға шығатыны дәлелденген болса, «Екінші жақта» материалдық жақтан дамитынын көрсетеді. Өйткені, Ислам әлемінің рухани болмысына бес түрлі күш бірігіп, біте қайнасып тұр.

Біріншісі: Бүкіл кемелдіктердің ұстазы - үш жүз жетпіс миллион адамды бір кісідей етіп, шынайы мәдениет арқылы ақиқатқа сай ілімдерді бойына сіңірген, ешқандай күш жеңе алмайтын Ислам ақиқаттары.

Екіншісі: Мәдениет пен өнердің шынайы ұстазы, дамуға себеп боларлық заттармен жабдықталған мұқтаждық пен бел көтертпес пақырлық та үлкен күш. Бұлар тоқтаусыз итермелей беретін күш.

Үшіншісі: Адамзатты жоғарғы мақсаттарға жетелеп, сол жолда еңбек еткізетін, езгіге көнбейтін және ұлы сезімдерді оятып, жанашылдыққа жетелейтін, мәдениетке ұмтылдыратын үшінші күш Шариғаттағы еркіндік. Яғни, адамгершілікке лайық, ең жоғарғы кемелдікке деген ұмтылыс.

Төртіншісі: Мейірімділікті бойына сіңірген имани батырлық. Яғни, ешқашан пәс түспеу. Залымдардың әділетсіздігі алдында қорқақтық танытпау. Зұлымдыққа ұшырағандарға да зорлық көрсетпеу. Яғни, шариғи еркіндіктің негіздеріне сай, диктаторларға жағымпазданбау, байқұс-бейшараларға да үстемдік жасап, төкаппар болмау.

Бесіншісі: Ислам құндылықтары. Әлемге Аллаһтың әмірлерін паш етуде. Қазіргі таңда Ислам құндылықтарын паш ету, шынайы мәдени құндылықтарды дамыту және материалдық тұрғыдан алға өрлеу арқылы болмақ. Бұрынғы кезде Исламның дамуы, жаудың сағын сындыру, шабуылдарын тойтару арқылы, яғни қарудың күшімен, қылыштың жүзімен болған еді. Болашақта қылыштың орнын нағыз мәдениеттің дамуы, экономикалық өрлеу басады және жауды ақиқаттың рухани қылышы жеңетін болады.

Біліп қойыңыздар: Біздің мұрат-мақсатымыз мәдениеттің игіліктері және адамзатқа тигізер пайдасы. Мәдениеттің күнәға апарар бұзғыншылығының қажеті жоқ. Ақымақтар мұндай азғындық пен бұзғыншылықты жақсы нәрселер деп ойлағандықтан соларға еріп, бүлдіріп бітті. Сол жолда діни құндылықтарды қиып жібергенімен бұ дүниеде де қарық болған жоқ. Мәдениеттің бұзғыншылықтары, игіліктерінен асып кетті. Жамандықтары жақсылықтарынан асып түскені сол, адамзат екі дүниежүзілік соғыстың ауыр таяғын жеді. Сол күнәһар мәдениетті тас-талқан етіп, бүкіл әлемге қан құстырды. Иншааллаһ келешекте Исламның күшімен мәдениеттің игіліктері жеңіске жетіп жер бетін жаманшылықтардан тазартып әлемге бейбітшілік орнатады.

Еуропа мәдениетінің іргетасы имани ақиқаттардың үстіне орнатылмаған, олар әуестік, қызыққұмарлық, бәсекелестік, үстемдік етудің негіздеріне орнатылған. Сондықтан да бүгінге дейінгі мәдениеттің бұзғыншылықтары жақсылықтарынан асып кетті. Төңкерісшіл ұйымдар ағашқа түскен құрттай кеміруде. Бұл оқиғалар болашақта Азия мәдениетінің жеңіске жетуіне себеп болады. Болашақта мұсылмандардың жеңіске жететінін білдіретін осыншама ишара-дәлелдер тұрғанда неге осынша үмітсіздікке түсіп отырсыздар. Сол үмітсіздіктеріңіз мына әлем басқалар үшін даму алаңы, ал мұсылмандар үшін төмен құлдырау орны деген қате ойға жетелейді. Бүкіл әлемде және адам баласының бойында дамуға, кемелденуге деген ынта бар. Иншааллаһ болашақта Ислам әлемі де бұ дүниенің қызығын көретін болады. Бұл да адамзаттың бұрынғы қателіктерінің өтеуі болар. Қыстан кейін көктем келіп, түннен кейін таң ататыны секілді адамзаттың таңы атып, көктем де келер иншааллаһ...

Екінші сөз: Өмір тәжірибем бойынша көңілге түйгенім.

«Үмітсіздік» деп аталатын ауыр дерт. Ислам әлемінің жүрегін жайлап алған. Бізді өлтіріп бара жатқан сол үмітсіздік. Батыстың бір-екі миллиондық шағын бір мемлекеті шығыстағы жиырма миллиондық елді басып алып, өздеріне қызметші қылып қоюда. Сол үмітсіздік, тамаша мінез-құлқымызды өлтіріп барады. Көпшіліктің жайын ойлаудың орнына өз қамын ғана ойлауға апаруда. Сол үмітсіздік, рухани күшімізді жойып отыр. Бұрын аз ғана күшпен шығыстан батысқа дейін жеткен едік. Енді сол ғажайып рухани күштің орнын үмітсіздік басқандықтан залым Еуропалықтар төрт жүз жыл бойы үш жүз миллион мұсылманды бұғаулап отыр. Тіпті, сол үмітсіздік, басқаның немқұрайлылығын өзінің жалқаулығына үзір етіп, не шаруам бар» - дегізуде. «Жұрттың бәрі мен сияқты нашарлар емес пе?» - деп имани батылдықты жоғалтып, Исламға қызмет етуді қоюда. Бұл дерт бізді осылайша өлтіруде. Олай болса, біз де одан кегімізді алып, оның өзін өлтіруіміз керек.

لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ

қылышымен үмітсіздіктің басын шауып түсеміз.

مَا لَا يُذْرِكُ كَلَّهُ لَا يَتْرِكُ كَلَّهُ хадисінің ақиқатымен белін үземіз.

Иншааллаһ...

Үмітсіздік – үмметтің де, елдің де «обыр» деп аталатын сұмдық ауруы. Кемелдікке кедергі және أَنَا عِنْدَ حُسْنِ ظَنِّ عَبْدِي بِي ақиқатына кереғар, қорқақтар мен сорлы, бейшаралардың ісі, сылтауы. Ислами өрлікке жараспайтын қылық. Әсіресе, арабтар сынды адамзаттың мақтанышына айналған қауымға мүлдем жараспайтын нәрсе. Ислам әлемі арабтардың ерлігінен сабақ алған. Иншааллаһ арабтар үмітсіздікті тастап, Исламның қаһарман әскері болған түріктерге жәрдем етіп, бірігіп Құранның байрағын бүкіл әлемде желбірететін болады.

Үшінші сөз: Бүкіл өмірімде көз жеткізген ақиқаттарым және әлеуметтік өмірдің аласапырандары мына бір нәрсені анық білдіріп тұр. Ол сыдық (турашылдық) – Исламияттың негізі де сол. Көркем мінездердің дәнекері, асқақ сезімдердің қайнар көзі....

Олай болса қоғамдық өміріміздің іргетасы болған турашылдықты өз арамызда жандандырып, сол арқылы рухани дерттерімізді емдеуіміз керек. Турашылдық – Исламның қоғамдық өмірінің нәрі, өзегі. Рияшылдық – өтіріктің іс-әрекетке айналған түрі. Жағымпаздық – өтірік іс-әрекеттің ең сорақысы. Екіжүзділік, мұнафықтық өтіріктің ең бәлелі түрі. Өтірік айту – Жаратушы Хаққа жала жабу. Күпірліктің барлық түрі – өтірікшілік, жалған айту. Иман – сыдық, турашылдық. Сондықтан да ақиқат пен жалғанның арасы тым ұзақ. Шығыс пен Батыстың арақашықтығындай қашық тұруы керек. От пен нұр секілді, бір-біріне араласпауы керек. Ал, жауыз саясат пен залым азғырушылық бұларды бір-біріне араластырып жіберді. Адамзаттың кемелдігін де сапырылыстырып жіберді.

Ей, мына Әмәуи мешітіндегі бауырларым және қырық-елу жылдан кейінгі Ислам әлемі деп аталатын алып мешіттегі төрт жүз миллион бауырларым! Бақытқа қол жеткізу тек қана турашыл болып, дұрыс әрекет ету арқылы болмақ. Ең мықты сүйеніш турашылдық. Яғни, ең мықты және белінді байлар шынжырың турашылдық болуы керек.

.....

Төртінші сөз: Өмір тәжірибем мен адамзаттың қоғамдық өміріндегі ақиқаттардан шыққан нәтиже мынау: Сүйіспеншілікке ең лайық нәрсе сүйіспеншілік. Дұшпандық жасауға ең лайық нәрсе де дұшпандық. Яғни, қоғамдық өмірдің тірегі және бақытқа жетелейтін махаббат пен сүйіспеншілік те сүюге және сүйіспеншілікке лайық. Ал қоғамдық өмірдің берекесін кетіріп, тас-талқан ететін дұшпандық пен жауласушылық та жек көруге, жауласуға лайық жаман қасиет.

.....

Бесінші сөз: Шариғаттан алған сабақтарымнан түсінгенім, бүгінгі таңда бір адамның жасаған бір күнәсі бір күнә күйінде қалмайды. Кейде үлкейіп кетеді, көбейіп, жүзге жетеді. Жасалған жақсылық та сол күйінде қалмайды. Кейде мың есе артып кетеді. Мұның сыры мынада: Шариғаттағы еркіндікпен шариғатқасай түрдегі ақылдасулар халқымыздың мықтылығын көрсетуде. Халқымыздың өзегі, рухы Ислам. Ал Османлы Халифаты мен Түрік әскері сол халықтың ту ұстаушысы және Исламият деп аталатын халықтың қорғаны іспетті. Арабтар мен түріктер ағайынды бауырлар, сол қасиетті қорғанның сақшылары. Бүкіл мұсылмандар бір тайпа ел секілді болып тұр. Әрбір мұсылман сол тайпаның ішіндегі рулар секілді бір-бірімен бауырлас. Бір-біріне рухани демеу болуда. Бір рудың ішінен біреу қылмыс жасаса, қарсылас жақтың адамдары үшін әлгі рудың бүкіл

адамы қылмыскер болып көрінеді. Ал жақсылық жасаса, сол рудың бүкіл мүшесі сол істі мақтан тұтуына болады. Осы сырға байланысты бүгінгі күні және қырық-елу жылдан кейін жасалған бір қылмыс сол күйінде қалмайды. Миллиондаған мұсылманның құқын таптаған болып есептеледі. Қырық-елу жылдан кейін мұндай оқиғалар анық байқалатын болады.

Ей, осы әңгімені естіп отырған мына Әмәуи мешітіндегі бауырлар және қырық-елу жылдан кейін Ислам әлемі деп аталатын мешітке жиналатын мұсылмандар! «Біз ешкімге зиян тигізіп жатқанымыз жоқ. Пайда келтіруге де шамамыз жоқ. Сондықтан «үзіріміз бар»» деп, сылтау айтпаңыздар. Бұлайтқандарың үзірге саналмайды. Жалқаулықтарың мен «маған не қажеті бар» деп қол қусырып отыруларың өздеріңе аса зиян, ал мұсылмандардың құқын таптау. Бір жамандықтың мың есе артып кететініндей, Ислам жолындағы бір жақсы іс те мың есе артып, миллиондаған мұсылмандарға пайдасы тиуі мүмкін. Сондықтан «маған не керегі бар» деп жататын заман емес!....

Алтыншы сөз: Мұсылмандардың қоғамдық өмірінің кілті шариғатқа сай кеңесу.

وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ аяты кеңес құрудың қажет екенін бұйырады. Ғасырлардан бері жалғасып келе жатқан адамзат тарихындағы «ой қосу» деп аталатын нәрсе адамзаттың дамуы мен ғылымның алға жылжуына үлкен үлес қосқан. Азияның артта қалуының бір себебі шынайы түрде кеңес құрмау. Азияның болашағын айқындар кілт – кеңес құру. Жеке адамдардың өзара кеңес құратыны секілді жамағаттар, тіпті әрбір құрлық өзара кеңес құруы керек. Сонда ғана төрт жүз миллион мұсылман аяқтарына салынған бұғауды үзіп шығады. Шариғатқа сай ақылдасудың арқасында имани мейірімнен бастау алатын шариғи еркіндік, шариғи әдептермен көркемделіп, батыстың бұзғыншы мәдениетін жеңіп шығады. Иманнан туындайтын шариғи еркіндік екі нәрсені бұйырады.

أَنْ لَا يَذَلَّ وَلَا يَتَذَلَّ مَنْ كَانَ عَبْدًا لِلَّهِ لَا يَكُونُ عَبْدًا لِلْعِبَادِ ﴿١﴾ وَلَا يَتَخَذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴿٢﴾ نِعْمَ الْحَرِيَّةُ الشَّرْعِيَّةُ عَطِيَّةُ الرَّحْمَنِ

Яғни, иман осы нәрселерді талап етеді. Өктемдік жасап басқаны аяққа таптамау және өзі де тапталмау. Залымдарға бас имеу. Аллаһқа ғана құл болған адам, басқаға құл болмайды. Пенделерді құдайдай көрмендер. Яғни, Аллаһты танып білмеген адам, дәрежелеріне қарай бүкіл нәрсеге құдайлық сипат береді. Шариғи еркіндік Аллаһтың Рахман, Рахим есімдерінің көріністері арқылы жеткен сый. Иманның өзегі.

فَلْيَجْنِ الصِّدْقُ وَلَا عَاشَرَ الْيَأْسِ فَلْتَدِمِ الْحَبَّةُ وَتَنْقَوِيَ الشُّورَى
الْمَلَامُ عَلَى مَنْ اسْتَبَعَ الْهَوَى وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اسْتَبَعَ الْهُدَى

**Шыншылдық, турашылдық жасасын. Үмітсіздіктің үні өшсін.
Сүйіспеншілік арта берсін. Амин.....**

* * * *

Дамаскде көп қалмайды. Шығыс Анадолыда Медресетуз Зеһра деген атпен ашқысы келген жоғары оқу орнының жұмыстарымен Стамбулға келеді. Балқан түбегіндегі уәләяттарға сапарға шыққан Османлы патшасы Сұлтан Решадпен бірге жолға шығады. Поезда бірге келе жатқан екі мұғаліммен болған әңгіме былай өрбиді. Кейін, «Хұтбе-и Шамие» деп аталатын жинаққа енген бұл әңгімеден бір үзіндіні қаз-қалпында жеткіземіз.

«Сұлтан Решаттың Румеліге (Балқан түбегіне) жасаған саяхаты барысында Шығыс Уәләяттар атынан мен де қатыстым. Поезда екі мұғаліммен үзеңгі жолдас болдым. Әңгіме барысында маған мынадай сұрақ қойды.

- **Діни бірлік, яғни Исламшылдық маңызды ма? Әлде ұлтшылдық маңызды ма? Қайсысын бірінші орынға қою керек?**

- **Жауап:** Біздер, яғни мұсылмандар дініміз бен ұлтымызға бөлек-бөлек қарамауымыз керек. Екеуі бірігіп кеткен. Сырт қарағанда бөлек нәрселер сияқты болып көрінер. Дін – ұлттың рухы. Екеуін екі нәрсе деп қарар болсақ, халықтың басым көпшілігі дінге жанашырлық танытып, сол жолға күш жұмсайды. Ұлттық мүддені жеке басынан жоғары қоятындар ғана ұлтшылдықтың жүгін арқалайды. Олай болса, дінге деген жанашырлық алдыңғы орынға шығуы керек. Ұлт жанашырлығы соған демеу, қорған болуы керек. Әсіресе біздер, шығыс халықтары батыстықтарға ұқсамаймыз. Жүрегімізде діни сезім басым.

Пайғамбарлардың басым көпшілігі Шығыстан шығуының өзі шығысты тек қана діни сезімдер оятып, дамуға жетелейтініне ишара етеді. Бақыт Ғасыры мен Табиғиндер заманы бұған нақты дәлел.

Ей, осы діни бірлік пен ұлтшылдықтың қайсысы маңыздырақ деген сұрақты қойып отырған мына поезд деп аталатын жылжымалы медреседегі достарым және уақыт атты поездбен бізбен бірге болашаққа қарай зымырап бара жатқан шәкірттер сізге де айтарым осы: Түріктер мен Арабтар мұсылман деген ұлттың ішіне сіңіп кеткен, ажырату мүмкін емес. Діни бірлік ғарыштан жеткен өте мықты, нұрлы шынжырмен байланған. Үзілмейтін шынжыр, бұзылмайтын қасиетті қамал. Әлгі екі мұғалім,

- Бұл өте үлкен мәселе, сондықтан нақты дәлел керек, деп дәлел сұрады.

Сол сәтте біз мінген поезд тунельден шыға келді. Біз де бірден терезеден жан-жағымызға қарадық. Бес-алты жасар бала темір жолдың дәл жанында тұр екен. Екі мұғалімге былай дедім.

- Мына бала осы әрекетімен сұрақтарыңа нақты жауап беріп тұр. Менің орныма мына бейкүнә бала біздің жылжымалы медресемізге мұғалім болсын. Ол өз жағдайының тілімен мына ақиқатты жеткізуде.

- Қараңыздар, мына поезд айдаһардай ақырып, күндей күркіреп, жерден шыққан жалмауыздай тунельден атып шығып, балаға қарай ұмтылса да, темір жолдан бір-ақ метр жердегі бала міз бақпай тұр. «Алдыма келгенді таптап кетермін» деп ақырғанына мән беріп те жатқан жоқ. Не деген батырлық, қаншалықты еркіндік десеңізші. Оның бұлай мән бермеуі, оның батырлығы былай деп тұр.

- Ей, ақырған паровоз, сен қанша күркіресең де мені қорқыта алмайсың. Сен бір заңға бағынасың. Сенің тізгінің сені айдаушының қолында, маған түк те істей алмайсың, оған шамаң келмейді. Мені де өзіңе бағындыра алмайсың. Өз жолыңмен жүре бер.

- Міне ей, мына поезддағы жолдастарым және елу жылдан кейінгі ғылым қуған бауырларым, мына бейкүнә баланың орнына қаһарман Рүстем немесе алып Геракл уақытты артқа тастап келе қалған болса, олардың кезінде поезд болмағандықтан олар

поездың белгілі бір жүйеге бағынып, өз жолымен ғана жүретінін білмес еді. Басынан түтін будақтап, аузынан буы бұрқырап, тесіктен атып шыққан жалмауыздың өздеріне қарай тап бергеніне шыдай алмай әлгі екі батыр бір шақырым аулаққа кашар еді. Қашқаннан басқа шара таппас еді. Өйткені олар поездың өз жолымен ғана жүретін бағынышты көлік екеніне сенбегендіктен әр қайсысы вагондай үлкен жиырма арыстанды соңына ерткен сұмдық бір арыстан деп ойлар еді.

- Ей, бауырларым және елу жылдан кейін осы сөздерімді еститін туысқандарым! Алты жасқа да тола қоймаған мына балаға, ана екі батырдан да асып түсер батырлық, еркіндік беріп тұрған нәрсе ол бейкүнә баланың жүрегіндегі ақиқаттың дәні. Яғни, поездың бір заңға бағынып жүретініне және оның тізгіні әміршісінің қолында, соның бұйрығына бағынышты екеніне сенуі. Соған толық көз жеткізуі. Ал, ана екі батырдың зәресін алған нәрсе, «Поездың бір жүйемен жүріп, бір әміршіге бағынатынына сенбеу». Бұл надандыққа тән сенімсіздік. Осы мысалдағы екі таңғажайып батырдың зәре-құттары қалмай қорқуларына себеп болған нәрсе, олардың сенбеулері мен надандықтары.

Бұл жағдай Рисалей-Нұрда жүз қайтара дәлелденген ақиқат. Осы рисаленің кіріспесінде бір-екі мысал айтылған еді.

Мәселе былай: Күпірлік пен адасушылық, кәпірдің назарына бүкіл әлемді сансыз жаудың қалың қолы етіп көрсетеді. Ештегені көрмейтін күш, ессіз кездейсоқтық, меңіреу табиғаттың қолындағы күн системасынан бастап, өкпеге түскен құрт аурудың микробына дейінгінің бәрі қаптаған жау, бейшара адамзатқа шабуыл жасауда, адамның бүкіл болмысына, барлық қабілеттеріне және сансыз қажеттіліктері мен талап-тілектеріне қарсы үнемі қорқыныш туғызып, уайымға салатын күпірлік пен адасушылық, тозақтағы заққұм ағашы іспетті. Бұл дүниенің өзінде кәпірдің жанын тозаққа салады. Дін мен иманға қатысы жоқ мыңдаған пән ілімдері мен адамзаттың дамуы деп жүрген нәрселердің Рүстем мен Гераклдың батырлықтары секілді бес тиындық құны жоқ екенін көрсетеді. Қорқыныш деген сезімді уақытша ұмыттыра тұру үшін азғындық пен маскүнемдікке салады. Ал, иман мен күпірді салыстырар

болсақ, ақыретте жәннат пен жәһаннам сынды нәтижелерге апарады. Иман бұ дүниенің өзінде рухани жұмақ сыйлап, өлімді демалысқа шығу жолдамасына айналдырады. Ал, күпірлік бұ дүниенің өзінде рухани тозаққа салып, адамзаттың шын бақытын тас-талқан етеді. Өлімді мәңгілікке жойылу құрдымына айналдырады. Бұл ақиқаттар Рисалей-Нұрда жүздеген дәлелдер арқылы толық түсіндірілгендіктен қысқа қайырамыз.

Міне, әлемдегі моральдік (рухани), материалдық бүкіл нәрсе имансыз кәпірлерге шабуыл жасап, зәресін алуда. Рухани күш-қуатын тас-талқан етуде. Иманды жанды қорқытпақ түгіл, қуанышқа бөлеп, үміт сыйлауда, күш беруде. Өйткені мұсылман адам иман назарымен қарағандықтан моральдік материалдық поездарды, шыр айналған планеталарды керемет жүйе бойынша жүргізіп, «хикметіне сай мін» деп, отырған Жаратушы Хақты танып біледі. Олардың өз міндеттерін қалтқысыз орындауда екенін көреді.

Рухани күшке, рухани жұбаныш пен мызғымас қорғанға аса мұқтаж бүгінгі адамдар, шын бақытқа жеткізер Ислам мен имандағы арқа сүйер тірек-иман ақиқаттарынан теріс айналып, еуропаға еліктеудің кесірінен Исламдағы рухани күшін сарқып, жұбанышынан айырылып, қызыққұмарлық пен азғындыққа түсуі, алдамшы саясатқа сенім артуы – адамзатты бақытқа жетелер Ислами ақиқаттардан қаншалықты ұзақ нәрселер екенін әуелі көзі ашық мұсылмандар, одан кейін бүкіл адамзат сезіп біледі. Жер-дүние қирап кетпесе, Құран ақиқаттарына жабысатын болады.

* * * * *

Сол жолы Косовода кешенді түрдегі Ислам университетінің ашылуына күш салынады. Бедиүззаман сол жерде Үкімет мүшелері мен Сұлтан Решадқа «Осындай Университеттің шығыста да ашылуы керектігін, ол жақтың аса мұқтаж екенін және Ислам әлемінің нақ ортасы сол жерлер екенін жеткізеді. Олар шығыста да осындай университет ашуға уәде береді. Артынша Балқан соғысы басталып кетеді де, Косово қолдан шығып кетеді. Бәдиүззаман енді

сол Косоводағы университет құрылысына бөлінген он тоғыз мың алтын лираның шығыстағы университет құрылысына берілуін талап етеді және бұл талабы қабыл етіледі. Бәдиуззаман Ванга оралып, Ван көлінің жағасында (Артемитте) Университетінің іргетасы қаланады. Өкінішке орай, бірінші дүниежүзілік соғыс басталып кетеді де, басталған жоба тоқтап қалады. Молла Саид сол жылдың қысында-ақ шәкірттеріне «Дайын болындар, бір үлкен пәлекет бізге де жақындап келеді» дейтін.

* * * *

БӘДИҮЗЗАМАН САИД НҮРСИДЫҢ ЕРІКТІЛЕР ПОЛКЫНЫҢ КОМАНДИРІ РЕТІНДЕГІ ОТАН ҮШІН, ЕЛ ҮШІН АТҚАРҒАН ЕҢБЕКТЕРІ МЕН ЕРЛІКТЕРІ

Бәдиүззаман Кавказ майданында Бас қолбасшы Әнуар Паша және басқа да армия генералдары қайран қаларлықтай ерліктер жасайды. Орыс әскерінің шабуылдауы нәтижесінде Ван қаласына дейін шегінеді. Ванда Орыс әскеріне қарсы қорғаныс шебін құрып, сол жерде өз шәкірттерімен бірге шәһид болғанға дейін соғысуға қарар қабылдайды. Бірақ Ван губернаторы Жевдет Бейдің өтініші бойынша Вастанға баруы қажет болады. Өйткені, Ваннан қашқан бала-шағаға бір полк казак атты әскері шабуылға шыққан екен. Бәдиүззаман өз шәкірттерін және отыз-қырық басқа да солдаттарды ертіп, казак атты әскеріне қарсы тұрады. Босқындардың жау құрсауынан аман-есен құтылып кетуіне жол ашады. Казак атты әскерін алға жылжытпай, Вастанды жаудан қорғап қалады.

Осындай қырғын майданның ортасында жүріп, дарынды шәкірті молла Хабибпен бірге «Ишарат’ул Иғжаз» атты Құран тәпсірін жазуда еді. Кейде ат үстінде, кейде алғы шепте, кейде окопта Бәдиүззаманның ауызша айтқандарын Молла Хабиб жазып отыратын. «Ишарат’ул Иғжаз» тәпсірінің басым бөлігі осылай жазылған. Бір өзі жиырма шәкіртке татыр Молла Хабиб Вастандағы шайқаста шәһид болады.

.....

Өз шәкірттерімен бірге жан аямай шайқасқан Бәдиүззаман өшпес ерліктің қаншама үлгісін көрсеткен еді. Мұның бәрін айтып шығу мүмкін емес. Тағдырдың жазуымен Орыстың тұтқынына түседі. Оқиға былай болған еді. Босқындар мен бала-шағаға шабуыл жасап жатқан бір полк жау әскерімен бетпе-бет келіп, ұрысқа кіріседі. Достары мен шәкірттерінің көбі шәһид болады. Өзінің жиені әрі шәкірті Убейд те ұстазының жанында жүріп, ұстазы үшін өзі шәһид болады. Жаудың үш шеңбер қоршауын бұзып өтіп, тірі қалған шәкірттерімен бірге су үстіне салынған үйшікке келіп кіреді. Бір аяғы сынық, өзі жаралы халде отыз үш сағат сулы батпақтың

ішінде қалады. Жоғарғы қабатта жау әскері мен офицерлері жүрсе де, қарапайым халықтың аман құтылғанына қуанып, көңілі шат күйде еді. Жанындағы достарының көңіліне демеу боларлық сөздер айтумен болады.

- Жау әскері әбден жиналған кезде ғана қару қолданайық, бірекі адамға оқ шығын қылмайық. Тіпті, сендер мені тастап кете беріңдер, бәрінді де кештім, өздеріңді құтқаруға тырысыңдар, дегеніне шәкірттерін көндіре алмайды.
- Сізді тастап кетпейміз, сізбен бірге шәһид боламыз, деп ұстаздарының жанында қалады. Құдайдың Құдіреті, отыз үш сағат бойы олар орыс әскерлерін көріп тұрса да, орыстар қанша іздесе де оларды таба алмай әуре болады.

Шәкірттерімен бірге қолға түскен Бәдиүззаман Ван, Тбилиси, Килогрив арқылы Костромаға жөнелтіледі. Тұтқындар лагеріндегі Бәдиүззаман мынадай бір жағдайды басынан кешіреді.

Бір күні орыс армиясының Бас қолбасшысы тұтқындар лагеріне тексеріске келеді. Орыстың Бас қолбасшысы Бәдиүззаманның дәл алдынан өтсе де, ол өз орнынан қозғалмай отыра береді. Бас қолбасшы ызадан булыққанымен мүмкін мені танымаған шығар деген оймен Бәдиүззаманның алдынан тағы да өтеді. Орнынан қозғалмай отырған Бәдиүззаманға тілмаш арқылы:

- Мені танымады ма? – дейді.
- Таныдым, Николай Николаевич емес пе?*
- Олай болса, бұл әрекетің орыс армиясын, оның ар жағында орыс патшасын қорлау болып саналады.
- Қорлаған жоқпын. Мен мұсылман ғалыммын. Иманды адам Аллаһты танымайтын адамнан қашан да жоғары тұрады. Сондықтан мен сенің алдыңда тік тұрмаймын.

Осы әңгімеден кейін, Бәдиүззаманды бірден әскери трибуналға береді. Басқа да офицер тұтқындар кешірім берілуін өтінгенімен Бәдиүззаман бұлардың өлім жазасына кесуі менің мәңгілік сапарға аттану паспортым болып саналады, деп қасқайып тұра береді. Өлім жазасы кесіліп, үкім оқылған соң, намаз оқып алу үшін мұрсат беруін, намаздан кейін өзіне атылар оқты көкірек кере қарсы алатынын айтады. Намазын бітіре бергенде орыстың Бас қолбасшысы келіп, кешірім өтінеді.

**Николай Николаевич Романов Ұлы Князь. Орыс армиясының Жоғарғы Бас Қолбасшысы. 1856 - 1929 ж. Санкт-Петербург. Антиб, Франция*

- Бұл әрекеттеріңіздің қасиетті дініңізге беріктігіңізден екеніне көз жеткіздім. Кешірім өтінемін, деп үкімнің күшін жойғызады.

Бәдиүззаман екі жарым жылдай Россияның солтүстік аймақтарының бірі Кострома облысында тұтқында болады. Бүкіл өмірін Құранға, Исламға, Сүннет жолына арнаған жан, бұл жерде де босқа отырмайды. Айналасындағы кісілерге ілім үйретіп, тұтқындарға сабақ береді. Тұтқында жүрген тоқсан офицерге сабақ беріп жатқанда, орыс офицері келіп, «Саяси үгіт» жүргізіп жатырсың деп, сабақ өтуге тыйым салады. Сабақтардың тек ғылыми, діни, өмірлік тақырыптарда екеніне көзі жеткен соң, қайта рұқсат береді.

Бір күні тұтқыннан қашып шығып, Петербург, Варшава, Вена арқылы Стамбулға жетеді. Бәдиүззаман Саид Нұрси тұтқындағы өмірін бір шығармасында былай суреттейді.

ЖИЫРМА АЛТЫНШЫ ЛЕМАНЫҢ ТОҒЫЗЫНШЫ ҮМІТІНЕН ҮЗІНДІ

Бірінші Дүние жүзілік соғыста тұтқынға түсіп Ресейдің солтүстік шығысындағы Кострома деген жерде айдауда жүрген кезім. Сол жерде татарлардың шағын бір мешіті болатын. Ол мешіт әйгілі Волга өзенінің жағасында еді. Ондағы достарым, тұтқындағы әскери сардарлармен бірге тұрып жаттым. Бірақ, үнемі елегізіп жалғызсырауда болдым. Жалғыз болуды қаласам да, сыртқа ұлықсатсыз жібермейтін. Татар ауылы маған кепіл болып, мешіттеріне орыналастырды. Мен сол жерде жалғыз жататынмын. Көктем таяп қалаған кез. Солтүстікке тән ұзақ түндердің көбін ұйқысыз өткізетінмін. Осынау қараңғы түндер мен түнек басқан өлкеде Волга өзенінің бір сарынды сарылы, жаңбырдың сары уайым секілді сытыры, желдің көңілсіз гуілі, мені ғапылдықтың ұйқысынан оятып жібергендей. Ол кезде, өзімді әлі қартпын деп, санамайтынмын.

Алайда, сұм соғысты көрген кім болса да қартаяды ғой.

Бейне, **يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا** аятында айтылғандай балалардың шашы ағарғаны секілді, қырық жасымда өзімді сексендегідей сезінетінмін. Осынау ұзақ түндер мен түнек басқан бөтен жерде жүргенімде алыстағы елімнен де үмітім үзіліп сары уайым басты. Жалғыздық пен жарым көңіл сары уайымның ызғарында сарғайған жапырақтай қалтырадым.

Міне, осындай ауыр халде жүргенімде, Құран Хаким көмекке келді.

Тілім: **حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ** деген қасиетті дұғаны оқыса, жүрегім де мұңын шағып былай деді: **Гарибем, бикесем, заифем, натуванем, әл аман гуием, афву жуием, медет хаһем, сидергахет Илаһи.**

Ал, рухым елде қалған ескі достарымды сағынып, бөтен жердің топырағында қалатынымды уайымдап, Ниязи Мысри айтқандай:

Әттең дүния, кетіп барам, мәңгі қайтып келмесе

Қайран достар, бір көре алмай айналдыңдар елеске! - деп, достарымды іздеді. Міне, дәл осындай шарасыз жағдайда шынында соншалық әлсіздігім мен бейшаралығым Иләһи рахымға бөленуге себеп болды. Бұл жағдайға қазір де таңқаламын. Өйткені, осыдан бірнеше күн өткеннен кейін, жаяу жүрсе бір жылда әрең жететін ұзақ жолды жалғыз өзім, бірауыз орысша білмесем де оңай жүріп өтіп, көздеген жеріме жеткен едім.

Міне, өте әлсіз, күйсіз жағдайда Иләһи жәрдемнің кереметімен қаптаған қатерден аман-есен құтылдым. Варшава арқылы, Австрияның үстімен Стамбулға жеткен едім. Ал бұл дегенің ақиқатында ақылға сыймайтын керемет болатын.

Алайда, сонау Волга өзенінің жағасындағы мешіттегі ұзақ түнгі ғаламат жағдай, маған осындай шешім шығарып, тәуекел етуге итермелеген еді. Яғни, ендігі өмірімді үңгірде жалғыз өткізермін деген ой болатын. Өйткені, басқа адамдардың қоғамдық өміріне енді арласуды жөнсіз санадым. Онсыз да қабірге жалғыз барамын ғой, сондықтан қазірден бастап жалғыздыққа бой үйретейін дедім. Өкінішке орай, Стамбулдағы шулы орта менің ол ойымды уақытша естен шығарып жіберді. Бейне, сол бір бөтен жердегі ұзаққа созылған қараңғы түндер өмірімнің көзіндегі нұрлы қарашығы секілді, ал, Стамбулдың жарқын күндізі болса, сол өмір жанарымды жауып перделеген ағына ұқсайды. Иә, алдындағыны көруге жарамайтын көздің ағы секілді. Екі жылдан кейін ғана Ғаус Гейланидің «Фүтуһ-ул Ғайб» кітабын оқып, қайтадан көзім ашылды.

Бәдиүззаманның аман-есен Стамбулға оралуы ғылымның төңірегінде жүргендер мен қарапайым халықты қатты қуантты. Өзіне де айтпастан, Дін істері басқармасына қарасты «Дарул Хикметил Исламия» мүшесі етіп тағайындайды. Ол кездегі «Дарул Хикмет» Мехмед Акиф, Измирлік Исмаил Хаққы, Алмалылық Хамди сынды ғалымдардан құралған Ислам академиясы деңгейінде еді...

ЖИЫРМА АЛТЫНШЫ ЛЕМА ОНЫНШЫ ҮМІТ

Тұтқыннан босап, Стамбулға келгеннен кейін мені тағы да екі жылдай ғапылдық басты. Саяси ағымдар ақылымды арбап, көңілімді алаң қылған күндердің бірінде Әюб Сұлтан мазары жақтағы төбеге шығып отырған едім. Осы жерден Стамбулдың айналасына көз салдым. Мен сонда өмірімнің аяқталып бара жатқанын байқадым. Қиял мен ой аралас бір қызық жағдайға түстім. Өзіме өзім: «Япырау, маған мұндай қиял-ой туғызған мынау қабір басындағы көктастардың жазулары ма, екен?» деп, ойға шомдым. Сол сәтте алысқа емес, дәл қабірстан жаққа қарағанымда көңіліме мынадай бір ой келді: «Мынау мазарстанда бәлкім жүз Стамбулдың халқы жатқан шығар, яғни Стамбул осы күнге дейін өз тұрғындарын осы жерге жүз рет әкеп жерлеген болар. Бүкіл Стамбул халқын мұнда әкеліп, жиып жатқан Хаким, Қадир Аллаһтың үкімінен сен де сырт қала алмассың, бір күні сен де келесің».

Мен қабірдің басынан алыстап, жаңағы қиял-ойдың жетегінде Әюб Сұлтан мешітінің жанындағы бұрын да талай болған кішкене бөлмеге кірдім. Осы сәтте мен өзімнің уақытша қонақ екенімді үш жақты анық сездім. Мына кішкене бөлмеге қалай қонақ болсам, Стамбулға да қонақпын, мына дүниеге де қонақпын. Олай болса, қонақ өз жөнін жақсы білуі керек қой. Мына бөлмеден қазір шығып кететінім секілді, Стамбулдан да кетемін, онда мына дүниеден де бір күні кететінім анық...

Міне, осы жағдайда өте аянышты әрі мұңлы көңіл-күй кешіп, жүрегіме де, жаныма да әлгі ой салмақ салды. Өйткені, мен бір-екі досыммен ғана қоштасқалы тұрғаным жоқ. Мен, жүздеген дос-жарандарыммен, жақсы көретін Стамбулмен де қош айтысқалы тұрмын. Мыңдаған жақын-жуық достарым жүрген мынау әсем дүниеден де кетемін ғой деген ойға шомып, қабірстан жаққа қайта бардым. Анда-санда ғибрат алу үшін синемаға баратынмын. Соның әсері ме, маған сол кезде Стамбул халқы жаппай өліп қалған, тек жүріп-жүрген тірі өліктер секілді көрінді.

Яғни бұрын өмір сүріп кеткен адамдардың бейнесін кинодан қазір тірі жүргендей етіп көрсетеді емес пе? Сол секілді, қабірдегі адамдар жүріп-жүрген мүрделер бейнесінде көрінді. Қиялыма былай дедім: Демек, қабірде жатқандар кинода тірі секілді жүреді ғой, дәл сол сияқты болашақта анық түрде қабірге кіретін мына адамдарды да қазір қабірде жатыр деп біл! Яғни, олар да мүрде деген сөз, қазір жүріп жүргені болмаса...

Осы кезде кенет Құран Хакимнің нұры мен Гаус Ағзам Шейх Гейланидің жөн көрсетуімен әлгі қайғылы жағдайдың бәрі қуанышқа айналып шыға келді. Мәселен, әлгі қайғылы жағдайға қарсы Құранның нұры маған мынандай ой салды: Солтүстік шығыстағы Костромада тұтқын болып жүрген кезінде екі досың бар еді. Олардың бір күні Стамбулға қайтатынын білетінсің. Сонда біреу саған: «Досым, мұнда қаласың ба, әлде Стамбулға кетесің бе?» десе, титтей де ойланбай қанат болса Стамбулға ұша жөнелетіндей едің. Өйткені, мың жақыныңның тоғыз жүз тоқсан тоғызы сонда ғой. Мұнда, бір екеуі ғана бар, олар да кешікпей Стамбулға кеткелі жүр. Олай болса, сенің Стамбулға кетуің қайғы емес қуаныш қой. Иә, келгеніңе қазір қуаныштысың ғой? Сонау қиырдағы жау елінің қап-қараңғы ұзақ түндері мен суық күндерінен құтылғаныңа риза шығарсың. Өйткені, сен дүние жәннаты секілді Стамбулға келдің. Дәл осыған ұқсас сен туғаннан бері бірге болған ең жақын адамдарыңның жүзден тоқсан тоғызы қайтыс болып, сені қорқытып тұрған осы қабірстанда жатыр. Қазір бұл дүниеде қалған бір екі досың да кешікпей сол қабірстанға аттанады. Олай болса, өлім - айрылысу емес, қайта ең жақын адамдармен қауышу. Алайда, осы қабірстанға кеткендердің бір бөлігі мынау ескі ұясын тастап, сонау рухани әлемдегі жұлдыздар мен берзах дүниесінің қабаттарына көшіп кетті. Осы ақиқатты Құран Хаким өте анық түрде дәлелдегені соншалық, егер адамның жүрегі таза, ақылы азбаған және ғапылдық батпағына батып кетпеген болса, осының бәрін өз көзімен көргендей сенуге тиіс. Өйткені, мына дүниені өзінің шексіз мейірім, қамқорлығымен нығметке толтырып, ең елеусіз тұқым дәнектерді де аман сақтап, көктеп-көгертетін Сани, Кәрім, Рахим Аллаһ осынау сансыз жаратылыс ішінде өзіне ең сүйікті де, сүйкімді етіп жаратқан адамзатты мына өтпелі дүниеден кейін ескерусіз, елеусіз қалдырады деп ойлау, әсте ақылға сыймайды.

Сондай сүйіспеншілікпен жаратқан ғажайып пендесін із-түссіз жоқ қылмайтыны анық ақиқат. Өйткені, диқан топыраққа тұқым сеуіп, келесі көктемде бітік егін жинап алатыны секілді, Халиқ-ы Рахим, Аллаһ та, осы адам дейтін сүйікті пендесін басқа таңғажайып әлемге апару үшін топырақтың астында уақытша ұстайды*.

Құраннан мұндай жақсы хабар алғаннан кейін әлгі қорқынышты боп көрінген қабірстан маған Стамбулдан да жылы көріне бастады. Мұндағы жалғыздығым маған дос-жарандармен бірге болған сұхбаттан да артық көрінді. Содан кейін, Бұғаз маңындағы Сарыиерден өзім тұрарлық бір бөлме таптым. Гаус Ағзамның (р.а.) «Фүтух-үл Ғайб» кітабы маған қалай ұстаздық етсе, Имам Раббани де (р.а.) өзінің «Мектубат» кітабы арқылы маған жол көрсетіп ұстаз болды. Міне, осы кездері жасымның ұлғайғанына, мәдениет деген мәнсіздіктен алыстағаныма, қоғамдық өмірден оқшауланғаныма риза болдым. Аллаһқа шүкір еттім.

ОН БІРІНШІ ҮМІТ

Тұтқыннан келген соң Стамбулдағы Чамлыжа төбесінде салынған бір үйде, марқұм бауырым Абдурахманмен бірге тұратынбыз. Бұл тұрмыс мен секілді жандарға дүнияуи жақтан жайлы өмір саналатын. Өйткені, тұтқыннан аман сау елге оралдым, Ғылым Академиясында ғылыми қызметім жалғасып жатыр. Маған деген құрмет, қошемет шамадан тыс артық еді. Мекенім Стамбулдың ең әдемі жері саналатын Чамлыжада болатын. Төрт құбылам түгел. Марқұм бауырым Абдуррахман сынды өте зерек, жанкешті, әрі дос, әрі шәкірт әрі қызметші әрі хатшы, бір жағынан рухани балам қасымда еді. Өзімді дүниядағы ең бақытты жандай сезініп жүрген кезімде айнадан шашым мен сақалымның ағарғанына көзім түсті. Осы сәтте Костромада тұтқында жүргендегі рухани жағдай тағы да

* Бұл ақиқатты екі жердегі екі төрт болатындай етіп Онынышы Сөз бен Жиырма Тоғызынышы Сөз дәлелдеген-ді.

қайталанды. Соның әсері ме екен, жүрекпен беріле жақсы көрген дүнияуи бақыт деп ойлағандарымды ой елегінен өткіздім. Бақытқа жетелейді деп жүрген себептердің қайсысын алып талдасам да бәрі өткінші, пайдасыз, алдамшы екен.

Тап сол кездері, ең адал дос деп жүрген біреу, маған ойға келмейтін опасыздық жасады. Сөйтіп, дүнияуи өмірден әбден көңілім қалды. Өзі-өзіме былай дедім: «Япыр-ау, адам мұншалықты алданады екен-ау! Байқасам, ақиқатында менің аянышты хәліме көп адамдар кәдімгідей қызыға қарайды. Сонда, осынша адамның бәрі шынымен есі ауысып кеткен бе? Әлде мынау дүние параст адамдарды есі ауысқан ғып көріп отырған менің есім ауысқан шығар,

Сол кезде мәңгілікті аңсайтын, алайда, пәнилікке беріліп кеткен рухым былай деді: «Иә, мен заттық тұрғыда пәнимін, онда мына пәнилерден маған не қайыр? Өзім әлсізбін, онда бұл әлсіздерден не пайда? Маған, дертіме дәрмен беретін Баки, Сәрмәди, бір Қадир-ы Өзәли керек!».

Сөйтіп, ең алдымен бұрыннан бері оқып келе жатқан іліміме жүгініп, ақылға жұбаныш, көңілге медеу боларлық бір сүйеніш іздедім. Ол уақытқа дейін пәлсапа ілімін Ислам ілімімен қатар үйреніп, соңында әлгі пәлсапалық ілімнің жалған екенін түсінгемді. Алайда, осы пәлсапалық ілім рухымды кірлетіп, рухани дамуыма көп кедергі болған екен.

Міне, осындай әуре-сарсаң халде жүргенімде, Иләһи рахымның арқасында Құран Хакимнің хикметтері жәрдемге келді. Сөйтіп, әлгі пәлсапаның кірлерін тазартты. Былайша айтқанда, фәлсафи ілімдердің бәрі рухымды дүниеге байлап тастаған-ды. Қай жағыма қарасам да жарық-нұр көре алмай жүрдім. Сөйтіп жүргенде, Құран Хакимнен келген «Лә илләһа илләһу» сөзімен дәріс берген тәухид нұры жан-жағымды жарық нұрға толтырып, қараңғылықтан шығарды. Жаным жай тауып, терең тыныс алдым. Бірақ, дәл осы кезде өз нәпсім мен шайтан бірігіп, әлгі пәлсапа ілімі мен ғапылдықты пайдаланып ақылымды адастыру үшін шабуыл жасай бастады. «Құдайға шүкір» бұл шабуылға тойтарыс беріп, жүректің жеңісімен жетістікке жеттім. Осындай пікір-сайыстар басқа рисалелерде жазылған-ды. Сондықтан, оның бәрін соларға сілтеп мындаған дәлелдерден тек біреуін ғана алға тартуды жөн санадым.

Өйткені, жастық шағында жатжұрттық мәдениет пен заманауи ғылым деген атпен рухтары кірлеген, жүректері жүдеген, нәпсілері өршіп кеткен бір топ қарияларға пайдасы тиіп, олардың рухын тазартуға себі тисін деген ниетте жаздым. Тәухид туралы қате түсінік берген, шайтан мен нәпсінің кеселінен құтылсын дедім. Мәселен, Пәлсапа ілімінің уәкілі ретінде өз нәпсім былай дейді: Дүниедегі заттың бәрі өз табиғатымен осы жаратылысқа өзіндік әсері, қатысы бар. Әрбір нәрсе бір себепке байланысты. Жемісті ағаштан, тұқымды топырақтан сұрауымыз керек. Олай болса, болмашы нәрсенің өзін Аллаһтан тілеп, Аллаһқа жалбарынудың қажеті не? Міне, осы кезде Құран нұрымен көрінген Тәухид сыры ашылды. Жүрегім әлгі пәлсапашыл нәпсіме былай деді: Болмашы, ұсақ нәрсенің өзі үлкен нәрселер секілді мына дүниенің Жаратушысы Аллаһтың құдіретімен жаратылады, оның таусылмас қазынасынан келеді. Басқаша болатын жол жоқ. Ал себептер жәй перде ғана. Өйткені, ең маңызсыз, өте қарапайым көрінген жәндіктердің өзі шебер жаратылғаны сонша, өнер жағымен, шеберлік түрімен қарасақ, алып жаратылыстан да күрделі. Кішкене шыбын, өзінен үлкен тауықтан шебер жаратылысы жағынан артық болмаса кем емес. Олай болса үлкен кіші деп бөліп қарау мағынасыз. Не бәрін бірдей себептердің қолына тапсыру керек, я болмаса бәрін Жаратушы Аллаһқа тапсыру керек. Біріншісі тығырыққа тірелетін мәнсіз болса, екіншісі уәжіп, шарт яғни міндетті түрде солай. Өйткені, барлық нәрсені Қадир-ы Әзелиеге тиесілі десек, бүкіл нәрсе керемет тәртіппен, ғажап хикметпен жаратылып жатқанына куә боламыз. Демек, Аллаһтың шексіз ілімі бар, сол іліммен әрбір заттың нақты мөлшері белгіленіп сансыз нәрселер жоқтан үздіксіз түрде өте жылдам жаратылуда... Ол Қадир-ы Алим Кун фә якун әмірімен шақпақ шаққандай, не зат болса да, үлкен-кіші бәрін бірдей жаратып жатқанын сансыз дәлелдермен анық көрсетуде.

Ол туралы Жиырмасыншы Мектуб пен Жиырма үшінші Леманың соңында дәлелденгеніндей, Аллаһ - шексіз құдірет иесі. Өйткені, таңғаларлық жағдайда жаратылып жатқан жылдамдық пен оңайлық тек қана сондай бір шексіз ілім мен құдірет Иесінің ғана қолынан келері сөзсіз. Мысалы, көзге көрінбейтін сиямен жазылған бір кітапқа осы жазуларды көрсететін өзіндік дәрі жағыла қалса, әлгі үлкен кітап бүкіл жазуларын көзге көрсетіп өзін оқыттыра бастайды. Дәл сол секілді, әлгі Қадир-ы Әзелидің шексіз ілімінде әрбір заттың бейне пішіні түп-түгел жазылып дайындалуда. Ол Қадир-ы Мұтлак

Кун фә якун әмірімен, шексіз құдірет, теңдессіз қалауымен әлгі жазуларға жағылған дәрі секілді әсер етіп, өте жылдам әрі оп-оңай бүкіл нәрселерге бейне, пішін беріп, көзге көрсетіп, қозғалтып, өз өнерінің ғажайып әсемдігімен қоса құдіретінің бір көрінісі болған асқан күш-қуатын да паш етеді. Сөйтіп, шексіз жаратылыстағы ғажайып жазуларын оқытады.

Егер, бүкіл нәрсені Қадир-ы Әзели, Алим-ы Күлли Шей жаратты демейтін болса, онда ең кішкентай деген шыбынның денесін жасау үшін дүниедегі түрлі заттың бәрінен өлшеп алатындай ғажайып таразы қажет болар еді. Және де әлгі кіп-кішкентай шыбынның денесінде қызмет етіп жатқан сансыз зәрре бөлшектердің оның денесінің хикметті құрылысын түгел білетін білімдері болуы керек. Өйткені, ақыл иелері бірауыздан мойындаған мұндай бір қағида бар, табиғи себептер ештеңені жоқтан бар ете алмайды. Егер солар жаратты дейтін болсақ, бір нәрсені жарату үшін барлық нәрсені бір жерге жинауы керек болады. Кез-келген тірі нәрсе, түрлі бөлшектер мен үлгілерден құралғаны белгілі. Былайша айтқанда, дүниедегі әрбір нәрсенің негізі бір дәнек секілді жинақталған. Олай болған жағдайда, жалғыз дәнекті жарату үшін ағаштың бойындағы бүкіл құрамын, бір жәндіктің денесін құрастыру үшін бүкіл жер бетіндегі элементерді жинап, елеп алатын елек, өлшеп алатын ерекше бір таразы қажет болады. Ал, табиғи себептер санасыз, жансыз. Аталған заттарды құрастыратын жоспар, іске асыратын жоба, тәртіппен қозғалатын тізім түзеп, қалыпқа келтіретін, үлгі модель жасайтын ілімі жоқ. Осының бәрін іске асыратын, зәрре бөлшектерді зыр жүгіртіп жұмсайтын, олар ешқайда шашырап кетпейтін, сәл де болса реттіліктен айырылмайтын жүйе болуы керек... Жаратылатын тіршілік иелері қанша көп болса да, әрқайсысы өз түр-түсімен ажыратылып, оларға сай пішін, бейне, бір-біріне ұқсамайтындай ерекшеліктермен жасалуы тиіс...

Міне, осы аз ғана шарттың өзін соқыр табиғат іске асыра алады деп ойлаудың өзі қандай ақымақтық, санаға сыймайды. Көкірегі ояу жан мұны жақсы түсінеді. Осынау ақиқатты түсіндіретін:

إِنَّ الدِّينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذَبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ

аятының айтуы бойынша, бүкіл дүнияуи себептер* түгел жиналып келсе де, жалғыз шыбынның бүтін денесі тұрмақ, оның жалғыз ағзасын да жаратуға шамасы жетпейді. Егер, оның дене мүшесін жинаса да, оған бір сәтке жан беріп, қозғалтып тұруға күші жетпес еді. Егер, бір сәтке солай ұстап тұрса, да әр сәт сайын өзгеріп, тазаланып тұратын зәрре бөлшектердің ғажайып тәртібін сақтап тұра алмас еді. Олай болса, себептердің, жарату мәселесіне ортақ болуға ешбір қауқары жоқ. Онда, ол нәрселердің нағыз иесі мүлде басқа Біреу. Иә, олардың нағыз иесі бар.

مَخْلَقُكُمْ وَلَا يَعْزُبُ عَنْكُمْ الْإِلَهَ كَنَفِيسٍ وَاحِدَةٍ

аятының сыры бойынша, Ол Жаратушы, бүкіл жер жүзіндегі тіршілік иелерінің денесін жалғыз шыбынды жаратқандай оңай жарата алады. Бір көктемді бір түйір гүлді жаратқандай оп-оңай жаратады. Өйткені, ондай Жаратушы бөлшек заттарды жинастыруға мұқтаж емес.

Ол әмір Иесі болғандықтан, көктем сайын сансыз жаратылыстардың заттық денелерін ғана емес, сансыз сипатымен, есепсіз түр-түсімен жоқтан бар ететін...шексіз ілімінде әрбір нәрсенің түр-түсі мен модель-үлгісі түгел дайын тұратын... және бүкіл зәрре бөлшектер оның ілім мен құдірет шеңберінде әрекет ететін... әр нәрсені шақпақ шаққандай тез, әрі оп-оңай жарататын Біреу. Және әрбір жаратылған нәрсе титтей де қателіксіз, өз әрекетін жалғастыра береді. Ғарыштағы сансыз ғаламшарлар бір әскери қол секілді қалай тәртіппен қозғалса, сансыз зәрре бөлшектер де дәл солай ерекше бір тәртіп, реттілікпен әрекет етеді. Өйткені, оның бәрі де Өзәлі Құдіретке сүйеніп, Өзәлі ілімнің заң-ережелері бойынша қызмет етеді.

Сондықтан, ондағы әсердің, көріністің бәрі сол құдіреттің күшімен ғана іске асады. Шағын ғана денелі тіршілік иелерінің маңыздылығы азайып қалмайды. Құдіретке сүйенген кішкентай шыбын, өзін құдіреттімін деген Намрудті жер жастандырды. Ұсақ құмырсқалар Перғауынның зәулім сарайын тас-талқан қылды. Самырсынның кішкентай ғана тұқымы таудай ағашты басына көтеріп тұрады...

* Яғни, Аллаһтан өзге табынгандарыңның бәрі түгел жиналса жалғыз шыбынды жаратуға шамалары келмейді.

Бұл ақиқаттарды көптеген рисалелерде дәлелдегенбіз. Мәселен, бір әскер өз патшасының бұйрығымен өзінен жүз мың есе артық күші бар бір шахты тұтқынға алуға күші жетеді. Олай болса, әрбір зат Әзели Құдіреттің қолдауымен жүз мың есе артық күш-қуатпен табиғи себептердің қауқары жетпейтін ғажайып өнерлерді жасауға күші жетеді.

Әрбір нәрсенің өте керемет, ғажап өнермен әрі тез жаратылуы шексіз ілім иесі болған Қадир-ы Әзелидің ісі екенін көрсетеді. Әйтпесе, жүз мың қайшылыққа толы себептердің ішінде мүмкіндік шеңберінен шығып, мүмкін емес жағдайға енеді. Ешнәрсе жасалмайды, жасалуы да мүмкін емес.

Міне, осындай ғажайып нәзік те, теңдессіз терең әрі ап-анық дәлелдердің алдында шайтан мен адасушыларға еліктегіш нәпсім бір сөз айтуға да шамасы келмей үнсіз қалып, бәрін мойындады. «**Лиллахил хамд**» деп толық иманға келді.

Және былай деді: Иә, маған да дәл сондай құдіретті Халик әрі Рабб қажет еді, ойымдағы ең елеусіз тілегімді де біліп тұратын... ең жасырын рухани қажеттіліктерімді де орындағанындай, маған мәңгілік бақытты сыйға тарту үшін мынау уақытша дүниенің орнына бақи, ақырет әлемін орната алатын... кішкентай шыбынды қалай жаратса, көктерді де солай жарата алатын... Аспанда Күнді қалай жүздірсе, көзімнің қарашығындағы зәрре бөлшектерді де дәл солай жүздіре алатын Құдіретке мұқтаж едім. Шыбынды жарата алмайтын біреу менің көңілімдегіні таба алмайды, рухани қажеттіліктерімді де қамтамасыз ете алмас еді. Көктерді жарата алмаған біреу мәңгілік бақыт дүниесін де жаратуға шамасы жетпес... Олай болса, менің нағыз Раббым көңілімдегіні тауып қуанышқа бөлейді. Көк жүзін торлаған бұлттарды әп-сәтте жиып, ашық аспанға айналдырғанындай бүкіл дүниені де ақырет дүниесіне әп-сәтте өзгертіп, Жәннатты жаратып, маған есігін ашып, «Қәне, кір!» дейді.

Міне, ей менің нәпсім сияқты бақытсыздыққа ұрынып, өмірінің бір бөлшегін нұрсыз фәлсафа мен шет елдік пәндерге жұмсаған қарттар. Қасиетті Құранда үнемі қайталанып жатқан “**لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ**“ әмірінде иманның аса күшті, ақиқатқа сай, мызғымайтын, өзгермейтін негізі жатқанын түсініңіздер. Оның бүкіл рухани қиыншылықтарды жеңіп, жараларды емдеп жатқанын көріңіздер.

Дарулхикметте жүргенде сезінген рухани толғаныстар мен жан дүниесіндегі аласапырандарды бір хатында былай жеткізеді:

Осыдан отыз жыл бұрын, Бұрынғы Саидтің бейқам басына қатты сокқылар тиді, «әл-мәуту Хаққун» үкімі жайлы ойлады. Ол өзінің ұйыққа батқанын көрді. Медет сұрады, жол іздеді, құтқарушы қалады. Байқаса, жолдар әртүрлі, абдырап қалды. Ғаус Ағзам Шейх Гейланидің (р.а.) «Футух-ул-Ғайб» атты кітабын ашып, бағдар іздегенде:

أَنْتَ فِي دَارِ الْحِكْمَةِ فَاطْلُبْ طَيْبًا يُدْأَوِي قَلْبَكَ

шықты.

Бір ғажабы, сол кезде мен Ислами Хикметтер Орталығының мүшесі едім. Өзімше мұсылмандардың жараларын емдеуге тырысқан бір дәрігер едім. Ал шындығында, ең ауыр науқас өзім болатынымын. Науқас жан әуелі өзін емдеуі, сонан кейін өзге науқастарға қарауы керек қой.

Хазреті Шейх маған былай деді: «Сен өзің науқассың, өзіңе емші ізде!»

Мен: «Сен емшім бол!» -дедім. Өзімді оның тыңдаушысы деп санап, ол кітапты маған арнап сөйлеп жатқандай оқыдым, алайда кітабы өте қатаң еді. Менмендігімді аяусыз соққылауда болатын. Нәпсіме адам төзгісіз ота жасады. Шыдай алмадым, жартысына дейін өзімді оның тыңдаушысы етіп оқыдым, бітіруге төзімім жетпеді. Ол кітапты сөреге қойдым. Дегенмен кейін, шипалы отадан туындайтын ауырсынулар кетті де, рахаттанып қалдым. Сол бірінші ұстазымның кітабын кейін толық оқып шықтым және көп пайдасы тиді. Оның зікірі мен мінәжатын тыңдадым, өте пайдалы рухани нәр алдым.

Кейін, Имам Раббанидің Мектубат кітабын көріп, қолыма алдым.

Таза ниетпен аштым. Ғажабы сол, бүкіл “Мектубатында” тек екі жерде «Бәдиуззаман» сөзі бар. Сол екі хат маған бірден ашылды. Сол хаттардың басында «Мирза Бедиуззаманға Хат» дегенді көрдім. Әкемнің аты Мирза болғандықтан, «Фәсубханаллаһ!» дедім, бұл маған айтып жатыр. Ол кезде Бұрынғы Саидтің бір лақабы «Бәдиуззаман» болатын. Ал һижраның үш жүзінші жылындағы Бедиуззаман Һамаданиден басқа ондай лақаб атпен мәшһүр болған адамдарды білмеуші едім. Алайда, Имамның заманында да сондай

бір адам болған екен де, әлгі екі хатты соған жазыпты. Ол кісінің халі, менің халіме ұқсайды екен. Әлгі екі хатты өз дертіме дауа деп білдім.

Имам сол хаттарында және басқа да көптеген хаттарында қайта-қайта былай өсиет етеді: «Қыбланды Таухид қыл!» яғни: «Біреуді ғана ұстаз тұт, соның артынан ер, басқалармен шұғылданба!». Осы ең маңызды өсиеті, менің қабілетім мен рухани ахуалыма үйлеспеді. «Мынаның артынан кетейін бе, әлде ананың ба, болмаса келесі біреудің соңынан ерейін бе?» деп сан рет ойландым. Тығырыққа тірелдім. Әрқайсысының әр түрлі тартымды қасиеттері бар еді. Тек біреуіне қанағат ете алмадым. Тығырыққа тірелген кезімде, Хак Тағаланың мейірімімен көңіліме «Бұл әртүрлі жолдардың басы және бұл жылғалардың көзі, мына ғаламшарлардың күні – Құран Хаким, нағыз қыбланы таухид қылу сол болады. Ендеше, ең үлкен мүршид, ең киелі ұстаз да Сол» деген ой келді. Соған жабыстым.

* * * *

«Бірінші Дүниежүзілік соғыста жеңіліс табуымыздан қатты күйзелетініңізді байқап жүрміз» дегендерге жауап:

- Мен өз басыма түскен ауыртпалықтарға шыдадым. Бірақ, мұсылмандардың басына түскен қиыншылықтар менің еңсемді көтертпейді. Ислам әлеміне тиген соққылар, ең бірінші, менің жүрегіме тиіп жатқанын сеземін. Осынша қиналуымның себебі осы. Бірақ бір жарық көріп тұрмын. Сол нұр мына күйзелістерімді ұмыттыратын шығар, ИншаАллаһ.

Стамбулда ел мүддесі үшін атқарған еңбектерінің ең маңыздысы, ең әсерлісі «Хутуват-ы Ситте» (Алты қадам) еңбегін жариялап, қатыгез залымдардың бетіне түкіруі. Ислам дінінің абыройлы намысын жауға таптатпауы. Шетелдік басқыншылар Стамбулды басып алған кезде, Англикан шіркеуінің дінбасы, Ислам дін істері басқармасына қойған алты сұрағына, алты түкірікпен жауап қайтаруы, өжеттігі мен кемелдігін ісімен дәлелдеу еді. «Хутуват-ы Ситте» жарыққа шыққан кезде, Чанаккале (Дарданель) бұғазында кескілескен ұрыстар жүріп жатқан еді. Стамбулға басып кірген ағылшынның Бас қолбасшысына бұл шығарманы көрсеткен кезде, дереу тұтқындалып, өлім

жазасына кесу керектігін бұйырады. Бірақ Бәдиүззаман өлтірілер болса, Анатолияның шығыс бөлігі түгелімен ағылшындарға қарсы көтерілетінін және олардың ешқашан ағылшындармен бітімге келмейтінін жеткізген кеңесшілердің сөзінен кейін, еш нәрсе істей алмай, шарасыз қалады.

Стамбулдағы ағылшындар, құйтұрқы әрекеттерімен Шейхул Исламды және басқа да ғалымдарды ырықтарына көндіруге тырысып жатқанда, Бәдиүззаман өз шығармаларында ағылшындардың Ислам әлемі мен түріктерді отарлау саясаттарының құйтұрқылығын, тарихи дұшпандықтарын әшкерелеу арқылы олардың ойын іске асырмай тастайды. Анадолыдағы Ұлт азаттық қозғалыстарға қолдау білдіреді.

Мұны өз аузынан тыңдайық. «Бір кездері, ағылшындар Стамбулға басып кірген кезде, сол елдің ең үлкен шіркеуі Англикан шіркеуінің дінбасы Ислам ғұламаларына алты сұрақ қойды. Мен ол кезде Ислам Академиясында қызмет ететінмін. Олардың қойған шарты бойынша, алты сұраққа алты жүз сөзбен жауап беруіміз керек екен. Мен, алты жүз түгіл алты сөзімді де шығын қылмай, беттеріне бір түкірікпен жауап беремін. Өйткені ол ел, алқымымыздан алып, кеудемізден басып тұрғанда дінбасылары тәкәппарлықпен жауап талап етіп отыр. Ондайлардың бетіне түкіру керек. Түкіріңдер залымдардың мейірімсіз бетіне!» деген едім.

* * * *

Бәдиүззаманның Стамбулдағы Отан үшін атқарған ерен еңбектерін көріп отырған Анкара Үкіметі оны жоғары бағалап, Анкараға шақырады. Мұстафа Кемал Пашаның шақыртуларына: Мен қауіпті жерлерде жүріп, арпалысуды қалаймын. Алыста тұрып, атысуды ұнатпаймын. Анадолыға қарағанда бұл жерлер қауіптірек деп білемін - деген жауаптар қайтарады.

Үш рет шақырғанымен келтіре алмайды. Ванның бұрынғы губернаторы, байырғы досы Тахсин Бейдің араласуымен Анкараға келеді.

Анкара қошеметпен қарсы алады. Өкінішке орай мұндағы жағдай үмітін ақтамайды. Ұлттық мәжіліс, діни құндылықтарға селқостық танытуда, батыстық үлгілер деген желеудің артында

Түрік халқының тарихи құндылықтары мен Ислами нышандардың аяқ асты болып жатқанын көреді. Депутаттардың көбі намаз оқымай кеткендіктен, олардың намазға мән беру керектігі жайлы баяндама жазып, таратады. Оның мәтінін Қазым Қарабәкір Паша мен Мұстафа Кемал Паша да оқиды. Баяндаманың мәтіні былай еді:

يَا أَيُّهَا الْمَبْعُوثُونَ أَنْتُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ

Ей, Ислам жолында арпалысып жүрген мүжәһидтер! Бүгінгідей жағдайлардан хабардар депутаттар!

Мына пақырдың бір мәселеге байланысты он ауыз сөзін тыңдауларыңызды өтінемін.

1. Мына жетістіктер баянды болып, жалғаса беруі үшін шүкір етуді талап етеді. Шүкір етілмесе мұндай нығметтер бізден сырт айналады. Аллаһ тауыпқы беріп Құранды жаудан қорғап қалдыңыздар. Олай болса, сол Құранның ең айқын әмірі саналар «намаз оқу» деген парызды орындауларыңыз керек. Әйтпесе, оның береке, фейзі сіздерге бұйырмайды.

2. Бүкіл Ислам әлемін қуанышқа бөледіңдер. Сіздерге деген сүйіспеншілігін оятып, өздеріңізге назар аударттыңыздар. Ал ондай сүйіспеншілік, сіздердегі Ислами нышан-белгілердің тұрақтылығы арқылы жалғасын табады. Өйткені, бүкіл мұсылмандар Сіздерді Исламият үшін жақсы көруде.

3. Бұл дүниеде, әулиелік дәрежеге шығар ғазилар мен шәһидтерге қолбасшы болдыңыздар.

Құранның анық әмірлерін орындау арқылы, о дүние де сол нұрлы жамағатпен бірге болуға тырысу нағыз отансүйгіштердің ісі емес пе? Әйтпесе, бұл жерде қолбасшы болғанмен, ол жерде қарапайым жауынгерден шапағат сұрауға зар болып қаласыздар. Мына құнсыз дүниенің атақ-даңқы есі дұрыс, ақылы бар жанның жабысатын нәрсесі емес. Ондай нәрселерді негізгі мақсат тұтуға болмайды, олар бәрібір адамды қанағаттандыра алмайды.

4. Мына мұсылман халықтың қай тобын алсаң да, өздері намаз оқымаса да, тіпті, пасық болса да, басшыларының діндар болғанын қалайды. Тіпті, бүкіл Күрдістанда қалыптасқан жағдай бойынша, кез келген мемлекеттік қызметкерге қойылар бірінші сұрақ, намаз оқи ма

екен? Намаз оқитын болса, ол адамға толық сенім білдіреді. Оқымаса, қанша мақталса да, күмәнмен қарайды. Бір кездері Бейтүшшебабтағы рулар көтеріліске шықты. Мен барып, мән-жайды сұрадым?

- Біздің әкім намаз оқымайды екен, ондай дінсіздерге қалай бағынамыз, деді. Ал бұл сөздерді айтып тұрғандардың өздері де намаз оқымайтындар. Тіпті, араларында қарақшылар да бар еді.

5. Пайғамбарлардың көпшілігі шығыстан шығып, философтардың басым көпшілігі батыстан шығуы, тағдырдың бір белгісі іспетті. Шығысты өркендетіп, дамытушы күш дін мен руханият. Ақыл мен философия емес. Шығыстағы халықтарды оятып, оларға серпін бердіңіздер. Енді олардың болмыстарына тән жол, үлгі көрсетіңіздер. Әйтпесе, еңбектерің босқа кетеді. Немесе тамыры тереңге бармайды.

6. Бізге де, Исламға да жау дұшпанымыз ағылшындар, сіздердің дінге селқос қарауларыңызды өз пайдаларына жаратуда. Тіпті, дінімізге деген немқұрайлылығымызды пайдаланып отырған адамдар, Исламға кемі грек әскеріндей зиян тигізуде. Мұсылман халықтың бақыты үшін мұндай селқостықты қойып, парыздарға мән берулеріңіз керек.

7. Кәпірлер баяғыдан бері өздерінің мәдениеті бар, философиясы бар, ғылымы бар бүкіл қолда бар күштерімен Ислам әлеміне қанша шабуылдап, материалдық жақтан басым түссе де, діни тұрғыдан жеңіске жете алмады. Ислам жамағатының өз ішіндегі бұра тартушы, ойы бұзық топтар азшылықта қалып, көпшілік жамағат сүннетке сай жолмен Исламның шын болмысын, мызғымас беріктігін сақтап тұрған кезде, Еуропаның азғын мәдениетінен сүзіліп шыққан бидғаттарға Исламда орын жоқ.

Демек, Ислам әлемінде жаңаша даму жолындағы бір іс бастау үшін, Ислами қағидаларға толық сай келетін жұмыстар атқару керек. Басқаша болмайды, бұрын да болмаған. Жасағысы келгендер құрдымға кеткен.

8. Діннің әлсіреуіне себеп болып отырған Еуропаның азғын мәдениеті тозып бітуге жақын қалғанда, ал Құран мәдениетінің өрлеу кезеңінде дінімізге немқұрайлылық танытып, парыздарды орындамау, жақсылыққа апармайды. Ал, бұзғыншылыққа апаратын, бұра тартатын бір істің Исламға не қажеті бар.

9. Сіздердің жеңістеріңіз бен қызметтеріңізге ризашылық танытып,

сіздерді жақсы көрушілер негізінен қарапайым халық, ал олар дініне берік шынайы мұсылмандар. Сіздерге шын көңілден сүйіспеншілік танытып, қолдау көрсетуде. Сіздер де Құранның әмірлерін орындау арқылы сол шынайы мұсылмандарға арқа сүйеулеріңіз керек. Бұл – Исламның өркендеуі үшін өте маңызды мәселе. Әйтпесе, Исламнан сырт айналған, тексіздер мен Еуропаға еліктеп, есі шығып жүргендерге сенім арту Ислами ақиқаттарға үйлеспейтіндіктен Ислам әлемінің көңілін суытып жібереді. Олар сізден сырт айналып, басқадан көмек күтетін болады.

10. Бір жолда тоғыз қауіпті ықтимал, бір ғана аман өту ықтималы болса, сол жолға түскен адам ессіз батыр, накұрыс болуы керек. Жиырма төрт сағаттың біреуі ғана жұмсалатын намазда жүзде тоқсан тоғыз бақытқа бөлену ықтималы бар. Әрі бұл дініміздің талабы. Жалқаулықтан туындайтын бір ықтималдық дүниелік ауыртпалығы болуы мүмкін. Ал парызды орындамау, жүзде тоқсан тоғыз ықтимал зиян. Бейкамдық деген сезім ғана бір пайыздық үміт беруі мүмкін. Сонда, дініне де, өміріне де зияны тиер парыздарды орындамауға не нәрсе сылтау бола алады. Сіздер секілді қолбасшылар мен депутаттарға жұрт еліктейді. Немесе сынға алады. Сынға алса да, еліктесе де, екеуі де зиянды нәрсе. Қаншама бұйрықтар мен дәлелдерге құлақ аспай, нәпсінің сандырағы мен шайтанның азғыруына еріп жүрген кісілермен бірігіп, үлкен іс атқару мүмкін емес. Мынадай ұлы төңкерістердің іргетасы берік болуы керек.....

Қазіргі кез жамағат болатын, бірігетін заман. Жамағаттың рухани тұлғасы әрқашан мығым болады. Жалғыздың игілігі де, жамандығы да шектеулі. Жамағаттың бұл қасиеттері ауқымды болады. Сыртқы жауға қарсы тұруда жеткен жетістіктеріміздің құнын, іштегі бүлдірушілеріміздің кесірінен түсіріп алмайық.

Біздің қас-дұшпандарымыз Ислами нышандарды бұзғысы келеді. Ал біз оларды сақтап қалуға міндеттіміз. Біздің не істеп жүргенімізді білмей селқостық танытуымыз, өз ісін жақсы білетін жауға жәрдем беру болып саналады. Дініміздің шарттарын ауырсыну, халықтың әлсіздігін көрсетеді. Әлсіздік танытуымыз, жауға күш береді.

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

Бұл баяндама, намаз оқитындардың қатарына тағы да алпыс депутаттың қосылуына себеп болады. Шағын намазхананы үлкен бөлмеге ауыстыру керек болады. Бұл оқиға Төраға мен Бәдиүззаманның арасында үлкен дау тууына себеп болады. Бір күні басшылық жиналысында елу-алпыс депутаттың өзара пікірталасы кезінде Мұстафа Кемал Паша.

- Сіз секілді ержүрек ғалым бізге керек-ақ. Сізді мұнда пікірлеріңізден пайдаланармыз деген оймен шақырдық. Ал сіз, намазға қатысты нәрселер жаздыңыз. Арамызға жік салдыңыз, дейді.

Бұл сөзден кейін Бәдиүззаман ақылға қонымды жауаптар беріп тұрып, ашулы түрде екі саусағын Пашаға қарай созып тұрған күйі былай дейді: - Паша! Паша! Исламияттағы иманнан кейінгі ең үлкен ақиқат – намаз. Намаз оқымаған адам – қиянат жасаушы адам. Ал қиянатшыл адамның жазасы – қоғамнан аластатылу, дейді. Паша райынан қайтып, еш нәрсе істей алмай қалады.

Бәдиүззаман Анкарада жүрген кезінде, өзінің ең негізгі мақсаты шығыста университет ашқызу мәселесін көтерумен болады. Бір күні депутаттарға: Мен баяғыдан бері осы университетті ашқызуға тырыстым. Сұлтан Решад пен сол кездегі үкімет жиырма мың алтын лира бөлдірді. Сіздер де осыны қолдаңыздар, дейді. Мәжіліс жүз елу мың банкнот бөлуге қарар береді. Депутаттар қол қоюы керек болады. Кейбір депутаттар,

- Сен тек медресе программасын оқытқың келеді. Ал қазір біз батысты үлгі тұтуымыз керек, дейді.

Бәдиүззаман: Шығыс Уәләяттар Ислам әлемінің орталығы іспетті. Жаңа пәндердің жанында діни ілімдердің оқытылуы өте-мөте қажет. Шығыстың дамуы дін арқылы болмақ. Ол жақтағы ұлттың да, отанның да дамуы діни ілімдерге негізделу керек. Әйтпесе, ұлты түрік емес мұсылмандар, түрікке деген бауырластықты сезінбейді. Бүгінгі таңда осынша жауға қарсы бір-бірімізге арқа сүйеуге, көмек беруге, сенім артуға мұқтажбыз.

Осыған байланысты бір оқиғаны айтып берейін. Баяғыда менің бір күрд шәкіртім бар еді. Бұрынғы медресемде сабақ алған өте зерек шәкірт еді. Діни сабақтардағы мұсылмандар арасындағы бауырластық жайлы тақырыптардан әсер алып, тақуа, салих бір түрікті, дініне селқос, пасық бауырымнан, тіпті әкемнен де жақын туысым деп білемін, дейтін. Өкінішке орай, кейінірек әлгі шәкіртім

тек қана батыстық үлгідегі пән ғылымдарын оқыпты. Арада төрт жыл өткен соң, тұтқыннан келгеннен кейін әлгі шәкіртіммен қайта жолықтым. Әңгіме барысында ұлттық тақырыптар да қозғалды.

- Қазір мен рафизі (сүнниттік жолға қайшы келетін теріс ағым) бір күрді түріктің тақуа молдасынан артық көремін, деді. «Өттеген-ай, осынша өзгеріп кеткенің бе?» дедім. Бір апта әңгімеден соң бұрынғы жағдайына қайта оралды. Ей, депутат мырзалар! Сол шәкіртімнің әуелгі жағдайы түрік халқына қаншалықты қажет болса, соңғысының қаншалықты зиян екенін өз ойларыңызға қалдырамын. Демек басқа жақтарда саясат жолында дінге немқұрайлылық танытсаңыздар да (олай бола қоймас), шығыс жақта діни сабақтар өткізу аса қажет.

Бұл ақиқаттарды тыңдаған депутаттардың қарсы болғандары сыртқа шығып кетеді де, 163 депутат қол қойып, қолдау танытады.

* * * *

Бір күні Басшылық бөлмесінде Мұстафа Кемал Пашамен екі сағат әңгімелеседі. Түрік, Ислам дұшпандарының алдында атын шығару үшін Ислами қағида-нышандарды бұзу елдегі халыққа да, Ислам әлеміне де зиян келтіретінін айтады. Егер бір өзгеріс жасау керек болса, Исламға сай, Құранның қасиетті қағидаларын негізге ала отырып жасау керектігін айта келіп, мынадай бір мысал келтіреді:

Мысалға: Аясофия мешітінің іші игі жақсылар мен кәміл де аяулы жандарға толы. Босағада, аула ішінде бірен-саран тентек балалар мен арсыз қаңғыбастар, терезеден сығалап мешіттің айналасында жүрген сауыққұмар шетелдіктер бар. Сол кезде бір адам мешіттің ішіне кіріп, жамағаттың ортасында, тамаша дауысымен құлаққа жағымды түрде Құран оқыса, мыңдаған мұсылмандардың, игі жақсылардың назары соған ауып, қошеметке бөленеді. Көпшіліктің дұғасы арқылы сауап алады. Тек, әлгі тентек балаларға, қаңғыбас, Құдайдан безген арсыздарға, кейбір шетелдіктерге ұнамай қалады. Егер, әлгі мешітке, сол тамаша жамағатқа басқа бір адам келіп әдепсіз түрде, нәпсіні қоздыратын өлең айтып, бақырып-шақырса, секіріп билесе, әлгі тентек балаларды күлдіреді. Ұятсыз қаңғыбастардың нәпсісін қоздырғандықтан оларға ұнайды. Мұсылмандардың кемшіліктерін көруден ләззат алатын шетелдіктердің мысқылдап күлуіне себеп болады.

Бірақ, бүкіл игі жақсылар жамағаты оған жиіркенішпен қарайды. Олардың көзіне ең төменгі дәрежедегі азғын кейпінде көрінеді. Міне, осы мысалдағы сияқты Ислам әлемі мен Азия үлкен бір мешіт. Мұндағы имандылар мен тура жолдағылар әлгі мешіттің абыройлы жамағаты. Әлгі тентек балалар болса, баланың ақылындай ақылы жоқ ақымақтар. Қаңғыбас арсыздар болса, батысқа еліктегіш, тексіз, дінсіз тобыр. Сырттан қызықтаушы шетелдіктер болса, шетелдіктердің пікірін таратушы журналистер. Әрбір мұсылманның, әсіресе абыройлы да кәміл жандардың осы мешітте дәрежелеріне қарай орны болады, өзіне назар аудартып, көрініп тұрады.

Егер Ислам дінінің негізгі сыры болған ықылас пен Аллаһ ризасы үшін Құран Хакім жеткізген үкімдер мен киелі ақиқаттарға сай іс-әрекет жасалса, өзінің хал жағдайымен (хал тілімен) Құран аяттарын оқыса, әрбір мұсылман айтатын

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

дұғасына ортақтасып, барлығымен бауыр болып, байланыста жүреді. Тек, зиянкес жәндіктер секілді кейбір адасқандар мен баланың ақылындай ақылы жоқ ақымақтардың алдында қадірі болмайды. Егер әлгі адам даңқты ата-бабасы мен мақтан тұтар тарихын, рухани жақтан арқа сүйер сахабалардың ұлы да нұрлы даңғылын тастап, әуестікке, мақтаншақтыққа, екі жүзділікке салынып, бидғат істерге бой алдырса, бүкіл ақиқатшылдар мен имандылардың назарында ең төменгі деңгейге құлдырап кетеді.

اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ сырына орай иманды жан

қанша қарапайым, сауатсыз болса да, ақылы жетпей жатса да, ондай мақтаншақ адамды көрсе жүрегі тіксінеді, салқын қарайды, рухани түрде жиіркенеді.

Міне, атағын шығаруға, даңққа бөленуге жаны құмар адам (екінші адам) сансыз жамағаттың назарында әсфәл-і сафилинге, яғни төменгілердің ең төменгі деңгейіне түседі. Түкке тұрғысыз, сайқымазақ, алаяқ қаңғыбастардың алдында уақытша, сасық бір орынға ие болады.

الْأَخْلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ

сырына орай дүниеде зиян шегеді. Берзақта азап тартады. Ақыретте дұшпан, өтірікші кейбір достар табады. Бірінші жағдайдағы адам, егер «Хуббы жакты» жүрегінен аластатпаса, бірақ ықылас пен Аллаһтың ризалығын негізге ала отырып, атақ даңқын шығаруды мақсат тұтпау шартымен, бір жағынан алғанда болымды, рухани дәреже, тамаша мәртебеге қол жеткізіп, атаққұмарлық сезімін толық қанағаттандыра алады. Бұл адам азғантай ғана құнсыз бір нәрсені жоғалтқанымен, оның орнына көптеген құнды нәрсе табады. Бәлкім, бірнеше улы жылан оған жоламай кетер, есесіне көптеген жақсы жаратылыстар оның жанынан табылады, солармен дос болады. Тағы да айтсақ, жабайы улы аралар одан теріс айналса, мейірім шәрбатын жинап беруші берекелі бал аралары соған үймелейтін болады. Солардың қолынан бал жегендей тамаша достар табады. Өз дұғалары арқылы кәусар бұлақтың берекелі суын әрбір мұсылманға ішкізеді. Амал дәптеріне сауап жазылады.

Мұстафа Кемал Паша өзінің ішкі ойын айтып, қарсылық білдіреді. Бәдиүззаманды өзіне тартып, беделін пайдаланғысы келеді. Бәдиүззаманға депутаттықпен қатар Ислам Академиясындағы бұрынғы қызметін ұсынады. Шығыс уәләяттардағы Шейх Сүнусидің орнына Бас уағызшылық қызметпен бірге зәулім сарай сыйға тартатынын айтады.

Бәдиүззаман риуаяттарда айтылатын ақырзаманда келетін адамның белгілері мен бұрынырақта Стамбулда өзі тәпсірлеп жазған хадистердегі ақырзаманның сұмдық тұлғаларының адамдар арасына және Ислам әлеміне жеткенін көреді. Олар келген кезде оларға тек Құран ғана қарсы шыға алатыны жайлы риуаяттарда «Сол кездерде өмір сүрген адам саяси жолмен оларға қарсы келе алмайды. Тек қана Құранның мұғжизалы қылышының нұры оларды жеңіп шығады», деп айтылуына орай, Анкарада жұмыс істей алмайтынын түсінеді. Жоғарыда өзіне ұсынылған қызметтердің ешқайсысын қабылдамайды.

Анкарадан кететінін естіген бірнеше депутат оны райынан қайтару үшін темір жол вокзалына дейін еріп келеді. Олардың тілектерін орындай алмайтынын айтып, Анкарадан Ванға қарай жолға шығады. Ол жақта қоғамдық өмірден қол үзіп, Ерек тауының баурайындағы, Зернебад өзенінің жоғарғы жағындағы үңгірге орналасады.

Анкарадағы жағдайға байланысты Рисалей-Нұрдан қысқаша үзінді

1922 жылы мен Анкарада едім. Ислам әскері грек әскерін жеңген кез. Осы кезде, күпірлік пікірдің сұр жыландай сумаңдап, көңілі тасыған мұминдердің санасын улап, шатастыра бастағанын аңғардым. «Қап, мына аждаһа, иманның шарттарына зақым келтірмесе игі еді!» деп қауіптендім. Содан, Аллаһтың сөзсіз бар әрі жалғыз екенін баяндайтын жоғарыдағы аятқа жүгініп, күпірліктің басын кесіп түсетін айғақтарды араб тілінде жазып, «Жаңа күн» баспасынан бастырып шығардым.

Бір өкініштісі оған көпшілік мән беріп оқи қоймады, бәлкім арабша білетіндер аз болғандықтан ба, қысқа әрі нақты айғақтармен жазылған әлгі еңбегімнің әсері айтарлықтай болмады. Ал, әлгі дінсіздік ұғымы өртше лаулап, күшейе түсті.

Екінші бөлім

БӘДИҮЗЗАМАН БАРЛАДА

РИСАЛЕЙ-НҰРДЫҢ ЖАЗЫЛА БАСТАУЫ

Ұстаз Бәдиүззаман Саид Нұрсидің Шығыс Анадолыда дүниеге келуінен бастап, осы уақытқа дейінгі өмір белестерінің әрқайсысына жеке-жеке тоқтап өттік. Енді, осы қырық-елу жылдық өмірінің нәтижесі, жемісі іспетті тарихта өте сирек кездесетін, күрескерлік өмірдің жаңа белесіне шыққанына куә боламыз. Қараңғылықтың барлық моральдік-материалдық перделерін серпіп тастап, әлемге нұрын шашқан Рисалей-Нұр ортаға шығуда. Әлемдік ғылым және ағартушылық сахнасына Түркиядан жаңа бір күн шығып келе жатыр еді!

* * * *

ХАЗІРЕТІ БӘДИҮЗЗАМАННЫҢ ШЫҒЫС АЙМАҚТАН БАТЫС АНАДОЛЫҒА ЖЕР АУДАРЫЛУЫ

РИСАЛЕЙ-НҰРДЫҢ ЖАЗЫЛА БАСТАУЫ

Бәдиүззаман жоғарыда айтылған Вандағы үңгірде өмір сүріп жатқан кезде, шығыста көтеріліс шығады. «Сіздің беделіңіз күшті, сіздің соңыңыздан еретіндер де көп, бізге көмек беріңіз» деген беделді бір кісінің хатына, «Түрік халқы ғасырлар бойы Исламға қызмет етті. Көптеген әулиелер шықты. Олардың немерелеріне қылыш сілтеуге болмайды. Сіздер де қылыш сілтемеңіздер. Райларыңыздан қайтыңыз. Халыққа білім керек, ағартушылық қызмет керек» деп жауап қайтарады. Соның өзінде билік Бәдиүззаманды батыс Анадолыға жер аударады.

Әскери күзетпен айдап әкетіп бара жатқанда, «Хазіреті Ұстаз, бізді тастап кетпеңіз. Рұқсат етсеңіз, сізді алып қаламыз. Қаласаңыз Арабстанға алып кетейік» деп жалынған қарулы топтарға да, беделді кісілерге де, қарапайым халыққа да «Менің Анадолыға баруым керек, бұл өз қалауым» деп, жұртты сабасына түсіреді.

Әскери күзеттің қарауылдауымен әуелі Бурдур уәләтына жеткізіледі. Бұл жерде қатаң тәртіппен күзетіліп, тұтқындық өмір кешеді. Бірақ босқа қарап жатпайды. Он үш сабақтан тұратын «Нұрдың бірінші есігі» кітабындағы ақиқаттар бірнеше мұсылманға сабақ ретінде өткізіліп, жасырын түрде кітап болып шығады. Мұндай даналық қазынасының қадірін түсінген иманды жандар бұл кітапты қолмен көшіріп көбейтеді. «Саид Нұрси бұл жерде діни сабақтар жүргізуде» деген домалақ арыздардың жазылуына байланысты, үкімет «Құс ұшпас, керуен көшпес тау арасындағы бір түкпірге тығайық. Сол жерде өзі де өліп тынар» деген оймен Спарта уәләтына қарасты Барла ауылына жер аударуға қарар қабылдайды. Бәдиүззаман Бурдурда жүргенде, бір күні Қорғаныс министрі маршал Февзи Чакмак келеді. Бурдурдың әкімі маршалға: «Саид Нұрси үкіметке бағынбайды, адамдарға діни сабақ беруде» - деп шағым айтады. Маршал: “Бәдиүззаманнан зиян келмейді. Оған тиіспеңіздер, құрмет көрсетіңіздер” дейді.

Қай жерге жер аударылса да, билік өкілдері Бәдиүззаманға қарсы зорлықшыл үгіттер жүргізіп, халықты Бәдиүззаманға жолатпауға, діни сабақ алдырмауға тырысатын. Бірақ, Ұстаздың діни сабақтарының қадірі артып, халық арасында жүректен жүрекке тарап жататын. Шығармаларына деген сүйіспеншілік арта түсуде еді.

БАРЛА

Барла – иманды жандарға рухани күш ретінде жеткен Рисалей-Нұр жинағының жазыла бастаған жері. Барла, мұсылман халықтың, әсіресе, Анадолы халқының басына түскен сұмдық жағдайларға, адасушылық пен дінсіздік деп аталатын қараңғылықтарға қарсы Құраннан жеткен нұрдың құйылған жері. Бақыт таңының атқан жері. Бәдиүззаман Барлада да қатаң бақылауға алынады. Барлаға жер аударылуының себебі де үлкен қалалардан жырақта, алыс ауылға орналастырып, Ислам дініне қызмет етуіне бөгет болу, ешкіммен кездестірмеу, сөйлестірмеу. Діни, имани шығармалар жаздырмау, дінсіздермен күрестірмеу, Құранға қызмет еттірмеу болатын. Бәдиүззаман бұл пландарға керісінше әрекет жасай алды. Шалғайдағы шағын ауылдың өзінде Рисалей-Нұр тәпсірін жазып, жасырын таратуда еді. Осы бір дінсіздік белең алған тұста, ешқандай діни шығарма жазуға рұқсат жоқ еді.

Бәдиүззаман Барлаға 1925-1926 жылдары жер аударылды. Бұл кезең Түркияда жиырма бес жылға созылған диктаторлық режимнің алғашқы жылдары еді. Жасырын дін дұшпандары Ислами нышандарды жеке-жеке жойып, Ислами рухты сөндіруді, Құранды жинап алып, жойып жіберуді ойластырып жүрген. Бұл істердің қолдарынан келмейтінін түсінген олар, отыз жылдан кейінгі ұрпақ Құранды өз қолдарымен құртатын жоспар құрып, енді соны іске асыруға тырысып жатқан еді. Исламды жою үшін тарихта болмаған бұзғыншылық пен зұлымдық жасалып жатқан еді.

Алты жүз жылдан бері, тіпті, Аббасилер кезеңінде-ақ, яғни соңғы мың жылдан бері Құран Хәкімнің ту ұстаушысы ретінде бүкіл әлемге қарсы атой салған Түрік халқын Исламнан алыстату және дінінен мақұрым қалдыру үшін халықты мұсылманшылықпен байланыстырып тұрған бүкіл тамырларға балта шабылып жатқан еді. Тіпті дін дұшпандары бұл істе кәдімгідей жеңістерге де жетіп жататын. Бұл іс жекелеген кісілерге ғана қатысты емес, жалпылық сипат алған еді. Миллиондаған адамдардың, әсіресе, жастардың, жас шәкірттердің имандарына қауіп төндіріп, екі дүниеде де бақытсыздыққа ұрындырар жағдай еді. Бәдиүззаманның Рисалей-Нұр арқылы атқарған еңбектеріне зер салғанда, осындай сұмдықтарға толы, кері кеткен кер заманды да назарға ала отыру керек. Осыншама ауыр жағдайда атқарылған тарыдай ғана игі істің таудай құны болады.

Жасалған азғантай жақсылық, үлкен нәтижелерге жол ашуы мүмкін. Рисалей-Нұр, осындай кер заманның қыспақтарын жарып шыққан жеміс...

Рисалей-Нұрдың ұстанымы - тек қана тәуһид пен иманның негіздерін шын ықыласпен жеткізу. Іші, Құран мен Исламның ақиқаттарына толы. Аллаһтың мейірімімен мұсылман халықты рухани да, материалдық та пәлекеттерден құтқарар Құран мен Иманның берік қамалы қызметін атқаруда. Рисалей-Нұр, Иман, Құран ақиқаттарына қарсы шыққандармен күресу барысында күш қолдану немесе айтысып-тартысу жолын емес, дәлелдермен көз жеткізу, түсіндіру әдісін тандаған.

Рисалей-Нұрдың жүз отыз тақырыбының бәрінде де ақиқаттың жарқын жүзі бүкіл болмысымен анық көрсетілуде. Хақ дініміздің және адамзаттың бақыт жұлдызындай болған Құранның мұғжизалығын әлемдегі философиялық ой-пікірлердің барлығын қанағаттандырушылық дәлелдермен көрсетіп берген. Адамзаттың

дамуы, бүкіл кемелдіктер мен мәдениеттің жетістіктері, барлығы да, Илаһи діндер мен пайғамбарлардың қолымен жасалғанын, әсіресе, Ислам дінінің арқасында және Ислам әлемінің басшылығымен адамзаттың надандықтан құтылғанын логикалық дәлелдермен дәлелдеп отыр...

Ей, Ислам әлемі оян! Құранға жабыс. Бар күшіңмен Исламға бет бұр!

Ей, Азияның бұрынғы қаһарман әскерінің немерелері, қадірменді бауырларым! Бес жүз жыл жаттыңдар, жетер! Құранның жарқын нұрымен ояныңдар! Егер Құранның нұрына көздеріңді жұмып алып, бейқамдық төсегінде жата берсеңдер жабайылық пен бейқамдық сендердің түптеріне жетіп, қор қылады...

.....

Рисалей-Нұр – Құранның заманауи тәпсірі. Аяттар өз реттерімен емес, иман ақиқаттарын баяндайтын аяттар уақыттың талабына сай тәпсірленген.

Жалпы, тәпсір екі түрлі болады. Біріншісі, аяттардың сөздік мағынасын тәпсірлесе, екіншісі аяттың жеткізіп тұрған терең мағынасын, ақиқаттарын түсіндіріп, дәлелдеп береді. Рисалей-Нұр – екінші түріне жататын тәпсірлердің аса құнды үлгісі.

Рисалей-Нұрдың жазылып таралуы да, басқа кітаптарға ұқсамайды. Саид Нұрсидің өз қолымен рисалелерді жазып, көбейтетіндей жағдайы жоқ. Жазу үлгісі нашар. Сондықтан шәкірттеріне ауызша айтып, олар да үлгеріп жазып отыратын. Бұл туындыларды шәкірттері қолдан қолға жеткізіп, мыңдаған дана кітаптар қолмен көшіріліп, таратылатын. Ал Ұстаз, сол кітаптарды тексеріп, түзетіп отыратын. Бірақ, бір кітаптың алғашқы нұсқасына қарап, салыстырып жатпайтын. Жиырма бес-отыз жыл бұрын жазылған кітаптарды да салыстырып жатпай, бірден тексеріп, түзетіп кете беретін. Ұстаз Құраннан басқа ешбір кітапқа қарап, пайдаланбайтын...

.....

Бастапқыда азғындықтың барлық түрін қоздырып, жалмап бара жатқан дінсіздік ағымы, Рисалей-Нұрдың көпшілікке таралуының арқасында арыны басылып, бәсеңдей береді. Мұсылмандарды моральдық-материалдық тұрғыдан қыспаққа алып, матап тастаған шынжырлар біртіндеп үзіле бастайды.

Рисалей-Нұр, дінсіздіктің жұлынын үзіп, іргетасын тас-талқан етті.

Бәдиүззаман Саид Нұрси Барлада сегіз жылдай тұрды. Көбіне тауларға, қырларға шығып кететін. Рисалей-Нұрды жазумен және тексерумен болатын.

Ұстаздың Барлада отырған жері, екі бөлмелі үй. Бұл үй ең алғашқы Нұр медресесі еді. Іргесінен сылдыраған бұлақ ағып жататын. Алдында бұтақтары үш тарам болып көкке өрлеген алып шынар ағашы бар. Сол ағаштың қалың бұтақтарының арасында қолдан жасалған шағын үйшік болатын. Бұл жер Ұстаз көктем, жаз айларында тәфәккүр етіп, (терең ой, толғаныс) құлшылық жасайтын ең тамаша орын еді. Барла халқы «Ұстаздың таң атқанша сол үйшікте зікір салып, тәспих тартып отыратынын көретінбіз» дейді. Ұстаз көп ауыратын, мазасы кетіп, қатты қиналып отыратын сәттері де көп еді. Тамақты өте аз ішетін. Түні бойы Құран Кәрімнің таңдаулы жерлерін (вирд) және Пайғамбарымыз (С.А.У.) –ның атақты мінәжаты болған Жәушан-ул Кәбирді және Шаһы Гейлани, Шаһы Нақшибенди сынды атақты әулиелердің хизбтері мен мінәжаттарын оқитын.

Бәдиүззаман Барлаға жақын маңдағы Чам тауына жиі шығатын. Сол таудың биік шыңдарының бірінің ұшар басына біткен екі алып қарағайдың басында да, Барладағы шынар ағашының үстіндегідей ұяшықтары болатын. «Мен бұл ұяшықтарды Хан сарайына да айырбастамаймын» деп, сол ұяшықтарда Рисалей-Нұрмен шұғылданып отыратын. Осы таулардағы, Барладағы өмірі мен Рисалей-Нұрдың негіздеріне қатысты хаттардан бірнешеуін осы жинаққа енгізуді жөн көрдік.

* * * *

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

سَلَامُ اللَّهِ وَرَحْمَتُهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ وَعَلَىٰ أَهْلِ بَيْتِكُمْ لَا سَبِيحًا ... الْحَمْدُ

Қымбатты бауырларым! Дәл қазір Шам тауында, биік бір төбенің басында, үлкен самырсын ағашының жоғарғы жағында, қолдан жасалған ұяшықта отырған жайым бар. Адамдардан оқшау, оңаша өмір сүруге үйреніп кетіппін. Біреумен әңгімелескім келсе, қиялыммен сіздерді дәл жанымнан табамын да, хал-жағдай сұрасамын. Сөйтіп, жүдеу көңілімді жұбатамын.

Егер, қандай да бір жәйт кедергі болмаса, бір-екі ай осында жалғыз бола тұруды жөн көріп отырмын. Өздеріңмен көзбе-көз сұхбаттасуға сіздерден бетер құштармын. Барлаға қайтсам оның да бір жөнін қарастырармыз. Енді, осы ұяшықта отырғанда ойға оралған бір-екі нәрсені айтайын.

Біріншісі: Бұл бір, әркімге айтыла бермейтін сыр еді. Бірақ сенен сыр жасырмаймын. Аллаһтың Уәдуд есіміне бөленген кейбір әулиелер өте жоғары мәртебеде сол есімнің тамаша көріністері арқылы әлемдегі жаратылыстың терезесінен Уажиб-ул-Ужудқа назар аударады. Сол секілді, түкке де тұрмайтын бұл бауырыңыз, тек өзін Құран қызметіне арнап, осынау сарқылмас қазынаның жаршысы болған кездері Аллаһтың Рахим, Хаким есімдерінің нұрына бөленуге себеп боларлық бір жағдайда болатын. Бүкіл Сөздер сол нұрлы, киелі есімдерге бөленудің көріністері.

Иншаллаһ ол Сөздер, *وَمِنْ يُوتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا*

сырына бөленген деуге болады.

Екіншісі: Нақшибенди тариқатын ұстанғандар жайлы айтылған:

«Дер тарийқы Нақшибенди, лазым амед чар терк:

Теркі дүние, теркі укба, теркі нестий, теркі терк» деген қанатты сөз кенет көңіліме келді. Яғни Нақшибенди тариқатында төрт нәрсені тәрк ету керек: 1-Дүниені, 2-ахиретті, 3-нәпсіні, 4-осы тәрк еткендерін тәрк ету керек, яғни оларды ойламау керек. Сонымен қатар мына сөздер де бірден туындады:

«Дер тарийқы ажиз мендий, лазым амед чар чиз:

Факры мутлақ, ажзы мутлақ, шүкрі мутлақ, шәуқы мутлақ ей әзийз!»

Яғни, менің әлсіздікке негізделген жолымда төрт нәрсе шарт: 1-мүлдем пақырлық, 2-мүлдем әлсіздік, 3-толық шүкіршілік, 4-барынша ынта- ықылас.

Содан кейін өзің жазған, «Рендері мың құбылған ғалам кітабына қара!» деп басталатын көркем де мағыналы өлеңің ойыма келді. Соның әсерімен аспандағы жұлдыздарға зер салдым. «Әттең, шайыр болғанымда, мынаның бәрін кемеліне келтіре суреттесем ғой...» дедім. Өлең жазуға қабілетім болмаса да, мына жолдарды бастадым. Алайда, ұйқастыра алмадым. Өлең де шықпады.

Көңіліме қалай келген болса солай жаздым. Сен менің ізбасарымсың ғой, қаласаң ұйқастырып, ретке келтірерсің.

Сонымен ойға оралған шумақтар былай еді:

Тыңдап көр жұлдыздардың мынау шырын жұтбасын
 Нұрани хикмет атымен неткен анық айтқан десеңші!
 Бәрі бірдей үн қатып, хақ тілімен былай деуде:
 Бір Қадыр-ы Зұлжәлалдың айбынды салтанатына
 Әрбіріміз нұрлы айғақпыз шашыраған,
 Сан-и Құдіретке де, Уахдетке де!
 Мынау жердің жүзін жалындатқан
 Назды мұғжизалы періштенің сайранына!
 Мынау көктің жер мен Жәннатқа қараған
 Сансыз сәулелі көздеріміз біз!
 Туба ағашының көктен таралған
 Бүкіл бұтақтарына ишарамыз!
 Бір Жәмил-ы Зұлжәлалдың хикметімен
 Сол ағашқа тағылған әсем жемістерміз!
 Осынау аспан тұрғындарына ұшақ-мешітпіз
 Әр қайсысына баспана, әрі әдемі ұямыз!
 Және нұрлы жаббар кемесіміз
 Бір Қадыр-ы Зүлкәмалдың, бір Хаким-і Зұлжәлалдың
 Мұғжизалы, ғажайып жаратқан өнеріміз!
 Әрбіріміз бір нұрлы әлембіз...
 Осылайша жүз мың тілмен,
 Жүз мың айғақпен көрсетеміз көзіне
 Адам дейтін нағыз сенетіндерге!
 Көздері көр, көңілдері дінсіздікпен бүркелгендер
 Бізді көрмес, әсте естімес осынша хақ айғақтарды!
 Біз бір таңба мөрміз, Раббымызға зікір еткен құл болып,
Жаратушымызға мақтау айтқан жыр болып!

Саид Нұрси

АЛТЫНШЫ МЕКТУБ

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

سَلَامُ اللَّهِ وَرَحْمَتُهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ وَعَلَىٰ أَوْلِيَاءِكُمْ مَا دَامَ الْمُلُوكُ
وَتَعَاقَبَ الْعُصْرَانِ وَمَا دَامَ الْقَمَرَانِ وَأَسْتَقْبَلَ الْفَرَقْدَانِ

Жігерлі бауырларым, қайратты достарым және дүние деген ғаріптік мекендегі жұбаныштарым!

Жаратушы Хақ сендерді пікіріме үлескер еткен екен, әлбетте сезімдеріме де үлескер болуға хақыңыз бар. Сендерді тым мұңайтпау үшін айдаудағы аса қиын кездерді әңгіме қылмай-ақ, тек бір бөлігін ғана баяндамақпын.

Екі-үш ай болды, мүлдем жалғыз қалдым. Он бес, жиырма күнде бір қонақ келеді, басқа кезде жалғызбын. Жиырма күнге таяды, таудағы малшылар да жоқ, тарап кетті...

Міне, қас қарайып, түн болды. Мына ғаріп тау іші тым-тырыс. Тек қана ағаштардың шер төккендей сыбдырлары естіледі. Бірінің ішіне бірі кіріп тұрған бес түрлі ғаріптік жағдайымды байқадым.

Біріншісі: Кәріліктің белгісі осы болар, құрдастарым мен достарымнан және жақындарымның барлығынан дерлік айырылып жалғыз, ғаріп болып қалдым. Олар мені тастап Барзах әлеміне кеткендіктен мұңды, ғаріп халді сездім. Осы ғаріптіктің ішінен екінші бір ғаріптік шеңбері ашылды. Бұл да менімен байланыста болған жаратылыстардың көбі өте шыққан көктемдей мені тастап кетуінен туындаған қимастықтың ғаріп сезімі еді. Бұл жағдайдан, тағы бір ғаріптік шеңбер ашылды. Отанымнан, ағайын-туыстан жырақ, жалғыз қалуымнан туындаған ғаріптікті сезіндім. Түн ішінде таулардың жалғызсыраған кейіпі маған тағы бір аянышты ғаріптікті сездірді. Мына уақытша мейманхана – дүниеден, мәңгілікке қарай кетіп бара жатқан рухымды да әдеттен тыс ғаріп халде көрдім. Бірден “Фәсүбханаллаһ” дедім;

«Бұл ғаріптіктер мен қараңғылықтарға қалай төтеп беруге болады?» деп ойладым.

Көңілім жанұшыра: «Я, Раб! Ғаріппін, жалғызбын, күшсізбін, сырқатпын, әлсізбін, қартпын!.. Ықтиярсызбын! Дәрмен тілеймін, кеңшілігіңді іздеймін, медет сұраймын дәргейіңнен, Иләһи!» деді.

Бірден иманның нұры, Құранның берекеті, Рахманның ілтипаты көмекке келді. Әлгі бес қараңғы ғаріптікті достықтың бес нұрлы шеңберіне айналдырды.

Тілім: **حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ** деді. Көңілім:

**فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ
وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ** аятын оқыды.

Ақылым да қиналу мен қорқыныштан жанұшырған нәпсіме арнап, былай деді:

Қайдағы бір қайғыны айтып, әй бейшара, жылама,
Ащы жасың азайғанмен, мұң азаймас сірә да.
Қайдан келді мына қайғы күңіренген бар ғалам,
Түсіндің бе, ей ақымақ, иманы бүр жармаған?

Бұл дүние қараң қалар түсінбесең бұл сырды
Сені сыйсыз қалдырмайды Ол, тапсаң егер тылсымды.
Жасыңды тый, тәуекел де сенікі бір жай күмән,
Ал, әлемнің белі үзіліп кететіндей қайғыдан.

«Сәл шарпыған ызғарыма селт ете ме бұл адам?»
деп сынаған Құдіретті таныдың ба ей, жылаған.
Тани түссең, қасірет пен азаяды қайғың да,
Ал, ендеше күлшылық қып белінді бу, қайғырма!

Өлеңді еркін аударма жасаған: Саматұлы Нұрлыбек

Һәм ұстаздарымның бірі Мәулана Жәлаладдиннің өз нәпсісіне айтқанындай былай дедім:

أَكُفِّتَ النَّسْتُ وَتَوَكَّلْتَنِي مُشْكِرًا بِحَيْثُ كَشِدَنَّا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Осы кезде нәпсім де: «Иә, иә... әлсіздік пен тәуекел арқылы, пақырлық пен жалбарыну арқылы ғана нұр қақпасы ашылар, түнектер де сейілер» деді. Мәшһүр Хәкім Атайидің:

مَاذَا وَجَدَ مَنْ فَتَدَهُ ❀ وَمَاذَا فَتَدَ مَنْ وَجَدَهُ

Яғни, «Жаратушы Хақты тапқан, не жоғалтар? Оны жоғалтқан, не табар?». Яғни, «Оны тапқан барлық нәрсені табады. Оны таба алмаған ешбір нәрсе таба алмас. Тапса да, басына бәле табар» сөзі

қаншалықты асқақ ақиқат екендігін көрдім және طُوبًا لِلْغُرَبَاءِ хадисінің сырын түсіндім, шүкір еттім.

Міне бауырларым, бұл қараңғы ғаріптіктер иман нұрымен нұрланғаны рас. Алайда, маған да біраз әсер қалдырды және: «Өзім ғаріп екенмін, оның үстіне басқа жаққа кетеді екенмін, апырмай, мына қонақ үйдегі міндетім бітті ме екен? Сендерді және Сөздерді осында уәкіл етіп қалдырсам, мүлдем байланысымды үзсем...» деген бір ой салды. Сондықтан сендерден Сөздер жеткілікті ме? Кемшілігі бар ма? Яғни, уәзипам бітті ме? - деп сұрадым. Егер уәзипа-міндетім біткен болса, көңілім шат, жаным рахат күйге еніп, дүнианы ұмытып, Мәулана Жәлаладдин айтқандай:

دَانِي سَمَاعٍ حَبِيبُ دُنْيَايَ خُودُشْدَنِ زِهَيْبَتِي
اَنْدَرَفَتَايِ مُطْلَقِ ذَوْقِ بَقَايَ حَشِيدِنِ

деп, асқақ бір сезімдегі ғаріптікті іздеп кетсем бе екен?» деген сұрақтармен мазалаған едім.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي

Саид Нұрси

ОН ҮШІНШІ МЕКТУБ

بِسْمِهِ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ
السلامُ عَلَى مَنْ تَبَعَ الْهُدَى وَالْمَلَامُ عَلَى مَنْ تَبَعَ الْهُوَى

Қымбаты бауырларым!

Менің хал-жағдайымды, осы уақытқа дейін жеңілдік алу үшін өтініш жасамай жүргендігімді, сондай-ақ әлемнің саяси жағдайына мән бермеуімді көп сұрайсыңдар. Бұл сұрақтар көп қайталанатындықтан осы үш сұраққа Жаңа Саид емес, бұрынғы Саидтың тілімен жауап беруге мәжбүр болдым.

Бірінші сұрақ: Денсаулығыңыз, хал-жағдайыңыз қалай?

Жауап: Аса Мейірімді Аллаһ, Әһл-и дүниенің маған жасаған неше түрлі зұлымдықтарын мейірімге айналдырғаны үшін жүз мың шүкір етемін. Саясатқа араласпай, дүниеден бойымды аулақ салып, бір таудың үңгірін мекендеп, ақыреттің қамын ойлап жүргенімде, әһл-и дүние мені ол жерден күштеп шығарып, жер аударды. Аса Рахымды Жаратушы бұл зұлымдықты мейірімге айналдырып жіберді. Ықыласты бұзатын себептері көп, сол үңгірдегі қатерлі жалғыздығымды, Барла тауларында қауіпсіз де ықыласты оқшаулыққа айналдырды. Ресейде тұтқында жүргенімде қалған өмірімді қоғамнан оқшау бір үңгірде өткізейін деп дұға етіп едім. Мейірімді Аллаһ Барланы маған дәл сондай пайдалы үңгір жасады. Менің әлсіз болмысыма үңгірдің қиын тұрмысын жүктемеді. Тек Барладағы екі-үш адамның уайымшылдығы менің қиыншылықтар шегуіме себеп болды. Тіпті, сол достарым менің жағдайымды ойлаймыз деп жүріп, сол уайымшылдықтарының кесірінен маған да, Құран қызметіне де зиян тигізді.

Әһл-и дүние барлық жер аударылғандарға бостандық беріп, ауыр қылмыс жасағандарды түгел түрмеден шығарып, кешірім берсе де, маған қасақана бостандық бермей қойды. Рабб-ы Рахымым, мені Құран қызметінде ұзағырақ ұстап, «Сөздер» атты Құранның нұрлы

тәпсірін маған көбірек жаздыру үшін мені жалғыз қалдырып, аса рақымшылық жасады. Сондай-ақ, осы дүниені ғана ойлаушы – Әһл-и дүние, дінсіздер, дүнияуи істеріне араласуы мүмкін барлық беделді, атақты кісілер мен шейхтерді қалаларда, ірі елді-мекендерде қалдырып, жұртпен де, туыстарымен де кездесуге рұқсат бере тұра, мені жалғыз қалдыру үшін қасақана алыс ауылға жіберді. Туыстарым мен жерлестерімнің бір-екеуінен басқасын жаныма жолатпады. Ал менің Аса Мейірімді Жаратушым бұл жалғыздықты мен үшін аса рақымшылыққа айналдырды. Ой пікірімді, санамды тазартып, бос ойлардан арылтып, бүкіл зейінімді Құранға бұрғызды. Құран Хакімнен барынша нұр-фейз алуға мүмкіндік берді. Әһл-и дүние алғашқы екі жылда, қысқа жазылған екі хаттың өзін көп көрді. Тіпті қазір де солай. Жиырма күнде немесе бір айда бір-екі адамның ақырет жайлы сөйлесуіне де бөгет болып, қиянат жасады. Алайда менің Рабб-ы Рахимым, Жаратушы Аллаһ маған жасалған мұндай зұлымдықтарды мен үшін жақсылыққа айналдырды. Токсан жылдық рухани сауапты өмірге қол жеткізуге болатын қасиетті үш айда, жалғыз өзім, алаңсыз құлшылық жасауыма ыңғайлы, оңаша қалдырған екен. Қандай жағдайға да «Әлхамдулиллаһ». Міне, менің жағдайым осы.

Екінші сұрақ: Жеңілдік алу үшін неге өтініш бермей отырсыз?

Жауап: Бұл мәселеде мен тағдырдың тұтқынымын. Әһл-и дүниенің тұтқыны емеспін. Өтінішімді тағдырыма айтамын. Мұндағы рызығымды тоқтатып, рұқсат берген күні кетемін.

Сөзімнің ақиқаты мынау: Басқа түскен істің екі түрлі себебі болады. Біріншісі сыртқы көрінісі, екіншісі негізгі себеп. Әһл-и дүние (дінсіздер) сыртқы себеп болып, мені осында алып келді. Негізгі себеп Иләһи тағдыр, мені оңаша отырғызып қойды. Сыртқы себептер маған зұлымдық жасап жатса, негізгі себеп әділдік жасауда.

Сыртқы себептердің ойы мынау еді: Бұл адам ғылым мен дінге көп қызмет етіп кетсе, біздің дүниелік ісімізге кесірін тигізуі мүмкін деп, мені жер аударып, үсті-үстіне үш жақты зұлымдық жасады. Ал, Иләһи тағдыр менің ғылым мен дінге шынайы ықыласпен қызмет ете алмай жүргенім үшін мені осында айдап әкелді. Олардың қат-қабат зұлымдықтарынан екі есе артық мейірімге бөледі. Менің жер аударылуым тікелей тағдырдың әділ үкімі.

Ендеше соған өтініш жасайын. Сыртқы себептер болса, әншейін сылтау ғана. Демек, оларға өтініш жасаудың ешбір мағынасы жоқ. Егер олардың қандай да бір хақы немесе күшті әсері болса, соларға өтініш жасауға болар еді. Мен мүлдем тәрк еткен дүние бастарын жалмасын, араласпай қойған саясат аяқтарына тұсау болсын!

Олардың күдік-күмәндарымен сылтауларының ешбір негізі жоқ. Оларға өтініш жасау арқылы, күдіктеріне негіз болып, растағым келмейді. Егер тізгіні шетелдіктердің қолында тұрған дүниеуи саясатпен айналысып жүрсем, сегіз жыл емес, сегіз-ақ сағатта белгілі болар еді. Ал, мен сегіз жылдан бері бір де бір газет оқыған жоқпын, оқығым да келмейді. Төрт жылдан бері үздіксіз бақылауда отырмын, ешқандай негіз таба алған жоқ.

Демек Құран Хакимге қызмет ету бүкіл саясаттан жоғары. Сондықтан, басым көпшілігі өтірікке негізделген дүниеуи саясаттың төмен деңгейіне түсуге жол бермей тұр.

Өтініш бермеуімнің тағы бір себебі, бұрысты дұрыс деп ойлайтын адамдардан хақ пен әділдікті даулау, Ақиқатқа қиянат. Мұндай бұрыс әрекет жасамаймын.

Үшінші сұрақ: Неге саясатқа осынша немқұрайлылық танытып отырсыз? Әлемде мұншалық өзгерістер болып жатса да сіз өз ұстанымыңызды өзгерткен жоқсыз. Осы өзгерістер дұрыс деп ойлайсыз ба, әлде, қорқасыз ба, неге үнсіз отырсыз?

Жауап: Құран Хакимге қызмет, менің саясатқа араласуыма қатаң түрде тыйым салды. Тіпті, саясат туралы ойлаудың өзін мүлде ұмыттырды. Әйтпесе, басымнан өткен шытырман өмірім куә, өзім ақиқат деп сенген ісімнен ешқашан қорқып, шегініп көрмеппін. Қорқа қоятын дәнеңем де жоқ қой. Бұл дүниеде ажалым келмеген соң ғана жүрмін. Бала-шаға, дүние-мүлік дейтін ештеңем жоқ. Рияшылдыққа итермелейтін дүниелік атақ-даңқымды көтерушілерге емес, құлдыратушыларға рахмет айтамын...

Ажалдан басқа не қалды? Оның өзі Жаратушы Халиқ-ы Зүлжәлалдың құзырында, уақыты келмей оған ешкім араласа алмайды. Онсыз да абыройлы өлімді, қорлықта өмір сүруден артық санайтындарданмын.

Бұрынғы Саид секілді біреу былай деген екен:

وَنَحْنُ إِنَّا لَا تَوَسَّطَ بَيْنَنَا ﴿٢٠﴾ لَنَا الصَّدْرُ دُونَ الْعَالَمِينَ وَالْقَبْرِ

Құранға қызмет ету, мені қоғамдық өмірдің саясатына араласудан алыстатып отыр. Адамзат өмірі дегеніміздің өзі – жолаушылық. Құранның нұрымен зер сала қарасам, дәл қазіргі жағдайда бұл жол батпаққа кірді. Бишара адамзат осы жиіркенішті, сасық, батпақты жолда жығылып-сүрініп кетіп барады.

Алайда, адамзаттың бір тобы бөгетсіз сара жолды тауып сонымен жүріп барады. Ал бір тобы әлгі батпақты жолдан аман шығу үшін қолдарынан келгенше кейбір құралдарды тауып алған. Көпшілігі сол батпақты жолдың тереңіне түсіп, қараңғылықтан шығар жол таппай мүлде адасуда.

Ал әлгі батпақты жолдағылардың жүзден жиырма пайызы мастыққа түскендіктен, сасық батпақты жұпар иісті әтір деп, бет-ауызына жағып, былғануда, сүрініп-қабынып жүріп, батып кетіп жатыр. Қалған сексен пайызы бұл жолдың батпақты былғаныш екенін білсе де, басқа таза, даңғыл жолға түсудің амалын білмегендіктен, амалсыз, аң-таң. Бұларға қарсы қолданар екі шара бар.

Біріншісі: Әлгі мас жиырма пайыздың есін жидыратын амал, оларды таяқтап ояту.

Екіншісі: Сексен пайыз есі шығып, аң-таң қалғандардың көзін нұр арқылы ашып, даңғыл жолды көрсету.

Байқасам, әлгі жиырмаға қарсы сексен адам қолына таяқ ұстап алған. Ал, анау аң-таң болған сексенің көзін ашатын нұр оларға толық көрсетіліп жатқан жоқ, көрсетілген жағдайда да бір қолына таяқ, бір қолына нұр ұстағандықтан сенімсіздік туғызуда. Аң-таң байғұс адам: «Япырау, мені нұрмен алдап шақырып алған соң, таяқпен ұрып жықпақ па?» деп, күдіктенуде. Сонымен қатар кейбір кедергілердің кесірінен таяқ сынып қалса ... нұр да жоқ болып кетуде, не сөніп калуда.

Мұндағы батпақ дегеніміз – адасушылыққа, дінсіздікке, қызық құмарлыққа салынып, тура жол таппай қалған адамзат қоғамы. Ал, мастар дегеніміз – бұрыс жолда жүруден ләззат алатын тәкәппар қырсықтар. Ал, аң-таң қалғандар дегеніміз – адасу жолынан шаршап, тура жолды қалай табарын білмей сенделіп қалғандар. Ал таяқ дегеніміз, саяси ағымдар.

Ал, жарық нұр дегеніміз – Құран ақиқаттары.

Нұрға қарсы күресуге, дұшпандық етуге болмайды. Қуылған шайтаннан басқа, одан жиіркенетін ешкім жоқ. Міне, мен де Құран нұрына бөлену үшін **أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ وَالسِّيَاسَةِ** деп, саясат сойлын тастап, қос қолыммен нұрға жабыстым. Байқасам, саясаттың ішінде жүргендердің екі жағында да яғни, жақтастарда да, қарсыластарда да нұрға құштарлар бар.

Бүкіл саяси ағымдар мен соларға жақтас болудың барлығынан жоғары, олардың бір-біріне деген өшпенділік көзқарастарынан таза, жоғарғы дәрежеде берілетін Құран дәрістері мен көрсетіліп жатқан Құрани нұрлардан ешкімнің де тартынбауы және олардан күмәнданбауы керек. Ал, дінсіздікті, дінге жасалып жатқан қастандықты саясат санап, соларға жақтасып жүрген адам бейнесіндегі шайтандар мен адамша киінген хайуандар болса, басқа мәселе.

Әлһамдулиллаһ, саясаттан аулақ тұру арқылы, Құранның алмастай асыл ақиқаттарының құнын, шиша сынықтарының нарқына түсірмедім. Барлық топтардың көз алдында бұл алмастар барған сайын жарқырай түсіп, құны артады әлі.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ
لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ

Саид Нұрси

ЖИЫРМА ЕКІНШІ ЛЕМА

بِسْمِ سُبْحَانَهُ

Спарта қаласының әділ әкімі мен тәртіп сақшыларына... ең жақын, сырлас бауырларыма арнап бұдан жиырма екі жыл бұрын Спартаның Барла ауылында жазылған, әркімге бере бермейтін бұл кітапшамды жоғарыда аталған адамдармен тығыз байланысты болғандықтан арнайы ұсынып отырмын. Егер жөн көрсеңдер жаңа әріптермен де ескі әріптермен де көбейтіліп жазылсын. Жиырма отыз жылдан бері менің сырымды білгісі кеп, аңдып жүргендер де оқысын. Ешқандай құпиямыз жоқ екенін білсін және ең жасырын сырымыз да осы рисале екенін түсінсін.

Саид Нұрси

ҮШ ИШАРА

Он жетінші Леманың Он жетінші Нотасының Үшінші мәселесі еді. Сұрақтарының маңыздылығына, жауаптарының да тереңдігіне орай Отыз бірінші Мектубтың Жиырма Екінші Лемасы болып Лемалар жинағына енді. Басқа Лемалар бұл Лемаға өз арасынан орын беруі тиіс.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ
قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا

Ең жақын, сырлас бауырларыма арналған.

Бұл мәселе «Үш Ишарадан» тұрады.

БІРІНШІ ИШАРА: Жеке басыма және Рисалей-Нұрға қатысты бір сұрақ.

Көпшілік былай дейді: Сен, бұл дүниені ғана ойлайтын адамдардың дүниесіне араласпай жүрсең де, олар сенің ақыреттік істеріңе неге араласа береді? Ал, ешбір үкімет дүниеден безіп, өзімен-өзі жүргендерге тиіспейді ғой?

Жауап: Жаңа Саидтің бұл сауалға берер жауабы үнсіздік. Өйткені «Менің жауабымды Иләһи тағдыр береді» дейді. Ал, Ескі Саид былай дейді: «Бұл сұрақтың жауабын менен гөрі Спарта үкіметі мен халқы жақсырақ білсе керек.

Өйткені, бұл сұрақтың мәнісіне олар менен әлдеқайда жақын. Сондықтан, мыңдаған адамы бар үкімет пен жүз мыңдаған адамнан тұратын халық менің орныма ойланып, жауап беруге тиіс. Мен босқа сөйлеп қайтейін. Өйткені, мен тоғыз жыл бойы осы өлкеде тұрып жатырмын. Уақыт өткен сайын дүниядан теріс айналып, безіп барам. Бәрі баршаға аян, нендей жағдайым болса да жасырын қалып көрген емес. Ең жасырын деген рисалелерімнің өзі үкіметтің қолында. Егер бұларды күдікке салатындай саяси әрекетім болған болса, тоғыз жыл бойы мені аңдып отыр ғой. Мен де бүкіл сырымды тартынбай жайып салып отырмын. Онда, осы уақытқа дейін маған неге тиіспеді? Егер, халқымыздың және отанымыздың болашағына зиян келтіретін бір қауіп болса, онда тоғыз жылдан бергі әкімінен бастап ауыл басшыларына дейінгілер, өздері жауапкер болып, айыпқа тартылады. Олар ондай жауапкершілікке тартылмауы үшін маған жала жапқандарға қарсы шығып мені қорғауға мәжбүр. Олай болса, бұл сұрақтың жауабын солар берсін.

Ал, осы өлкенің халқы мені қорғауға мәжбүр болуы мынаған байланысты: Осы тоғыз жыл бойы әрі бауыр, әрі дос, әрі сыйлас болған осы халықтың мәңгілік өмірі мен иман байлығына және екі өмірінің бақытына арналған жүздеген кітаптарымнан ешкімге де ешқандай зиян келмеді. Лилләхил хамд, Рисалей-Нұрдың саясында мына Спарта облысына баяғы Шарапатты Шамның және Ислам әлемінің әйгілі медресесі, Әл-Әзхардың құт-берекеті дарыды. Сондықтан, Рисалей-Нұрдың бұл аймаққа себеп болған имани қуаты мен құлшылыққа деген ыстық ықыласы, харамнан алыс тұрудағы табандылығы сынды діндарлықты әкелуі, осы өлкедегі бүкіл адамдардың, тіпті ынсапсыз дінсіздің де бізді жақтап, мені және Рисалей-Нұрды қорғауға мәжбүр ететін жағдай. Құдайға шүкір, мыңдаған шәкірттері бар және олар мендей әлсіз кісінің орнына тынымсыз қызмет етіп жатса, олардың осындай қорғау сөздері тұрғанда, мен секілді міндетін атқарған, түкке тұрмайтын жанның өзін ақтау сөздеріне қажеттілік бар ма?! Осындай мыңдаған ақтаушы-жақтаушылары бар адам өз дауын өзі шешпесе керек.

ЕКІНШІ ИШАРА: Сынап-мінеп айтылған сұраққа жауап.

Бұл дүниені ғана ойлайтындар былай дейді: Бізге неге ренжисің?

Тым болмаса, бір рет өтініш айтып, көмек сұрамай үнсіз қалдың. Бізден қатты шағымданып: «Маған зұлымдық жасап жатырсындар» дейсің. Алайда, біздің өз ұстанымымыз бар. Ол осы заманның талабы. Бірақ сен оларды қабылдама жүрсің. Заңды орындаған адам залым болмайды, ал қабылдамағаннан бүлік шығады. Қазіргідей бостандықтар ғасырында және жаңа басталған Республикалық дәуірде адамдардың тең құқылығын сақтау, өктемдік жүргізу секілді әдеттерді жою, біздің қазіргі ұстанымымыз бола тұра, сен ұстаздық, діндарлық жақтарыңмен көпшіліктің назарын өзіңе аударып, үкіметтің сыртында ықпал жасауға әрекет етіп жатқандығыңды өткен өмірің дәлелдеп береді. Мұндай жағдай буржуй, шонжарларға жарасады. Бірақ, біздің көпшілік қауымға енді ғана, жақсы әсер етіп жатқан социализм мен большевизм дәстүрлері қоғамдық қажеттілігімізді қанағаттандыратындықтан, сенің бұл жағдайың бізге жарамайды. Ұстанымымызға мүлде кереғар. Сондықтан, саған жасаған қыспақтарымызға шағымдануға ешқандай хақың жоқ.

Жауап: Қоғамда жаңа бір жол ашқысы келгендердің шығарған заңдары жаратылыстағы негізгі заңдарға сәйкес болмаса, жақсы бастамасы өркениетке ешқандай пайда бермей, керісінше барлық іс әрекеттері жамандық пен бүлдіру болып шығады. Сондықтан, адамның табиғатымен, Иләһи заңдармен санасуға мәжбүр. Әйтпесе адамның табиғатын өзгерту не болмаса адамзаттың жаратылысындағы басты мақсатын ауыстыруы қажет. Сонда ғана, жаппай теңдік орнайтынына сенуге болады.

Иә, мен тұрмыс, тегім жағынан көпшілікпен біргемін. Және көзқарас бойынша «Тең құқылы» ұстанымын жақтаймын. Және халықты зорлықпен басқармақ болған өктемшілдерге Исламиаттың әділдігі бойынша қарсы күресіп келе жатқандарданмын. Сол үшін барлық күш жігеріммен әділет жағында болып, зұлымдық әрекеттерге, өктемшілдікке қарсымын. Алайда, адамзаттың жағдайы және адам баласының жаратылысындағы негізгі хикметтері жаппай тең құқылық деген заңдарға қарама-қайшы. Өйткені, Фатыр-ы Хаким, өзінің кемел құдіреті мен асқан хикметін көрсету үшін азғана

нәрседен көп өнім жаратады, жалғыз паракқа талай кітаптарды сиғызады және жалғыз іспен көптеген міндеттерді қоса атқартады. Жалғыз адамзат арқылы да мыңдаған түрлердің міндетін атқартады.

Міне, осындай терең тылсым сырға орай, Хақ Тағала адамзатты басқа хайуандардың мыңдаған түріне тең келетін, мың түрлі жеміс беретіндей, ерекше хикметпен жаратқан. Басқа хайуанат секілді ой сезімдеріне шек қойылмағандықтан, өз ықтиярымен көптеген дәрежелерге жете алатын дарын, қабілет арқылы бір өзі бір түрдің міндетін атқара алатын ерекшелігімен Жер жүзінің халифасы, жаратылыстың ерекше жемісі, барлық жандылардың сұлтаны деген атаққа ие болған.

Міне, адамзаттың әр түрлі болуының басты қозғаушы күші, жақсылық жасауда жарысу, иман мен ізгілік тұрғысында ерекшелену болмақ. Ал, адамзаттың осындай ізгі қасиетін, ерекшелігін жою, адам баласының ақылын ауыстырып, көңілін көр етумен, рухын тұншықтыру арқылы ғана мүмкін болады. Әлгі, тең құқылы деген сөзді бетке ұстап, азаттық деген перденің артында, сұмдық зорлық-зомбылық жасап жатқан мына ғасырдың мізбақпайтын қатыгез бетіне тіке қарап айтылуға лайық бола тұра, қателікпен басқа бір атақты кісіге айтылған сөзді осы жерде айта кетсем деймін:

Бола ма екен еркіндікті зұлымдықпен басуға,

Жоқ қыл, онда, артық көрсең, ой сананы, басты да!

Осы сөздің орнына мен мына ғасырдың бетіне тіке қарап тұрып былай

дер едім:

Бола ма, екен зұлымдықпен ақиқатты жоюға

Жүрегіңді жұлып таста, өлмес болсаң, тағы да!

Немесе,

Тең бола ма, зұлымдық пен адамшылық арасы

Қажет болмас, онда адамға ар ұжданның шамасы.

Иә, имандылық, ізгі қасиет, біреуге зорлық-зомбылық жасауға жол бермейді және қысым көрсетуші, өктемшіл болғызбайды. Біреуге зорлық жасау ешқандай да ізгі-қасиетке жатпайды. Ізгі-қасиеттің негізгі талабы, әлсіздік, пақырлық, кішіпейілділік таныту; осы арқылы қоғамға араласуды талап етеді. «лиллахил хамд» осындай ұстаныммен өміріміз өтті.

Мен өзімде ізгі-қасиет бар деп отырғаным жоқ. Бірақ, Иләһи нығметке шүкір ету ниетімен былай деймін: Хақ Тағала өзінің жомарттығымен иман ілімі мен Құран қызметінде болуды сый етіпті. Мұндай Иләһи сыйды «лиллахил хамд» бұл қасиетті осынау Ислам жұртының пайдасына, бақытына сарп еттім. Ешқашан біреуге үстемдік қылуға, қысым жасауға пайдаланған емеспін. Сонымен қатар, адасқандардың арманы болған халық арасында беделді болу, қошемет көру секілді мінез де маңызды бір себепке байланысты мен үшін жиіркенішті нәрсе. Ондай қошамет көріп атақты болудан аулақпын. Өткен жиырма жылымды зая кетіргені үшін ондай нәрселерді өзіме зиянды деп санаймын. Бірақ, Нұр рисалелерін сол үшін ұнатып жатса ондай кісілерді де ренжіткім келмейді.

Міне, ей бұл дүниені ғана ойлайтындар! Дүниелеріңе еш араласпадым, ереже-заңдарыңа, ұстанымдарыңа ешбір қатысым жоқ. Тоғыз жыл бойы айдаудағы өмірім көрсеткендей, әлі де дүниелеріңе араласуға ешбір ниетім жоқ. Сондықтан, маған сонша уақыттан бері бүлік жасауға дайындалып жүрген бір адам ретінде жабылған мұнша жала, қандай заңға сай келеді? Дүниедегі ешбір үкімет мұндай заңсыздыққа және адамгершілікке жатпайтын әрекетке жол бермес еді. Маған жасалған мұнша негізсіз, теріс әрекеттерге мен ғана емес, егер бұдан хабардар болса бүкіл адамзат ренжір еді. Барлық жаратылыс атаулы ашулануда.

ҮШІНШІ ИШАРА: Қисынсыз бір сұрақ.

Бір топ билік басындағылар былай дейді: Сен осы елде өмір сүретіндіктен, оның негізгі заңдарына мойынсұнуға тиіс бола тұра, неліктен бұл заңдарды қабылдамайсың? Былайша айтқанда, қазіргі үкіметтің заңынан бөлек өзіңе ерекше сипат беріп, сол арқылы көпшілікке еркінен тыс ықпал еткің келеді. Бұл тең құқылық ұстанымындағы еліміздің заңына қайшы. Сен неліктен ресми міндетің болмаса да құрмет пен қошаметке бөленесің? Сенде, халық мені ғана тыңдасын деген бір жағдай байқалады.

Жауап: Заңды қолданушы ең әуелі өзі қолданған соң ғана басқаларға қолдана алады. Сендер өздерің қолданбаған бір заңды басқаларға қолдану арқылы, жұрттан бұрын өздерің заңды бұзып, заңға қарсы шығып отырсыңдар. Өйткені, мына тең құқылы деп аталатын заңды өздерің орындамай, маған қолданып отырсыңдар.

Мен сендерге бір мысал айтайын: Қатардағы жауынгерді маршалдың дәрежесіне шығарып, халықтың маршалға көрсететін құрметі мен тілектестігін ортақтастырса немесе сондай құрметке ие болған маршал әлгі әскер секілді тұрпайыланып, қатардағы жауынгердің дәрежесіне түссе, ол маршалдың ізгі-қасиеті маңызды міндетінен ештеңе де қалмаса, немесе әскерді жеңіске жеткізген атақты қолбасшы ең ақымақ бір жауынгермен тең дәрежеде құрметтелетін болса, онда сендер осы жаппай тең құқылы деген заңдарың бойынша маған да: «Өзіңді ұстазбын деме! Құрметін қабылдама! Ізгі-қасиетіңді жоққа шығар! Өз қызметшіңе қызметші бол! Қайыршылармен бірге жүр!» дей аласыңдар.

Егер былай десендер: Мұндай құрмет пен сый, ресми орында қызмет атқарушыларға арналып, атқарар міндетіне қарай құрмет көрсетіледі. Сен ондай міндет атқарушы адам емессің, олай болса халықтың да құрметіне бөленуге хақың жоқ!

Жауап: Егер адам тек қана денеден тұратын болса және адам бұ дүниеде мәңгі қалатын болса... және қабірдің аузы мүлде жабылып, өлімнің өзі жоқ болса... сөйтіп, міндет пен қызмет тек әскерилер мен басқарушы биліктегілерге ғана қалатын болса, онда айтқан сөздеріңде бір мән-мағына болар еді. Алайда, адам денеден ғана тұрмайды. Және сол денені асырау үшін жүрек, тіл, ақыл, ми секілді сезімдерді пісіріп жегізуге болмайды. Олардың да өз міндеті, өз қалауы бар. Және қабірдің аузы да мүлдем жабылар емес. Олай болса қабірден кейінгі жағдай әркімнің ең басты мәселесі қалпында қала бермек. Әлбетте, халықтың құрметіне лайық болған міндеттер тек қана дүнияуи тіршілікке қатысы бар саяси және әскери міндеттер ғана болмаса керек. Иә, жолаушыларға құжат, отыратын орын реттеп беру маңызды міндет болғаны секілді, мәңгілік әлемге сапар шегіп жатқан жолаушыларға да әрі құжат, әрі сол ұзақ қараңғы жолға нұр берерлік маңызды бір міндет бар, ал басқа міндеттердің ешқайсысы дәл ондай маңызды емес. Ол міндет иман нұрын жеткізу қызметі деп, аталады. Ал, ондай қызметті жоққа шығару, қарсы болу, өлімді жоққа шығару деген сөз және күн сайын «өлім рас» деген ақиқатты мүрделердің мөрімен таңбалап куәләндіріп жатқан отыз мың куәгерді куәлігімен қоса жоққа шығару болып табылады. Ол әрине мүмкін емес. Сондықтан, рухани қажеттілікке негізделген рухани қызметтер де бар екенін ұмытпау керек.

Міне, сол қызметтердің ең маңыздысы, мәңгілік сапардың төлқұжаты және берзах қараңғылығында қолданатын жүректің шырағы, мәңгілік бақыттың кілті болған нұрлы иман мен имани дәрістер. Әлбетте, ол міндетті көріп, біліп тұрған мағрифат иелері қандай жағдайда да өзіне сыйланған Иләһи нығметті, имани қасиетті аяқ асты етіп, пасықтардың деңгейіне түспейді. Өзін адасқандардың былғаныш бидғатымен былғамайды. Міне, сендердің мені ұнатпай және теңсіздік, артықшылық деп, мені түсіне алмауларыңның осындай себептері бар.

Осы айтылған ақиқаттармен қоса, мені азапқа салған, сендер секілді өзімшіл тәкаппар және тең құқықтық заңын бұзуда перғауындық дәрежеге шарықтап кеткен менменшілдерге айтар сөзім жоқ. Өйткені, сол тәкаппарларға қарсы кішіпейілділік жасау - өзін-өзі қорлату болғандықтан оларға кішіпейілділік жасалмауы керек. Бәлкім, олардың арасында ынсапты, әділ болғандарына былай дер едім: Мен, «Лиллаһил хамд» шүкір етемін, өз катем мен кемшіліктерімді білемін, әлсіз екенімді мойындаймын. Мұсылмандардың алдында жоғарғы бір дәрежеде көріну емес, қайта шексіз кемшілігім мен түкке тұрмайтындығымды сезініп, Аллаһтан истиғфар, кешірім тілеу арқылы көңілімді демеп, халықтан сый құрмет емес, дұға сұраймын. Менің осындай ұстанымымды бүкіл достарым жақсы біледі.

Тек, мынаны айтсам деймін: Қасиетті Құранға қызмет кезінде және имани ақиқаттардан сабақ беріп жатқан кезде сол ақиқат үшін және Құранның құрметі үшін сол жоғарғы мәртебенің талабына сай іліми мерей мен абыройымды сақтап, кәпірлерге бас имеу үшін абыройлы жағдайда болатыным рас. Менің ойымша, тек бұл дүниені ғана ойлайтындардың шығарған заңы бұған тиісуге, араласуға хақысы жоқ.

Мән берерлік тағы бір жайт: Мәлім болса керек, білім иелері қай елдікі болса да, өздерінің білім деңгейіне қарай мәміле көреді. Қайда, кімде білім бар болса ілім саласындағылар достық назармен қарап, құрмет етілуі тиіс. Тіпті, бір елдің профессоры қарсылас бір елге келсе, білім иелері оның білімі үшін оған келіп, жолығып құрмет көрсетеді. Англияның ең жоғарғы ілім мәжілісі, Ислам академиясына алты сұрақ жолдап, оның жауабын алты жүз сөйлеммен беруін талап еткен кезде, оқу-ағарту министрлігіміздің назарында айыпталып отырған бір білімдар кісі, әлгі алты сауалға алты ауыз сөзбен мақтауға тұрарлық жауап берген еді.

Шет елдіктердің аса маңызды және философтардың негізгі қағидалары жайлы іліми таласқа түсіп дін Исламның олардан артық екенін дәлелдеген-ді. Құраннан алған ілімінің күшімен еуропаға рухани соққы беріп келді. Стамбулдағы ғалымдардың ешқайсысына сұрақ қоймай, олардың бүкіл сұрақтарына толық жауап берген еді. **(Ескерту*)**

Сол ғалым, бүкіл өмірін халқының бақытына арнаған, солардың рухани өмірін түзеу үшін жүздеген кітап жазған еді. Отандас, діндес, дос, туыс бола тұра, осындай адамға қатты қысым көрсеткен тіпті, өшіге дұшпандық жасағандардың қатарында кейбір ағартушы, мұғалімдер мен аз да болса ресми молда, имамдардың болуы таңғаларлық әрі қынжыларлық жағдай. Міне, бұл жағдайға не дейсін? Осы мәдениет пе? Білімдарлық па? Отансүйгіштік пе? Ұлтжандылық па? Жоқ! Жоқ! Ешқайсы да емес!

Бәлкім бұл Иләһи тағдыр шығар, осындай ғалым, басқалардан достық пейіл күткенде оның орнына дұшпандыққа тап болды.

Құрмет көрсету арқылы рияға түспесін, ықыласынан айырылмасын деген Иләһи жазмыш болар.

ҚОРЫТЫНДЫ

Өзіме тиісті таңғалатын жәйт және шүкір еткізетін жақтары бар қастандық.

Мына өте өзімшіл Әһли дүнияның, (бұл дүниені ғана ойлайтындардың) менмендігіне қарап отырсам, олардың өте сезімтал екенін байқадым. Егер олар мұны біліп істесе, әулиелердің кереметі сияқты болар еді, немесе өте парасатты данышпан деуге тұратын жағдай. Ол қандай жәйт дейсіз ғой?

Менің нәпсім мен ақылым сезбейтіндей бұлыңғыр бірақ, біршама рияшылдыққа саятын кішкене ғана менмендік жағдайымды олар өз менмендігінің сезгіштігімен сезіп қоятын секілді. Олай дейтінім, менің өзім сезбей қалған менмендігіме олар дереу қызбаланып қарсылық білдіреді.

**Ескерту: Жаңа Сауд былай дейді: Осы жерде бұрынғы Саудтың мақтанғандай айтқан бұл сөзіне қосылмаймын. Қазір сөзді соған бергендіктен қойдыра алмай отырмын. Менменшілдерге біршама менмендік көрсетіп қою керек, деп үндемей отырмын.*

Соңғы сегіз-тоғыз жыл ішінде сегіз-тоғыз рет болды, олардың маған жасаған қастандықтарын ойлап, «**Тағдыр неге бұларды маған тиіскізіп қойды**» деп, өз нәпсімнің үлесін іздеген кезімде, міндетті түрде я нәпсім паркына бармай менмендікке ыңғай танытқан я болмаса біле тұра солай болған. Ылғи, соған куә боламын. Сол кезде іштей «Иләһи тағдыр әлгі залымдардың зұлымдығы арқылы маған әділдік қылған екен ғой» дейтінмін.

Атап айтар болсам, осы жазда жолдастарым мені әдемі бір атқа мінгізді. Серуенге шықтым, өзім де байқамай қалыппын, мені бір сезім билеп, көңілім тасып кеткен болса керек, дереу айналамды аңдып жүрген әһл-и дүния қатты шүйлігіп, барынша тиісті. Сөйтіп, менің әлгі сезімімді ғана емес, басқа да сезімдерімді басты.. Тағы да, соған ұқсас бір оқиға болды.

Рамазан айынан кейін, бұрынғы заманның алып тұлғаларының бірі жоғары мәртебелі имамның ғайби кереметтері арқылы бізге деген ілтипаттары жайлы айттым. Бауырларымның тақуалығы, ықыласы артсын және келушілер жақсы ойда болсын деген ниетпен болса да, нәпсімнің мақтанып кеткенін байқамаппын, өзімше шүкір еткендей болсам да, рияшылдыққа қарай жақындап, менмендік сезімі билегенін кейін білдім.

Дереу, мына әһл-и дүния әлгі өте сезімтал менмендігі, тіпті рияшылдықтың бүге-шігесіне дейін айырып беретін сезімдері арқылы сезіп, маған тағы тиісе кетті. Құдайға шүкір, олардың зұлымдығы менің ықыласымды арттыра түсті.

* * * *

رَبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ وَاَعُوْذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَّحْضُرُوْنِ اَللّٰهُمَّ
يَا حَافِظُ يَا حَفِيْظُ يَا خَيْرَ حَافِظِيْنَ اَحْفَظْنِيْ وَاَحْفَظْ رُفَقَايَ مِنْ شَرِّ اَنْفُسٍ وَّ
الشَّيْطَانِ وَمِنْ شَرِّ اَنْجَنٍ وَاَلْاِنْسَانِ وَمِنْ شَرِّ اَهْلِ الصَّلَاةِ وَاَهْلِ الطُّغْيَانِ

اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ

سُبْحَانَكَ لَا اَعْلَمُ لَنَّا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ

ЖИЫРМА АЛТЫНШЫ ЛЕМАДАН АЛТЫНШЫ ҮМІТ

Ауыр да азапты күндерді бастан кешкен айдаудағы кезімде, адамдардан оқшауланып, Барла жайлауында, Шам тауының етегінде жалғыз қалып, мұңды күй кештім. Жалғыздықтан қамығып, көңілім бір нұр іздеді. Түн болатын. Биік таудың басына біткен алып қарағайдың басындағы үсті ашық ықтырмада едім. Қарттық келіп, құлағыма әлденеше рет еселенген жалғыздықты сыбырлағандай болды. Алтыншы хатта баяндалғандай, түн тым-тырыс, айнала жым-жырт. Тек ағаштардың сықыры, жапырақтардың сусылдаған аянышты үні, қартайған әрі жалғыз қалған жанымға қатты батты.

Қарттық менің санама мынаны салды. Манағы күндіз қараңғы қабірге айналды, дүние қара кебінге оранды, сол сияқты сенің өміріңнің күндізі де қараңғы түнге, дүниенің күндізі де берзах түніне, өмірдің жазы да өлімнің қысына, яғни түніне айналады.

Нәпсім шарасыз былай деді: Иә, отанымнан жырақта жүрмін. Бірақ, мына елу жылдық өмірімде аяулы жандардан көз жазып, қош айтысып қалдым, олардың соңынан жылап-еңіреп қалған жайым бар. Бұл жайым әлгі отанға деген сағыныштан әлдеқайда мұңлы да ауыр сағыныш. Түн ішінде, тау басындағы мұңды жалғыздықтан да бетер мұңдырақ һәм қайғылырақ жалғыздыққа беттеп барамын. Ол, әлгі қарттықтың ескерткені сияқты күллі дүниемен біржола қош айтысар уақыттың жақындап қалғаны еді. Осы қыспаққа алған жалғыздық пен қатты күйзелістен шарқ ұрып бір үміт, нұр іздедім. Сол кезде, Аллахқа деген иманым жәрдемге келді.

Жәрдем еткені сондай, жанымды қинаған әлгі қабаттасқан үрейлі жағдайлар мың есе артып кетсе де иман берген жұбаныш пен демеу басымырақ болар еді.

Уа, ақ сақалды аталар мен ақ жаулықты әжелер! Біздің Рахымы мол Жаратушымыз бар екені рас. Олай болса бізге жалғыздық әсте жолай алмайды. Ол – бар! Олай болса, бәрі түгел, бәрі бар. Ол – бар, олай болса періштелер де бар. Демек, әлемде бос жер жоқ. Заңғар таулар, ұзына бойы жоталар мен ен дала Аллаһтың құлдарына толы.

Оның саясында, оның нұры арқылы саналы құлдарынан басқа ағаш пен тау-тас сияқты нәрселер жанға жақын серік болып, өзіне тән хал тілдерімен бізбенен әңгіме-дүкен құрып, көңілімізді жайландырады.

Иә, Аллаһтың болмысы мен рахымдылығын білдіретін дәлелдер мен куәліктер әлемде болмыс атаулы қанша болса сонша және әлем атты кітаптың әріптері қанша болса сонша және жан-жануарлардың Илаһи мейірімділікті, рақымдылықты, жәрдемді көрсететін мүшелері, нәсіптері, нығметтері қанша болса сонша. Олар бізге Рахим, Кәрім, Әнис, Уәдуд Жаратқан Иеміздің, Ұстамыздың, Қамқоршымыздың құзырын көрсетуде. Ол құзырда мақбұл, яғни Оның алдында қабыл болғыш шапағатшы-әлсіздік пен дәрменсіздік. Ал әлсіздік пен дәрменсіздіктің келер сәті қарттық шақ.

Аллаһтың алдында мақбұл шапағатшы болған қарттыққа ренжу емес, қуану керек.

* * * *

Жиырма Сегізінші мектубтың Үшінші Мәселесін Толықтыра түсетін бір хат

**Ақыреттік бауырларым, еңбекқор шәкірттерім Хусреу
Әпенді мен Рефет Бей!**

Сөздер атты Құранның нұрларындағы үш Құрани кәраматты сезетін едік. Сендер де, қайрат құлшыныстарың арқылы төртіншісін қостыңдар. Біз білетін үшеудің,

Біріншісі: Кітап жазылып жатқандағы әдеттен тыс оңайлық пен жылдамдық. Тіпті, бес бөліктен тұратын Он Тоғызыншы Хат, екі-үш күнде, күн сайын үш-төрт сағат жазылуы арқылы (барлығы он екі сағат ішінде) басқа кітаптарға қарамай-ақ тауда, бауда жазылып бітті. Отызыншы Сөз, науқастанып қалуыма қарамастан бес-алты сағатта жазылды. Жиырма Сегізінші Сөз атанған Жәннат тақырыбы бір екі сағатта, Сулейманның Сайдағы бақшасында жазылды. Тауфик, Сулейман үшеуіміз бұл жылдамдыққа қайран қалдық. Осылай жалғастыра беруге болады. Жазылуындағы Құрани кәраматтар секілді...

Екіншіден: Көшіріліп, көбейтілуінде де әдеттен тыс жеңілдік, құлшыныс болды, жалықтырмады. Бүгінгі таңда рухтарды да, ақылды да жалықтырып жіберетін көптеген себептердің ортасында «Сөздер» кәміл құштарлықпен жазыла бастады. Маңызды істер шығып жатса да, Рисалелердің жазылуы бірінші кезекте тұр.

Үшінші Құрани Кәрамат: Бұлардың оқылуы да жалықтырмайды. Әсіресе, мұқтаждық сезілсе, оқыған сайын құлшыныс пайда болады.

Міне, Сендер де төртінші Құрани Кәраматты дәлелдедіңдер. Хусреу секілді өзін жалқау санайтын және бес жылдан бері Сөздерді ести тұра, жазуға шынымен жалқауланған бауырымыздың бір айда он төрт кітапты өте әдемі және мұқият түрде жазуы, шүбәсіз Құран сырларының кәраматы.

Әсіресе, Отыз Үшінші Хат атанған Отыз Үш Терезенің маңыздылығын толық бағалағаны сондай, өте мұқият және әдемі жазылған. Иә, ол рисале «Мағрифатуллаһ» және «Иман-ы Биллаһ» үшін ең күшті, ең жарқын рисале. Тек, бас жағындағы терезелер өте қысқа жазылған. Бірақ барған сайын ашыла түседі, одан сайын жарқырайды. Негізі өзге жазбаларға қарағанда, көптеген «Сөздердің» бас жағы жинақы басталады да, барған сайын кеңейеді, нұрлана түседі.

ЖИЫРМА СЕГІЗІНШІ ХАТТЫҢ ЖЕТІНШІ МӘСЕЛЕСІ

Бұл мәселе «Жеті Ишарадан» тұрады.

Әуелі нығметті жариялау болып саналатын Аллаһтың жәрдемінің бірнеше сырын түсіндіретін «Жеті Себепті» баяндаймыз.

Бірінші Себеп: Бірінші Дүние Жүзілік Соғыстан бұрын немесе соның бастапқы кездерінде түсімде бір анық оқиға көрдім: Арарат Тауы деп аталатын мәшһүр Ағры Тауының етегінде екем. Бірден ол тау сұмдық бір түрде жарылды. Таудай бөлшектерді дүниенің әр тарапына шашты. Осындай сұмдық жағдайда жан-жағыма қарасам,

марқұм анам жанымда екен: «Анашым, қорықпа! Бұл Аллаһтың әмірі. Ол Рахим және Хаким» дедім. Осындай жағдайда, ерекше бір адам, маған әмір еткендей: «Құранның мұғжизалығын баян ет!» деді. Ояндым, түсінгенім мынау болды: Алапат үлкен оқиғалар болады. Сол алапаттан кейін үлкен қоғамдық өзгеріс болады. Сол үлкен өзгерістен кейін, Құранның айналасындағы қорғандар қирайды. Құран енді, тікелей өзін-өзі қорғайтын болады. Құранға шабуыл жасалады. Сол кезде Оның мұғжизалығы құрыштай болат сауытқа айналады. Сол мұғжизалардың бірінің, сол кезде ортаға шығуына, шамадан тыс болса да, мен секілді бір адам тағайындалады және тағайындалғанымды да түсіндім.

Сонымен, Құранның мұғжизалығы Рисалей Нұр арқылы баяндалды. Олай болса, Соның тамшылары мен берекеттері секілді болған қызметіміздегі Аллаһтың жәрдемін айту да, сол мұғжизаларға қосалқы демеу, ендеше оларды айту керек.

Екінші Себеп: Құран Хаким – мүршидіміз, ұстазымыз, имамымыз, жол басшымыз. Ол өзі өзін дәріптеуде. Ендеше біз де Одан сабақ алып, Оның тәпсірін мадақтаймыз.

Сондай-ақ, жазылған «Сөздер» оның өзіндік бір тәпсірі және сол рисалелер Құран ақиқаттарының меншігі және Құран Хаким

көпшілік сүрелерде деп, өзін кәміл көркемдікпен көрсетуде, кемелдігін айтуда, лайық болған мақтауын жеткізуде. Ендеше Рисалей Нұрда көрініс тапқан Құран Хакимнің мұғжизалық сәулелерін және сол қызметтің қабыл екеніндігіне белгі ретіндегі Раббани инаяттардың көрсетілуіне міндеттіміз.

Өйткені, Ұстазымыз солай жасауда және бізге солай сабақ беруде.

Үшінші Себеп: Кішіпейілділіктен емес, бәлкім, Сөздер жайлы бір ақиқатты баян ету үшін былай деймін: Сөздердегі ақиқаттар мен кемелдік менікі емес, Құрандікі және олар Құраннан шығуда. Тіпті, Оныншы Сөздің өзі жүздеген Құран аяттарынан сүзілген нұрлы тамшылар. Өзге рисалелердің барлығы да сондай. Солай деп біледі екем, мен пәнимін, пенде ретінде бұл дүниеден кететінім анық. Әлбетте ондай бақи қалатын бір нәрсе, ондай кітап маған байланбаса керек және байланбауы тиіс. Сондай-ақ, дінсіздердің

өз істеріне кедергі болатын кітапты жеңу мақсатында оның иесін жамандап, кітапқа зиян тигізетін әдеті бар, әлбетте Құран көгінің жұлдыздарына байланған рисалелер, мен секілді қарсылықтарға ұшырап, сынға ілігіп, құлап қала беретін әлсіз тірекке байланбауы керек. Сондай-ақ, адамдардың әдеттегі түсінігі бойынша бір кітаптағы ерекшеліктерді сол кітаптың қайнар көзі деп саналған жазушының жеке жағдайларынан іздейді. Олай болса, ол Құрани ақиқаттарды мен секілді бір кембағалдан шығып жатыр деп, тіпті олардың онда бірін иеленуім үлкен хақсыздық болатындықтан, ол рисалелер менің меншігім емес, Құранның меншігі. Құранның ерекше тамшыларынан нәр алғандығын ашып айтуға мәжбүрмін. Иә, тәп-тәтті жүзім шоқтарының қасиетін оның құрғақ сабақтарынан іздемейді! Мен де сондай бір кеуіп қалған сабақтаймын.

Төртінші Себеп: Кейде өте кішіпейілдік те нығметті елемеуге ұшыратады. Кейде нығметті жариялап білдіру де жеке мақтаныш болады. Екеуі де зиян. Бұның жалғыз шарасы сол, нығметті елемеу де, мақтаныш та болмауы керек. Әсемдіктер мен кемелдіктерді паш етіп, бірақ оны өзіне меншіктемей, Муним-і Хақиқидің нығметі екенін көрсету керек.

Мәселен, қымбат тастармен безендірілген, мақтанарлық киімді біреу саған кигізсе және сол арқылы өте құлпырып көрінсең, сонда халық саған: «Машаллаһ, сен құлпырып кетіпсің!» десе. Егер сен кішіпейілденіп: «Мүлдем олай емес!

Бұл не тәйірі, қайдағы құлпырған?» десең, ол кезде нығметті елемеу болады. Сол қымбат киімді саған кигізген шеберге құрметсіздік болып шығады. Егер мақтанып: «Иә мен өте көріктімін, мендей сұлу қайда бар, мендей біреуді көрсетіндерші қане!» десең, ол кезде асыра мақтану болады.

Мақтаныштан, елемеушіліктен құтылу үшін: «Иә мен құлпырып кеттім, алайда, әдемілендіріп тұрған киім ғой, ендеше бұл әсемдіктер менікі емес, сол киімді маған кигізгендікі» деу керек. Сол сияқты, мен де даусым жетсе, бүкіл жер шарына жар салып: «Рисалей Нұр керемет, ақиқат, бірақ менікі емес, Құран Хақимнің ақиқаттарының сәулелері, соның шұғылалары!» деймін.

وَمَا مَدَحْتُ مُحَمَّدًا بِمَا لِي ۖ وَلَكِنْ مَدَحْتُ مَا لِي بِمُحَمَّدٍ

Қағидасы бойынша айтарым:

وَمَا مَدَحْتُ الْقُرْآنَ بِكَلِمَاتِي وَلَكِنْ مَدَحْتُ كَلِمَاتِي بِالْقُرْآنِ

Яғни: «Құранның мұғжизалық ақиқаттарын мен көркемдей алмадым, әдемі көрсете алмадым, қайта Құранның көркем ақиқаттары, менің сөздерімді көркем етті, асқақтатты» Шындық осы, олай болса Құран ақиқаттарының көркемдігі атынан, «Рисалей Нұр» деп аталған айналардың көркемдіктерін және сол айнаға түсіп тұрған Иләһи көмектерді паш ету құптарлық жағдай, нығметтерді паш ету болып саналады.

Бесінші Себеп: Баяғыда бір әулиеден естіп едім, ол адам да бұрынғы әулиелердің ғайби ишараларынан шығарыпты. Өзі де көз жеткізіпті: «Шығыс жақтан бір нұр шығады, бидғалардың қараңғы қараңғы перделерін түріп тастайтын болады» деген.

Мен сондай нұрдың шығуына өте ынтызар болдым. Бірақ, гүлдер көктемде шығады. Ондай қасиетті гүлдерге орын әзірлеу керек. Түсінгенім мынау, бұл қызметімізбен сол нұрлы заттарға орын дайындауда екенбіз. Сонымен, ол бізге тиісті емес екен, ендеше «Рисалей Нұр» атты нұрларға тиісті Иләһи жәрдемді баяндауымыз, жеке мақтаныш пен өркөкіректікке себеп болмайды, қайта ол шүкір айтуға және нығметті жария етуге себеп болады.

Алтыншы Себеп: «Рисалей Нұрдың» жазылуы арқылы Құранға деген қызметімізге берілген шұғыл марапат пен құлшынысқа себеп болған Раббани инаяттар – сәттілік. Сәттілікті паш етуге болады. Одан да асып кетсе, Иләһи сый болады. Иләһи сыйдың паш етілуі рухани шүкір болады.

Одан әрмен асса, біздің еркіміз араласпаған Құрани керемет болғаны. Біз тек соған бөленушіміз. Мұндай қалаусыз, хабарсыз келген бір кереметтің паш етілуі де зиянсыз. Егер кәдімгі кереметтердің жоғарысына шыға қалса, онда Құранның рухани шешендігінің сәулелері болғаны. Ал, иғжаз паш етіледі. Олай болса, иғжаздың ортаға шығуына себеп болған нәрселер де паш етіледі. Олар да иғжазға қатысты нәрселер. Олай болса, мақтаныш пен астамшылыққа себеп етуге болмайды, қайта хамд және шүкірге себеп болуы керек.

Жетінші Себеп: Ақиқатқа бойлап, ақиқатты ақиқат деп танып білетіндей адамзаттың жүзден сексені зерттеушілер емес қой. Расында, олар ақиқаттарды сырт көрінісі мен жақсы пиғылдарына қарай, сөздері сенімді адамдардан есту, соларға еру арқылы қабылдайды. Тіпті, нақты ақиқатты елеусіз бір адамнан естісе, онша мән бермейді, ал маңызсыз бір мәселені, танымал бір адам айтса, маңызды деп ойлайды. Міне, осыған байланысты мендей бір әлсіз, елеусіз бейшараның қолындағы имани және Құрани ақиқаттардың маңызын, көпшіліктің алдында төмен түсірмеу үшін, былай деп жар салуға мәжбүрмін: «Ықтиярымыз, хабарымыз болмаса да, біреу бізге қызмет еткізуде, біз білмесек те, бізді маңызды істерге жұмсауда».

Дәлеліміз мынау: Санамыз бен еркімізден тыс жағдайда жарылқауларға бөленіп, оңайлықтар тууда. Ендеше, ол жәрдем-инаяттарды дауыстап жар салуға мәжбүрміз.

Сонымен, жоғарыдағы «**Жеті Себепке**» сүйене отырып, бірнеше Раббани көмек-инаяттарға ишара етеміз.

Бірінші Ишара: Жиырма Сегізінші Хаттың Сегізінші Мәселесінің Бірінші Тұжырымында баяндалған «сәйкестік» мәселесі. Сонымен, Мұғжизат-ы Ахмедие Бөлімінің, Үшінші Ишаратынан бастап, сонау Он Сегізінші Ишаратына дейін көшіріліп жазылған алпыс бетте көшіруші әдейі жасамаса да, тіпті олай етуді ойламаса да, екі беттен өзге бүкіл беттерде керемет үйлесіммен, екі жүзден астам «Расул Әкрам Алейһиссәлату Уәссәлам» сөзі бір-біріне дәлме-дәл келіп тұр. Кімде кім екі бетке ынсаппенен қараса, мұның мүлде кездейсоқтық еместігін растайды. Ал кездейсоқтық, әрі кетсе бір бетте, өзара ұқсас сөздер көп болса, жартылай сәйкес келуі мүмкін, онда да бір-екі бетте ғана түгелдей сәйкес келуі мүмкін. Ендеше, бүкіл беттерде «Расул Әкрам Алейһиссәлату Уәссәлам» сөзі екеу емес, үшеу емес, төртеу емес, сан мәрте үсті-үстіне үйлесіп, дәл келуі, әлбетте, кездейсоқ болуы мүмкін емес. Сондай-ақ, бір-бірінен хабарсыз сегіз көшірмеші бұза алмаған сәйкестік, бұл жерде ғайби ишара бар екенін көрсетеді. Шешен әдебиетшілердің кітаптарында, шешендік сөз саптаудың дәрежелері болғанымен, Құран Хақимдегі шешендік, мұғжиза дәрежесінде, шешендікте оған жету ешкімнің де қолынан келмейтіні секілді, Пайғамбарлық мұғжизалардың айнасы болған Он Тоғызыншы Хат пен Құрани мұғжизалардың тәржіманы болған

Жиырма Бесінші Сөз, және Құранның өзіндік бір тәпсірі болған Рисале-й Нұрдағы сәйкестік, барлық кітаптардан жоғары, даралық дәрежесін көрсетеді. Бұдан мынаны түсінуге болады: Құрани және Ахмеди мұғжизалардың өзіндік бір кәраматы сол айналарда көрінуде, шағылысуда.

Екінші Ишара: Құран қызметіне қатысты Раббани инаяттардың екіншісі мынандай: Хақ Тағала мен секілді қаламсыз, яғни, жазуы нашар, елден жырақ, қарым-қатынасқа тыйым салынған адамға қуатты да шыншыл, қайсар да адал, қолдарындағы қаламдары алмас қылыштай жанкешті достарды көмекші етіп сыйлады. Әлсіз иығыма өте ауыр келетін Құрани міндеттерді, осындай жанкешті достарымның иығына артты. Осылайша, кеңшілігімен жарылқауы арқылы жүгімді жеңілдетті. Бұл берекелі жамағат, (Хулусидің айтуы бойынша) «сымсыз телеграф торабтары», (Сабридың айтуынша) «Нұр фабрикаларының тоғын өндіретін станция» секілді. Өз ерекшеліктері мен осындай асыл қасиеттеріне қоса (тағы да Сабридың айтуынша) ғайби сәйкестік жағдайында құлшыныс пен жанкештілікте, қайсарлық пен адалдықта бір біріне өнеге болды. Құранның сырлары мен Иманның нұрларын жан жаққа жаюлары, барлық жерге жеткізулері, дәл мынадай уақытта (яғни әріптер өзгерген, баспахана жоқ, жұрттың иман нұрына мұқтаж кезінде) кедергі болатын және құлшынысты бұзатын көп себептер бола тұра, бұлардың кәміл қайратпен іркілмей кіріскен бұл қызметтері расында Құрани керемет, анық Иләһи иаят. Иә, әулиеліктің кереметі болатыны сияқты, таза ниеттің де кереметі бар. Шын көңілмен берілудің де кереметі бар. Әсіресе, Аллаһ жолындағы бауырластықтың аясында достардың шынайы ынтымағының көп кереметтері болады. Тіпті, осындай бір жамағаттың рухани тұлғасы кәміл әулие саналып, иаятқа бөленеді.

Ей бауырларым! Ей, Құран қызметіндегі достарым! Бір қамалды алған әскери бөлімнің командиріне бүкіл бедел мен барлық олжаны беру қандай әділетсіздік, қателік болса, рухани тұлғаңыздың күшімен және қаламдарыңызбен қол жеткізген жеңістегі Аллаһтың жарылқауын мендей бір бейшараға тели алмайсыңдар! Әлбетте, мұндай берекелі жамағатта ғайби сәйкестіктерден де артық тылсым ишара бар. Мұны мен өз көзіммен көрудемін, бірақ оны кез келген біреуге және жұрттың бәріне көрсете алмаймын ғой.

Үшінші ишара: Рисале-й Нұр кітапшаларының Иман мен Құранның маңызды ақиқаттарын тоңмойын дінсізге де нақты дәлелдеуі ғайби ишара, Иләһи инаят. Өйткені, Иман мен Құран ақиқаттарында сондай тылсым сырлар бар. Оларды түсіну жолында атақты ойшыл Ибн Сина өз әлсіздігін мойындаған еді: «Ақыл бұған жол таба алмас!» деген болатын. Оныншы Сөз рисалесі, сондай дана адам жете алмаған ақиқаттарды қарапайым халыққа да, балаға да түсіндіріп берді.

Мәселен, жазмыш сыры мен адамның өзіндік кішкентай ерік-қалау мәселесінің шешімін атақты Сағд Тафтазани сынды бір ғұлама әйгілі «Мұқаддамати Исна Ашер» атты түсіндірме кітабында қырық-елу бетте зорға жеткізген еді. Ал, оны тек қана оқымыстыларға арнаған болатын. Дәл сол мәселені Жиырма Алтыншы Сөздің Екінші бөлімінің екі бетінде толығымен және көпшілікке түсінікті етіп айтып өткен. Бұл Иләһи жарылқау емегенде не?

Сондай-ақ, бүкіл ақылдарды танданыста қалдырған және ешбір философия шешімін таппаған, әлемнің жаратылыс сыры мен ғаламның тылсымы атанған және Ұлы Құранның мұғжизалығымен айқындалған сол аса қиын тылсым, таңғаларлық жұмбақ, Жиырма Төртінші хат пен Жиырма тоғызыншы Сөздің соңындағы рәмізді нүктеде және Отызыншы Сөздегі атомдардың құбылысына қатысты алты хикметте шешілген болатын.

Ғаламдағы таңғажайып қозғалыстардың тылсымын және ғаламның жаратылысы мен нәтижесінің жұмбағын шешіп, атомдардың құбылысындағы әрекеттің хикмет сырын жайып салған еді. Ол кітаптар жарыққа шыққан, қарап көруге болады.

Және де, Ахадиет сыры мен серігі жоқ Рубубиет бірлігін және Аллаһтың бізге өте жақындығын, біздің Одан ұзақ екендігіміз жайлы таңғаларлық ақиқаттарды Он алтыншы Сөз бен Отыз екінші Сөз толық түсіндірген.

Иләһи құдіретке салғанда атомдар мен планеталар бірдей екендігін және қайта тірілу болатын Ұлы Хаширде бүкіл рух иелерінің тірілуі, бір ғана нәрсе тірілгендей Жаратушының құдіретіне оңай екендігі және Аллаһтан басқа күштің ғаламның жаратылысына араласуы мүмкін еместігі, ондай ойдың ақылға сыйымсыз екендігін кәміл түсіндірген

Жиырмасыншы Хаттағы **وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** кәлимасының баянында және Үш тәмсілді қамтитын соның Қосымшасында Уахдет сыры ашылған болатын.

Және де, Иман мен Құран ақиқаттарының соншалықты ауқымы кең, оны ең жоғарғы адами түсінік қамти алмауына қарамастан, мен секілді зейіні нашарлаған, жағдайы төмен, қарайтын кітабы да жоқ, шимай жазумен қиналып жазатын адам арқылы сол ақиқаттардың басым көпшілігінің терең сырларының көрініс табуы, тікелей Құран Хақимнің рухани мұғжизасы.

Раббани инаяттың бір көрінісі және өте күшті ғайби ишара.

Төртінші Ишара: Елу, алпыс рисаленің (Қазір жүз отыз) ихсан-сый етілгені сонша, мен секілді ойы таяз, шабытқа еретін, тәптіштеп тексеруге уақыт таба алмайтын бір адам былай тұрсын, тіпті өте ақылды зертеушілерден жиылған бір топтың да қайрат-жігерімен жасалмайтын нәрсенің жазылуы, тікелей Иләһи инаят екендігін көрсетеді. Өйткені, бүкіл рисалелердегі барлық терең ақиқаттар, тәмсілдер арқылы жеткізіліп, ілімі жоқ сауатсыздарға да сабақ беруде. Ал енді, ол ақиқаттардың көбін үлкен ғалымдар «түсіндіруге келмейді» деп, сауатсыздар былай тұрсын, тіпті ғалымдарға түсіндіре алмаған еді.

Рисалелер осындай "түсіндіруге келмейтін" ақиқаттарды сауатсыз бір адамға да түсіндіріп береді. Мен секілді түрікшесі нашар, сөздерінің көбі түсініксіз және бұрыннан бері қарапайым нәрселерді де қиындатып жіберетін адам ретінде аты шыққан және бұрынғы кітаптары сол жағымсыз атағын растайтын бір пенденің, осындай таңғаларлық шешендікпен жеңіл баяндауы, әлбетте, еш шүбәсіз инаяттың белгісі. Ал бұлар оның өз өнері болуы мүмкін емес. Құран Кәрімнің рухани мұғжизаларының бір көрінісі және Құрани тәмсілдердің шағылысы.

Бесінші Ишара: Рисалелер қанша көп таралса да, ең үлкен ғалымнан бастап, сонау ең сауатсыз адамға дейінгі және аса тақуа әулиеден бастап, сонау ең қыңыр, дінсіз философқа дейінгі әртүрлі деңгейдегі адамдар бұл рисалелерді көріп, оқып тіпті, бір тобы шапалақтарын жегеннің өзінде, сынап мінемеулері және әркім өз дәрежесіне қарай пайдасын көрулері, тікелей Раббани инаят және

Құрани керемет. Сондай-ақ, көптеген зерттеулер мен тексерулер нәтижесінде ғана жазылатын мұндай шығармалар әдеттен тыс жылдамдықпен ой-пікірді шатастыратын қиын-қыстау уақытта жазылуы да инаят ісі. Раббани кәде-сый.

Иә, бауырларымның көпшілігі және жанымдағы достарым мен көшірушілер жақсы біледі, Он тоғызыншы Хаттың бес бөлгі бірнеше күн ішінде, күніне екі үш сағат және бас-аяғы он екі сағатта, ешбір кітапқа қарамай-ақ жазылды.

Тіпті, ең маңызды бір бөлігі, сол бөлімдегі Расул Әкрем Алейһиссалату Уасалам сөзінен пайғамбарлықтың мөрін анық көрсетіп тұрған Төртінші бөлігі үш-төрт сағатта, тау ішінде, жаңбырдың астында, жадымнан жазылды. Аса маңызды, әрі өте нәзік мәселелер жайлы Отызыншы Сөз рисалесі, алты сағаттың ішінде бақ ішінде жазылған. Жиырма Сегізінші Сөз Сүлейманның бақшасында, әрі кетсе екі сағат ішінде жазылды. Көптеген рисалелер осындай жағдайда жазылды.

Менің бұрыннан бері қиналған немесе тығырыққа тірелген кезімде ең ашық ақиқаттарды өзім жеткізе алмайтынымды, тіпті, біле алмайтынымды жақын достарым білді. Әсіресе, ондай жағдайға ауру-сырқауым қосылса, одан сайын мені дәрістен, жазудан тыя түсетініне қарамастан, ең маңызды Сөздер мен рисалелер қатты қиналған және ауру кезімде өте шұғыл түрде жазылуы тікелей Иләһи инаят, Раббани сый, Құрани керемет болмағанда не!?

Қандай кітап болмасын, мұндай Иләһи және Имани ақиқаттар жайлы айтқан кезде, қалай болғанда да кейбір мәселелері, кейбір адамдарға зиян беретін болғандықтан, бар мәселе әркімге айтыла бермеген. Ал, бұл рисалелердің осы уақытқа дейін ешкімге (көпшіліктен сұрадым) кері әсері, теріс қылық, зейінін бұзу секілді зиян бермеуі тікелей бір ғайби ишара, Раббани инаят екендігі анық нәрсе.

Алтыншы ишара: Қазір мынаған көзім анық жетіп отыр. Өмірімнің басым бөлігін өз қалауыммен, мүмкіншілігіммен, саналы түрдегі өз билігіммен өткізбеген екенмін. Өмірімнің арнасы Құран Хакімге қызмет ететін рисалелермен нәтижеленетін неше түрлі иірімдерден өтіпті. Ғылым жолындағы бүкіл өмірім осыған дайындық болған сияқты. Сөздер арқылы ортаға шыққан Құранның

мұғжизалары соның нәтижесі болған екен. Тіпті, осы жеті жылдан бергі елден жырақ айдалуым, себепсізден себепсіз жырақтағы бір ауылда жалғыз өмір кешуім бұрыннан бері үйреніскен қоғамдық өмірдің қағидаларынан жиіркеніп, оларды тәрк етуім Құран қызметін шынайы ықыласпен, таза ниетпен атқаруым үшін болғанына күмәнім қалмады.

Тіпті маған қаншама рет жасалған қыспақтардың, қинаулардың, зұлымдықтардың артында зейінімді Құранның сырларына ғана бұру, басқа нәрселерге мойын бұрғызбау сынды көмек қолының тұрғаны күмәнсіз. Тіпті, бұрындары кітап оқып, оларды талқылауға құштар болып тұратын рухым ондай істен мүлдем бас тартты. Мұндай жалғыздықта, жұбаныш пен байыз табуға себеп болатын кітап оқуды маған тәрк еткізген, тек Құран аяттарының маған нағыз ұстаз болуы үшін екендігін ұқтым.

Сондай-ақ, жазылған еңбектер, рисалелер (басым көпшілігі) сырттан ешбір себеп болмаса да рухымнан туындаған қажеттілікке байланысты кенеттен, бірден болатын. Кейін, кейбір достарыма көрсеткен кезімде, «Қазіргі заманның жараларына дауа» дейтін. Бұл рисалелер жан жаққа жайылғаннан кейін барып, көптеген достарымның жағдайларынан түсінікті болды, дәл сол уақыттағы қажеттілікке сәйкес дертке шипа дәрі болған екен.

Міне, өз қалауым мен санамнан тыс жоғарыдағы айтылған жағдайлар мен өмірімдегі құбылыстар, әртүрлі ілімдерді әдеттен тыс тәпшітеп зерттеуім, осындай киелі нәтиже беруі үшін болғандығына, өте күшті Иләһи инаят, Раббани жарылқау екендігіне шүбәм қалмады.

Жетінші ишара: Бұл қызметтегі бес алты жыл ішінде, артық айтқандығым емес, жүздеген Иләһи сый, Раббани көмек пен Құран кереметтерін өз көзімізбен көрдік. Бір бөлігіне Он алтыншы Хатта ишара еттік. Бір бөлігін Жиырма алтыншы Хаттың Төртінші тақырыбының мәселелерінде, бір бөлігін Жиырма сегізінші Хаттың Үшінші мәселесінде баяндап өттік.

Менің жақын достарым оны біледі. Әрдайым жанымдағы досым Сүлейман Әпенді көбін біледі. Әсіресе, Сөздердің және рисалелердің жайылуы мен тексеріп түзетуінде, орын-орнына қойылуында және алғашқы жазылуы мен түзетіліп жазылуында күткенімізден де артық кереметтей жеңілдік туындады. Құран кереметі екеніне күмәніміз қалмады. Мұндай мысалдар жүздеп кездеседі.

Сонымен қатар, күнкөріс жағынан да мейірім мен рызықтандырылудамыз, көңіліміздің сәл ғана қалауын қанағаттандыру үшін бізді бұл қызметке жұмсап отырған инаят Иесі күткенімізден де артығын беріп, жарылқап жатқандығын көрсетті. Тағысын, тағы...

Міне, бұл жағдай аса қуатты ғайби ишара, яғни, біз бұл қызметке жұмсалудамыз. Ризашылығы шеңберінде және инаят аясында бізге Құран қызметі жасаттырылуда.

الْحَمْدُ لِلَّهِ هَذَا مِنْ فَضْلِهِ رَبِّ
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَوةً تَكُونُ لَكَ رِضَاءً وَلِحَقِّهِ آدَاءً
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا آمِينَ

ЖЕКЕ ҚОЙЫЛҒАН БІР СҰРАҚҚА ЖАУАП

Осы инаят сыры бұрынырақта жеке жазылған еді. Он төртінші Сөздің соңына тіркелген болатын. Қалай екенін қайдам, көшірмешілердің көбі ұмытып кетіп, жазылмай қалған еді. Демек, лайықты орны осы жер болса керек, сол үшін жасырын қалыпты.

«Неліктен сенің Құраннан жазған Сөздерінде жиі ұшырасатын қуат пен әсер, басқа тәпсіршілер мен ғалымдардың сөздерінде сирек кездеседі?

Кейде бір жолда бір беттің, бір бетте бір кітаптың әсерін беруінің сыры не?» - дейсің.

Жауап: Ондай бедел, Құранның мұғжизалығына тиісті болғандықтан маған қатысы жоқ. Сондықтан тартынбастан айтарым, солай екені рас. Өйткені: Жазылған Сөздер суреттеу емес, растау. Тәсілім емес, иман. Таным емес, куәлік ету, көз жеткізу. Еліктеу емес, зерттеу. Жақтасу емес, ұғыну. Сопылық емес, ақиқат. Дауласу емес, дәлел. Бұл сырдың хикметі мынау: Бұрынғы уақытта иман негіздері

мызғымастай мығым және шабуылдардан аман еді, тәсілім күшті еді. Ішкі ұсақ мәселелерде ғалымдардың түсіндірулері дәлелсіз болса да оңай қабылданатын еді.

Бірақ, бүгінгі таңда ғалымсымақтар туындатқан адасушылықтың қолы діни негіздер мен тіректерге жармасқандықтан әрбір дертке лайықты емді ихсан етуші Хаким-і Рахим болған Зат-ы Зүлжәлал, Құран Кәрімнің ең ашық мұғжизасына мазһар болған тәмсілдерінің бір сәулесін, әлсіздігім мен пақырлығыма және мұқтаждығыма мейірім түрінде құран қызметіне қатысты жазуларыма сыйға тартты. Сонымен, Аллаһқа хамд етемін, тәмсіл сырының дүрбісі арқылы ең ұзақ ақиқаттар өте жақыннан көрсетілді. Ең шашыраңқы мәселелер үйлесімін тауып бірікті. Және де, тәмсіл сырының баспалдағы арқылы ең биік ақиқаттарға оңай қол жеткізілді. Және де, тәмсіл сырының терезесі арқылы, ғайби ақиқаттарға көз жеткізіп, Ислами негіздерге көзбен көргендей имани яқин – сенім қалыптасты. Ақылмен қоса, қияли, тіпті нәпсілік құмарлық та берілуге мәжбүр болды. Шайтан да өз қаруын тастауға мәжбүр болды.

Қорытынды: Жазбаларымда қанша әсемдіктер мен әсерлілік болса, олардың бәрі тек қана Құрани тәмсілдердің сәулелерінен тарап жатыр. Менің үлесім, тек аса мұқтаждығым мен тілек тілеуім және өте әлсіздігім мен жалбарынуым. Дерт менікі, Дауа Құрандікі.

ЖЕТІНШІ МӘСЕЛЕНІҢ СОҢЫ

Иләһи көмек түрінде жеткен сегіз ғайби ишараларға қатысты, немесе көңілге келуі мүмкін күмәндарды тойтару және өте үлкен Иләһи көмек сырын жеткізуге байланысты жазылды

Бұл Қосымша тарау «Төрт түйіннен» тұрады:

Бірінші Түйін: Жиырма Сегізінші Хаттың Жетінші мәселесіндегі жеті-сегіз жалпы және рухани Иләһи инаяттан сезінген ғайби ишараларды «Сегізінші Инаят» атанған «сәйкестіктер» жайлы айтқан кезде, сол ишараларды байқағанымызды алға тартқан едік. Тағы да соны алға тартамыз: Бұл жеті-сегіз жалпылама инаяттардың қуаттылығы мен нақтылығы сонша, әрқайсысының өзі сол ғайби

ишараларды дәлелдейді. Тіпті, бірнешеуі әлсіз болып көрінсе, тіпті теріске шығарылса да, ол ғайби ишаралардың нақтылығына кедергі келтірмейді. Ол сегіз инаятты жоққа шығара алмаған адам, ол ишараларды да жоққа шығара алмайды. Алайда, адамдардың деңгейі бір қалыпты болмағандықтан және қарапайым дәрежедегілер көбіне көзіне сенетіндіктен, сол сегіз инаяттың ішіндегі ең қуаттысы емес, бәлкім ең анығы сәйкестік болғандықтан (негізі басқалары бұдан да қуатты, бірақ бұл жалпыға ортақ болғандықтан) оған деген шүбәларды тойтару мақсатында салыстыра отырып бір ақиқатты баяндауға мәжбүр болдым. Көзге анық көрініп тұрған инаяттар жайлы былай дегенбіз: Жазған рисалелерімізде Құран сөзі мен Ардақты Расуллалаһ сөзінде сәйкестік көрінгені сонша, құдды бір әдейі жасалғандай тәртіппен үйлесімнің болуы кездейсоқ емес екендігіне шүбә қалдырмайды. Бұл әдейі жасау мен солай болуын алдын-ала қалау дегеннің өзінде біздің тарапымыздан болмағандығына дәлеліміз, біз оны араға үш төрт жыл салып барып білгендігімізде.

Ендеше бұлай болуын әдейі қалап тұрған ғайби күш.

Құран мен Пайғамбарымыз (С.А.У) ның мұғжизаларын нақтылай түсу үшін осы сөзді таңғажайып түрде сәйкестендірген. Бұл екі сөздің берекеті

Құран мен Пайғамбарымыздың (С.А.У) мұғжизалығының мөр таңбасы болумен қатар, басқа сөздердің басым көпшілігіндегі сәйкестікке нәр беріп тұр. Бірақ олар бір бетке ғана тән.

Бұл екі сөз бір-екі рисаленің басынан соңына дейін, ал басқа рисалелерде нақты байқалып тұр. Талай рет қайталағанымыздай бұл сәйкестік басқа да кітаптарда көп кездеседі. Бірақ, ғайби күштің арнайы осындай болуын қалауы мұншалықты байқалмайды. Бұл айтқандарымызды теріске шығару мүмкін емес болса да, сырт көзге теріске шығарғандай болып көрінудің бір-екі жолы бар.

Біріншісі: Сендер келісіп алып әдейі солай сәйкестендіргенсіңдер. Мұндай нәрсені әдейілеп жасау оңай ғой деуі мүмкін. Бұған қарсы айтарымыз: Бір дауға екі шыншыл куәгер жеткілікті. Ал, бұл жерде арнайы мақсат та, қалау да болған жоқ. Екі-үш жылдан кейін барып байқадық. Бұған жүздеген шыншыл куәгерлер куә. Осыған байланысты бір нәрсе айта кетейін: Бұл мұғжизалық керемет Құран Хакімнің шешендігіндегі мұғжизалары секілді емес. Өйткені,

ол дәрежеге пенденің мүмкіндігі жете алмайды. Мына керемет мұғжизалар адамның қолынан келмейді. Құдіреті жетпейді. Араласса жасандылығы көрініп тұрады. (Сілтеме*)

Үшінші Түйін: Ерекше ишара мен жалпы ишараға байланысты Рубубиет пен Рахманиеттің нәзік бір сырына ишара етеміз. Бір бауырымның әдемі сөзі бар, сол сөзін осы мәселеге арқау етемін. Бұл әңгіме былай: Бір күні оған әдемі бір сәйкестікті көрсеттім. Ол: «Әдемі! Негізінде бүкіл ақиқаттар әдемі. Дегенмен бұл сөздердегі сәйкестік пен табыстылық тіпті тамаша» - деді. Мен де былай дедім: «Иә, әр нәрсенің я ақиқаты әдемі, я тікелей өзі әдемі. Я, болмаса нәтижесі әдемі». Бұл әдеміліктер Рубубиет пен мейірімнің ауқымдылығына, сол есімдердің жалпы көрінісіне қарайды. Айтқанындай бұл көріністегі ғайби ишара өте тамаша. Өйткені, мұнда ерекше мейірім, ерекше Рубубиет айқын көрініс тауып тұр». Осыны бір мысал арқылы ақылға жеткізіп берейік: Бір патшаның жалпыға қаратылған билігі мен заңы аясындағы ауқымды жанашырлығы, қол астындағы бүкіл тұлғаларға қатысты болады.

Әрбір тұлға тікелей ол патшаның билігінде болып, илтипатына бөленеді. Ол жалпы жағдайда тұлғалардың көптеген жеке байланыстары да бар. Ал екінші жағы патшаның ерекше жарылқауы мен айырықша бұйрығы арқылы жалпыға ортақ заңнан тыс жеке бір тұлғаға жарылқау жасайды, ілтипат етеді, бұйрық береді.

Міне, осы мысал секілді, Зат-ы Уажиб-ул Ужуд, Халиқ-ы Хаким, Рахим Жаратушының жалпы Рубубиеті мен ауқымды рахметі тұрғысынан келгенде әрбір нәрсенің өз үлесі бар. Әрбір нәрсенің Онымен байланыста өз үлесі бар.

Құдірет қалауы мен шексіз ілімі арқылы әрбір нәрсені басқаруы, әрбір нәрсенің ең нәзік істеріне араласуы Оның шексіз Рубубиет билігін көрсетеді. Әрбір нәрсе, әрбір жағдайда Оған мұқтаж. Оның ілімі мен хикметі арқылы істер атқарылады, тәртіпке келтіріледі. Ол Рубубиеттің басқару аясынан табиғат жасырын қала алмайды,

*Сілтеме. Он тоғызыншы Хаттың Он сегізінші ишараттындағы бір нұсқада бір бетте тоғыз «Құран» сөзі сәйкестікпен тұрған күйінде бір-біріне сызық жүргізу арқылы жалпағанда «Мұхаммед» сөзі шықты. Сол беттің екінші жағында сегіз «Құран» сөзінің бір-бірімен сәйкесінше үйлесуі нәтижесінде «Аллаһ» сөзі шықты. Сәйкестіктерде мұндай ерекше нәрселер көп. Осы сәйкестіктерді көзімізбен көрдік.

бүкіл жаратылыстың да Одан тыс қалуға мұршасы жоқ. Және де, ол нәзік хикметтің өлшем шеңберіндегі істерге араласатындай кездейсоқтықтың да хақысы жоқ. Рисалелерде жиырма шақты жерде кесімді дәлелдермен кездейсоқтық деген түсінік пен табиғатшылдықты мүлдем теріске шығарғанбыз. Сөйтіп, ондай дінсіздік пиғылдарын Құран қылышымен шауып өлтіргенбіз, ондай түсініктің мүлде мүмкін еместігін көрсеткенбіз.

Дегенмен, Аллаһты ұмытып, Рубубиеттегі сыртқы себептер аясында қалып қойған адасқандардың көзқарасы бойынша хикметі мен себебі білінбейтін істерге кездейсоқтық деген ат таңылған. Хикметтерін түсіне алмай, кейбір Иләһи істердегі заңдылықтарды (табиғат деген перденің артына жасырған) көре алмаған, сөйтіп табиғатқа бас ұрған.

Екіншісі, ерекше Рубубиеті, хас ілтипаты мен Рахмани демеуі. Бұл жалпы заңдардың ауырлығына төзе алмаған тұлғалардың жәрдеміне Рахман-ур Рахим есімдері көмекке келеді. Ерекше жәрдем көрсетеді, ол ауыртпалықтан құтқарады. Сол үшін әрбір тіршілік иесі, әсіресе адам, кез келген сәтте Одан жәрдем ала алады.

Міне, бұл ерекше Рубубиеттегі жарылқаулар, дінсіздер солай ойлады екен деп, кездейсоқтықтардың артында жасырын қала алмайды, табиғатқа тапсырылмайды.

Осы сырға байланысты: «Құран мен Мұхаммедтің (с.а.у.) мұғжизаларындағы» ғайби ишараларды ерекше бір ишара ретінде қабылдағанбыз және солай сенгенбіз. Және аса ерекше жарылқау екендігіне көз жеткізгенбіз. Қасарысқан қырсықтардың көзінше біздерге жасалған ерекше көмек екендігіне көз жеткізгенбіз. Мұны тек, Аллаһ үшін жарияладық.

Қате жасаған болсақ, Аллаһ кешірсін, амин!

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

Бауырларым, Сендерге ұстаз, шәкірт, сабақтас достар арасында пайдасы тиер бір әңгіме айтып берейін.

Сендер маған бір жағынан алғанда шәкіртсіңдер. Екінші жақтан бір кітаптан сабақ алушы достарымсыңдар, ал, үшінші жақтан алғанда көмекші, кеңесшімсіңдер.

Құрметті бауырларым. Ұстаздарың қателеспейді емес. Оны қателеспейді деудің өзі қате. Бір бақтың ішінде шіріген бір алманың жатуы, бауға зиянын тигізбейді. Көп қазынаның ішінде жазуы көмескі бір ақшаның болуы қазынаның құнын түсірмейді. Бір жақсылықтың онға тең болуы, ал жамандықтың бір күйінде қалуы сырына орай, бір қате табылса қаншама игіліктерден жиренуге болмайды.

Менің қатемді байқасаңдар бірден өзіме айтыңдар. Бұған мен қуанып қаламын. Тіпті, басыма ұрсаңдар да, Аллаһ разы болсын деймін. Ақиқатты ренжітпеу жолында басқаның ренжігені түк емес.

* * * *

Қымбатты, еңбекқор бауырым!

Сенің Құран жолындағы жұмыстарыңның қай-қайсысы да жақсы қасиеттерге ие. Аллаһ еңбектеріңді табысты етсін, кедергілерге кездестірмесін, ынтаңызды арттырсын. Мұсылман бауырластығын арттыра түсетін бір қағиданы айтқым келіп тұр. Бұл қағидаға мұқият болыңдар. Өмір – бірліктің, бірігудің нәтижесі. Ауызбіршілік болмаса, берекелі өмір де болмайды.

وَلَا تَنَارَعُوا فَنَفْسَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ

ишара еткендей сенім, бірлік болмаса жамағаттың да берекесі болмайды. Өздерің де білесіңдер, егер үш әліп бөлек-бөлек жазылса қосындысы үшке тең. Иық тірестіріп қатар жазылса бір жүз он бір болады. Сен секілді Хақ жолында қызмет етуші үш-төрт адам жеке-жеке жүрсе, үш-төрт адамдық қана шамалары болады. Егер шынайы бауырластық сырымен, бір-бірінің ерекшеліктерін мақтан тұтып, ауызбіршілікте болса, әркім өзін басқалардың орнына қойып, иық тірестірер болса, төрт адам, төрт жүз адамның күшіне ие болады. Сендер Спартаға ғана емес, бүкіл елге жарық беретін электр станциясының машинистері сияқтысыңдар. Турбиналардың тегершіктері бір-біріне қолдау көрсетуге мәжбүр емес пе? Өзара қызғаныш болмайды, керісінше, біреуінің күшіне екіншісі қуанып қалады.

Егер ол тегершіктерде сана болса, өзінен күштірек тегершікті көрген біреуі, қуанып қалар еді. Өйткені оның жұмысы жеңілдеп қалады ғой. Хақ пен ақиқат жолындағы, Құран мен иман жолындағы қызмет деп аталатын үлкен қазынаны көтеріп бара жатқан кісілер, қаншама қуатты кісілер иықтарын сол жүктің астына тосатын болса, шаттанып, рахметтерін айтып, шүкір етеді. Ешқашан бір бірінді сынамаңдар. Бауырларыңнан басқа сыналатын нәрсе көп қой. Мен сендердің жақсы қасиеттеріңді мақтан тұтамын. Өзімде жоқ қасиеттерді сендердің бойларыңнан көріп, қуанып қаламын. Сендер де бір-бірлеріңе осылай қарандар. Өз араңыздағы жақсы қасиеттердің жаршысына айналыңыздар.

Саид Нұрси

* * * *

Қадірменді ұстазым. “Сөздердің”, яғни рисалелердің қай-қайсысы да өте үлкен мәселелерді қозғайды. «Сөздер»-ден қаншама рухани күш алудамын. Оқыған сайын, қайта-қайта оқығың келе береді. Қайта оқыған кезімдегі сезімдерімді айтып жеткізе алмаймын. Бұл «Сөздердің» барлығын демей-ақ қояйын, біреуін оқыса да, егер оның ұяты бар болса, ақиқатты мойындайды. Атеист болса, иманға келеді, пасық болса, тәуба етеді деп үміттенемін.

Хүсрев

НҰР РИСАЛЕЛЕРІН ҚҰШТАРЛЫҚ ПЕН ОҚЫП, КӨКІРЕК КӨЗІ АШЫЛҒАН БІР ДӘРІГЕРГЕ ЖАЗЫЛҒАН ХАТ

Саламат па, ей өз ауруының түйінін тапқан бақытты дәрігер!

Адал да Әзиз достым! Сенің жалынды хатыңда байқалған рухани оянуыңа, риза болып қалдым. Біле білсең, болмыс атаулының ішіндегі ең құндысы – өмір.

Ал, қызметтің ең маңыздысы – өмірге қызмет. Өмірге көрсетілген қызметтердің ең қадірлісі – фәни өмірді мәңгі өмірге айналдыру үшін еңбек ету. Бұл өмірдің мән-мағынасы мен қадір-қасиеті – мәңгі өмірдің баспалдағы, дәні, өзегі, екендігінде. Әйтпесе мына

фәни өмірдің, мәңгі өмірді улап, тас-талқан ететін жағына өліп-өше құмарту – бір сәттік найзағайды, мәңгі жарқыраған Күннен де жоғары бағалау секілді ақымақтық.

Шындығында материалист, бейқам дәрігерлердің өздері ең ауыр науқас жандар. Егер Құранның киелі дәріханасынан ең шипалы имани дәрілерге қол жеткізсе, өз кеселдерімен бірге халықты да емдер еді.

Сенің мына оянуың, Құдай қаласа, өз дертіңе ғана емес, өзге дәрігерлердің де дертіне ем болады. Бұл өмірден үміті жоқ науқасқа рухани демеу беру, кейде мың дәріден пайдалы екенін өзің де білесің. Алайда табиғатты Жаратушы деп ұғынатын дәрігерлер, алдына келген бейшара науқастың ауыр қайғысын қоюлатып, өмірден түңілдіріп жібереді. Иншаллаһ, сенің мына оянуың әлгіндей бейшараларға жұбаныш. Сені нұрлы дәрігер етер.

Өмірдің қысқа екенін, ал сол қысқа өмірде атқарылуы тиіс істердің көп екенін өзің білесің. Егер ойларыңды сараптасаң қаншама пайдасыз мағлұмат табар едің. Олай дейтінім бұл жағдай менің де басымда болған. Енді сіз бен бізге ғылыми мағлұматтармен фәлсәфи білімдерді байланыстырып, пайдалы да нұрлы ету жолын қарастыру қажет.

Сен ояну арқылы Аллаһ Тағаладан пікіріңнің Хаким-ы Зүлджалалдың атымен іс атқаруын, құрғақ отындардың тұтанып нұрға айналуын да тіле.

Пайдасыз ғылыми ілімдер, құнды Илаһи ілімдерге айналсын. Зерек достым! Ғылым құмар жандардан иман нұрларына, Құран сырларына құштар, мұқтаждық сезген Хулуси Бей секілді ақиқат құмарлар шықса деп армандаушы едім. Сол арманым орындалатын сияқты. Рисалей Нұр сенің ішкі дүниенің сырласа алады екен, олай болса, әрбір рисалені менен емес Құранның делдалынан саған арнап жазылған хат немесе Құранның киелі, бай дәріханасынан жіберілген ем, дауа деп біл. Көрмесен де, көз алдына елестетіп, әңгіме-дүкен құр.

Қаласаң кез-келген уақытта маған хат жаз. Егер жауап жазбасам маған ренжіме. Себебі, әу бастан хатты сирек жазатын әдетім бар. Тіпті туған бауырымның көптеген хаттарына да үш жылдың ішінде бір ғана жауап хат жазыппын.

Санд Нұрси

Үшінші бөлім

БӘДИҮЗЗАМАН ЕСКІШЕҢИРДЕ

Рисалей-Нұрдың барған сайын халық арасына тарала түскенін және иман мен Исламияттың күш ала бастағанын түсінген дін дұшпандары «Бәдиүззаман жасырын ұйым құруда, режимге қарсы, қазіргі режимнің іргетастарын қиратуда» деген жалалы арыздармен үкіметті алдап, үрейге салады. 1935 жылы Ескішеһир қылмыстық істер Соты Бәдиүззаманды өлім жазасына кесу мақсатында және бұл үкім міндетті түрде орындалсын деген нұсқаумен Бәдиүззаман Саид Нұрсидың үстінен іс қозғайды.

Осы мақсатта Ішкі істер министрі мен Ішкі әскерлер Бас қолбасшысы арнайы жасақталған бір рота әскермен Спартаға келеді. Спарта-Афион жолының бойына атты әскер жасақтарын тізіп қояды. Спартаның және көршілес аймақтардағы әскери бөлімшелердің барлығында дабыл қағылып, бәрі де сайланып тұрады. Таң сәріден Бәдиүззаманды шәкірттерімен қоса, қолдары кісендеулі күйінде машиналарға отырғызып, Ескішеһирге жөнелтеді. Жолда арнайы жасақ командирі Бәдиүззаманға құрметпен қарап, кісендерін шешкізіп қояды. Намаз оқуларына кедергі жасамайды.

Ақиқатқа көзі жетіп, Бәдиүззаманның кінәсіз екенін түсінген арнайы жасақ командирі Бәдиүззаман мен шәкірттерінің досына айналады.

Жүз жиырма шәкіртімен бірге Ескішеһир түрмесіне жеткізілген Саид Нұрси жалғыз адамдық камераға қамалып, өзі де, шәкірттері де неше түрлі қиыншылықтарды басынан кешіреді. Қаншама қиыншылықтарға тап болса да, «Отызыншы Лема», «Бірінші» және «Екінші Шуақ» осы жерде жазылады. Қамауда отырған көптеген кісі Бәдиүззаман осында қамалғаннан кейін нәпсілерін тыйып, дінге бет бұрады.

Жазылған бүкіл рисалелер мен хаттар қолдарында тұрса да, қылмыстық жазаға тартып, соттап жіберерліктей ешбір ілік таба алмаған билік, қандай жаза қолдану керектігін сот төрағасының өзіне қалдырады. Ол да өз бетінше Саид Нұрсиға он бір ай, ал он бес шәкіртіне алты айдан жаза кеседі. Жүз бес кісіге ешқандай жаза

кесілмей, ақталып шығады. Егер оларға жабылған жала расталар болса, Саид Нұрси өлім жазасына кесіліп, шәкірттері де ұзақ мерзімге сотталар еді. Мұндай орынсыз жазаға наразы болған Саид Нұрси, біреудің атын ұрлаған немесе қыз алып қашқан адамға лайық он бір айлық жазаға келіспейтіндігін жеткізеді. Өзінің не өлім жазасына кесілуін, не босатылуын талап етеді.

Осы жерде бір ғажайып оқиғаны айтпай кетуге болмайды. Оқиға былай болған: Бәдиүззаман түрмеде жатқан күндердің бірінде Ескішеһирдің прокуроры Ұстазды базардан көреді.

Аң-таң болып, түрмеге келеді. Келе сала түрме бастығының жұмыстан қуылатындығын айтып,

- Бәдиүззаманды неге базарға жібересің? Мен оны жаңа ғана базарда көрдім ғой, деп дүрсе қоя береді.

- Жоқ, мырза. Бәдиүззаман түрмеде, тіпті, жалғыз кісілік камерада, нанбасаңыз өзіңіз барып көріңіз.

Қараса, Ұстаз өз орнында екен. Бұл оқиға Әділет басқармасына да жетеді. Судьялар бір біріне “Бұл қалай болуы мүмкін, миымызға сыймайды” дегеннен басқа шара таба алмайды. (Сілтеме*)

* * * *

***Сілтеме.** Дәл осындай оқиға Бәдиүззаман Денізлі түрмесінде отырғанда да болады. Халық Ұстазды таң намазында бірнеше мешіттен көреді. Мұндай жағдай екі-үш рет қайталанады. Мұны естіген Прокурор, түрме бастығына, Бәдиүззаманды таң намазына неге мешітке жібересің? деп, қатты ашуланады. Анық-қанығын зерттеген кезде, Бәдиүззаманның түрмеден еш қайда шығарылмағаны анықталады.

Ескішеһир түрмесінде тағы бір оқиға орын алады. Жұма күні, өз бөлмесінде кітап оқып отырған түрме бастығы.

- Бастық! Бастық! деген жуан дауысты естиді. Қараса, сөйлеп тұрған Бәдиүззаман екен.

- Бүгін менің міндетті түрде Ақ мешітке болуым керек.

- Жарайды Хазірет, деп жауап береді. Ішінен, молдекең өзінің түрмеде отырғанын, сыртқа шыға алмайтынын түсінбейтін шығар, деп бөлмесіне кіріп кетеді. Түс кезінде Бәдиүззаманға бір қарап қояйын, Ақ мешітке бара алмайтындығын айтайын деп қараса, Ұстаз камерада жоқ. Қарауылдан сұраса, «іште еді ғой, есік жабық тұр» дейді. Бірден мешітке қарай жүгіреді. Бәдиүззаманның бірінші қатарда намаз оқып тұрғанын көреді. Намаздың соңына қарай, ол кісіні таппай қалады. Дереву түрмеге қайтып келеді. Ұстаздың «Аллаһу әкбар» деп сәждеге жығылғанын көріп, таң қалады. (Бұл оқиғаны түрме бастығының өзі айтқан).

Бәдиүззаман Саид Нұрсидың Ескішеһир сотында өзін қорғап сөйлеген сөздерінен. 1935 жыл

Ескішеһир сотында Саид Нұрсидың саяси істермен айналыспағандығы белгілі болады. Тек қана бір Аятты тәпсірлеген бір шығармасына байланысты жаза беріледі. Аятты тәпсірлеген тәпсірші ғалымды жазалау әлемдік құқық тарихында болмаған, өте үлкен құқықтық қате.

Қорғау сөздерінен үзінді

Ей, судьялар алқасы! Мені төрт-бес бап бойынша айыптап, қамап отыр.

Біріншісі: Кері тартпалық ниетпен, дінді пайдаланып, қоғамның қауіпсіздігін бұзуым мүмкін деген хабар түсіпті.

Жауап. Біріншіден, мүмкін деген нәрсе басқа, оқиғаның орын алуы басқа нәрсе. Кез келген адам көп адамды өлтіріп қоюы мүмкін. Біреуді, мынау адам өлтіріп қоюы мүмкін деген сылтаумен сотқа тартуға бола ма? Кез келген оттық бір үйді өртеп жіберуі мүмкін. Сол үшін бүкіл оттықтарды жойып жіберу керек пе?

Екіншіден, Жүз мың рет қайталайын, Құдай ондайдан сақтасын! Біз айналысып жүрген иман ілімі, Аллаһтың ризашылығынан басқа еш нәрсеге құрал бола алмайды. Күннің айға серік болып, оған бағынбайтындығындай, мәңгілік бақыттың нұрлы да қасиетті кілті және ақыреттік өмірдің Күні болған Иман да бұ дүниелік өмірге құрал бола алмайды. Бүкіл әлемнің ең үлкен мәселесі және әлемдегі ақиқаттардың ең үлкен сыры болған иманнан маңызды мәселе жоқ. Сондықтан Иман мәселесі бұ дүниеге құрал бола алмайды.

Ей, судьялар алқасы!

Егер мына азапқа толы қапастар тек қана менің бұ дүниелік өмірім мен өз басыма қатысты болғанда, он жылдан бері шыдап келе жатырмын ғой, әлі де шыдай берер едім. Бірақ менің қамауға алынуым мына әлемнің ұлы сырларын тәпсірлеуші және көптеген жанның мәңгі өміріне әсер ететін Рисалей-Нұрға байланысты болып отыр. Ендеше жүз басым болып, күн сайын біреуі кесіліп отырса да,

бұл ұлы сырдан бас тартпаймын. Сендердің қолдарыңнан құтылсам да, ажалдың тырнағынан құтыла алмаймын. Мен қартайдым, қабір аузындамын. Бүкіл әлемнің барлық сырларын ашып берген Құран Хәкімнің баяндауларын көзге көрсетіп тұрып тәпсірлеп берген Рисалей-Нұрдағы сол сырлардың жүздеген үлгілерінің біреуіне, яғни барлық адамның басына келетін ажал мен қабірге қатысты иманның сырына назар аударыңыздар. Өлім мен ажалдың ақиқаттарына сенген бір адам, мына өмірдегі бүкіл саяси мәселелерді олардан артық көре ала ма? Өйткені, қашан өлетіні белгісіз болғандықтан кез келген уақытта тап беруі мүмкін ажал – не мәңгі жойылу немесе бұдан да жақсы әлемге жеткізер жолдама. Ешқашан аузы жабылмайтын қабір – не мәңгілікке жойып жіберетін жалмауыз шұңқыр, немесе тұрақты да мәңгі әлемнің есігі.

Рисалей-Нұр Қасиетті Құранның нұрымен ажалды мәңгілікке жойылу жағдайынан, демалысқа шығу жолдамасына, қабірді түпсіз терең апаннан, жайнаған бақшаның есігіне айналдырудың жолын екі жерде екі төрт болатынындай анық көрсетіп беруде. Осы жолды табу үшін бүкіл әлемнің салтанатынан да бас тартар едім. Ақылы бар адам әрине бұдан бас тартады.

Ей, мырзалар! Осыған ұқсас жүздеген имани мәселелердің сырын ашып, түсіндіріп беретін Рисалей-Нұрға зиянды жазба, саяси мақсатта жазылған кітап ретінде қарау..., қандай ождан, қандай ақыл, қандай заңға сыяды. Келешек ұрпақ, ақыреттегі алдыңғы ұрпақ, Аллаһ Тағала мұның жауабын сұрамай ма? Сондай-ақ, мына діндар елді басқарушылар, діндарларға колдау көрсетуі керек емес пе еді? Ал, зайырлы Республиканың принциптері бойынша бейтарап қалып, дінсіздерге тиіспейтін болса, онда сол бейтараптықты ұстанып, діндарларға да әр нәрсені сылтауратып, тиіспеуі керек қой.

Үшіншіден: Бұдан он екі жыл бұрын Анкарадағы бастықтар, ағылшындарға қарсы жазған «Хутуват-ы Ситте» атты еңбегімді бағалап, мені Анкараға шақырды. Бардым, жасап жатқан тірліктері маған ұнамады.

- Бізбен бірге қызмет ет, деді.

- Жана Саид о дүние үшін қызмет еткісі келеді, сіздермен бірге жұмыс жасай алмаймын. Бірақ, сіздерге де тиіспеймін дедім.

Иә, оларға тиіскен жоқпын. Тиіскендерді де қолдамадым. Мұсылман елдің пайдасына жарар әскери талант, өкінішке орай мұсылмандарға қарсы пайдаланылды. Мен, расында да Анкарадағы басшылардан, әсіресе, Президенттен тамаша талантты байқадым. Өзіне де мұндай талантты халықтың қанына сіңген нәрселерге қарсы қолдануға болмайды, дедім. Сондықтан қолымнан келгенінше дүниеуи істерден аулақ тұруға тырыстым. Он үш жылдан бері саясаттан қол үздім. Тіпті, соңғы жиырма айтта (бір-екеуінен басқа) өз бөлмемен шықпай жалғыз отырдым. Мұндағы ойым көпшілікпен араласып, «саяси істермен шұғылданып жүр-ау» деген ой туғызбау еді. Үкіметтің шаруасына араласпай отырғандығымның.

Бірінші дәлелі, он үш жылдан бері саясаттың жаршылары болған газет оқуды қойдым. Мұны тоғыз жыл отырған Барладағылар да, тоғыз ай болған Спартадағы достарым да жақсы біледі. Спарта түрмесінде отырған кезімде, бір арсыз журналистің Рисалей-Нұр шәкірттеріне тиіскен мақаласын еріксіз естіген едім.

Екінші дәлел: Он жылдан бері Спарта уәләятында жүрдім. Дүниеде қаншама өзгерістер болып жатса да, ешқашан саясатқа араласуға тырысқан емеспін.

Үшінші дәлел: Отырған жерімді тосыннан келіп, тінтіп, астаң-кестеңін шығарды. Он жылдан бергі жеке хаттарым мен кітаптарымды алып қойды. Әкімшілік те, полиция да бұл кітаптарымның ішінен Үкіметтің саясатына қайшы келетін еш нәрсе таба алмағанын мойындаған еді...

Төртінші дәлел: Тартып алынған кітаптарымның барлығын да көріп отырсыздар. Олардың еш қайсысында саясатқа байланысты еш нәрсе жоқ. Бәрі де Иман, Құран жайлы. Екі-үш рисалемде Бұрынғы Саид үнсіз қала алмай, қатыгез қызметкерлердің заңсыз әрекеттеріне ашуланып, сол қызметкерлердің өзім-білемдік әрекеттерін сынап жазған едім. Бұлардың Үкіметке еш қатысы жоқ. Соның өзінде оларды жариялауға рұқсат бермей, жеке хаттарымның арасында қалдырған едім. Үкімет көзге көрсетіп жасаған әрекеттерге қарайды. Жүректегі жеке сезімдерді кінәлауға қақы жоқ. Біреу өз үйінде отырып, іштей патшаны да сынап-міней береді ғой.

Сонымен жеті жыл бұрын (түрікше азан шықпай тұрғанда) кейбір қызметкерлер менің сәлдем мен Шафиғи мәзһабы бойынша құлшылық жасауыма қарсы болуларына байланысты қысқа ғана

рисале жазылды. Біраз уақыт өткеннен кейін түрікше азан шықты. Мен де ол жазбаны ешкімге көрсетпеңдер деп, жариялануына тыйым салдым. Сондай-ақ, Ислам Академиясында қызмет етіп жүрген кезімде, тәсәттүр (әйелдердің әурет жерлерін жауып жүруі) жайлы аятқа қарсы Еуропадан айтылған сынға жауап жазған едім. «Жиырма төртінші Лема» атты осы қысқа ғана «Тәсәттүр Рисалесін» жаңа заңдарға байланысты жарияламай жүрдім. Ал бұл рисале мәдениеттің Құран аяттарына қарсы шығуына байланысты олардың ауызын жабатындай ғылыми жауап еді. Ғылымның тәуелсіздігін республикалық заңдар шектей алмайды.

Бесінші дәлел: Тоғыз жыл бойы кішкентай ауылда қоғамдық, саяси өмірден қол үзуді қаладым. Қаншама қиыншылықтарға қарсы шыдап бақтым. Дүниеуи саясатқа араласуға тырысқан жоқпын. Егер араласқым келсе, Барлада емес, Стамбулда отырап едім.

Мені танитын достарым жақсы біледі. Саясатқа араласу немесе соған тырысу, немесе соны ойлаудың өзі менің негізгі мақсатыма, рухани жағдайыма, Иман қызметіне қайшы келеді. Маған саясаттың сойылы емес, Нұр берілген. Мұның сыры мынада, Иман ақиқаттарына сусаған, сол жолды қалаған жандардың, бұл ақиқаттарға күмәнмен, артында бір саяси ойын тұрған жоқ па, деп сын көзбен қарауына жол бермеу және оларды бұл ақиқаттардан мақұрым қалдырмау үшін Аллаһ менің жүрегіме саясатқа деген жиіркеніш сезімін орнатқан деп білемін...

Рисалей-Нұрдың өзегі – Нұр. Нұрдан зиян келмейді. Менің саясаттың сойылын тастағаным он үш жыл болды. Қоғамдық өмірдің іргетасы саналатын қасиетті ақиқаттарды анықтап беруде... Құранның әрбір аятындағы ақиқаттарды тәпсірлеп беруде... Еуропалық философтардың мың жылдан бергі Құранға қарсы жасап жүрген шабуылдары мен пландарын тас-талқан етуде... Рисалей-Нұрдың халыққа қаншалықты пайдалы екеніне бірнеше мысал келтіре кетейін. «Үнемділік Рисалесі» мен науқас жандарға арналған Иманнан туындайтын жиырма бес шипалы рисале, Иманның қарттарға сыйлар он үш үміті, халықтың жартысынан көбін құрайтын кедейлер мен науқастарға және қарттарға баға жетпес байлық, дертіне дауа, болашаққа деген үміт екенін азғантай ғана ұяты бар адам түсінер деп ойлаймын. Сондай-ақ, сөзіміздің ақиқаттығын көрсету үшін айта кетейін, қолдарыңыздағы «Мазмұн рисалесі» жиырма

жылдық жазбаларымыздың «мазмұны». Бұлардың ішінде тамыры Ислам академиясындағы кездеріме тірелетіндері бар. «Мазмұндағы» сандар, жазылу ретіне сәйкес келмейді. Мысалға, Жиырма екінші Сөз, Бірінші Сөзден бұрын жазылған. Жиырма екінші Мектуб (хат), бірінші Мектубтан бұрын жазылған. Мұндай мысалдар көп.

Имани ілімдерден тұратын Рисалей-Нұр, қоғамның тыныштығын сақтауға ықпал етеді. Жақсы мінез-құлықтардың бұлағы болған Иман - тыныштықты бұзбайды, сақтайды. Имансыздық – жүгенсіз кететіндіктен қоғамға қауіп тудырады...

Отыз жыл бұрын газеттен бір хабар оқыдым. Ағылшының отарланған елдерге жауапты министірі «Мына Құран, мұсылмандардың қолында тұрғанда, біз оларға толық билік жүргізе алмаймыз... Бұл кітаптың көзін жойып, мұсылмандарды одан суытып жіберуіміз керек» депті. Сол залым кәпірдің сөзінен кейін отыз жыл бойы Европалық философтарды зерттедім. Нәпсімнен кейінгі жауым солар болды. Елдегі жағдайларға көп назар аударған жоқпын. Елдегі кемшіліктер Европаның бүлдірген нәрселері деп білемін. Европалық Философтарға өшігіп, солармен арпалыстым. Аллаһқа шүкір, Рисалей-Нұр әлгі қырсық, залым кәпірдің арманын іске асыртпады және метерияшыл, табиғатшыл философтардың аузына құм құйдым. Әлемде өз еліндегі рухани күштің қайнар бұлығына айналып отырған берекелі тәпсірге тыйым салып, авторын қамап, соттап жатқан ешқандай үкімет жоқ. Европалық монахтардың еркін өмір сүруі, дүниені тәрк етіп, ақырет жолында құлшылық етіп жүргендерге заң жүзінде ешқандай тыйым жоқ екенін көрсетеді.

Қорыта айтқанда, ешқандай себепсіз он жылдан бері қамауға алынып, басқалармен араласуға, хабарласуға тыйым салынып отырған ғаріп бір қарттың екі дүниенің бақытына себеп болар иман ақиқаттары жайлы жазған ғылыми еңбектеріне әлемдегі ешқандай заң тыйым салмайды деген ойдамын. Осы уақытқа дейін қандай да бір ғалымның бұл жазбаларға қарсы сын айтпауы олардың дұрыс екендігін көрсетеді.

Маған тағылып отырған кінә мен тұтқындалуымының себебі ретінде көрсетіліп отырған.

Төртінші себеп: Мемлекет тыйым салып отырған тариқат сабақтарын беруде деген хабар жетіпті.

Жауап берейін. Біріншіден қолдарыңыздағы бүкіл кітаптарым менің тек қана иман ақиқаттарымен шұғылдануда екендігіме дәлел, куә болады. Өз шығармаларымда да «Қазіргі заман тариқат ұстанатын емес, иманды құтқаратып қалуға тырсатын кезең. Тариқатсыз да жұмаққа кіретіндер көп, Ал имансыз адмаға жәннат бұйырмайды. Сондықтан Иманды сақтап қалу керек», деп талай рет жазғанмын...

Менен қалай өмір сүріп жатырсың? Немен күн көрідесіз? деп сұрайды.

Жауап: Тоғыз жыл тұрған Барла ауылының халқы куә, аса үнемшілдік пен берекет және қанағат деген қазынам арқылы өмір сүрудемін. Кей күндері жүз тиын кейді тіпті одан да аз жұмсайтынымды менімен араласып жүргендер жақсы біледі. Тіпті, жеті жылда киім-кешек, кебіс, шұлыққа жеті лира жұмсаппын.

Өмір тарихымды да жақсы білесіңдер. Өмір бойы ешкімнен еш қандай сыйлық, садақа да алған жоқпын. Ең жақын достарымның да реніштеріне қарамай сыйлық, садақаларынан бас тарттым. Алуға мәжбүр болған сыйлықтардың ақысын бергенен кейін ғана алатын едім. Ислам Академиясында жұмыс істеген кезімде алған айлығымның басым бөлігін кітап бастыруға жұмсадым. Азғантай мөлшерін қажыға бару үшін жинадым. Сол азғантай ақша үнемділік пен қанағаттан туындайтын берекет арқылы маған он жылға жетті. Мені де абыройсыз қалдырмады, сол берекелі ақшадан әлі де бар...

* * * * *

ЖОҒАРЫДА АЙТЫЛҒАН ҚОРҒАУ СӨЗДЕРІМНІҢ БІРІНШІ ҚОСЫМШАСЫ.

Тергеушіге және алқа билерге айтарым! Алдыңғы берген жауаптарыма қосымша ретінде үш нәрсені айта кетейін.

Біріншісі: Бізді қатты таңғалдыратын нәрсе, бізді кінәлауға бір себеп табылып қалардай, біз бір ұйым құрып алғандай, орынсыз сұрақтарды қасақана сұрайды. «Бұл ұйымды құру үшін ақшаны қайдан алдыңдар» дейді.

Жауап: Маған осындай сұрақ қойғандарға менің де сұрағым бар. Сендер айтқандай саяси ұйым құрғандығымыз жайлы қандай дәлел, құжаттарың бар? Мұндай ұйым құруға ақша жұмсағандығымыздың дәлелі бар ма? Мен он жылдан бері Спарта Уәләтында қатаң бақылауда отырамын. Бір-екі досым мен он күнде бір өтетін бір-екі жолаушыдан басқа адам көрмеген, ғаріп, жалғыз, бұ дүниеден теріс айналған, саясатты жек көретін, қанша рет саясаттың теріс әсерлеріне куә болаған, өз елінде мыңдаған достарының ортасында жүріп, саясатқа араласуға өте ыңғайлы сәттерде де саясаттан жиіркене қашқан және иманды сақтап қалу деген асыл мақсатқа саяси текетірестер арқылы қандай да бір кедергі туындауын аса ауыр қылмыс деп білетін, және ондай нәрселерден шайтаннан қашқандай қашып,

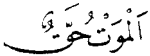
он жылдан бері **أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ وَالسِّيَاسَةِ** қағидасын үлгі етіп, айланың ең үлкені айла жасамау деген ұстаныммен өмір сүріп келе жатқан адамның он жылдан бері Спарта Уәләтының өз ісін жақсы білетін бақылаушы, тыңшыларына сездірмей жүруі мүмкін бе?

«Жасырын ұймы құрып алып, саяси әрекеттер жасап жүрсің» дегендерге тек мен ғана емес, бүкіл Спарта Уәләты және мені танитындардың бәрі де тіпті, аз ғана ақылы, ар-ожаданы бар адамдардың бәрі де қарсы шығып, мұндай қара ниет ойларыңмен оны айыптай алмайсыңдар дейтін болар...

.....

Адам хайуанаттардың ең төменгі дәрежесінде деп ойлайтын және бұл дүние мәңгі тұра беретіндей көріп, адам да бұл жерде мәңгі өмір сүре беретіндей етіп ойлайтын ақымақтың, «Сенің жазбаларың өте әсерлі имани дәріс беруде. Адамды мына дүниеден суытып, назарыңды ақыретке бұрғызады. Ал, біз бар күшімізбен бүкіл зейінімізді дүниелік өмірге арнағанда ғана өмір сүре аламыз, өйткені, қазір жаулардан қорғанып өмір сүрудің өзі қиындап кетті» - дегеніне,

ЖАУАП: Шынайы Иманға қол жеткізетін сабақтар, шынында да ақыретке назар аудартады. Бірақ, бұл дүниенің ақыреттің егіс алқабы, базары, фабрикасы екенін түсіндіру арқылы дүниелік өмір жолына көбірек уақыт жұмсатады. Сондай-ақ, имансыздықтың кесірінен қатты әлсіреп қалған рухани күшке қуат береді. Үмітсіздіктің кесірінен жалқаулық пен немқұрайлылыққа ұрынғандарды қайта талпындырып, еңбек еткізеді. Бұл дүниеде өмір сүргісі келген біреу, өмірдің қызығына қол жеткіздіретін, жұмысқа құлшынтып, қиыншылықтарға төтеп бере алатын рухани күшке ие қылатын имани дәрістерге тыйым салатын заңның болғанын қалай ма? Сондай заңның болуы мүмкін бе?...

Егер қабірдің ауызы жабылып, адам бұл дүниеде мәңгі өмір сүрер болса, әскери, басшылық, ресми міндеттер ғана қалар еді. Бірақ, күн сайын отыз мың адам деген ақиқатқа куә болуда.

Онда әрине бұл дүниелік міндеттерден де маңызды имани міндеттер (уәзипалар) бар. Құранның бұйрығы бойынша Рисалей-Нұр осы міндеттерді орындауда.....

Ей, судьялар алқасы! Рисалей-Нұр дүниелік нәрсені көздеп, дүниелік мақсат тұтқанда, жүз жиырма рисаленің ішінен мыңдаған сынға аларлық тақырып табар едіңдер. Жүз жиырма мың тәтті жемістің ішінен өздерің ұнатпаған, ауыздарыңа кермек болып сезілген он жеміске бола осындай берекелі бақшаны қоршап, жауып тастауға және бақшаның иесін кінәлауға бола ма? Әділетшіл ар-ұяттарың білсін. Мен отыз жылдан бері Еуропа философтарына және соларға еріп, сыртқы күштердің сойылын соғып жүрген діннен безген оңбағандармен алысып, солардың ауыздарын жабарлық жауаптар берудемін. Менің сөздерім нәпсімнен кейін соларға арналатынын рисалелерді оқыған жан түсінеді....

Бір мақаланың ішіндегі зияны тиеді деген бес-алты сөз цензуралық бақылаудан өтпей қалса соларды алып тастағаннан кейін мақала жариялана береді ғой. Жүз жиырма кітаптың әр кезеңде бөлек-бөлек жазылғандығына қарамай, бір-екі рисаледегі биліктің қазіргі көз

қарасы бойынша зиянды болуы мүмкін деп таныған он шақты сөзге бола жүз он бес кітаптың қаншама пайдалы жақтарын ескермей, бұлардың басым бөлігі Анкара кітапханасында тұрса да, тыйым салынуы жер бетіндегі сот орындарының абыройына кір келтіретін жағдай. Касатциялық сот бұл абыройды сақтап қалар.

Ең көп сынға ұшыраған және барлық кітаптарымның тексерілуіне себеп болаған мына екі мәселе; **لَلَّذِكْرِ مِثْلُ حَظِّ الْأَنْبِيَاءِ ۖ فَلَا مِثْلَ الشُّدُسِ**

аяттары. Кітаптарымның сотқа тартылуына себеп болған бес-алты мәселенің алғашқы екеуі осы екі мәселе. Мен пайдасы мол шынайы мәдениетке қарсы емеспін. Кемшілігі мен зияны көп, өзім «мимсіз» деп атап кеткен мәдениетке қарсы отыз-қырық жылдан бері, Қасиетті Құранның мұғжизаларын негізге ала отырып, әлгі мәдениеттің Құранға үйлеспейтін жақтарын әшкерілеп, Құранның мұғжизаларын дәлелдей отырып, Арабша да, Түрікше де көптеген кітаптар жаздым. Оларды баспадан да шығардым. Қол жазба күйінде де тараттым. Қазіргі заңның мұрагерлік жайлы баптарының жоғарыдағы екі аятқа қайшы келетінін заманында салыстырмалы түрде әшкерілеген едім. Қырсық философтардың да аузын жабарлық дәлелдер келтіргенмін. Республикалық Үкіметтің заманның талабы деген оймен қабылданған мәдени заңдарының кейбір баптары қабылданбай тұрып та сол мәселелер бойынша мәдениетшіл философтарға қарсы шығып, дәлелдеп тұрып жазғанмын. Ежелгі кезең мен Орта ғасырларда қор болған әйелдің құқын Қасиетті Құран қорғап қалғандығын айтқан едім. Осы екі мәселе жайлы айтқандарым, енді Республикалық Үкіметтің заңдарына қайшы келеді деп, 163-бап бойынша жауапқа тартылудамын.

Менің де жоғарғы сотқа айтарым бар. Бір мың үш жүз елу жыл бойы, әр ғасыр сайын үш жүз елу миллион адамның қоғамдық өміріне нағыз ақиқаттар мен Илаһи заңдарды көрсетіп беріп отырған, үш жүз елу мың тәпсірдің бір ауыздан мақұлдаулары мен бүкіл ата-бабаларымыздың рухына құрмет ретінде, Қасиетті Құранның мұғжизаларын Европалық дінсіздерге көрсету үшін, екі аятта анық айтылған ақиқаттарды осыдан он бес жыл, он жыл және тоғыз жыл бұрын үш кітабымда жазған едім. Қазір менің денсаулығым көтере алмайтын яғни өмір сүруім мүмкін емес жағдайда қамап ұстаулары

өлім жазасына кескенмен бірдей. Осындай бір-екі сылтау тауып менің жүз отыз кітабыма тыйым салып отырған жөнсіз қарарды, әлбетте егер жер бетінде әділет деген нәрсе қалған болса қабылдамай, үкімін бұзар...

Ей менің басыма осыншама бәлені үйіп-төгіп, осы жағдайларға душар етіп отырған залымдар. Қалай болғанда да мені моралдық-материалдық түрде өлтіргілерің келіп тұрағаны анық. Олай болса жәбірленуіші бишаралардың құқығын қорғап қалатын әділет органдарына несіне жүгіндіңдер. Тікелей қарсы алдыма шығып, «Сенің бұл өмірде тірі жүргенінді қаламаймыз» демейсіңдер ме...

.....

Мен өз құқымды заң шеңберінде талап етемін. Заң атынан заңсыздық жасағандар қылмыскер деп білемін. Республикалық Заңдар мұндай қылмыскерлердің өзім білемдік әрекеттеріне тосқауыл қойып, құқымның тапталуына жол бермес деп үміттенемін.

**Ескішеһир түрмесінің тұтқыны
Сайд Нұрси**

* * * *

ОН АЛТЫНШЫ МЕКТУБ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ
فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

Бұл хат فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيْسًا сырына сай, қатты кетпей, жұмсақ тілмен жазылды.

Көпшіліктің сұрайтын да, көкейінде де жүретін бір сұрағына жауап. Бұл сұраққа жауап беруге зауқым жоқ, әрі қаламаймын. Бүкіл нәрсемді Аллаһқа тапсырып, соған ғана тәуекел етуде едім, бірақ менің өзіммен өзім жүруіме мүмкіндік бермей, бетімді дүнияға бұра бергендіктен өзім үшін емес, достарым мен сөздерімді әһл-и дүнияның күдігі мен қысымынан құтқару үшін, жағдайдың анық-қанығын достарыма да, әһли дүниеге де, билікке де түсіндіру мақсатында «Бес тұжырым» арқылы «Жаңа Саид» емес, «Бұрынғы Саидтің» тілімен баяндауға мәжбүр болдым.

БІРІНШІ ТҰЖЫРЫМ

Саясаттан неге бас тарттың? Неге жоламай кеттің? - дейді.

Жауап: Осыдан он шақты жыл бұрынғы Саид біршама саясатқа араласты. Саясат арқылы дінге, ғылымға қызмет етемін деп босқа шаршады. Бұл жолдың күмәнді, қиын, бос әурешілік, керісінше ең маңызды мәселеге кедергі келтірер қауіпті жол екенін көрді. Көбі өтірік, тіпті шетелдіктердің қолында ойыншық болып қалғанын да

байқамауы мүмкін. Сондай-ақ, саясатқа араласқан адам, не жақтас болады, не қарсылас болады. Жақтас болатындай, мен қызметкер де, депутат та емеспін. Саясатшылар маған мұқтаж болып отырған жоқ қой. Бостан-босқа саясатқа несіне араласамын.

Егер, қарсылас жаққа шықсам не пікірмен (идеология), не күшпен араласуым керек. Пікірмен араласуға менің қажетім жоқ. Өйткені, мәселелердің бәрі түсінікті. Менің білгенімді жұрттың бәрі біледі. Босқа ауыз ауырту мағынасыз.

Егер, күш қолданып, бүлік шығару арқылы қарсылық көрсетсем нәтижесі күмәнді мақсат үшін мыңдаған күнә аркалап кету ықтималы басым. Кейде бір адамның кесірінен көп адам бәлеге қалады. Оннан бір ықтималға бола күнә аркалап, бейкүнә жандарды да күнәға батыруға арым шыдамайды деген бұрынғы Саид, темекі мен бірге газетті де, саясатты да, саяси-дүниелік әңгімелерді де тәрк етті.

Содан бері, сегіз жыл өтсе де бірде-бір газет оқымауым, не тыңдамауым бұның нақты айғағы. Оқығанымды, не тыңдағанымды көрген біреу болса айтсын.

Ал, бұдан сегіз жыл бұрынғы Саид күніне сегіз газет оқитын еді.

Оның үстіне бес жылдан бері қатаң бақылаудамын. Саясатқа тарыдай қатысым барын байқаған адам болса айтсын. Ал мен секілді

асау мінезді, **أَنَا الْحَيَلَةُ فِي تَرْكِ الْحَيَلِ** қағидасы бойынша «**Айланьң үлкені айла жасамау**» деп білетін ақкөңіл адамның ойы сегіз жылды қойып, сегіз күн де жасырын қала алмайды. Саясатқа деген ынтам, ұмтылысым болғанда аңдуға, бақылауға қажеттілік тумай-ақ, зеңбіректен оқ атылғандай анық естілер еді.

ЕКІНШІ ТҰЖЫРЫМ

Жаңа Саид саясаттан неге осынша тартынады?

Жауап: Нәтижесі күмәнді, түкке тұрғысыз, бір-екі жылдық бұл дүниелік нәрселерге араласу арқылы, миллиарттаған жылдарға ұласатын мәңгі өмірдің бақытынан айрылып қаламу үшін. Сондай-ақ ең маңызды, ең қажетті, ең таза, ең шынайы қызмет Иман мен Құран жолындағы қызмет болғандықтан саясаттан қашудамын.

Мен қартайдым, енді неше жыл өмір сүретінімді білмеймін. Олай болса, мен үшін ең маңызды шаруа мәңгі өмірге дайындалу. Мәңгі өмірдің бақытына қол жеткізудің ең бірінші шарты және мәңгілік бақыттың кілті – Иман. Сол жолда еңбек ету керек. Бірақ, мен ғалым болғандықтан шарифат бойынша адамдарға пайдам тиетіндей қызмет атқаруға міндеттімін. Сол міндетімді атқарғым келеді. Ондай қызмет те екі түрлі болады. **Біріншісі** күнделікті, қоғамдық өмірдің мәселелері. Оған қызмет ету қолымнан келмейді. Мынадай аласапыран заманда тиянақты қызмет ете алмайсың.

Сондықтан ол жақты қоя тұрып, ең маңызды, ең қажетті, ең сенімді қызмет – Иман жолындағы қызметті таңдадым. Өзім көз жеткізген Иман ақиқаттарына және өз тәжірибемнен өткен рухани дәрілерге басқалардың да қолы жетуі үшін ол есікті ашық қалдырдым. Мүмкін, Аллаһ бұл қызметімді қабыл етер. Бұрынғы күнәларыма өтеу болар. Бұл қызметке шайтан ражимнен басқа (мұсылман болсын, кәпір болсын, сыддық болсын, азғын болсын) ешкімнің қарсы шығуға хақысы жоқ. Өйткені, имансыздық басқа нәрселерге ұқсамайды.

Зұлымдықта, пасықтықта, үлкен күнәларда жиіркенішті болса да, шайтани ләззат болуы мүмкін. Бірақ, имансыздықта ешқандай ләззат жоқ. Қайғы үстіне қайғы, қиналыс үстіне қиналыс, азап үстіне азап. Қартайған шағында мен сияқты елеусіз, жалғызілікті, бұрынғы күнәларын жеңілдетер сауапты іс атқаруға мәжбүр адамға, мәңгі өмір үшін еңбектенуді, қасиетті имани нұрға қызмет етуді тастау, қауіпті саяси ойындарға араласу, қаншалықты ақылға қонымсыз, хикметке қайшы есуастық екенін есуастар да түсінер.

Ал, Құран мен Иманға қызмет менің саясатқа араласуыма қалай бөгет болып тұр десең, мен де былай деймін: «Егер, саясатқа аралассам, алдануы оңай, аңқау қарапайым халық, алмастай қымбат Иман мен Құран ақиқаттарын - өзіне жақтас жинау үшін саяси үгіт емес пе?» деп ойлауы мүмкін. Әлгіндей қымбат алмастарға арзанқол әйнек деп қарауы мүмкін. Олай болса саясатқа араласу арқылы асыл құндылықтарға қиянат жасаймын. Құнын түсіріп жіберемін.

Ей, әһл-и дүние. Менімен неге әуре боласыңдар. Мені неге өз жайыма қалдырмайсыңдар. «Шейхтар кейде біздің ісімізге араласады. Саған да кейде шейх дейді» десеңдер, менің де айтарым мынау:

Ей, мырзалар! Мен шейх емеспін, молдамын, ағартушымын. Бұған дәлел, төрт жылдан бері осындамын. Ең болмаса бір адамға тариқат сабағын бергенімде, күмәндануларыңа болар еді. Маған келушілердің барлығына дерлік Иман керек, Исламият керек.... Тариқат заманы емес дедім.

Саған «Саид күрди» дейді. Сенің ұлтшылдық ойың бар шығар. Бұл да бізге жақпайды десеңдер. Оған да айтарым мынау: Ей, мырзалар! Бұрынғы Саидтың да, Жаңа Саидтың да жазғандары алдарыңда. Соларды куәға тартамын.

Мен **الْإِسْلَامِيَّةُ جَبَّتِ الْعَصِيَّةُ الْجَاهِلِيَّةُ** қатаң бұйрығы бойынша, баяғыдан бері шариғатқа үйлеспейтін ұлтшылдық пен нәсілшілдікке Еуропалық ауру, өлтіргіш у ретінде қарадым.

Ал, Европа өздерінің осы кеселін мұсылмандардың арасына жайып, алауыздық тудыру арқылы бөліп-бөліп, жұта салуды ойлап отыр. Осы бір Еуропалық дертті баяғыдан бері емдеуге тырысқанымды шәкірттерім де, менімен араласқан адамдар да біледі.

Олай болса, ей, мырзалар! Әр нәрсені сылтауратып маған қысым көрсетуге не себеп бар? Бұл, Шығыста бір солдат қателік жасаса, батыстағы бір солдатты «Сен де әскерсің» деп қинау, жазаға тарту... Немесе, Стамбулдағы бір саудагердің бір қылмысы үшін Бағдаттағы бір дүкеншіні «Сен де саудагерсің» деп соттау сияқты нәрсе. Әр оқиғаны сылтауратып маған тиісу, қандай заңға саяды? Бұған кімнің ары барады? Бұл қай үкімнің талабы?

ҮШІНШІ ТҰЖЫРЫМ

Менің жағдайымды, тыныштығымды ойлайтын және әртүрлі қиыншылықтарға сабыр етіп, үндемей жүргеніме таң қалатын достарым «Өзіңе жасалып жатқан қысымдарға, қинауларға қалай шыдап жүрсің? Сен бұрын ашушаң, намысқой едің. Басыңнан сөз асырмайтын едің. Ондайға төзе алмайтын едің» - дейді.

Жауап: Кішкентай екі оқиға мен екі әңгімені тыңдап жауабын алыңдар.

Бірінші әңгіме. Екі жыл бұрын бір бастық мені сыртымнан, себепсізден себепсіз мазақ қылып, қорлаушы сөздер айтыпты. Мен кейін естідім. Бұрыңғы Саидтық сезімдерім қозып, бір сағаттай ашуландым. Содан кейін, Аллаһтың мейірімі жүрегіме мынадай ақиқатты жеткізді. Ашуымды да тарқатты, әлгі адамға да кешірім бергізді. Ақиқат мынау еді. Өзіме өзім былай дедім. Егер оның қорлау сөздері мен айтқан кемшіліктері жеке басым мен нәпсіме қатысты болса, оған Аллаһ разы болсын. Нәпсімнің айыптарын айтып жатыр. Егер шындықты айтқан болса, нәпсімнің тәрбиесіне итермелейді.

Мақтангершіліктен құтылуға көмектеседі. Егер өтірік айтқан болса, мені риядан және рияның негізі болған өтірік атақтан құтқаруға көмектеседі.

Ал, мен өз нәпсіммен татуласқан жоқпын. Өйткені, тәрбиелегем жоқ. Біреу менің мойнымда немесе қойнымда улы шаянның тұрғанын айтса немесе көрсетсе, оған ренжу емес, қайта қуану керек болады. Егер ол адамның мазақ етіп қорлауы менің Иман мен Құранға қызметші екендігіме қатысты болса, оған менің қатысым жоқ. Ол адамды мені жұмсап отырған Құранның Иесіне тапсырамын. Ол – Өзиз, Хаким.

Егер, тек мені сөгіп, қорлау, табалау үшін жасаса оның да маған қатысы жоқ. Мен айдауда жүрген, қолым байлаулы тұтқын, ғаріппін. Өзімді өзім қорғап қалу менің міндетім емес. Бұл мені осында бақылауда ұстап отырған ауылды, ауданды, уалаятты басқарып отырғандарға тиесілі. Бір адамның қолындағы тұтқынын қорғап қалу соның шаруасы. Мәселенің ақиқаты осылай болған соң жүрегім жай тапты.

وَأَفُوضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ дедім.

Ондай оқиға болған жоқ деп есептедім, ұмыттым. Өкінішке орай, оны Құранның кешірмегенін кейін білдім.

Екінші әңгіме. Биыл бір оқиғаның орын алғанын естідім. Ол оқиға болып кеткеннен кейін қысқаша ғана естісем де, маған сол оқиғаға тығыз байланысым бардай қарады. Онсыз да ешкіммен хабарласып жатқаным жоқ.

Иман мәселесіне байланысты хаттарды бір-екі досыма өте сирек жазатынмын. Тіпті, өз бауырыма төрт жылда бір-ақ рет хат жаздым. Өзімді өзім қарым-қатынастан тыятынмын. Әһл-и дүние де маған

тыйым салушы еді. Аптасына бір рет қана, бір екі танысыммен жолыға алатын едім. Ауылға келген қонақтардың бір-екеуі ғана айына бір рет ақыреттік мәселелер жайлы бір-екі минут сөйлесе алатын.

Нәпақа үшін жұмыс істеуге өте қолайсыз, елден жырақ бір ауылда жападан жалғыз, ғаріп халде бүкіл нәрселерден тыйылдым. Тіпті, төрт жыл бұрын қирап қалған бір мешітті жөндеткен едім. Елде жүргенде имамдық, уағызшылық құжатым болғандықтан сол мешітте төрт жылдан бері имамдық етсем де (Алла қабыл етсін) осы жылы қасиетті Рамазан айында мешітке бара алмадым. Кейде намазды жалғыз оқыдым. Жамағатпен оқылған намаздың жиырма бес есе сауабы мен игілігінен құр қалдым. Екі жыл бұрынғы әлгі бастықтың маған қарсы жасаған әрекеттеріне шыдаған болсам, басымнан өткен осы екі оқиғаға да дәл солай шыдамдылық таныттым. ИншаАллаһ, әрі қарай да осылай жалғастырамын. Былай да ойлап қоямын: «Егер әһлі-и дүнияның маған жасап жатқан қыспақтары, қинаулары айыпты да кінәлі нәпсім үшін болса кештім. Мүмкін менің нәпсім осылай түзелер. Күнәларымның жуылуына өтеу болар».

Дүние деген қонақүйдің қызығын көп көрдім. Аздап жапасын шексем де шүкір етемін. Егер, әһл-и дүния мені Иман мен Құранға қызметші болғандығым үшін қыспаққа алып жатса, қорғап шығу менің шаруам емес. Оны Әзиз Жаппарға тапсырамын. Егер, баянсыз және рияға себеп болатын және ықыласты бұзатын жалған атақ – даңқты жою және халықтың маған деген құрметін азайту мақсатында жасалып жатса оларға рахмет. Өйткені, көпшіліктің құрметіне бөлену және халықтың алдында атақты болу, мен сияқты адамдарға зиян деп білемін. Менімен араласқан адамдар мені жақсы біледі. Мені құрметтегендерін қаламаймын. Тіпті, жек көремін. Тіпті маған шамадан тыс құрмет көрсеткені үшін қымбатты бір досыма елу рет ескерту жасаған шығармын. Егер жұрттың алдында мені төмен түсіріп, мән бергізбеудегі мақсаттар, мен тәржімәндік жасап жүрген Иман мен Құран ақиқаттары үшін болса, олары бос әурешілік. Өйткені, Құранның жұлдыздарына перде тұтылмайды. Көзін жұмған адам, өзі ғана көрмейді. Басқаларға қараңғылық орната алмайды.

ТӨРТІНШІ ТҰЖЫРЫМ

Бірнеше күдікті сұрақтың жауабы.

Біріншісі. Әһл-и дүние былай дейді. Немен күн көресің? Жұмыссыз қалай күнелтесің? Мемлекетімізде жалқаулар мен басқаның еңбегін жеп отырған арамтамақтарды қаламаймыз.

Жауап. Мен үнемділік пен берекеттің арқасында күнелтемін. Раззақымнан (Аллаһтан) басқа ешкімнің бір нәрсені міндетсінуін қаламаймын. Және ешкімнен ешнәрсе алмауға қарар бергенмін. Күніне жүз тиын, тіпті қырық тиынмен күнелткен адам ешкімнен еш нәрсе сұрамайды. Бұл мәселені қозғағым келмейді. Менменсіп, мақтанып тұрғандай болмас үшін, бұл туралы айтуды ұнатпаймын. Бірақ, әһл-и дүние күдікті түрде сұрап тұрғандықтан мен де айтайын. Кішкене күнімнен бері ешкімнен ешнәрсе алмау (Тіпті зекет болса да), айлық та алмау (Бір-екі жыл Ислам академиясында істеген кезімде достарымның бастырмалатуымен алуға мәжбүр болдым. Ол ақшаны да рухани түрде халыққа қайтардық), дүнияуи күнкөріс үшін біреуге кіріптар болмау, өмір бойғы қағидам. Өз елімдегілер мен басқа жерлердегі мені танитындар мұны жақсы біледі.

Осы айдауда жүрген бес жыл ішінде қаншама достарым маған кәдесый жасауға тырысты, қабылдамадым. «Онда қалай күн көресің» десендер, берекет пен Аллаһтың жарылқауымен өмір сүріп келемін. Рас, нәпсім әрқандай қорлыққа да, елеусіз қалуға да лайық болса да, Құран қызметінің кереметі ретінде ризық жөнінен Иләһи жарылқау болған берекетке бөленудемін.

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ

сыры бойынша Аллаһтың маған жасаған жақсылықтарын еске түсіре отырып, рухани шүкір ретінде бірнешеуін айтайын. Рухани шүкір болуымен қатар, рия мен мақтаныш та өз үлесін алып кетсе, осы берекеттен айырылып қалам ба? - деп қорқамын.

Өйткені, жасырын берекетті мақтанышпен әшкере ету берекеттің қайтуына себеп болады. Амал қайсы, айтуға мәжбүр болдым.

Сонымен біріншісі: Отыз алты нан шығатын бір киле* бидай маған алты айға жетті. Әлі де бар. Қаншаға жететінін білмеймін. (Бір жылға жетті.)

Екіншісі: Биылғы қасиетті Рамазанда маған екі үйден тамақ келді. Екеуі де мені ауыртты. Жұрттың асын ішуге маған тиым салынғанын түсіндім. Одан кейін үш нан мен бір келі күріш Рамазанның соңына дейін жеткенін, маған қарайлап жүрген берекелі отбасының иесі, ардақты досым Абдуллаһ Чавуш айтты. Куә болған сол. Тіпті, әлгі күріш Рамазаннан он бес күн кейін бітіпті.

Үшіншісі: Тауда, маған және қонақтарыма бір келі сары май үш айға жетті. (Күнде нанға жағып жегенде) Сүлеймен атты абзал қонағым бар еді. Оның да менің де нанымыз таусылуға таяды. Сәрсенбі күні болатын. Барып нан алып кел дедім. Айналамызда екі сағаттық жерден беріде нан ала қоятын ешкім жоқ. Жұманың түнін сенімен бірге осы тауда дұға жасап өткізгім келеді деді. Мен де

تَوَكَّلْنَا عَلَى اللَّهِ қал дедім.

Содан кейін, жүре-жүре бір таудың басына шықтық. Мұның еш қажеттілігі де себебі де жоқ еді. Құманда суымыз да біраз шай, шекеріміз де бар еді. «Бауырым, шай қойшы» дедім. Ол іске кірісіп кетті. Мен де терең сайдың жарқабағына біткен қарағайдың түбіне отырдым. Көңілім жабырқау, мынадай бір ойға баттым. «Азғантай ғана көгерген нанымыз бар, екеумізге кешке дейін ғана жетеді. Екі күн бойы не істейміз. Мына ақ жүрек, абзал жанға не айтамын».

Осылай, ойланып отырғанда бірдеңеге басым өзінен өзі бұрылғандай болды. Қарасам, қарағайдың үстіңгі жағында, бұтақтардың арасында үлкен бір нан тұр. «Сүлеймен, сүйінші. Жәнаб-ы Хақ бізге ризық берді» дедім. Әлгі нанды алып қарасақ, аң да құс та тимеген... Жиырма-отыз күннен бері бұл төбеге ешкім шықпаған еді. Сол нан екеумізге екі күнге жетті. Таусылуға таяғанда төрт жылдан бергі адал досым Мұстақим Сүлеймен қолында наны бар, төменнен шыға келді.

* Киле - қырық литрлік ыдыс. Ескіше өлшем бірлігі

Төртіншісі. Мына үстімдегі шапанды жеті жыл бұрын ескілей алған едім. Бес жылдың ішінде киім, ішкіім, кебіс, шұлыққа төрт жарым лира жұмсадым. Берекет, үнемдеу және Аллаһтың мейірімі маған жеткілікті.

Міне, осы мысалдар сияқты көп нәрселер бар. Иләһи берекеттің көптеген қырлары бар. Осы ауылдың халқы мұның бірталайын біледі. Бірақ, бұларды мақтану үшін айтып отыр деп ойлап қалма. Айтуға мәжбүр болдым. Сондай-ақ, мен үшін жақсы нәрсе деп ойлағандар. Бұл берекеттер не менің жанымға келген адал ниет достарыма сый. Немесе Құран қызметінің жарылқауы. Не болмаса үнемшілдіктің берекелі пайдасы. Немесе зікірлерін Я, Рахим, Я, Рахим деп салатын қасымдағы төрт мысықтың ризықтары. Берекет түрінде келеді. Мен де содан пайдаланудамын. Мысықтардың жабырқаулы пыр-пырларын мұқият тыңдасаң, Я, Рахим, Я, Рахим деп зікір салатындарын түсінесің.

Мысық туралы сөз болған соң тауықты еске түсірді. Бір тауығым бар. Осы қыста жұмыртқа машинасы секілді күн сайын Аллаһтың мейірім қазынасынан бір жұмыртқа әкеліп тұрды. Азғантай ғана үзіліс жасады. Бір күні екі жұмыртқа әкелді. Мен де таң қалдым. Достарымнан осылай бола ма деп сұрадым. Иләһи сый шығар деді. Осы тауықтың жазда шығарған балапаны бар еді. Қасиетті Рамазанның басында ол да жұмыртқалай бастады. Қырық күнге дейін жалғасты. Өзі кішкене, қыстың күні, Рамазан айындағы бұл берекелі жағдай, қасиетті Рамазанның сыйы екендігіне менің де, маған көмектесіп жүргендердің де шүбәсі қалмады. Оның үстіне анасы тоқтатқан кезде, бірден сол бастады. Мені жұмыртқасыз қалдырмады.

Екінші күдікті сұрақ. Әһл-и дүние былай дейді. Біздің дүниямызға араласпайтынына қалай сенеміз. Сені еркіңе қоя берсек біздің дүниямызға араласатын шығарсың. Қулық жасамайтыныңды қайдан білеміз. Өзіңді дүнианы тәрк еткен адам ретінде көрсетіп, жұрттан дүние алмайтындай көрінгеніңмен, жасырын түрде қулық жасап бір нәрселер алып жүрмегеніңді қайдан білеміз?

Жауап. Жиырма жыл бұрынғы әскери трибуналдағы және демократиялық төңкерістен бұрынғы көпшілікке мәлім хал-жағдайым. Сондай-ақ, әскери трибуналдағы «Екі бейнет мектебінің

куәлігі» атты өзімді қорғау сөздерім дәлел. Қулық былай тұрсын, кішкентай да болса айла жасауды ар санаумен өмір сүрдім. Егер, айлакерлігім болса, осы бес жылдың ішінде бір рет болса да сендерге жалпақтап, өтініш жасап барар едім. Айлакер адам өзін жақсы көрсеткісі келеді. Одан тартынбайды. Айласын асыруға, алдауға тырысады.

Ал, мен өзіме қарсы жасалып жатқан сұмдық шабуылдар мен сынақтардың алдында бас иіп, пәс түспеймін. «Тәуекkelту әл-Аллаһ» деп әһл-и дүниеден сырт айналдым. Сондай-ақ, ақыреттің бар екенін білетін және дүниенің ақиқатын түсінген есі дұрыс жан өкінбейді. Қайта айналып, дүниемен әуре болмайды. Елу жастан асқан, жалғызділікті, елеусіз жан дүнианың бір-екі жылдық бос әңгімесіне, көзбояушылығына мәңгі өмірін пида ете алмайды. Пида етсе, айлакер емес, ақымақ, есуас болғаны. Онымен әуре болатындай ақымақ, есуас адамның қолынан не келеді.

Ал, сырттай дүнианы тәрк етіп, іштей соны тілеу деген күдікке

келер болсақ, وَمَا أُبْرِيْ نَفْسِيْ اِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوْءِ сыры бойынша:

Мен нәпсімді ақтамаймын. Нәпсім әртүрлі жамандықты қалайды. Бірақ, мына фәни дүниеде, уақытша қонақ үйде, қартайған шақта, қысқа ғана өмірде, азғантай ләззат үшін мәңгі де тұрақты өмірі мен мәңгілік бақытын тас-талқан ету ақылдының ісі емес. Ақылы бар саналының пайдасына шешілмейтіндіктен нәпсім қаласа да, қаламаса да ақылға мойынсұнады.

Үшінші күдікті сұрақ. Әһл-и дүние былай дейді. Сен бізді жақсы көресің бе? Жақтырасың ба? Егер жақтыратын болсаң, неге бізбен араласпай, ренжіп жүрсің. Егер, жақтырмайтын болсаң, онда бізге қарсысың. Ал, біз қарсыластарымызды жаншып тастаймыз.

Жауап. Мен сендер түгілі, дүниені де ұнатпаймын. Жақсы көрген болсам дүниядан баз кешпес едім. Сендерді де, дүнияларыңды да ұнатпаймын. Бірақ, араласпаймын. Өйткені, менің мақсатым басқа. Көңілім басқа нәрселерге алаңдайды. Өзге нәрселерді ойлауға жүрегімде орын жоқ. Сендердің шаруаларың жүректі емес, іс-әрекетті бақылау. Елді басқаруды, қауіпсіздіктеріңді қалайсыңдар. Қол араласпаса болды емес пе. Лайық еместіктеріңе қарамай «Жүрегің де жақсы көрсін» деуге қандай ақыларың бар. Жүрекке араласатын болсаңдар.....

Қыс ортасында көктемді қалауым, соны тілеуім мүмкін. Бірақ, оны жасай алмаймын. Көктем орнатуға тырыспаймын. Сондай-ақ, әлемдегі жағдайдың түзелуін қалаймын, дұғастемін. Әһл-идүнияның тура жолға түсуін қалаймын. Бірақ, мұны жасай алмаймын. Өйткені қолымнан келмейді. Іс жүзінде орындауға тырыспаймын. Өйткені, ол менің міндетім де емес, күшім де жетпейді.

Төртінші күдікті сұрақ. Әһл-и дүния былай дейді. Неше түрлі бәлені көрдік. Ешкімге сенбей қалдық. Қолыңа мүмкіндік берілсе, біздің ісімізге араласып кетпейтініне қалай сенеміз.

Жауап. Осыған дейін айтылған нәрселер, сендерге сенім туғызуы керек еді... Туған жерімде, шәкірттерім мен туысқандарымның арасында, менің тілімді алатындардың ортасында, буырқанған оқиғалардың ішінде жүріп дүниелеріне араласпағанда, елден жырақ, жападан-жалғыз, ғаріп, әлсіз, бүкіл күшін ақыретке арнаған, қарым-қатынас, хабар-ошар жоқ, Иман мен Ақыретке қатысты нәрселерде ғана алыстан ақыреттік дос тапқан жан, өзі де жұртқа, жұрт та бұған бөтенсі қарайтын біреу, қауіптен басқа пайдасы жоқ дүнияларына араласса, ақымақтың ақымағы болғаны.

Бесінші тұжырым. Бес кішкентай мәселеге қатысты.

Біріншісі. Әһл-и дүние маған былай дейді. Сен біздің мәдени әдеттерімізді, өмір салтымызды неге орындамайсың? Неге біз сияқты киінбейсің? Демек, бізге қарсысың.

Менің де айтарым: Ей, мырзалар! Өздеріңнің мәдени өмір салттарыңды орында деуге қандай ақыларың бар? Сендер емес пе, мені мәдени құқымнан айырып, бес жыл бойы хабар-ошардан, қарым-қатынастан үзіп, бір ауылда жөнсіз ұстап отырған? Жер аударылғандардың бәрін қалаларда достарымен, туыстарымен бірге отырғызып, құжат бердіңдер.

Мені себепсізден себепсіз жалғыз ұстап, ешбір жерлесіммен кездестірмей отырсыңдар (Бір-екеуінен басқа). Демек, мені қоғамның бір мүшесі, біздің бір азаматымыз деп санамайсыңдар. Мәдениеттеріңнің қағидаларын орында деп қалай айтасыңдар? Бұл дүниені маған зындан етіндер. Зынданда жатқан адамға мұндай ұсыныс жасалмайды. Сендер маған бұл дүниенің есігін жаптыңдар, мен де ақыреттің есігін қақтым. Иләһи мейірім ол есікті ашты.

Ақыреттің есігінде тұрған адамға бұл дүниенің сапырылысып жатқан қағидалары мен әдеттерін қалай ұсынасыңдар. Маған ерік беріп, еліме қайтарып, құқымды берген кездерінде ғана біздің жүйемізбен жүр дей аласыңдар.

Екінші мәселе. Әһл-и дүние былай дейді: Бізде, діни үкімдер мен Ислам ақиқаттарын үйрететін ресми мекеме бар. Сенің дін жаюға қандай өкілеттілігің бар. Сен айдауда жүрсің. Онда бұл істерге араласуға хақың жоқ.

Жауап. Хақ пен Ақиқат шектеуге алынбайды. Иман мен Құранды қалай шектеуге болады. Сендер дүнияларыңның тәртібін, заңын шектей аларсыңдар. Бірақ, Иман ақиқаттары мен Құранның негіздерін ресми түрдегі ақы-пұл төленетін дүнияуи мәселелермен қатар қоюға болмайды.

Негізінде, Иләһи жарылқаулар болған ол сырлар, таза ниет арқылы және дүние мен нәпсани қызықтарды қойып, тазару арқылы ашылады. Оның үстіне сендердің сол ресми мекемелерің де елде жүргенімде мені уағызшы деп таныды. Және сол қызметке тағайындады.

Мен уағызшылықты қабылдадым, бірақ айлығын алмадым. Қолымда құжатым бар. Уағызшылық, имамдық құжатыммен кез-келген жерде амал жасай аламын. Өйткені, менің жер аударылуым әділетсіз болды.

Сондай-ақ, айдаудағылардың бәрі қайтарылды. Ендеше, бұрынғы құжаттарымның күші жойылған жоқ.

Екіншіден, Өзім жазған Иман ақиқаттарын тікелей өз нәпсіме арнаймын. Көпшілікке арнағам жоқ. Расында рухтары мұқтаж, жүректері жаралы жандар Құранның сол емдерін іздеп тауып жатыр. Тек азық-түлік алу үшін жаңа әріптер шықпай тұрып, Хаширге қатысты бір рисалемді бастырдым. Ол кезде де бұрынғы найсап әкім, әлгі рисалені тексертіп, айып тағатын ешнәрсе таба алмай, тиісе алмаған еді.

Үшінші мәселе. Әһл-и дүния маған күдікпен қарағандықтан, менің кейбір достарым әһл-и дүнияға жақсы көріну үшін, сырт көзге менен аулақ жүргендей болады. Тіпті сынап та жүрген болар. Бұлардың менен аулақ жүріп қашқақтауларын зымиян әһл-и дүния өздеріне деген адалдық емес, екіжүзді оңбағандық деп біледі. Әлгі достарыма да жаман көзбен қарайды.

Ал, менің оларға айтарым, ей, ақыреттік достарым!

Менің Құранға қызметшілік жағымнан қашпандар. Өйткені, ИншаАллаһ, менен сендерге зиян келмейді. Егер айталық, пәле келсе немесе маған зұлымдық жасалса, Сіздер менен қашқақтаумен құтыла алмайсыздар. Олай ету арқылы одан сайын пәлекет пен таяққа лайық боласындар. Оның үстіне, соншалықты уайымдайтын не бар.

Төртінші мәселе. Осы айдауда жүрген кезімде байқағаным, менмендік пен саясаттың батпағына түскен кейбір кісілер маған өздеріне жақтас немесе қарсылас сияқты қарайды. Құдды менің де өздері секілді дүниялық ағымдармен байланысым бардай. Ей, мырзалар! Мен Иманның арнасындамын. Қарсы жақта Имансыздық ағымы бар. Басқа ағымдарда шаруам жоқ. Ол адамдардың айлық алып, жұмыс істеп жүргендері өздерін ақтауға тырысады. Бірақ, ақысыз, пұлсыз өз еркімен маған қарсы бәсекелестік, қарсыластық ұстанымда болу, тиісіп, қысым көрсету өрескел қателік. Өйткені, бұған дейін дәлелденгендей дүнияуи саясатта шаруам жоқ. Бүкіл уақытымды да, өмірімді де тек қана Иман мен Құран ақиқаттарына арнадым. Сол жолға бағыштадым. Олай болса, маған тиісіп, қысым жасап жүрген адамның сол әрекеті дінсіздік пен имансыздық атынан Иманға тиісу болып саналатынын ойласын.

Бесінші мәселе. Дүния фәни. Өмір қысқа. Атқарылатын істер де көп. Мәңгілік бақытқа қол жетіп-жетпеу осы жерде шешіледі. Мына, дүния атты қонақжай иесіз, босқа емес. Оның аса Хаким, аса Қамқор басқарушысы бар.

Сондай-ақ, дүниедегі игілік те, жамандық та ескерусіз қалмайды.

لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا қағидасы бойынша «Шамадан тыс

ауыр жүк жүктелмейді» Зиянсыз жол зиянды жолдан әлдеқайда артық. Дүниелік атақ пен даңқ, дос-жарандар да қабыр аузына дейін ғана. Дүние үшін ақыретін ұмытпай, ақыретін бұ дүниенің қызығына пида етпей, мәңгі өмірін дүниелік өмір үшін зақымдамай, өмірін бос нәрселермен зая етпей және өзін қонақпын деп біліп, қонақжай Иесінің әмірлерін орындап, қабыр есігін абыроймен қағып, мәңгілік бақыт әлеміне сапар шеккен кісі бақытты жан.

ОН АЛТЫНШЫ МЕКТУБТЫҢ ҚОСЫМШАСЫ

بِسْمِهِ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Әһл-и дүния ешқандай себепсіз, мен сияқты әлсіз, ғаріп бір адамнан күдіктеніп, мындаған адамдық күшім бардай үрейленіп, маған көптеген шектеулер қойып отыр. Барланың шетіндегі Бедреді де, тауда да, бір-екі күн қалуыма рұқсат бермеді. Естуімше, Саидтың елу мың сарбаздық күші бар. Сондықтан оны еркін жібере алмаймыз дейді екен. Менің де айтарым,

Әй, бейбақ, әһл-и дүния! Бар күштеріңмен дүние үшін жанталассандар да дүниелік істі білмейсіңдер. Ақымақша әрекет етесіңдер. Егер, жеке басымнан қорқатын болсандар, елу мың әскер емес, бір ғана сарбаз менен елу есе көп жұмыс атқара алады. Яғни, есіктің алдында тұрып, маған «Шықпайсың» дей алады. Ал, егер менің жұмысымнан, Құран ақиқаттарына делдалдығымнан және Иманның рухани күшінен қорқып жүрсеңдер қателесесіңдер. Ұстанымым бойынша елу мың сарбаз емес, елу миллиондық күшім бар. Хабардар болыңдар. Өйткені, Құран Хақимнің күшімен сендерге дінсіздеріңмен қоса, бүкіл Еуропаға «Тұрысатын жеріңді айт» деп отырмын. Өзімнің жазып, таратып жүрген Имани нұрлар арқылы олардың «нақты ғылым», «табиғат» деп жүрген берік қамалдарын тас-талқан еттім. Дінсіздеріңмен қоса, бүкіл Еуропа жиналып келсе, Аллаһтың тауыпығымен мені бұл ұстанымымнан, бұл жолымнан қайтара алмайды. ИншаАллаһ жеңе алмайды. Олай болса, мен сендердің дүнияларыңа араласып жатқам жоқ, сендер де менің ақыретіме араласпаңдар. Аралассандар да, түк шықпайды.

Құдай жазған тағдыр, білек күшке көнбес,

Аллаһ жаққан шам үрлегенмен сөнбес.

Әһл-и дүния, мен туралы ерекше ойлап, қатты қорқатын сияқты. Менде жоқ, бірақ бола қалған күннің өзінде саяси кемшілік болып саналмайтын және айыптауға себеп болмайтын шейх болу, лидер болу, хан тұқымы болу, рубасы болу, жоғары беделді болу, халықты соңынан ерту, жерлестермен кездесіп тұру, дүнияуи нәрселермен шұғылдану, тіпті саясатқа араласу, тіпті, оппозицияда болу сияқты менде жоқ нәрселерді ойлап үрейленуде.

Тіпті, түрмеде отырған немесе сыртта жүрген, бұлардың ойынша ешқашан кешіруге болмайтын адамдарға да рақымшылық жасауды қарастырып жатса да, мені бүкіл нәрселерден тыйып отыр.

Әлсіз және фәни бір адамның мынадай бір ұмытылмас сөзі бар:

Зұлымдықтың зеңбірегі, қамалы бар, оғы бар

Әділеттің қайтпас жүзі, қайырылмас қолы бар.

Мен де былай деймін: Әһл-и дүнияның билігі мен күш-қуаты бар болса, Құран қызметшісінің де Құраннан жеткен шатаспайтын ілімі, толастамайтын сөзі бар. Жаңылмайтын жүрегі, сөнбес нұры бар. Көптеген достарыммен бірге мені қадағалап жүрген бір командир: «Жеңілдік алу үшін неге өтініш жасамайсың, неге арыз бермейсің?» деп бірнеше рет сұрады.

Жауап: Менің арыз бермеуімнің, бере алмауымның бес-алты себебі бар. **Біріншісі.** Мен әһл-и дүнияның тұтқыны болатындай олардың дүниесіне араласқаным жоқ. Оларға неге өтініш жасаймын. Мен Иләһи тағдырдың тұтқынымын. Соның алдында айыптымын. Соған өтініш жасаймын.

Екіншісі. Бұл дүниенің тез өзгеретін қонақүй екенін нақты білдім. Сондықтан, шынайы отан емес, барлық жер бірдей. Сол жаққа жету үшін жанталасатындай елге оралғанмен ол жақта мәңгі қалмаймын ғой. Барғанмен не пайда? Барлық жер қонақүй. Егер, қонақүй Иесінің мейірімі жар болса, жұрттың бәрі дос. Ешбір жердің жаманы жоқ. Егер, ол Мейірім жар болмаса, бүкіл жер де жүрегіңе тар болады. Барлық нәрсе жау болады.

Үшіншісі. Арыз жазу, құқықтық мекемеде жасалады. Алты жылдан бері маған қарсы жасалып жатқан амалдар бейбастақ түрде, заңға қайшы жасалуда. Менімен жер аударылғандар туралы заңға сәйкес қарым-қатынас жасалған жоқ. Маған бейне бір мәдени құқықтан, тіпті әлемдік құқықтан жұрдай адам ретінде қарады. Мұндай заңсыз әрекет етушілерге заңды түрде арыз беру мағынасыз.

Төртіншісі. Барланың бір бөлімшесі есебіндегі Бәдре ауылының ауасы өзгешерек болған соң, бірнеше күн сол жақта болып қайтуым үшін, биыл, осы жердің бастығы менің атымнан өтініш жасады. Рұқсат бермеді. Осындай елеусіз бір нәрсеге рұқсат бермей жүргендерге қалай өтініш жазуға болады. Өтініш жазудың пайдасы жоқ. Өзіңді өзің төмен түсіріп қорлау болады.

Бесіншісі. Әділетсіздікті дұрыс деп білетіндерден әділет сұрау, соларға өтініш жасау дұрыс емес. Әділеттің өзіне құрметсіздік болады. Мен мұндай қатеге бой алдырып, әділетке құрметсіздік жасағым келмейді. Уәссалам...

Алтыншы себеп. Әһл-и дүния маған саясат үшін қысым жасап жатқан жоқ. Өйткені, менің саясаттан қашатынымды, оған араласпайтынымды олар да біледі. Менің дінге берілгендігім үшін, біле тұра немесе білместікпен дінсіздіктің пайдасына мені азапқа салуда. Ендеше оларға өтініш жасау, дінмен жүргеніме өкініп, дінсіздік жолын қолпаштау деген сөз. Оның үстіне мен оларға өтініш жасап, көмек сұраған сайын Әділ, Иләһи тағдыр мені солардың залым қолымен азапқа салады. Өйткені, олар мені дінге берілгендігім үшін қыспаққа алуда. Ал, тағдыр мені діндарлықта, ықыласта кемшілігім болғаны үшін, анда-санда әһл-и дүнияға рия қылғаным үшін қысуда. Олай болса, әзірге бұл бейнеттен құтылу жоқ. Егер әһл-и дүнияға өтініш жасасам тағдыр: «Әй, рияшыл, мына өтінішіңнің жазасын тарт» дейді. Егер өтініш жасамасам, әһл-и дүния: «Бізді мойындамайды екенсің, қыспақтан құтылмайсың» дейді.

Жетінші себеп. Бір қызметкердің міндеті, қоғамға зиянды адамдарға мүмкіндік бермеу және пайдалыларға жәрдем ету екені белгілі. Ал, мені бақылаушы қызметкер көптен бері менің жаныма жақындамай жүрсе де, қабір аузында тұрған қарт қонағыма Лә иләһә илла Аллаһтағы иманның нәзік сырларын түсіндіріп жатқан кезімде (Мені бір ауыр қылмыс үстінде ұстап алғандай) жаныма жетіп келді. Ықыласпен тыңдап отырған әлгі бейшараны ақиқаттан мақұрым қалдырды. Менің де ашуыма тиді.

Бұл жерде басқа кісілер де бар еді. Әлгі қызметкер оларға мән бермейтін. Кейін, сол адамдар ауылдағы қоғамдық өмірді улайтын әдепсіз әрекеттер жасаған кезде, соларға құрмет көрсетіп, қадірлей бастады. Жүз қылмыс жасап, зынданда жатқан бір адамның, өзін қарауылдап жүрген сардармен де, сарбазбен де сөйлесе алатыны

белгілі. Ал, мені қарауылдап жүрген ұлттық үкіметтің екі маңызды адамы, бастық та, қызметкер де бір жылдан бері бөлмемнің алдынан қанша рет өтсе де, менімен сөйлескен де жоқ, хал- жағдайымды да сұраған жоқ. Бастапқы кезде, мені жек көргендіктерінен жоламай жүр екен ғой деп ойлады. Кейін, түсінікті болғанындай бос үрейден екен. Мен оларды жұтып қоятындай қашады. Қызметкерлері мен шенеуніктері осындай адамдардан тұратын үкіметті үкімет деп, арқа сүйеп, өтініш жасау ақылға сыймайды. Босқа қор болу.

Бұрыңғы Саид болғанда Антере сияқты былай дер еді:

مَاءُ الْحَيَاةِ بِذَلَّةِ الْجَهَنَّمَ ❀ وَجَهَنَّمَ بِالْعِزِّ خَيْرٌ مِنْزِلِي

Бұрыңғы Саид жоқ. Жаңа Саид әһл-и дүниямен сөйлесуді мағынасыз деп біледі. Дүниелері бастарын жалмасын. Не істесе, соны істесін. Олармен Ұлы Сотта соттасамыз деп, үндемей-ақ қояды.

Өтініш жазбауымның сегізінші себебі. «Шарифатқа қайшы махаббаттың нәтижесі мейірімсіз жек көру» қағидасы бойынша әһл-и дүнияның лайық еместігіне қарамай, соларға көңіл бұрғаным үшін Әділ, Иләһи тағдыр әһл-и дүнияның қолымен мені азапқа салуда. Мен де, бұл азапқа лайықпын деп үнімді шығармай отырмын. Өйткені, дүниежүзілік соғыста еріктілер полкының командирі болып екі жыл соғыстым. Жаумен арпалыстым. Әскердің бас қолбасшысы Әнуар пашаның мақтауына ие болған шәкірттерімді, достарымды пидә қылдым. Жараланып тұтқынға түстім. Тұтқыннан келгеннен кейін, ағылшындардың Стамбулға басқыншылығы кезінде басымды қатерге тігіп, «Алты қадам» секілді еңбектеріммен ағылшындардың басынан ұрдым. Мені мына азапқа салып, еш себепсіз тұтқынға алғандарға көмектестім. Бұлар да сол көмектің жазасын осылай беруде. Үш жыл Ресейде тұтқында жүріп, шеккен бейнет пен азапты бұл жерде мына достарым маған үш айда тартқызды. Ал, орыстар маған күрдтердің ерікті қолбасшысы, казактар мен тұтқындарды бауыздаған қатыгез адам деп қараса да, сабақтарыма тыйым салмады. Тұтқындағы тоқсан офицердің көпшілігіне сабақ беретін едім. Бір рет орыс офицері келіп тыңдады. Түрікше білмегендіктен саяси сабақ деп ойлап, бір рет тыйым салды. Кейін, қайта рұқсат берді. Сол казарманың бір бөлмесін мешіт жасадық. Мен имам болдым. Ешкім киліккен жоқ. Араласып, хабарласуға тыйым салған жоқ.

Ал, мына достарым, өздерінше отандастарым және діндестерім. Мен олардың иманын құтқаруға тырысып жүрген адамдар. Ешқандай себепсіз, менің саясаттан да, дүниеден де байланысымды үзгенімді біле тұра, үш жыл емес, алты жыл бойы тұтқында ұстап қинауда. Қарым-қатынастан тыйып тастады. Құжатым бар екеніне қарамай, сабақ беруге, тіпті бөлмемде жеке дәріс өткізуге, хабарласуға тыйым салды. Тіпті, құжатым бола тұра өзім жөндеп, имамдық еткен мешітіме де барғызбай отыр. Қазір де мені жамағат сауабынан мақұрым қалдыру үшін үш адамға да (тұрақты жамағат және ақыреттік бауырларым) имамдық етуімді қабылдамай отыр. Сондай-ақ, мен қаламасам да, біреу маған жақсы десе, бақылаушы қызметкер қызғаныштан булығады. Беделінді түсірем деп, бейбастақ шаралар қолданады. Бастықтарға жағыну үшін менің мазамды алады. Міне, осындай жағдайдағы бір адам Аллаһтан басқа кімге бас ұрады. Қазының өзі даугер болса, әлбетте оған шағым айтылмайды. Кел, сен айт. Бұл жағдайға не дейсің? Сен не десең о де, менің айтарым бұл «достардың» ішінде мұнапықтар бар. Мұнапық кәпірден де жаман. Сондықтан бұлар кәпір орыстың істемегенін істеп отыр.

Әй, бейбақтар! Мен сендерге не істедім және не істеп жүрмін. Имандарыңды құтқаруға және мәңгі бақытқа жетулеріңе қызмет етіп жүрмін. Демек, қызметім таза Аллаһ үшін болмағаны ғой, кері әсер беруде. Сендер мүмкіндік тапсаңдар болды, мені ренжітуге тырысасыңдар. Сендермен Маһкеме-и Кубрада кездесеміз.

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١﴾ نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ деймін.

الْباقِي هُوَ الْبَاقِي

Саид Нұрси

Төртінші бөлім

БӘДИҮЗЗМАН КАСТАМОНУДА

Бәдиүззман Саид Нұрси Ескішеһир түрмесінен шыққаннан кейін Кастамонуға жер аударылады. Біраз уақыт полиция бөлімшесінде тұруға мәжбүр болады. Кейінірек сол бөлімшенің қарсы алдындағы, әрдайым полицейлердің бақылауында тұрған үйге орналастырылады.

Сол жерде сегіз жыл полицияның көз алдында қатаң бақылауда, қиын күндер өткізеді. Бірақ мұнда да қарап отырмайды. Жасырын түрде Құранның нұрларын елге таныстырумен болады. Әсіресе Инеболыдан өте еңбекқор шәкірттер шықты. Спартадағы шәкірттер сынды бар ынта-жігерлерін Рисалей-Нұрдың жазылып, таралуына жұмсады.

Осылайша Қара теңіз жағалауларында да Рисалей-Нұрға деген қызығушылықтар арта түседі. Басқа аймақтардағы Нұр шәкірттері Құрметті Ұстаздарының хал-жағдайына қатты алаңдайтын. Ұстаздан және басқа да Нұр шәкірттерінен хат-хабар алып тұруға тырысатын. Бәдиүззаман жиырма жеті жыл бойы Нұр шәкірттеріне арнап ғылыми, имани, ислами тақырыптарда және иман жолында қызмет етулеріне байланысты көптеген хаттар жазған еді.

Шәкірттері де бұл хаттарды қолмен көшіріп тарататын. Өте маңызды ақиқаттарға толы бұл хаттар Рисалей-Нұр жинағына “Лахикалар” (Қосымшалар) деген атпен енген еді. Бұл хаттар Нұр шәкірттерінің рухани қажеттіліктерін толық қанағаттандырып, оларға Иман, Құран жолында қалай қызмет ету керектігін түсіндіретін нұсқаулыққа айналды.

Бұл хаттар жүрек пен рухқа шабыт сыйлап, ақылды баурап алатын ақиқаттарға толы. Бәдиүззаман Саид Нұрсидің Кастамонудан жазған хаттары мен шәкірттерінің Ұстазға жазған хаттарының кейбіреуіне орын берейік.

بِسْمِ سُبْحَانَهُ

Қымбатты Бауырларым, Рисалей-Нұр қызметіндегі көптеген шәкірттердің Аллаһтың жарылқауы мен керемет жағдайларды сезінетіні секілді мына бешара бауырларың да мұқтаждығына орай көптеген нәрселерді сезінуде. Сондай ақ осы маңдағы шәкірттер де “ Біз Рисалей-Нұрдың ақиқаттарын жаю жолында қызмет еткен сайын, күн көрісіміз жеңілдеп, рухымыз рахат күй кешетінін анық сезінудеміз” дейді...

Саид Нұрси

* * * *

بِسْمِ سُبْحَانَهُ

Ақыреттік бауырларыма маңызды бір ескерту:

Екі нәрсе айтылады.

Біріншісі: Рисалей-Нұрмен айналысқан адамның ең маңызды шаруасы, рисалелерді жазу немесе жаздыру және солардың таралуына көмектесу. Оларды жазып, жаздырып, оқыған адам “Рисалей-Нұр шәкірті” болып саналады. Осы атқа лайық адам ретінде әр қашан менің дұғаларыма және рухани жетістіктеріме ортақ болады. Менен басқа да дұға етуші мындаған бауырларым мен Рисалей-Нұр шәкірттерінің дұғалары мен рухани жетістіктеріне ортақ болады.

Рисалей-Нұрды жазған кезінде төрт түрлі құлшылық еткен болып саналуы мүмкін. **Біріншіден**, өзінің иманын күшейтеді. **Екіншіден**, басқа біреудің иманын құтқаруға тырысады. **Үшіншіден**, Хадистің үкімі бойынша “Бір сағаттық Тәфәккур (ой-толғау) кейде бір жыл бойы құлшылық еткендей”, болып саналатын имани тәфәккурге қол жеткізуі мүмкін. **Төртіншіден**, қол жазбасы нашар ұстазына көмектескен болып саналатындықтан жетістіктеріне де ортақ болу сынды көптеген пайдаларға кенелуі мүмкін.

Кішкентай ғана рисаленің өзін жазып алған адам, маған үлкен сыйлық бергендей болып саналады. Олардың әр беті бір пұт шекерден де қымбат. Бұл сөздердімнің растығына серт беремін.

Екіншісі: Рисалей–Нұрдың қатыгез де Имансыз, жын және адам дұшпандары, Оның болаттай берік қамалдары мен алмас қылыштай өткір де күшті дәлелдеріне қарсы тұра алмағандықтан, жасырын айла тәсілдер қолдана отырып, Рисалей-Нұрды жазып таратушы бауырларымның ынта-жігерлерін бәсеңдету, жазуын тастату жолында шайтани әрекеттерге баруда. Әсіресе осы аймақтар Нұрларға мұқтаж, жазушылар өте аз болғандықтан, бұл елді Рисалей-Нұрдың ақиқаттарынан мақұрым қалдыруға тырысуда...

Ақиқаттарды танып, білу үшін менімен сұхбаттасқысы келген адам, кез-келген рисалені оқыса, менімен емес, Құранның қызметшісі болған ұстазымен кездесіп, имани ақиқаттар жайлы тамаша сабақ алады...

Саид Нұрси

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Адам бойындағы мейрім, Хақ Тағаланың мерімінің бір көрінісі, бір белгісі. Адамның мейірімі, Аллаһтың мейірімінен және Пайғамбарымыздың(с.а.у.) мейірімділік дәрежесінен асып кетпеуі керек. Егер олардан да асып кететін болса онда ол мейрім емес. Адасушылыққа, дінсіздікке апарар рухани дерт, жүректің, жан дүниенің науқастығы. Мысалыға, Кәпірлер мен мұнафықтардың тозақта жануы, азап шегуі немесе жихадқа бару секілді нәрселерді өзінің мейрім шеңберіне сыйдыра алмай, әр түрлі мағына шығарып, ҚұранныңжәнеИләһидіндердіңнегізгіқағидаларынжөкқашығарады. Бұлай ету аса үлкен зұлымдық және мейірімсіздіктің ең сорақысы. Өйткені, жазықсыз хайуандарды жеп қоятын жыртқыш аңдарды бағып-қағып, мейірімділік таныту ана жазықсыз хайуандардың құқын таптау және мейірімсіздік. Ал мыңдаған мұсылмандардың мәңгі өмірін тас-талқан етіп, жүздеген иманды жанның өмірінің соңында опық жеп қалуына себеп болар ауыр күнәларға итермелеуші адамдарға мейірім төге жақтас болу және жазадан құтылып кетуін тілеу, жәбірленуші мұсылмандарға жасалған мейірімсіздік және аса қатігездік.

Рисалей-Нұрда сан рет дәлелденгендей, күпір мен адасушылық бүкіл әлемді қорлау және жаратылыс атаулының бәріне бірдей жасалған зұлымдықтың ең сорақысы және мейрімнің кері қайтуына және бәлелердің жаууына себеп болады. Тіпті теңіздің түбіндегі балықтар да «Мына күнәһарлар біздің мазамызды алып бітті» деп Аллаһқа шағым айтатындығы жайлы нақты риуаят бар. Олай болса кәпірлер мен мұнафықтардың азап шегуіне мейріммен қарайтын адамдар, мейрімге лайық сансыз бейкүнә жандарға жанашырлық танытуда.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Рисалей-Нұр шәкірттерінің ішіндегі кейбір бауырларымның менің жеке басыма деген көзқарастарының шектен шығып кетпеуі үшін айтылған әңгіме. Бұдан қырық жыл бұрын ағам Молла Абдуллаһ (рахметуллаһи алейһ) екеуміздің арамызда болған әңгімені айта кетейін.

Ағам марқұм, үлкен әулиелердің бірі Хазіреті Зияиддиннің (Қуддисі сируху) муридi еді. Тарикаттағы адамдардың өз піріне деген сүйіспеншіліктері мен жақсы ойлары асыра сілтеуге апарып жатса да пірі мұны қабыл көретіндіктен, ағам марқұм былай деді. “Хазіреті Зияиддин бүкіл ғылымдарды біледі. Әлемдегі бүкіл нәрседен хабары бар” Өзінің піріне деген сүйіспеншілігімді ояту үшін, ғажайып нәрселер айтты. Мен де бауырыма былай дедім. “Сен асыра сілтеп жатырсың. Мен онымен кездесіп, сөйлесем көптеген мәселелер бойынша одан озып кетуім мүмкін. Сондай-ақ, сен оны мен сияқты шынайы жақсы көрмейсің. Өйткені сен әлемдегі бүкіл ілімдерді біледі деп ойлаған Зияиддинді жақсы көресің. Сен сондай пірге қол бергенсің, соны жақсы көресің.

Егер ғайб пердесі ашылып, ақиқаттар көрінер болса, сенің сүйіспеншілігің жойылып кетуі мүмкін, немесе төрттен бірге дейін азайып кетеді. Мен де ол кісіні жақсы көремін, мақтан тұтамын. Өйткені ол кісі Пайғамбарымыздың сүннетіне сай, нақ жолда, мұсылмандарға әсері мол өнеге болуда. Ол кісінің дәрежесі қандай болса да оған деген сүйіспеншілігім ортаймайды, қайта құрметім арта түседі.

Демек, мен нағыз Зияиддинді, Сен қиялыңдағы Зияиддинді жақсы көресің”. Ағам ақиқатты мойындайтын ғалым адам болғандықтан менің айтқандарыма тоқтап, сөзімнің растығын мойындады.

Ей, қымбатты Рисалей-Нұр шәкірттері, менен де бақытты бауырларым. Менің жеке басыма деген сүйіспеншіліктерің сендерге қатты зиян тигізе қоймас, алайда сендердей ақиқатшыл адамдар қашан да Иманға қызмет ету тұрғысынан қарасын. Кемшіліктерге толы жеке басымның ақиқаттарын көрсеңдер, мені аяп кетер едіңдер. Оларды айтып сендерді шошытпай-ақ қояйын.

Саид Нұрси

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бір бауырымның намаздан кейінгі тәсбихатқа сәл жалқаулық танытқан кезінде деген едім

Намаздың соңында оқылатын тәсбихат Ардақты Пайғамбарымыз Мұхаммедтің (с.а.у) ұстанған жолы, істеген ісі. Осы тұрғыдан қарағанда тәсбихаттың маңызы зор.

Бұл сөздердің ақиқаты тереңдей түсіп, мынадай бір мағына шықты: Соңында пайғамбарлыққа ұласқан Расулуллаһтың әулиелігі - бүкіл әулиеліктен жоғары. Олай болса сол әулиелік жолдың өзіндік әдіс-ережесі, үзбей оқылатын дұғасы болып табылатын намаздан кейінгі тәсбихат та соншалықты маңызды. Ол басқа рухани жолдардан, дұға-ережелерден анағұрлым маңызды.

Енді бұл мағынаның сыры одан әрі ашыла түсті: Мәселен, алқа-зікір кезінде немесе “Нақши хатмесі” болып жатқан мешітте бір-бірімен байланыста отырған жамағат нұрлы да тәтті бір күй кешеді. Сол секілді көкірегі ояу кісі намаздан соң «Субханаллаһ, Субханаллаһ» деп тәсбих тартқан кезінде, сол зікір алқасының рухани жетекшісі Ахмедтің (с.а.у) яғни ардақты Пайғамбарымыз Мұхаммедтің (с.а.у) құзырында жүз миллион мүминнің қолдарында тәсбих, зікір етіп отырғанын ойлайды. Сондай ұлы әсермен ол да «Субханаллаһ, Субханаллаһ» дейді.

Содан соң рухани жетекшісінің бұйрығын орындап «Әлхамдулиллаһ, Әлхамдулиллаһ» деген кезде өзін әлгі алқа-зікірдің арасында отырғандай сезініп, Ахмедтің (с.а.у) ауқымы кең рухани шеңберінің ішінде жүз мыңдаған муридтердің «Әлхамдулиллаһ, Әлхамдулиллаһ» деген сөздерінен пайда болған орасан зор шүкіршілік пен ризашылықты, яғни сансыз хамдты ойлап солармен бірге «Әлхамдулиллаһ» деп шүкіршілік етеді.

Сосын «Аллаһу әкбар, Аллаһу әкбар» дейді, тағысын тағы...

Дұға етіп болған соң «Лә иләһә иллаллаһ, Лә иләһә иллаллаһ» деп отыз үш рет қайталап, Ахмедтің (с.а.у) рухани жолын ұстанып алқа-зікірге өзі де қатысып, ауқымды дұғаға ортақ болып, бірге отырған мумин бауырларды ойлай отырып, осы алқа-зікірдің жетекшісі Ахмедке (с.а.у) назар аударып, «Әлфу-әлфи салати уә әлфу-әлфи сәләмин аләйкә иә Расулуллаһ!» Яғни, О, Аллаһтың Елшісі! Саған Аллаһтың мыңдаған рахымы мен сәлемі болсын! дейтінін аңғардым, сезіндім, тіпті қиялыммен көрдім.

Демек, намаздан соң тәсбихат оқу өте маңызды.

Саид Нұрси

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ

Құрметті бауырларым.

Дүниелік өмірді ахиреттік өмірден артық көретіндерге байланысты ертеректе жазылған екі жазбаның қосымшасы.

Мына ғасыр, өмір сүрудің шарттарын ауырлатып, қажеттіліктерді көбейтіп жіберді. Аса қажет емес көп нәрсені әдет, үйреншіктілік, тәуелділік деген ұғымдар арқылы аса қажет заттардың қатарына қосып жіберді. Жұрттың негізгі мақсаты, әр дайым ойлатыны, дүниелік өмір, қу тіршілік болып қалды. Сол арқылы, діни, ақыреттік өмірге қарсы тосқауыл қойылды, екінші, үшінші планға түсіп қалды. Сол қателіктің жазасы ретінде сұмдық, ауыр соққылар жеді. Дүние тозаққа айналды. Осындай пәлекеттердің кесірінен діндарлар да үлкен қателіктерге ұрынды. Кейбіреулер мұны түсіне алмай жүр.

Кейбір діндар тақуа жандар, бізбен жақын араласуда. Сондай бір-екі кісіден байқағаным, бұл дүниелік шаруаларының табысты болуы үшін діндар болып, діни міндеттерін орындағысы келеді.

Тіпті, тариқатты кереметтерге қол жеткізу үшін қалайды. Демек, ақыреттік сенімі мен діни міндеттерінің ақыреттік жемістерін, бұл дүниелік өмірге баспалдақ, саты жасауда. Екі дүниедегі бақыттың өзегі болған діни ақиқаттардың дүниелік пайдасы, тек қана ынталандыру. Егер сол амалдар дүниелік пайдалар үшін жасалатын болса, мақсат сол болса, ол амал босқа кетеді, ықылас та қалмайды, сауабы да болмайды.

Рисалей-Нұрдағы өлшемдердің осындай дерттерге толы қатыгез ғасырдың пәлекеттері мен зұлымдықтарынан құтқаратына қырық мыңнан астам күә бар. Демек Рисалей-Нұрдың маңайында жүргендер, оның ішіне кірмесе, қауіпті жағдайда қалуы мүмкін.

لَسَيَجْزُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ ишарасы бойынша бүгінгі таңда мұсылмандар біле тұра дүниелік өмірді бірінші орынға қойып, дүниенің жолына ақыреттік өмірлерін қиып жіберді. Сондай-ақ бір мың үш жүз жиырма төртінші жылдан бастап (хижри) мұсылмандардың басына жаңа режим орнады.

عَلَى الْآخِرَةِ жифр және Әбжәд есебі бойынша бір мың үш жүз жиырма үш немесе жиырма төрт шығады. Дәл сол кезде, Бірінші дүние жүзілік соғыста Исламның жаулары жеңіске жетіп, келісім шарт бойынша дүниелік мәселерлер діннің алдына шықты. Екі-үш жылдан кейін нәтижелері іс жүзінде көріне бастады.

Саид Нұрси

Бәдиүззаманның екінші дүние жүзілік соғыс кезінде жазған маңызды бір хаты

Мына қыстың суығымен бірге адамзаттың басына келген рухани қыстың суығы, соғыс, жоқшылық, ашаршылық, мендегі мейрім, жанашырлық сынды сезімдерге қатты әсер етті. Бірден мынадай бір нәрсе ескертілді. Мынадай пәлекеттерге тап болған кәпірдің өзіне рақымшылық, жарылқау болады. Ондай рақымшылықтың жанында мына пәлекеттер түк те емес. Мұндай Иләһи нәубат, бейкүнә жандарды шәйттік дәрежеге көтеріп кетуі мүмкін.

Үш-төрт айдан бері әлемде не болып жатқанынан, соғыстың жағдайынан да бейхабар едім. Европадағы және Ресейдегі балашағаға жаным ашып, әлемдегі жағдайларға көңіл бөлдім. Осы бір рухани ескертудің мәселелерді ашып беруі, мені қинап тұрған мейрім мен жанашырлыққа дәрі, ем болды. Мәселе былай екен. Осындай нәубат кезінде залымдардың қылмыстық әрекеттерінің кесірінен өлгендер мен сорға батқандардың он бес жасқа дейінгілері қай діннің өкілі болса да шәһит кеткенмен бердей. Мұсылмандар секілді жарылқауларға қол жеткізетіндіктен, мына қиыншылықтардың орны толады. Он бес жастан асқандар егер жазықсыз жәбірленгендер болса олар да аз сыйлық алмайды. Мүмкін тозақтан құтылар. Өйткені ақырзаманда дінсіздер тоқырауға ұшырап, Мұхаммед(с.а.у.)-ның дініне де немқұрайлы қаралады. Сондай-ақ ақырзаманда шынайы Исауи діні жаңғырып, Ислам дінімен бірге болады. Қазіргі таңда тоқырауға ұшырап, қараңғыда қарманып қалған Христиан дініндегі жазықсыз жандар, тартқан азаптары арқылы олар да шәһит болуда деуге де болады.

Әсіресе қарттар, әлсіз бишаралар диктатор залымдардың зорлық-зомбылықтарынан азап шегуде. Сол азаптар, олар үшін мәдениеттің азғындығынан, күпірлігінен, философияның адастыруынан туындаған күнәлардың өтеуі ретінде сол азаптардан жүз есе артық пайда әкелуде деген ақиқат ескертілді. Аса мейрімді Аллаһқа шүкір еттім. Көңілім орнына түсті. Егер сол пәлекеттерге, адамзаттың басына осыншама ауыртпалықты үйіп-төккен залымдар душар болып жатса, өз пайдасы үшін адамзатты отқа ораған өзімшіл, адами шайтандар сондай азаптарға әбден лайық. Бұл Иләһи әділет.

Егер сол пәлекеттерге, езілген халықты қорғап қалуға, адамзаттың бейбіт өмір сүруі жолында, діннің негіздерін сақтап қалу жолында, адамзаттың құқығын сақтап қалу жолында арпалысып жүргендер ұшырап жатса, ондай жанкештіліктің рухани, ақыреттік нәтижесі аса қымбат. Олардың мақтанышына айналады.

Сайд Нұрси

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Құрметті бауырларым, бүгінгі таңда барлық нәрседен бұрын тұруы керек мәселе Иман ақиқаттары. Басқалар екінші, үшінші кезекте қалуы керек. Рисалей-Нұр арқылы иман ақиқаттарына қызмет ету ең негізгі мақсат болуы керек... Ал, Әлемнің қазіргі жағдайы бұл дүниелік мәселелерді, әсіресе экономикалық мәселелерді, сондай-ақ, саяси мәселелерді, соның ішінде мәдениеттің арсыздануы мен адасушылығының жазасы ретіндегі Аллаһтың қаһарының бір көрінісі саналар дүниежүзілік соғыста бір жаққа болысу арқылы сезімдерді қоздырып, Иман ақиқаттарының орнына жүрекке сол зиянды, өткінші тілек – қалауларды орналастырып, инемен егу жасағандай етіп егуде.

Рисалей-Нұрдың шеңберінен тыс жүрген, дәрежелері онша жоғары емес кейбір әулиелер де сол саяси, әлеуметтік өмірдің иірімдеріне түсіп, иман ақиқаттарының үкімдерін екінші, үшінші орынға қалдырып, сол ағымдардың жетегінде кеткендіктен өзімен пікірлес мұнафықтарға сүйіспеншілікпен қарап, пікірі өзімен үйлеспейтін ақиқатшыл, тіпті әулие адамды да сынап-мінеп, оған дұшпан болады. Тіпті діни сезімдерді де сол ағымдардың ығына жығып береді.

Осы ғасырдың сұмдық қауіптеріне қарсы тұрушы Рисалей-Нұрмен шұғылдану, сол жолдағы қызмет, менің назарымда қазіргі саясат пен әр түрлі ағымдардың дәрежесін түсіріп жібргені сонша, төрт айдан бері дүние жүзілік соғыс жайлы ойлаған да, сұраған да жоқпын.

Һәм, Рисалей-Нұрдың һас шәкірттері, мәңгілік алмастай жарқыраған иман ақиқаттарына қызмет етіп жүргенде, залымдардың шахмат ойындарына көңіл бөліп, қасиетті борыштарына кедергі келтірмеулері және ой-пікірлерін былғап алмаулары керек. Хақ Тағала бізге нұр және нұрлы қызмет нәсіп етті. Оларға да зұлымдыққа толы шым-шытырық ойын берді.

Олар бізге мән бермей, көмектеспей, қолымыздағы қасиетті нұрларды алуға талпынбаса, сендердің де өз қызметтеріңе зиян беріп, олардың шым-шытырық ойындарына назар аударуларың қателік болады. Бізге өз шеңберіміздегі рухани қызықтар мен имани нұрлар жетіп артылады.

Саид Нұрси

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Адамзат үшін де Исламият үшін де үш үлкен мәселе бар. Бұлар Иман, Шариғат және Өмір. Бұлардың ішіндегі ең маңыздысы Иман ақиқаттары.

Сондықтан да Рисалей-Нұрдың хас шәкірттері Құрандағы иман ақиқаттарын басқа ағымдардың жетегінде жібермеу, солардың қол шоқпарына айналдырмау, алмастай құнды Құранның ақиқаттары дінін дүниеге сатушы немесе соған пайдаланушы адамдардың назарында әйнек құрлы құнсыз болып қалмауы үшін және иманды құтқару сынды қасиетті борыштарын орындай алуы үшін, саясаттан жиреніп, одан сырт айналуға.

Өздерің де білесіңдер, мына бауырларың он сегіз жыл болды қанша мұқтаж болса да саясатқа және қоғамдық өмірге араласып кетпеуі үшін үкіметке бір де бір рет арыз айтқан жоқ. Бүкіл әлемнің астан-кестеңін шығарған соғысқа да сегіз-тоғыз айдан бері мән беріп сұраған жоқ.

Саид Нұрси

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Әзиз, сыддық бауырларым!

Құранның өлшемі бойынша, иманнан кейінгі ең негізгі мәселе – тақуалық пен салих амалдар. Соңғы күндері осылар жайлы көп ойландым.

Тақуалық – шариғаттың тыйым салған нәрселері мен күнәлардан аулақ болу. Салих амал – Аллаһтың әмір еткен істерін орындау, игі амал жасау. Жамандықтан тыйылу, қашан да пайдалы нәрсеге ұмтылудан артық тұрады. Сондықтан, мына аласапыран, бұзықтық етек алған әуесқойлық заманда тақуалық, яғни жамандықтан сақтану, ауыр күнәларды тәрк ету негізгі мәселе болып, алдыңғы қатарға шығып отыр.

Қазіргі таңда бұзғыншылық мен келеңсіз көріністер етек алғандықтан, тақуалық - осы бұзғыншылықтарға қарсы тұратын өте күшті қалқан. Парыздарды орындап, ауыр күнә жасамаған адам құтылады. Ауыр күнәлар барлық жерде емін-еркін жасалып, азғындаған мына заманда салих-ізгі, амалдарды ықыласпен орындаушылар өте сирек. Һәм осындай ауыр шарттар ішінде жасалған салих амалдардың сауабы да арта түспек. Білген адамға, тақуалықта бірқатар салих амалдар бар. Өйткені, харамнан қашып, олардан аулақ тұру – уәжиб. Бір уәжибті орындау көптеген сүннеттерді орындаумен бірдей.

Мынандай заманда (мыңдаған харамдардың шабуылына қарсы), аз ғана амал жасаса да жүздеген харамдардан қашу арқылы жүздеген уәжиб орындайды. Бұл маңызды мәселе тақуалық ниетімен, харамдардан қашу мақсатымен жасалғанда ғана салих амал болып есептеледі.

Бүгінгі таңда «Рисалей-Нұр» шәкірттерінің ең басты міндеті – күнәлар мен жөнсіздіктерге қарсы тақуа болу. Бір минутта мыңдаған күнәлар жасалып жатқан қазіргідей ортада адамдар жүздеген күнәларға бірден батады. Бұл әрине, тақуалық арқылы харамнан қашу ниетімен жүздеген салих амалдар жасауға болады деген сөз. Бір адамның бір-ақ күнде тас-талқанын шығарған сарайын жиырма адам жиырма күнде қалпына келтіре алмайтыны белгілі. Сондай-ақ бір адамның бұзғандарын қалпына келтіру үшін, жиырма адам керек болса, бүгінгі таңда мыңдаған орта бұзушыларға қарсы «Рисалей-Нұр» секілді бір ғана жөндеушінің ерліктері таң қалдырардай. Егер қарама-қарсы күш, саны жағынан тең болғанда, жөндеушінің кереметі сонда көрінер еді.

Қоғам өмірінің ең маңызды негіздері мейірім мен сыйластық тым азайып кетті. Кей жерлерде тіпті сорақы. Құрметке мұқтаж бейшара қарттар мен әжелеріміз қиын жағдайларға душар болуда. Аллаһқа шүкір, «Рисалей-Нұр» осы бір қорқынышты апатқа қарсы тұрып, жөнге келтіру жолында табыстарға жетуде.

Зұлқарнайын қорғанының құлауы нәтижесінде Ежуш-Мәжуш қауымының дүниені билеп, зұлымдық жайлайтыны секілді, Құранның қамалындай болған Мұхаммедтің (с.ғ.с.) шарифатының зақымдалуы нәтижесінде қоғам өмірі мен адам абыройына жасалып жатқан қастандық пен дінсіздік, Ежуш-Мәжуштен де бетер зұлымдық жасауда.

Осы жағдайларға қарсы «Рисалей-Нұр» шәкірттерінің рухани тұрғыдағы жихадтары, сахабалар заманындағыдай аз ғана амал істеп, көп сауап алып, салих амалдар жасауына дәнекер болады.

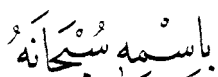
Әзиз бауырларым, осындай кезеңде қауіпті жағдайларға қарсы тұрарлық қаруымыз және ықыластан кейінгі ең үлкен күшіміз – **«Иштирак-ы амал-и ухреви»** дәстүрі, яғни ақыреттік істерді өзара бөлісу. Өз қаламдарымен бауырларының амал дәптеріне игі сауаптар жаздыратыны сияқты, сөздерімен де тақуалық қорғанына көмек жіберу, яғни біріне бірі қайыр дұға тілеу. Қырғын шабуылдарға ұшырап жатқан мына бейшара бауырларына қасиетті үш айда және киелі күндерде көмекке келу сендер сияқты қаһармандар үшін жарасар ерлік. Мағынауи көмектеріңізді шын жүректен өтінемін. Иманды және шын берілген **«Рисалей-Нұр»** шәкірттерін **«Иштирак-ы амал-и ухреви»** дәстүрімен барлық дұғамда рухани табыстарыма ортақ қылып отырамын.

Сайд Нұрси

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Рисалей-Нұрдың ұстанымы – өз міндетін атқару, Аллаһ Тағаланың ісіне араласпау. Міндеті түсіндіру, жеткізу. Қабыл еткізу Аллаһтың ісі. Санға да көп мән бермейді. Сен сол өңірден бір Атыф тапсаң, жүз адам тапқандай боласың, уайымдама. Мүмкін болғанынша жұрттың сынап-мінеулеріне мән берме. Мынадай ғапылдық, жалқаулық басқан кезеңде, күн көрістің қамы да қысып тұрған шақта, аз да болса тиянақты түрде Рисалей-Нұрдың тарала түсуі жолында еңбек ету өте маңызды. Рисалей-Нұр барлық өңірлерде жемісті қызмет етеді, тоқырау жоқ, тоқтау жоқ, жеңіліс жоқ, жеңіс қана бар.

Сайд Нұрси

Құрметті Бауырларым.

Осы жолғы жазғандарыңыздың ішінен Ықылас Рисалелерін көргендіктен сендерді сол рисалелерге тапсырып, қосымша дәрістердің қажеті жоқ білемін.

Тек, мына бір нәрсені ескерте кетейін. Біздің ұстанымымыз ықылас пен атқарылар Иман ақиқаттарын түсіндіру болғандықтан, бұ дүниелік, қоғамдық өмірдің мәселелеріне мәжбүр қалмайынша араласпаймыз. Өз ұстанымыздың талабына сай, бақталастыққа, бір жаққа жақтас болуға, араздыққа итермелейтін нәрселерден аулақ болуға мәжбүрміз. Өкінішке орай, қазір әб жыландардың шабуылына ұшырап жатқан ғалымдар мен діндар жандар шыбын шаққан құрлы әсері жоқ кемшілікттерді сылтау етіп, бірін-бірі сынап-мінеу арқылы, әб жыландар мен дінсіз кәпірлердің бұзғыншылықтарына және өздерінің өлтірілулеріне көмек беруде. Ықыласты бір бауырымыздың хатында айтылғандай, жасы ұлғайған бір уағызшы-ғалым Рисалей-Нұрға зиян тигізер ұстанымда екен. Мен сияқты мыңдаған кемшілігі бар бір адамды, маңызды бір үзіріне орай, бір сүннетті тәрк етуімді сынға алып, мені сынау арқылы Рисалей-Нұрға тиіскісі келіпті.

Біріншіден. Ол кісі де, сендер де білесіндер мен Рисалей-Нұрдың қызметшісімін. Және сол дүкеннің делдалымын. Ал, Рисалей-Нұр – Арш-ы Ағзам мен байланысып тұрған Ұлы Құранға жалғанып тұрған ақиқатты тәпсір. Менің жеке басымның кемшіліктері оған әсер етпейді.

Екіншіден. Ол уағызшы-ғалым кісіге менің атымнан сәлем айтыңыздар. Жеке басыма айтылған сындарын қабыл көремін.

Сендер да ол кісімен және соған ұқсаған жандармен айтысып-тартыспаңдар. Тіпті сендерге күш көрсетілсе де қарғыс айтып сөкпендер. Кім болса ол болсын, иманы болса болды, өз бауырымыз болып саналады. Біздің ұстанымыз бізге қастық қылғандарға дәл солай жауап беруге тыйым салады. Өйткені олардан да күшті жаулар, әб жыландар бар.

Қолымызда сойыл емес, нұр бар! Нұр ауыртпайды, сәулесімен сипап өтеді. Әсіресе ғылыммен шұғылданып жүрген ғалым болса, бойындағы білім қоздырып тұрған менмендігі бар шығар. Кеудесінен итеріп, жаншымаңдар. Мүмкін болғанынша

وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغَوِمْزُوا كِرَامًا қағидасын үлгі тұтыңдар. Оның үстіне ол кісі бұрын Рисалей-Нұрды танып білген, жазуға да көмектесіп жүрген екен. Өз арамыздағы бауырымыз. Оның ойлары қате болса да кешіріммен қараңдар.

Олар секілді дін жолында, тариқатта жүрген мұсылмандармен ғана емес, мынадай қиын шақтарда иманы болғанымен адасқан топтарда жүрген жандармен де айтысып-тартыспау керек. Аллаһты мойындап, ақыретке сенетін христианмен де айтысып-тартыспандар. Ондайдан аулақ болу мынадай қиын кезеңнің де, ұстанымымыздың да, қасиетті қызметіміздің де талабы.

Саид Нұрси

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا دَائِمًا

Құрметті бауырларым. Абай болыңдар!

Дүниелік ағымдар, әсіресе саяси ағымдар, оның ішінде шет елдермен байданысы бар нәрселер араларыңа іріткі салып жібермесін. Бізге қарсы одақтасып отырған адасушы топтардың алдында сендерді қиын жағдайда қалдырмасын.

الْحُبُّ فِي اللَّهِ وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ деген Рахмани қағиданың орнына,

الْحُبُّ فِي السِّيَاسَةِ وَالْبُغْضُ لِلْسِّيَاسَةِ деген шайтани қағида орын алып, періштедей ақиқатшыл бауырына қастық жасатып, саяси көзқарастары ортақ шайтан секілді досына сүйіспеншілікпен қаратып, зұлымдықтарына риза болу арқылы қылмыстарына ортақ қылдырып жүрмесін.

Қазіргі заманғы саясат, жүректі бұзып, асау мінезді рухтарды азапқа салады. Жүрегі жай тауып, рухы тыныш болуын қалаған жан саясатты қоюы керек. Бүгінгі таңда жер бетіндегі жұрттың бәрі де басқа түскен ауыртпалықтарды не жүрегімен не рухымен немесе денесімен сезіп, азап шегуде, қиын жағдайда.

Әсіресе Аллаһтың мейірімі мен хикметтерінен бейхабар адасушылар мен бейқамдар өз уайымдарымен қоса адамзаттың басына төнген мына қиыншылықтарды ойлап қиналуда, азап шегуде. Өйткені өздерінің шынайы міндеттері мен қажетті істерін тастап, кең шеңбердегі, саяси қактығыстарға және әлемдегі оқиғаларға қызығушылық танытып, соларға құлақ түріп, араласу арқылы, рухтарын есеңгіретіп, ақылдарын зар жаққа айналдырған.

«Зиянды нәрсеге өз еркімен ризашылық білдірген адамға мейірімділік танытуға болмайды» деген мағынадағы

الرَّاضِي بِالضَّرَرِ لَا يَنْظُرُ لَهُ қажидасына орай өздерін мейірім таныту құқынан айырып отыр. Оларға жанашырлық танытып, мейірім етуге болмайды. Өздеріне өздері бәле тілеп алып отыр.

Байқауымша дүниені шарпыған алапат өрттен жүректері мен рухтарын аман сақтап қала алғандар, тек қана имандылар мен Аллаһқа тәуекел етушілер. Олардың ішінде де өздерін жақсы сақтап қалғандар Рисалей-Нұрдың шеңберіне кіріп, оған адалдық танытқандар.

Өйткені олар Рисалей-Нұрдан алған имани сабақтардың нұрымен бүкіл нәрседен Аллаһтың мейірімінің ізін, таңбаларын көріп, барлық нәрседегі Кемел хикмет пен Тамаша әділеттілікке куә болуда.

Сондықтан да олар Аллаһтан келген барлық қиыншылықтарды ризашылықпен қабылдап, оларға ризашылық танытуда. Олар басқалар секілді азап шегетіндей, Аллаһтың мейірімінен де артық мейірім танытуға тырысып жатқан жоқ.

Осы ақиқаттарға сүйене отырып айтарымыз, тек ақыреттік қана емес, дүниелік бақыт пен қызыққа кенелгісі келген жандар, оларды Рисалей-Нұрдың имани Құрани сабақтарынан таба алады, тауып та жатыр.

Саид Нұрси

* * * *

АЯТҮЛ КУБРА ЖАЙЫНДА

Бәдиүззаман Қастамонуда «Аят-үл Кубра» атты Аллаһтың бар және бір екенін, жаратылыстардың тілімен дәлелдеп беретін үлкен рисале жазады. Ұстаз бұл рисале жайлы, «қазіргідей сұмдық бұзғыншылыққа қарсы, Құрани ақиқат және мызғымас қамал» деген екен. Жүрекке қалай жеткен болса, сол қалпында жазылған. Алғаш жазылған күйі, ешқандай түзетулер енгізілмеген. Ұстаз «Өз күшім мен ықтиярымнан тыс жазылғандықтан, өз ойыммен түзетіп, ретке келтіруді жөн көрмедім» дейді.

Бұл рисале алғашында жасырын басылғандықтан Ұстаздың да, шәкірттерінің де қамауға алынуына себеп болғанымен, Денізлі және Анкара қылмыстық істер соты екі жылдық сараптамадан кейін ақталуына және рисалелердің қайтарылуына қарар береді. Имам Али (Р.А) көрегендік назарымен бұл рисалені көрген, «Касиде-и Жәлжәлутіе» атты кітабында осы рисаленің маңыздылығы мен дұрыстығына ишара ретінде

وَبِالْآيَاتِ الْكُبْرَى آمَنِي مِنَ الْفِتْنَةِ

сөйлемі арқылы дұға еткен.

Аят-үл Кубраның сараптау нәтижелері бойынша Ұстаз бен шәкірттерінің ақталып шығуы Хазіреті Али (Р.А) тың осы дұғасының қабыл болғандығын көрсетеді.

Осы ғасырда адасушылық ағымдарының мұсылмандардың имандарына қатты соққы беруге әрекет етулеріне қарсы, осы Құран ақиқаттарының мызғымас қорғанға айналуына байланысты, орны да келіп тұрған соң сол Рисаледен үзінді бере кетуді жөн көрдік.

АЯТ-ҮЛ КҮБРА

ҒАЛАМНАН ЖАРАТУШЫСЫН СҰРАҒАН ЖОЛАУШЫНЫҢ КӨРГЕН-БІЛГЕНДЕРІ

Тәухид жайында жазылған екі бөлімнен тұратын, Жетінші
Шұға атанған Аят-үл Күбра рисалесінің екінші бөлімінен

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
تَسْبِيحٌ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ
وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

Осы ұлы аят секілді көптеген Құран аяттары мына ғаламның Жаратушысын таныстыру тұрғысынан әрдайым және әркімнің таңғала қарап қызықтайтын, тәухидтың өте жарқын парағы боп табылатын көк аспанға назар аудартады. Олай болса, әуелі содан бастаған жөн болар.

Иә, мемлекет секілді немесе мейманханаға ұқсайтын мына дүниеге келген әрбір жолаушы пенде көзін ашып қарағанда көретіні мынау:

Өте жомарт біреудің жайған дастарханы немесе өте шебер біреудің көрмесі, яки өте айбынды әскердің мекен-жайы мен тәлім-тәрбие орны немесе көрген жанды бейжай қалдырмай шабыт беретін таңғажайып серуен жай немесе мағынасы терең, хикметке толы зерттеу орны. Олай болса осы тамаша мейманхананың иесін және әлгі алып кітаптың жазушысын және мұндай алып мемлекеттің Сұлтанын танып білгісі келіп тағатсызданатыны анық. Оған ең бірінші болып аспанның ашық, нұрлы жүзі күлім қағып былай дейді: «Бері қара! Танып білгің кеп жүргеніңді мен таныстырайын!» дейді.

Қараса: Аспан денелерінің кейбіреуі жерімізден мың есе үлкен, әрі ол алып денелердің кейбіреуі зеңбіректің оғынан жетпіс есе жылдам зымырап барады, саны жүз мыңнан асады. Олардың бәрін де ешбір тіреусіз, бір-біріне соғыстырмай өте жылдам және бәрін бірге қозғап отырған және әлгі сансыз лампаларды жанармайсыз жағып еш сөндірмей тұрған және мүлдем дыбысын шығармай, өзара қақтығыстырмай, сол саны шексіз үлкен алып денелерді басқарып отырған және оларға Ай мен Күн секілді белгілі бір міндет жүктеп қойған, әсте қарсыластырмай бағындырып отырған, ешбір өлшем бірлігіне сыймайтын әлгі бір-бірінен қашық орналасқан шексіз денелерді бір уақытта, бір қуатпен, бір әдіспен барлығын бірге мұқият дәл реттеп тұрған және мұндай алып әрі аса қауіпті, жойқын қуатты күштерді шамадан асырмай заңына мүлтіксіз бағындырған және ондай құжынаған нәрселерден пайда болатын күл-қоқыс, қалдықтың жиналып аспанның бетін кірлетуге әсте жол бермей қадағалап, көкпеңбек қып тазартқызып отырған және тәртіпті қалың әскердің жаттығуы секілді сан-құбылтып және жерді айналдыру арқылы әлгі әскери жаттығуға ұқсас аспан құбылысын әртүрлі қылып, сан-алуан бейнеде әрбір түн мен әрбір жылды бейне бір киноленталар тәрізді көрермен пенделеріне көрсетіп отырған Иләһи рубубиеттің күшінде, оның қызу жұмысы кезінде байқалатын **тәсхир (бағындыру), тәдбир (іс-шара), тәдуир (айналдыру), танзим (реттеу), танзиф (тазарту), таузиф (міндет жүктеу)** сынды істерді білдіретін, сол мағыналарды қамтитын үлкен ақиқат, өзінің ұлықтығы мен ауқымдығы жағымен аспанның Жаратушысы міндетті түрде бар екенін, ол жалғыз, әрі біреу екенін, Ол аспанның болмысынан әлдеқайда анық екенін көзге шұқып тұрып көрсеткендей куәлік етеді. Осы мағынаны білдіретін бірінші мақамның бірінші баспалдағында былай делінген болатын:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاجِبُ الوجودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وجودِهِ فِي وَحْدِهِ

السمواتُ جميع ما فيها بشهادة عظمة إحاطة حقيقة التسخير والتدبير
والذویر والتنظيم والتنظيف والتوظيف الواسعة المكملة بالمشاهدة

Сосын, дүниеге белгілі бір мақсатпен келген әлгі жолаушы қонаққа жәуу-і сәма деп аталатын, ғажайып махшарға ұқсайтын алып кеңістік өзінің күркіреген үнімен былай дейді: **«Маған қарашы! Сенің қызыға іздеп жүрген және сені осы жерге жіберген Құдіретті мен арқылы танып, табуыңа болады».**

Әлгі жолаушы оның сұсты, дегенмен мейрімге толы жүзіне қарады. Қараса, қорқытатыны рас, алайда сүйінші хабар беретіндей түрі бар. Құлақ асып тыңдап, көзін ашып қарағанда көргені; Жер мен Аспанның ортасында қалықтап тұрған бұлттар, өте хикметті түрде жерге мейрім шуағын шашқандай бау-бақшаларды суарып, жердің тұрғындарына абыл-хаят әкеледі және ауа-райын реттейді яғни ыстықты басады. Сондай-ақ, қажеттілікке орай әр жерге медет қылып көшіп жүреді. Осындай маңызды міндеттерді атқаруымен қоса тәртіпті қалың әскердің бұйрықты тез орындап дереу жасырынып, қайтадан ортаға шыққаны секілді олар да яғни аспанның жүзін жауып тұрған әлгі алып бұлттар да бір мезетте жасырынып, бөлшектері тынығуға кеткендей болады, аспан шайдай ашық.

Кенет **«Жаңбыр жау!»** әмірі келгенде, бір сағатта тіпті бірнеше минуттың ішінде бұлттар үйіріліп бейне бір қолбасшының бұйрығын күтіп тұрғандай, аспан түнере қалады.

Содан кейін әлгі жолаушы желге, дауылға қарады. Қараса, олар қыруар міндеттерді өте хикметті әрі берекелі түрде атқаруда.

Бейне бір ауа қабатын құрайтын бейсана зеррелерінің әрқайсысы осы ғалам Иесінің әмірлерін тыңдап, оны танийтын секілді. Тапсырманы толық орындап, әлгі Ұлы қолбасшының құдіретімен қозғалады, жүйелі түрде жүзеге асырады. Атап айтсақ, жер жүзіндегі тірі жандардың тыныс алуына қызмет етеді. Оларға қажетті жарық, жылу, электр тоғы секілді заттарды жеткізеді, дыбыстарды тасымалдайды, өсімдіктердің тозаңдануына себеп болады. Міне, осы іспеттес көптеген күллі міндеттер мен қызметтер атқарады. Олар ғайби құдіреттің күшімен өте саналы да білікті түрде тіршіліктің айналасына шоғырланып қызу жұмыс істейді.

Енді, жаңбырға назар аударады. Қараса, нәзік әрі мөлдір, тәтті әрі жоқтан жаратылған және ғайып қазынасынан келетін жауынның атқарар маңызды міндеттері, әкелер сыйлықтары өте көп. Жаңбыр береке әкелетіндіктен **«Аллаһтың рахымы денеге айналып тамшы түрінде Раббани қазынадан жауып жатыр»** деген мағынаға келетіндіктен, жаңбырды **«рахмет»** деп те атайды.

Содан кейін найзағай мен күннің күркіріне назар аударып қарады. Қараса, олар өте керемет әрі таңғажайып қызметтер атқаруда.

Сонан соң көзін жұмып, ақылға салып, өзі-өзіне былай дейді: «Мына, түтілген жүнге ұқсас жаны жоқ, бейсана бұлттар әлбетте бізді танымайды, бізге жаны ашып көмекке өздігінен келмейді. Олар әсте бұйрықсыз пайда болып, өздігінен жасырынып қалмайды. Олар міндетті түрде құдіреті күшті әрі аса мейрімді бір Әміршінің бұйрығымен әрекет етеді. Өйткені, ешбір із қалдырмастан тығылып қалады, кенет ортаға шығып жиналады да шаруасына кіріседі. Олар өте қызу жұмыс істеп, мерейі үстем, мәртебесі жоғары, сан құбылтушы, айбынды Сұлтанның әмірімен, күш-құдіретімен уақыты келгенде аспанды торлап, қайта сейіліп ашып отырады. Көк аспанды бір тынбастан хикметке толы жазу жазылып сосын өшіріліп тұратын жазу тақтасына яғни **«ләух-ы махв уә исбатқа»** айналдырады, сондай-ақ, хашир мен қияметті еске түсіріп өте жарылқаушы, жомарт, әділ басқарушы үстем Патшаның бұйрығымен желге мініп алады да өзімен бірге жаңбыр тиелген таудай алып қазыналарды айдап, мұқтаж жерлерге жеткізеді. Құдды оларды аяп көзінің жасын төгіп оларды гүл-шешекпен күлімсіретіп, жайнатып жібереді. Сонымен қатар күннің ыстықтығын бір қалыпқа келтіріп салқындатады және су сепкіш сықылды бау-бақшаларға су себелеп жер жүзін жууып тазартады.

Манағы ықыласты жолаушы ақылға салып былай деді: Мына, жансыз, ақылы жоқ, әрдайым толқып тұратын, тұрақсыз, үздіксіз қозғалыста болатын ауаны перде қылып яғни сыртқы себеп ретінде пайдаланатын хикметке толы, өте пайдалы, мейрімді де шебер жүз мыңдаған істерге, сый-сияпаттарға, медеттерге қарашы! Ол бізге мына іскер желдің яғни дамылсыз жұмыскердің өз бетімен әрекет етіп жүрмегендігін дәлелдейді. Бұл міндетті түрде өте **Қадир (құдіреті күшті), Алим (бәрін білетін), өте Хаким (өте дана), Кәрим (аса жомарт)** бір Әміршінің әмірімен әрекет ететінін дәлелдейді. Бейне бір ауаның әрбір бөлшегі барлық жұмыстың көзін тауып, Әміршінің әр айтқанын түсінетін тілалғыш жауынгер сықылды ауа арқылы жүзеге асатын әрбір Раббани әмірді бұлжытпай орындайды. Сөйтіп, тірі жандардың тыныстауына, өмір сүруіне және өсімдіктердің тозандануына, өсіп-өнуіне, тірілікке қажетті

заттардың жеткізілуіне сондай-ақ, бұлттардың бір жерден екінші жерге көшіп жүруіне яғни жанармайсыз жүретін әлгі кемелердің саяхаттауына әсіресе дыбыстардың, сымсыз телефон, телеграф, радио арқылы сөйлесушілердің дауыстарының бір-біріне жетуіне және осы тектес жалпыға ортақ күллі қызметтерінен басқа азот пен оттегі секілді қарапайым екі нәрседен тұратын ауаның зәрулері яғни ұсақ бөлшектері өзара қатты ұқсас бола тұра өте жүйелі түрде жер бетіндегі жүз мыңдаған Раббани өнерге толы істерге Иләһи хикмет пен жұмсалып жатқанын көрді.

Демек, **وَتَضْرِبُ الرِّيحُ السَّحَابَ الْمُسْتَخَرِّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ** аятының ашық түсіндіргеніндей, желдің есуі шексіз Раббани қызметке қолданылады және бұлттардың бағынуы арқылы Рахмани сансыз істерде пайдаланылады, және ауаны сондай етіп жаратқан тек Уажиб-ул Ужуд уә Кадир-і Күллі Шей, Рабб-ы Зүлжәлал-и уәл Икрам ғана.

Енді ол жаңбырға назар аударады. Қараса жаңбырдың тамшылары қанша болса сонша шексіз пайдалы екенін, түйіршіктерінің санына пара-пар Рахмани сәуле шуақтары бар екенін, ылғалдығы қанша болса сонша хикметтері бар екенін көрді. Сол тамаша, нәзік, берекелі тамшылардың жаратылысының кереметтігі сонша, әсіресе, жаздың күні жауатын ірі жауынның реттілігі мен тәртібі өте ғажап. Оларды жерге жібергенде өте жұмсақ түсетіні сонша жолда кездесетін жел, дауыл, үлкен құйындар олардың реттілігі мен тәртібін бұзып, тамшыларын бір-біріне қосып зиянды ірі жаңбырға айналдыра алмайды. Осындай көптеген хикметке толы істерге әсіресе тіршілік иелеріне көп қызмет атқаратын қарапайым, жансыз, ақылсыз оттегі мен сутегі сықылды жай бір заттан жасалған мына су, жүз мыңдаған хикметті де ақылды әрі сан-алуан қызметтерге, Иләһи өнерге жұмсалуда.

Демек, рахымның дене түріндегі көрінісі мына жаңбыр, Рахман-ы Рахимнің мейірім толы ғайби қазынасында ғана жасалады және

жауып жатқанда **وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَطَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ** аятын көзге көрінетіндей етіп тәпсірлейді.

Сосын, жолаушы көктің күркіреген дауысын тыңдап, найзағайдың жарқылына қарайды.

Қараса, ол екі ғажап аспан құбылысы толық түрде: **وَسِيحُ الرِّعْدِ مَجْدِهِ**

аяты мен **يَكَا دُسَنَابَرَقَهْ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ** аятын заттық тұрғыдан тәпсірлеп қана қоймай, жаңбыр жауатынын хабарлап мұқтаждарға сүйінші әкеледі екен.

Иә, олар жоқтан әрі кенеттен ғажайып дыбыс шығарып аспанды сөйлеткендей, жап-жарық нұр мен жарық шығарып қараңғы кеңістікті әп-сәтте жарық қылады. Және таудай үлкен, мақтадай жұмсақ, іші тола қар мен су, бұршақ болған бұлттарды тұтандырып жібереді де осындай хикметке толы, ғажап жағдайымен жерде басы салбырап жүрген бейқам адамдардың төбесінен тоқпақпен ұрғандай былай дейді: **«Басынды көтер! Саған Өзін таныстырғысы келетін шебер әрі құдіреті шексіз Жаратушының таңғажайып істеріне қара! Сені сандалтып, басынды бос қоймайтыны секілді бұл құбылыстар да босқа, өз бетінше, босқа болып жатқан жоқ. Олардың әрқайсысы көптеген хикметті міндеттер атқарып зыр жүгіруде. Оларды Мүдәббир-і Хаким белгілі бір мақсатқа жұмсап, қызмет еткізіп отыр»** деп ескерту жасайды.

Сонымен, әлгі ынталы жолаушы аспаннан манағы айтылған бұлттың бағындырылуы, желдің айдалуы, жаңбырдың жаудырылуы, аспан құбылыстарының реттелуі секілді мағыналарды қамтитын ақиқаттың жарқын әрі керемет шәһадатын яғни куәлігін өз құлағымен естіп, көзімен көрді де **«Әмәнтү билләһ»** (Аллаһқа иман келтірдім) деді.

Бірінші мақамның екінші мәртебесінде айтылған мына сөз манағы жолаушының аспанға қатысты көргендерін білдіреді:

**لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاجِبُ الوجودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وجودِهِ الْجَوُّ بِجَمِيعِ مَا فِيهِ بِشَهَادَةِ عَظَمَةِ إحاطَةِ حَقِيقَةِ التَّخَيُّرِ وَالنَّضْرِفِ
وَالْتَنْزِيلِ وَالتَّذْبِيرِ الْوَاسِعَةِ الْمُكَمَّلَةِ بِالمُشَاهَدَةِ**

Енді әлгі пікірімен саяхат етіп жүрген ойшыл жолаушыға жер шары хал тілімен яғни өзінің халымен былай дейді: **«Аспанда, ғарышта, ауада неғып жүрсің? Бері кел! Іздеп жүргенінді мен**

саған тауып берейін. Сен менің атқарған міндеттеріме қара, мендегі жазылған парақтарды оқы!» сөзін тыңдап назарын салып қараса: Жер шары тартылыс күшіне тәуелді түрде керемет шыр айналады. Оның екі түрлі әрекеті бар. Осылайша күн мен түннің, жыл мезгілдерінің ауысына себеп болатын шеңберді яғни ұлы хашр болатын алаңның шекарасын сызып жүр. Ол, үстіндегі жүз мың түрлі тірі жандардың барлық ризық, несібелерін арқалап ғарыш теңізінде тепе-теңдігін сақтай отырып, жүйелі түрде, Күнді айналып саяхаттап жүзіп жүрген Раббани алып әрі бағынышты кеме.

Енді ол жер шарының парақтарын аша бастайды. Қараса, әрбір беті мыңдаған аяттармен Раббысын таныстыруда. Барлығын түгел оқуға уақыт таба алмағандықтан, бір ғана парағы болып саналатын тірі жандардың көктем кезіндегі жаратылуы мен олардың басқарылуына назар аударады. Қараса, жүз мыңдаған түрдің сансыз тұлғаларының сурет, пішіндері қарапайым бір заттан өте керемет түрде ашылуда. Және аса қамқорлықпен тәрбиеленуде. Кейбіреуінің тұқымдарына таңғажайып қанат тағып ұшу арқылы әр тарапқа жаяды. Өте жүйелі түрде басқарылып, өте мейрімді қамқорлықпен асыралып, сан-алуан, неше түрлі тәтті де дәмді ризықтар берілуде. Және ол ризықтар жоқтан, құп-құрғақ топырақтан сондай-ақ, өзара өте ұқсас, сүйек секілді тамыр мен дәнектерден және су тамшыларынан жасалуда.

Әрбір көктем вагон секілді, ғайып қазынасынан жүз мың түрлі ризық, несібе тиеп бүкіл жан-жануарларға жіберіп отыр. Әсіресе төлдер мен нәрестелерге арналып ішіне ризық салынған торсықтай, аналарының мейрім толы кеудесіндегі желіндер мен омырауды алайық. Олар асқан мейрімділік пен қамқорлықты, шексіз даналық пен хикметті көрсетеді.

Әрине бұл Рахман-ы Рахимнің аса қамқор, тәрбиеші екенін және бұл оның жарылқауы мен рақымының бір ғана сәулесі екенін көрсетеді.

Сонымен, осы тіршілік толы көктем парағы, ұлы махшардың жүз мың үлгі-мысалдарын көрсету арқылы

فَاَنْظُرْ اِلَى اَنْثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ ذٰلِكَ
لَحُجَّتِ الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

аятын материалдық тұрғыдан жарқын түрде тәпсірлейді. Ал бұл аят осы парақтың мағыналарын ғажап түрде жеткізеді. Әлгі жолаушы жер шары өзінің барлық парақтарымен, алыптығымен, зор қуатымен

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ дейтінін түсінді.

Міне, жер шарының жиырмадан астам үлкен парақтарының бір ғана парағының жиырма бөлігінен бір ғана бөлігінің қысқаша куәлігін көрді. Осы және басқа да парақтар мен бөліктерінің куәліктерін қамтитын, және соны меңзейтін **Бірінші мақамның үшінші мәртебесінде былай делінген:**

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاجِبُ الوجودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِهِ وُجُودُهُ فِي
وَحْدَتِهِ الْأَرْضُ بِمَجْمِيعِ مَا فِيهَا وَمَا عَلَيْهَا بِشَهَادَةٍ عَظْمَةٍ إِحَاطَةٍ
حَقِيقَةِ الشَّجَرِ وَالنَّذِيرِ وَالرَّبِّيَّةِ وَالْفَتَاحِيَّةِ وَتَوَزِيعِ الْبُذُرِ
وَالْمُحَافَظَةِ وَالْإِدَارَةِ وَالْإِعَاشَةِ لِمَجْمِيعِ ذَوِي الْحَيَاتِ وَالرَّحْمَانِيَّةِ
وَالرَّحِيمِيَّةِ الْعَامَّةِ الشَّامِلَةِ الْمَكْمَلَةِ بِالْمُشَاهَدَةِ

Сосын, әлгі ойшыл жолаушы жердің әрбір парағын оқыған сайын бақытқа бөлейтін иманы қуаттанды және рухани дамудың бірден бір себебі мағрифаты артып сондай-ақ, кемелдік атаулының негізі, ұйытқысы болып табылатын Аллаһқа иман ақиқаты бүршік атып, ашыла бастады да көптеген рухани зауық пен ләззат берген сайын оның қызығушылығы одан әрі арта түсті. Көк, аспан мен жердің керемет әрі нақты дәрістерін тындаса да

هَلْ مِنْ مَزِيدٍ яғни «тағы да бар ма екен?» деп тұрғанда, теңіздер

мен үлкен өзендердің тартымды да керемет құлшылық-зікірлерін, олардың мұңлы да құлаққа жағымды, тәтті дауысын естіді. Олар хал тілдерімен дауыстап былай деді: «Бізге де қара! Бізді де оқы!». Қарап еді, көргені мынау болды:

Тіршілікке толы әрдайым шайқалып, төгілуі, айналасын шайып кетуі және сіңіп жоқ боп кетуі әбден мүмкін теңіздер жер жүзін құшағына алып жатыр. Бір жылда жиырма бес мың жылдық қашықтықты жер шарымен бірге өте жылдам жүріп отырса да әсте төгілмейді, тоғысып жатқан құм-топырақты шайып кетпейді. Демек құдіреті күшті біреудің әмірімен тұр және белгілі бір бағытта әрекет етеді, өзінің белгілі мөлшері сақталып тұрады.

Енді ол теңіздің ішіне үңіліп қарап еді, керемет әсем, көздің жауын алатын жауһар тастарға толы. Ішінде одан басқа өмір сүретін мыңдаған түрлі тірі жандардың қоректенуі, олардың басқарылуы, сондай-ақ тұқым жайып көбеюі және ажалы жетіп өлуі өте жүйелі түрде іске асады. Шынымен-ақ, олардың жай бір құм мен ащы судан ризық-несібелері керемет берілетіні сонша, бұл анық түрде бір Қадир-ы Зұлжалалдың, Рахим-ы Зұлжамалдың ісі, Соның басқаруы, Соның асырап жатқаны екенін дәлелдеп, көрсетеді.

Сосын әлгі жолаушы өзендерге назар салады. Қараса, олардың пайдасы мен атқарар міндеттері, кіріс-шығыстары өте хикметпен, мейрімді түрде жүзеге асатыны сонша, бүкіл көлдер мен бұлақтар, сарқырамалар мен үлкен өзендер Рахман-ы Зұлжалал-і уәл Икрамның рақым қазынасынан бастау алып, ағып жатқанын анық дәлелдейді. Тіпті керемет жинақталып, ғажайып ағатыны сонша: **«Төрт өзен жұмақтан бастау алады»** деген риуаят бар, яғни олардың сыртқы себеп-салдары әдеттен тыс, ғажайып болғандықтан мағынауи жәннаттың қазынасынан алынып, ғайби, таусылмайтын бұлақтың нұрынан ағып жатыр деген мағынада айтылған.

Мысалға, Мысырдың шөл, сахарасын жер жәннатына айналдырған мүбәрак Ніл өзенін алайық. Ол, оңтүстіктегі **«Жәбәл-і Қамар»** деп аталатын бір таудан бастау алып, шағын бір теңіз сықылды тынбастан ағып жатыр. Алты айда аққан суы тау қылып жиналса және мұзға айналса, әлгі таудан әлдеқайда үлкен болып кетер еді. Алайда, оның шығып жатқан жері сол таудың алтыдан бір бөлігіне де жетпейді. Ал, жауын-шашын ондай шөлейт жерде өте сирек жауады. Және кеуіп тұрған топырақ жауған жаңбырды тез жұтып қояды. Аздап жиналатын жаңбырдың суы әлбетте ондай тепе-теңдікті сақтай алмасы хақ. Сондықтан әлгі Мүбәрак Ніл өзені әдеттен тыс, ғайби жұмақтан бастау алады деген риуаят өте тамаша, терең мағыналы ақиқатты білдіреді.

Сонымен, жолаушы теңіздер мен өзендердің теңіздей терең ақиқаттарының және куәліктерінің мыңнан біреуін ғана көрді. Барлығы бірдей теңіздей жойқын күшпен لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ дейтінін және оны теңізде тіршілік ететін қанша жәндік болса сонша куәгерлер дәлелдейтінін аңғарды. Теңіздер мен өзендердің жаппай куәліктерін білдіру мағынасында бірінші мақамның төртінші мәртебесінде былай делінген болатын:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْوَجُودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ
جَمِيعُ الْجَارِ وَالْأَنْهَارِ جَمِيعٌ مَا فِيهَا شَهَادَةٌ عَظِيمَةٌ إِحَاطَةٌ حَقِيقَةُ الشَّخِيرِ
وَالْمُحَافَظَةِ وَالْإِدْخَارِ وَالْإِدَارَةِ الْوَاسِعَةِ الْمُنْتَظَةِ بِالنِّسْتِ هَذِهِ

Енді, әлгі пікірімен саяхат етіп жүрген жолаушыны таулар мен сахаралар шақырып: «Біздің де парактарымызды оқы!» дейді.

Қараса, таулардың жалпыға ортақ құллы қызметтері мен атқарар міндеттері орасан зор әрі хикметке толы екен. Ақыл-ой таңғалады. Мәселен, Аллаһтың әмірімен таулардың жерден дүмпіп шығуы және жер асты құбылыстардың салдарынан пайда болатын қысым мен ашуды шығарып жіберіп тыныштандыруы сондай-ақ, жанар таулардың атқылауы нәтижесінде тыныс алып қауіпті сілкіністерден, зиянды зілзәладан құтылып, тұрғындарының мазасын алмай, өзінің жүйелі айналу міндетін толық атқарады.

Демек, кемелердің ауып кетпей тепе-теңдігін сақтауы үшін үстіне тіректер орнатылатыны секілді таулар да «жер» кемесінде сондай қазынаға толы тірек қызметін атқаратынын Құран-ы Мұғжиз-ул Баян

وَالْجِبَالُ أَوْتَادٌ ۖ وَالْقِطَافُ فِيهَا رَاسِيٌ ۖ وَالْجِبَالُ أَرْسِيَةٌ

секілді аяттарымен керемет суреттейді.

Сондай-ақ, таулардың іші тірі жандарға қажетті сан-алуан заттарға яғни шикізаттарға, қазына байлықтарға, кендерге, суларға, дәрі-дәрмектерге толы. Оларды даналықпен, алдын ала, мұқият реттеліп қойылуы, әлбетте құдіреті шексіз Қадирдің, хикметіне шек жоқ Хақимнің әмірі, олар Аллаһтың мол қазына-байлықтары және қызметкерлері деп түсінді.

Иә, таулар мен сахаралардың атқарар таудай алып міндеттері мен керемет хикметтері көп-ақ. Осы аталған екі міндетіне басқа да хикметтерін салыстырып таулар мен сахаралардың барлық хикметтері, әсіресе ықтияттап сақтап, қойма болу қызметін атқаруы

арқылы жеткізер **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** (лә иләһә иллаһу) тәухид сөзінің күшімен беріктігі таудай, ал ауқымдылығы сахараның кеңдігіндей алып екенін көрді де «Әмәнту Билләһ» деді.

Міне, осы мағынаны білдіру үшін, бірінші мақамның бесінші мәртебесінде былай делінген болатын:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ جَمِيعُ الْجِبَالِ
وَالصَّخَرِ بِجَمِيعِ مَا فِيهَا وَعَلَيْهَا إِشْهَادُ عَظَمَةِ إِحَاطَةِ حَقِيقَةِ الْإِدْخَارِ
وَالْإِدَارَةِ وَنَشْرِ الْبُذُورِ وَالْمَحَافَظَةِ وَالنَّذِيرِ لِإِحْتِيَاطِيَّةِ الرَّبَّانِيَّةِ الْوَاسِعَةِ
الْعَامَّةِ الْمُنْتَظَمَةِ الْمُكَمَّلَةِ بِالشَّاهِدَةِ ۞

Сосын, әлгі жолаушы тауда, сахарада ойша кезіп жүргенде оған ағаштар мен өсімдіктер әлемінің есігі ашылып, ішке кіруге шақырды. «Кел бізді де аралап көр, жазуларымызды оқы!» деді. Ол да ішке кіріп қарап еді:

Олар өте әдемі әрі көз тартар «тәухид» «тәхлил» зікір алқасын жасап, өзара Жаратқанын мақтап, шүкір етуде. Өсімдіктер мен ағаштардың барлық түрлері жиналып: «Лә иләһә иллаллаһ» дейтінін түсінді. Өйткені, жеміс ағаштары мен өсімдіктер жаппай өлшемді де түсінікті жапырақтарының тілдерімен сондай-ақ, әдемі де көркем, өзара ұқсас шешектерінің сөздерімен, тәртіпті де жүйелі шешен сөздермен яғни жемістерінің тілімен барлығы қосылып Раббысын тәсбих қылып куәлік етеді және жұмыла «Лә иләһә иллаһу» дейді. Мұны дәлелдеп растайтын үш күллі, алып ақиқат бар екенін көрді.

Біріншісі: Олардың әрқайсысында өте анық түрде әдейілеп жасалатын нығметке бөлеу, сыйлық беру, арнайы түрде жарылқау, өзіне қарыздар қылу мағынасы мен ақиқаты бар екені сезіледі. Сонымен қатар бұл мағына барлығында жаппай күннің сәулесіндей жарқын түрде көрінеді.

Екіншісі: Кездейсоқтық әсте араласа алмайтындай әдейілеп әрі хикметпен жасалған өзара өзгешелік, бір-бірінен айырмашылық және ерік-қалаумен болған әрі мейрімге толы әдемілеу, суреттеу мағынасы және ақиқаты әлгі шексіз түрде және жеке-жеке тұлғаларында әшекейлеу ап-анық көрініп тұр.

Үшіншісі; Әлгі сансыз жаратылыстың жүз мыңдаған түрі, сан-алуан бейнеде және шексіз пішін-суреттерінің өте тәртіпті де өлшемді әрі сұлу түрде шектеулі әрі санауға болатын әрі өзара ұқсас және қарапайым да жансыз, бір-бірінен айнымайтын немесе азғана паркы бар әрі тым шатасып жататын дән-дәнектерден шығуы яғни манағы екі жүз мың түрдің бір-бірінен өзгеше, ретті әрі ерекше әрі өлшемді әрі тірі әрі хикметті әрі еш қатесіз жеке-жеке сурет-пішіндерінің ашылуы. Бұл ақиқат аспандағы Күннен де жарқын ақиқат. Және бұл ақиқатты дәлелдейтін көктемде қанша гүл, жеміс және жапырақ болса тіпті болмыс қанша болса сонша куәгер-дәлелдер бар екенін білді. «Әлхамдулилләһ» деді.

Міне, осы аталған ақиқаттар мен куәліктерді білдіру мағынасында бірінші мақамның алтыншы мәртебесінде былай делінген болатын:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الَّذِي دَلَّ عَلَى وَجُوبِ وَجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ
 إِجْمَاعُ جَمِيعِ أَنْوَاعِ الْأَشْجَارِ وَالنَّبَاتَاتِ الْمُسْتَحْبَاتِ النَّاطِقَاتِ بِكَلِمَاتٍ أَوْ رَاقِبَاتِ
 الْمَوْزُونَاتِ الْفَصِيحَاتِ وَأَزْهَارِهَا الْمُرْنِيَّاتِ الْجَزِيلَاتِ وَأَثْمَارِهَا الْمُنْتَظَمَاتِ
 الْبَلِغَاتِ بِشَهَادَةِ عَظَمَةِ إِحَاطَةِ حَقِيقَةِ الْإِنْفَامِ وَالْإِكْرَامِ وَالْإِحْسَانِ بِقَصْدِ
 وَرَحْمَةٍ وَحَقِيقَةِ التَّمْيِيزِ وَالتَّزْيِينِ وَالتَّصْوِيرِ بِإِرَادَةٍ وَحِكْمَةٍ مَعَ قَطْعِيَّةِ دَلَالَةٍ
 حَقِيقَةٍ فَتَحْ جَمِيعَ صُورِهَا الْمَوْزُونَاتِ الْمُرْنِيَّاتِ الْمُنْبَايِنَةِ الْمُنْتَوَعَةِ الْغَيْرِ الْمَحْدُودَةِ
 مِنْ نَوَاتٍ وَحَبَّاتٍ مُتَمَاثِلَةٍ مُتَشَابِهَةٍ مُحْصُورَةٍ مَعْدُودَةٍ

Үшінші шұға, яғни Мінәжат рисалесі, Аят-үл Кубра, тағы да басқа бес-алты рисале Кастамонуда жазылған. Ұстаздың Кастамонудағы өмірі, қандай қызмет атқарып, немен шұғылданғандығын және қандай бағыт ұстанғандығының жарқын мысалы. Ұстаз Саид Нұрсидің халық үшін, Ислам жолында иманды арттыру жолында қалай еңбек еткендігін осы рисалелер дәлелдеп беруде...

Мінәжат риаслесінен де үзінді бере кетуді жөн көрдік.

МІНӘЖАТ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَخْبَاهُ الْأَرْضُ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسْتَظْهِرِينَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾

О, Раббым! О, Иләһым! Менің, иманның нұрымен, Құранның тәлімімен, сондай-ақ, Расул-ы Әкрем ғаләйссилату уәссаламның дәрісімен және Сенің Хаким есіміңнің көрсетуімен көзімнің жеткені: Аспанда керемет тәртіптілігімен сенің бар екенінді білдірмейтін, меңземейтін ешбір әрекет, ешбір қозғалыс жоқ. Және аспан денелерінің ішінде еш дыбыс шығармастан тым-тырыс күйде өзіне тән міндет атқарып, ешқандай тіреусіз тұруы арқылы сенің рубубиетінді көрсетпейтін, саған куәлік етпейтін бірде-біреуі жоқ.

Және өзінің өлшемді жаратылысымен, тәртіпті жағдайымен және нұрлана күлім қағуымен, сондай-ақ, бүкіл жұлдыздарға тән ұқсастық жағымен сенің улухиетің мен уахданиетіңнің ұлықтығына ишара етіп, куәлік қылмайтын ешбір жұлдыз жоқ. Және он екі ғаламшардың әрқайсысы хикметті қозғалысы, мойынсұна бағынуы, жүйелі міндет атқаруы арқылы сенің міндетті түрде бар екеніңе куәлік етеді және Улухиет Салатанатыңды мегзеп ишара қылады.

Рас, аспан әлемдері өздерінде орналасқан денелер арқылы әрқайсысы жеке-жеке Аллаһтың құдіретіне куәлік етумен қатар, барлығы бірге де ап-анық түрде куәлік етеді. - О, жер мен көкті жаратқан Жаратушы! – Сенің сөзсіз бар екеніңе куәлік етуде. О, зәрулерді керемет қосындыларымен бірге жаратып, басқарып отырған және әлгі жұлдыздарды жұлдызды шоғырларымен бірге шыр айналдырып, әміріне мойынсұндырған Аллаһ! Олар сенің жалғыздығыңа, бір екеніңе қуатты түрде куәлік ететіні соншалық, көкте қанша жұлдыз болса, сонша нұрлы, жарқын дәлелдер өзара куәліктерін бекітіп растауда. Іһәм, мына мөлдір де ашық, тап-таза, тамаша аспан әлемдеріне қарашы! Ғаламат үлкен, өте шапшаң денелерімен бірге сақадай сай әскер, тіл алғыш қалың қол, электр лампаларымен көмкерілген салтанатты кеме секілді Сенің рубубиетіңнің ұлықтығына және барлығын жаратқан шексіз құдіретіңнің зор екеніне ап-анық дәлел болып тұр. Сондай-ақ, шексіз көк аспанды қамтып жатқан билігіңмен, әрбір тірі жанды қамқорлығына алып тұрған рахымыңның кеңдігін дәлелдейді. Сондай-ақ, аспан мақұлықтарының барлық істері мен жағдайларын көріп-біліп отырған, уысында ұстап тұрған әрі реттеп басқарып отырған іліміңнің шексіз екеніне және хикметіңнің бүкіл оқиғаларды қамтып, назардан тыс қалдырмайтынына куәлік етеді. Ол куәлік пен дәлелдің анық-қанықтығы сонша, бейне бір аспандағы жұлдыздар әлгі куәгер аспанның куәлік сөздері іспеттес, денеге айналған нұрлы айғақтары десе болады.

Іһәм, аспанды кең майдан немесе теңіз ретінде қарастырсақ, ондағы жүзіп жүрген жұлдыздар құдды тәртіпті әскер, керемет кемелер, таңғажайып ұшақтар немесе ғажап шам-шырақтар іспеттес халдері арқылы сенің улухиетіңнің салтанатын, оның асқан әдемілігін көрсетуде.

Әлгі әскердің бір ғана жауынгері, яғни, жұлдызы болған Күннің өз системасындағы және жер шарындағы атқарар қызметінен анық көрінетіні Күннің жолдастары болып саналатын жұлдыздардың кейбіреуі ақырет әлемімен байланысты және босқа тұрған жоқ, атқарар міндеттері бар. Тіпті, олар бақи әлемдердің Күндері іспетті.

О, Уажиб-ул Уджуд! О, Уахид-і Әхад! Мына керемет жұлдыздар, анау ғажап Күндер, Айлар, жаппай сенің иелігінде, сенің аспаныңда, сенің әміріңмен, құдірет-күшімен және сенің қалауыңмен, басқаруыңа бағынып, бұлжытпай мойынсұнуда, белгілі бір міндет атқаруда. Сонау аспан денелері бірі қалмай өздерін жаратқан, шыр айналдырып тұрған, басқарушы бір ғана Халиқты тәсбих қылып, тәкбир (ұлықтау) етеді. Хал тілдерімен «Субханаллаһ, Аллаһу Әкбар» дейді. Мен дағы солардың барлық тәсбихтеріне қосылып сені пәктеймін.

О, өте жарқын көрінетіндіктен жасырын қалған Аллаһ! О, тым шексіз ұлық болғандықтан құпия болған Қадир-і Зұлжалал! О, Қадир-і Мұтлак! Қасиетті Дана Құранның дәрісімен және Расулуллаһ Аләйхссалату уәссаламның тағылымымен түсінгенім мынау болды: Аспандар мен жұлдыздар сенің бар екеніңе, жалғыздығыңа куәлік етеді. Солар секілді көк аспан да бұлттар арқылы, күннің күркүреуі арқылы және жел-дауылдарымен, жауын-шашындарымен сенің сөзсіз бар екеніңе, жалғыз екеніңе куәлік етеді.

Иә, жаны жоқ, бейсана бұлттың тірішіліктің көзі саналатын жаңбырды мұқтаж жан-жануарларға медет қылып себелеуі тек сенің рахымың мен хикметің арқылы ғана болмақ. Оған шым-шытырық кездейсоқтық араласа алмайды. Сондай-ақ, аса қуатты электр тоғы бар және өзінің жарықтандыру қабілетіне ишара ете отырып, одан тиімді пайдалануға ынталандыратын жай оғы аспандағы құдіретінді анық көрсетеді. Һәм, жаңбырдың келе жатқанын сүйіншілеп хабар беретін, алып аспанға тіл біткендей сөйлететін және тәсбихтерінің дыбысымен көктерді жаңғыртатын найзағай жарқылы мен күннің күркіреуі де өз «хал» тілдерімен сені пәктеп, рубубиетіңе куәлік етеді.

Һәм, тірі жандардың өмір сүруі үшін аса қажетті рызық пен қолданылуы жағынан ең қолайлысын яғни дем беру және тіршілік иелерін рахаттандыру секілді көптеген міндеттер жүктелген желдер де ауа қабатын бейне бір хикметке байланысты «ләух-ы махыв уа исбат», «жазып-сызып, түсіндіріп, сосын өшіріп тастайтын тақтаға»

айналдыру арқылы сенің құдіретіңнің іскер екеніне ишара және сенің сөзсіз бар екеніңе шәһадат етеді. Сенің шексіз қамқорлығыңмен бұлттардан сауылып тірі жандарға жөнелтілген мейірімділіктің мөп-мөлдір керемет өлшемді тамшылары да өз сөздерімен сенің рахымыңның кең, мейіріміңнің мол екеніне куәлік етеді.

О, Мутасаррыф-ы Фағал! О, Фәйяз-ы Мутағал! Сенің сөзсіз бар екеніңе бұлттың, найзағайдың, желдің, жаңбырдың, әрқайсысы жеке-жеке куәлік еткендері секілді барлығы қосылып біртұтас күйде құрамы әртүрлі, табиғаты бір-бірінен алшақ болса да, өзара бірлесу арқылы, араласа-құраласа отырып бір-бірінің міндетіне көмектесу арқылы Сенің уахдетіңе, бір екеніңе өте күшті ишара етеді.

Һәм, алып кеңістікті бейне бір ғажап махшар майданына ұқсатып, кейде бір күнде бірнеше рет түнертіп, бірнеше рет жадыратып рубубиетінің ұлықтығына куәлік еткізеді, әлгі алып кеңістікті жазу-сызу тақтасы тәрізді өзгертіп отырады және бұлттарды қысып, сол арқылы жердегі бау-бақшаны суарады. Осылайша, құдіретінің ұлықтығын, барлық нәрсеге күші жететінін дәлелдейді. Сондай-ақ, жер бетін жаппай қамтып, күллі жаратылысқа ауа қабатын басқарып отырған рахымың мен үстемдігіңнің шексіз кең әрі кәміл екенін дәлелдейді. Һәм кеңістіктегі ауа қабаты хикметке толы шексіз міндет атқаруға жұмсалып, ал бұлт пен жаңбыр болса ілім талап ететін пайдалы істерге қолданылуда. Бұл шаруа әрине бүкіл нәрсені қамтитын ілім мен кәміл хикметті қажет етеді. Әйпесе мүлдем іске аспас еді.

Уа, Фағал-ун Лимә Юрийд! Әуе қабатындағы қызу жұмыстарыңмен әрдайым хашир мен қияметтің үлгісін көрсетіп, бір сағатта жазды қысқа, қысты жазға ауыстырып, жаңа бір әлем жаратып, ескісін ғайыпқа жіберу секілді істер атқарып жатқан құдіретің, әлбетте, дүниені ақыретке ауыстырады және ақыретте мәңгі бітпейтін істерін паш ететінін мегзейді.

О, Қадир-і Зүлджәлал! Көктегі ауа қабаты, бұлт, жаңбыр, күннің күркіреуі мен найзағай секілді жаратылыс, сенің иелігінде, сенің әміріңмен, сенің ғана күш-қуатыңа бағынышты түрде қызмет етіп, өз міндетін адал атқаруда. Құрамы бір-бірінен алыс, мүлдем ұқсамайтын әлгі кеңістіктегі жаратылыстар, өздерін өте жылдам түрде әміріне бағындырған, бұйрықтарын орындатқызған Әміршісін, Әкімін пәктеп, оның шексіз рахымын мадақтап паш етуде.

О, жер мен көктің Халиқ-ы Зұлжалалы! Сенің хикмет толы Құраныңның тағылымы және Расул-ы Әкрем ғаләйһиссалату уәссаламның дәрісі арқылы көзім жетіп, мынаған иман еттім: Аспан жұлдыздармен бірге, атмосфера кеңістігі ішіндегілермен бірге сенің сөзсіз болмысыңа, бір екеніңе, уахдетіңе куәлік еткені секілді, «арз» яғни жер шары бүкіл мақұлықтарымен, хал-жағдайымен сенің бар екеніңе, бір екеніңе өзінде қанша жаратылыс болса, сонша куәлік етіп, қыруар ишаралармен мегзейді. Иә, жер бетінде болып жатқан құбылыстарға, ағаштар мен хайуандардың жыл сайын бейне бір киім ауыстырғандай құлпыруына назар аударалық! Ол құбылыстардың жалқы немесе жаппай түрде өте жүйелі жүзеге асуы Сенің міндетті түрде бар және бір екеніңе куәлік етеді. Куәлік етпейтін бірде бір құбылыс жоқ.

Һәм, хайуанатың бәрі де әлсіздігі мен мұқтаждығына қарай, өзіне мейірімді қамқорлық жасалуы және өміріне қажетті заттардың хикметпен берілуі тұрғысынан Сенің бар екеніңе, біреу екеніңе куәлік етеді. Куәлік етпейтін бірде біреуі жоқ.

Һәм, әрбір көктем сайын көз алдымызда жаратылып жатқан өсімдік болсын, хайуан болсын барлығының да керемет өнерлі жаратылуы, нәзік әсемдігі, ерекшелігі, реттілігі, өлшемді жасалуы тұрғысынан Сені таныстырады, сен туралы айтады. Жер бетінде көптеп кездесетін өсімдік пен хайуанат деп аталатын құдіретіннің кереметтерін, өнерінің мұғжизаларын әрі шамасы шектеулі, құрамы ұқсас, тіпті, бірдей жұмыртқа мен жұмыртқашықтарды, ұрықтықтар мен дәнек-тұқымдарды алайық. Олардың ішінен болмыстар еш қатесіз, керемет толық әрі сұлу әрі өзара бір-бірінен өзгеше түрде шығып, көркем жаратылуы Сани-ы Хакимінің бар әрі жалғыз, бір екеніңе, хикметі мен құдіреті шексіз екеніңе куәліктерінің өте күштілігі сонша, жарықтың Күнге куәлігінен әлдеқайда қуатты әрі жарқын.

Һәм, ауа, су, нұр, от, топырақ секілді элементтерді алайық. Олар өздері бейсана бола тұра саналы әрі керемет міндет атқарып, әрі құрамы қарапайым әртарапқа жайылғыш, тәртіп дегенді білмейтін, қайда бұрса, сонда ағып жүре беретін бола тұра өте тәртіпті нәтиже беруі, соңында сан-алуан пайда мен жеміс салуы, ғайып қазынасынан өнімдерді әкеліп беруі бекер емес. Олардың ішінде сенің жалғыз әрі сөзсіз бар екеніңе куәлік етпейтіні жоқ.

О, Фатыр-ы Қадир! О, Фәттах-ы Ғаллам! О, Фағал-ы Халлак! Жер шары өзін мекендеуші барлық тұрғындарымен бірге Жаратушысының уажиб-ул Уджуд, ешбір шартқа тәуелсіз бар екеніне куәлік етеді, дәл сол секілді – О, Уахид-ы Әхад! О, Ханнан-ы Мәннан! О, Уәһһаб-ы Рәззақ! Сенің әхадиетіңе, уахдетіңе, яғни, бірлігіңе бетіндегі таңбасымен, тұрғындарының жүздеріндегі мөрлерімен және өзара ұқсас, біркелкі әрі бір-бірімен матасып жатуы, біріне-бірі жәрдем етуі, сондай-ақ, оларға үкім етіп тұрған рубубиет есімдерінің, Иләһи істердің біреу болуы жағымен ап-анық түрде сенің уахдетіңе, әхадиетіңе қанша жаратылыс болса, сонша куәлік етеді.

Һәм, Жер шары бір әскери бөлімше яки көрме, яки тағылым орны болуы жағымен, сондай-ақ, өсімдік пен хайуанат тобындағы төрт жүз мың түрлі ұлттан құралған болмыстың сан түрлі жабдықтары рет-ретімен берілуі арқылы сенің рубубиетіңнің айбындылығын, құдіретіңнің барлық нәрсеге жететінін дәлелдейді. Дәл сол секілді саны шексіз тірі жандардың түрлі құрал-жабдықтары жүйелі түрде берілуі сенің рубубиетіңнің айбындылығына, құдіретіңнің шексіздігіне дәлел болады. Сол секілді сансыз тірі жандардың сан-алуан рызықтары дәл уақытында құп-құрғақ қара топырақтан Мейірімін төге мол түрде берілуі және сол сансыз жаратылыстың әрқайсысы зыр жүгіріп Раббани заң-әмірлерге мойынсұнуы - рахымыңның барлық жерді қамтитындай кең екенін, әкімдігіңнің күллі нәрсені ішіне алатынын аңғартады.

Һәм, жерде әрдайым өзгеріп отыратын мақұлықтардың топ-тобымен айдалып, басқарылуы, өліп-тірілулері және хайуандар мен өсімдіктердің де басқарылуы мен алдын алу шаралары міндетті түрде барлығын білетін іліммен, әрнәрсеге үкімі жүретін шексіз хикметпен болатын іс. Бұл әрине сенің іліміңнің мұхит, хикметіңнің орасан зор екенін көрсетеді.

Һәм, дүниеде қысқа мерзім ішінде мойнына сансыз міндеттер жүктелген, мәңгі өмір сүретіндей қабілет пен рухани құрал-аспаптармен жабдықталған және жер жүзіндегі жаратылысқа үстемдік ететін адам баласын алайық. Оған мына тәлім алар дүниеде, мына уақытша әскери орын-дүниеде, мына бір сәттік көрмеде мұнша мән берілуі, мұнша шығын, осынша қыруар рубубиеттің шағылыс-әсері, мұнша Субхани үндеу, осыншама Иләһи ихсан-сый-сыяпат, әлбетте, әрі оған дау жоқ, мына қып-қысқа, мұңлы өмір үшін емес және мына қайғы аралас тіршілік пен бәлесі көп, фәни дүние үшін

беріліп, тек сол үшін арналмаса керек. Иә, ол тек қана мәңгі өмірге арналған, бақи сағадат әлемі үшін берілген. Бұлар мәңгі әлемде болатын ақыреттік сый-сыяпаттармен байланысты, тіпті, солардың бар екенін көрсетеді.

О, Халиқ-ы Күллі Шей! Жердегі күллі мақұлық сенің иелігінде, сенің жеріңде, сенің күш-куатыңмен, сенің құдірет және қалауыңмен, сенің ілімің және хикметіңмен басқарылып, мойынсұнуда. Жер жүзінде қызу жұмыс атқарып жатқан рубубиетіңнің ауқымы кең, көлемі шексіз және оның басқаруы мен іс-шаралары, тәрбиесі кемшіліксіз әрі өте мұқият һәм әртараптағы істері өзара ұқсас, сондай-ақ, бір және бірлікпен атқарылуда. Демек, бөлінуі мүмкін емес біртұтастық, бірі-бірінен ажырамайтын күллі түрде басқарып, әрнәрсені орны-орнымен рубубиет қылуда яғни реттеп басқаруда.

Һәм, жер шары барлық тұрғындарымен бейне бір тіл біткендей, тіпті, одан да анық сансыз өз тілдерімен Жаратушы Халиқын тақдис (ұлықтау), тәсбих (пәктеу) етуде. Және мол нығметке бөлену жағымен хал тілдерімен Рәззақ-ы Зүлджалалдарын мақтап-мадақтап, шүкір етуде.

.....

Құран Кәрімнен және Ардақты Пайғамбарымыздың мінәжаты болып табылатын Жәушән-ул Кәбирден алған осы дәрісімді пікірмен жасалған құлшылық деп есептеп, Мейірімді Раббымның алдына ұсыну барысында қателескен болсам, қатемнің кешірілуі үшін Құранды және Жәушән-ул Кәбирді шапағатшы қылып Аллаһтың мол мейірімінен ғафу етуін жалбарына сұраймын!

Саид Нұрси

Бесінші бөлім

БӘДИҮЗЗАМАН ДЕНІЗЛІДЕ

Рисалей-Нұр оқырмандарының шеңбері барған сайын кеңеюде... Нұрларға құштар жандардың саны арта түсуде еді. Рисалей-Нұрдың керемет әсері мен жақсы нәтижелерін байқап отырған Ислам дұшпандары, неше түрлі құйтырқы әрекеттермен Рисалей-Нұрға және оның авторы Бәдиүззаманға қастық қылуда еді. «Бәдиүззаман жасырын ұйым құруда, халықты үкіметке қарсы қоюда. Жаңашыл өзгерістердің тамырына балта шабуда. Мұстафа Кемалға тажал, суфиян, дін бұзар деп, мұнысын Хадистермен дәлелдеуде», деген секілді сылтаулармен үрей туғызуда еді. Нәтижесінде Бәдиүззаман 1943 жылы жүз жиырма шәкіртімен бірге Кастамонудан Денізлі қылмыстық істер сотына жөнелтіліп, қамауға алынады.

Артынша, Рисалей-Нұрда саяси тақырыптардың бары-жоғын анықтау мақсатында бірнеше мемлекеттік қызметкерлерден тұратын топ құрылып, Рисалелер мен жазылған хаттар сараптама бастаған кезде, Бәдиүззаман, «Мұндай іске маман емес мына топ, Рисалей-Нұрға сараптама жасай алмайды. Анкарада маман-ғалымдардан тұратын топ құрылсын, Еуропадан философтар шақырылсын. Егер олар қандай бір қылмыстық әрекеттердің барын дәлелдесе, ең ауыр жазаға да дайынмын» деп, қарсылық білдіреді. Осыған байланысты Анкарада профессорлар мен ғалымдардан құрылған арнайы топ, Рисалей-Нұрдың әр жолына жіті сараптама жасайды. Осы сараптамалардың нәтижесінде арнайы топ, Бәдиүззаман ешқандай саяси әрекеттер жасап жатқан жоқ. Еңбектері тек қана ғылыми, имани, бұл жазбалар Құранның бір тәпсірі» деген анықтама береді. Сотқа тартуға себеп болған әңгімелер бос уайым, өтірік, жала екендігі түсінікті болады. Сотта Бәдиүззаман аса ауқымды, нақты дәлелдерге негізделген өзін-өзі ақтау баяндамасын жасайды.

Сот 1944.06.16 күні № 199/136 ақтау шешімін шығарады. Бір жүз отыз бөлімінен тұратын Рисалей-Нұр жинағы түгелдей ақталып, авторға қайтарылады. 30.12.1944 күні қылмыстық істер Касациялық соты да бұл шешімнің дұрыс екендігін растап, Рисалей-Нұр көтерген мәселелердің хақ екендігі толық дәлелденеді.

Бәдиүззаман бірнеше шәкірттерімен бірге тоғыз ай қамауда жатып, ақтау қарарына орай түрмеден босап шығады. Алайда түрмеде Саид Нұрсиге у беріледі. Аллаһ сақтап аман қалады. Өлім аузынан қайтады. Бәдиүззаман Денізлі Түрмесінде «Миуа Рисалесі» атты рисалені жазады. Бұл рисале, кейінірек “Аса-и Мұса” жинағының бас жағына енгізіледі. Миуа рисалесі екі жұма күні жазылады. Түрмедегі барлық Нұр шәкірттері, тіпті қамауда жатқан басқа кісілер де бұл рисаленің жазылып таралуына ат салысады. Түрмеге қағаз кіргізуге рұқсат жоқ еді. Бұл рисаленің кейбір сөйлемдері оттық қорапшаларының сыртына жазылған еді.

БӘДИҮЗЗАМАН САИД НҮРСИДІҢ ДЕНІЗЛІ СОТЫНДА ӨЗІН-ӨЗІ АҚТАУ СӨЗІНЕН ҮЗІНДІЛЕР

«Иә, біз жамағатпыз, бұл жамағаттың әр ғасырда үш жүз елу миллион мүшесі бар. Бұл жамағат күніне бес уақыт намаздарында осы жамағаттың принциптеріне кемел құрмет көрсетіп, **إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ** бағдарламасы

бойынша өз дұғалары арқылы бір-біріне көмекке ұмтылуда. Біз осындай ұлы жамағаттың мүшелеріміз. Біздің міндетіміз де Құранның Имани ақиқаттарын саф күйінде мұсылмандарға жеткізіп, оларды да өзімізді де мәңгілікке жойылудан, берзахтағы қапастан құтқару. Құйтырқы саясатқа толы дүниелік ұйымдармен, бізді кіналауларына себеп етіп отырған басқалай жасырын ұйымдармен ешқандай байланысымыз жоқ. Біз ондай түкке тұрғысыз нәрселермен шұғылданбаймыз...

Егер біз бұл дүниелік нәрселерге көңіл аударар болсақ, қазіргідей, шыбынның ызыңындай ғана емес зеңбіректің оғы жарылғандай дауыстар шығар еді. Әскери трибуналдың және Мұстафа Кемалдың ашу-ызасына қарсы өте қатаң түрде және олардың намысына тиетіндей әңгімелер айтқан адамды, он сегіз жылдан бері ешкімге білдірмей дүниелік ұйым құрды деп айыптау, оған деген дұшпандықтың

көрнісі... Бұл мәселеде менің немесе кейбір шәкірттерімнің қателіктері үшін Рисалей-Нұрды кінәлауға болмайды. Ол, Құранмен тікелей байланысып тұр. Ал Құран Арш Ағзамға байланған. Осындай мықты арқандарды үзуге тырысатындай ол жерлерге кімнің қолы жете алады...

* * * *

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Айыптауларға қарсы айтылған наразылық сөздерімнің толықтырмасы

Бұл наразылық сөздерім Денізлі соты мен прокурорына ғана емес, Спарта мен Инеболының да прокурорларына және бұрмаланып жазылған мәлімдемелерге сүйеніп, мына адам сенгісіз айыптаунаманы бізге қарсы пайдаланып отырған кекшіл, күдікшіл қызметкерлерге арналады.

Біріншіден: Саясатқа қатыстары жоқ Рисалей-Нұр шәкірттеріне ешқандай негізсіз, тіпті ойға келмейтін, бұлар саяси ұйым деген айдар тағып, иман ақиқаттары мен ақыреттік мәселелерден басқа мақсаттары жоқ бейкүнә жандарды, саяси ұйымның белсенділері, үгіт-насихатшылары, ұйым мүшелері ретінде көрсетіп, Рисалей-Нұр кітаптарын оқыған, оқытқан, жазған деген айып тағып сотқа беру, әділет ұғымына мүлдем керіағар әрекет. Оған дәлел, Құранды жамандап кітап жазған доктор Дузидің және басқа да дінсіздердің зиянды жазбаларын оқығандарға «Ой еркіндігі», «білім алу еркіндігі» қағидалары бойынша кінә тағуға болмайды екен. Құрани және Имани ақиқаттарды білгісі келетін, соған аса мұқтаж және құштар жандарға сол ақиқаттардың күндей жарқын нұрларын жеткізетін Рисалей-Нұрды оқу немесе жазу қылмыс болып саналуда.

Жұрт дұрыс түсінбей қалмасы үшін, жарыққа шығаруға тыйым салған екі-үш рисаленің ішіндегі бірнеше сөйлемді сылтау етіп, кінә тағыпты.

Ал ол рисалелерді Ескішеһир соты тексеріп, караған (біреуінен басқасын) болатын. Қалғандарының бәріне де нақты жауап берілген. «Қолымызда нұр бар, саясаттың сойылы жоқ», деп Ескішеһир сотында мұны жан-жақты дәлелдеп бергенбіз. Ынсапсыз прокурорлар көпшілікке арналмаған және әзірге жарияланбаған үш рисаленің үш-төрт сөйлеміндегі мағынаны бүкіл Рисалей-Нұрға жауып, бұл кітаптарды оқығандар, жазғандар қылмыскер, мені де «Үкіметке қарсы әрекет етуде» деп кінәлауда. Өзімді де достарымды да куәгер ете отырып ант етемін, соңғы он жылда екі басшы, бір депутат және Кастамонуның әкімінен басқа үкімет басындағы министрлердің қолбасшылардың, қызметкерлердің кімдер екенін де білмеймін, білгім де келген жоқ. Саясатпен айналысатын адамның өз қарсыластарын танымауы, дос екенін, қас екенін білгісі келмеуі мүмкін бе?

Демек бұдан түсінеріміз, бізді соттау үшін, біле тұра әртүрлі негізсіз сылтаулар табуда. Жағдай осылай.

Олай болса менің бұл жердің жергілікті сотына емес, анау ынсапыздарға айтарым. Мен сендердің маған берер ең ауыр жазаларыңа түкт те мән бермеймін. Мен үшін оның құны жоқ. Өйткені мен жасым жетпістегі, қабір аузындағы адаммын. Бұлай жазықсыз жапа шегіп өткізер бір-екі жылдық өмірімді шәһидтік мәртебеге айырбастау мен үшін үлкен бақыт.

Рисалей-Нұрдың мыңдаған айғақтарына сүйене отырып, көз жеткізгенім, өлім біз үшін демалысқа шығу. Өлім жазасына тартылсам да, бір сағаттық қиыншылықтар мәңгілік бақыт пен мейрімділік қақпасының кілтіне айналады. Бірақ сендер! Ей дінсіздердің сойылын соғып, әділет орындарын алдап, үкіметтік мекемелерді себепсізден-себепсіз бізге айдап салып отырған найсаптар! Біліп қойыңдар және қорқыныштан қалтырай беріңдер! Сендер мәңгілік азап шегіп, жеке-жеке қамалатын боласыңдар. Кегімізді еселеп тұрып аламыз әлі. Тіпті сендерді аяп та тұрмыз.

Мына қаланың халқын жүз рет молаға апарып төгіп тастаған өлім атты ақиқаттың талабы өмірдікінен де көп. Өлімнің мәңгілікке жою деген тырнағынан құтылудың шарасы адамзаттың кез келген мәселесінен де жоғары, аса маңызды, аса қажетті тақырып, ең өзекті мәселе. Апыр-ай мұның шарасын тапқан Рисалей-Нұр шәкірттерін

және сол шараны мыңдаған дәлелдермен түсіндіріп берген Рисалей-Нұр тәпсірін түкке тұрғысыз сылтаулармен айыптаушылардың өздері ақиқат пен әділет ұғымының алдында қаншалықты айыпты екендігін топастар да түсінер.

Бұл найсаптарды да шатастырып, ешқандай негізсіз, бізге саяси ұйым ретінде күдікпен қаратып отырған үш нәрсе бар.

Біріншісі: Бұрыннан бері шәкірттерім менімен ағайын-туыс секілді етене араласады. Сондықтан аналар бізді бір ұйым деп ойлайды.

Екіншісі: Рисалей-Нұрдың кейбір шәкірттері мемлекеттік заңдар рұқсат берген және қылмыс саналмайтын істерде, Ислами жамағат секілді әрекет ететіндіктен, бұлар бір ұйым деп ойлаған. Алайда, әлгі үш-төрт шәкірттің ниеттері ұйым құру емес риясыз түрде иманға қызмет жолындағы адал достық пен ақырет үшін ынтымақтасу ғана.

Үшіншісі: Әлгі найсаптардың өздері дүниеге табынып жүргендіктен және үкіметтің кейбір заңдарын өздеріне ыңғайлы деп тапқандықтан, «Саид және оның жолдастары бізге және үкіметтің шариғатқа қайшы болса да бізге ыңғайлы, біздің әуестік сезімдеріміздің талаптарын қанағаттандыратын заңдарына қарсы. Олай болса олар оппозициялық саяси ұйым.» деп ойлайды. Менің де айтарым: Ей бейбақтар! Егер бұ дүние мәңгі болса және адам мәңгі өмір сүретін болса, мүмкін мұндай жала жабуларыңның бір мағынасы болар ма еді? Егер мен саясатқа араласқан болсам, жүз кітабымнан саяси және қарсылық танытатын он емес мың сөйлем табар едіңдер.

Айталық біз сендер секілді бар күшімізбен дүниелік мақсат қуып, ойымызға келгенді істеп, саясатқа араласақан болсақ (бірақ бұған шайтан да ешкімді сендіре алмайды) жиырма жылдың ішінде қандай да бір оқиғаға, келеңсіз жәйттерге араласқан жеріміз болар еді. Өкіметтің міндеті іс-әрекетті қадағалау, жүрекке араласа алмайды. Қай үкіметтің де қарсыластары болған, болды да. Сендер бізді әділ заң бойынша жауапқа тарта алмайсыңдар. Соңғы сөзім

حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

Саид Нұрси

* * * *

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Ескішеһир сотында оқылмай қалған және ресми тіркеуге де ақтау қағазыма да түспей қалған ертеректе болған бір соттағы ақталу сөзімді баяндап берейін.

Бірде менен «Республика туралы не ойлайсың?», деп сұрады: Мен былай жауап бердім: Ескішеһир сотының төрағасынан басқаларың дүнияға келмей тұрып та менің діндар, республикашыл екенімді қолдарындағы өмір тарихым дәлелдеп берді. Қысқаша айтар болсам, ол кездері мен ескі кесенені паналап, жалғыз өмір сүретінмін. Артымнан тамақ әкелетін. Мен көжедегі дәндерді құмырысқаларға беретінмін. Суына нан турап жейтінмін. Себебін сұрағандарға «Мына құмырсқалар мен аралар қауымы республикашыл яғни ұжымдасып тіршілік етеді. Осындай ұйымшылдықтарын құрметтеп, тамақтың дәндерін тарту етемін», дейтінмін.

Тағы да сұрақ қойды: «Сен салих сәләфтерге яғни Пайғамбардың ізінен ерушілерге қарсы әрекет етесің бе?».

Жауап ретінде былай дедім: Хуләфа-и Рашидин, төрт халифа һәм халифа һәм республиканы яғни елді басқарған-ды. Сыддық-ы Әкбәр (p.h) саңлақ сахабаларға әлбетте, көшбасшы болатын. Бірақ, мағынасыз аты бар заты жоқ басшы емес, толық мағынада нағыз әділ, шариғаттың тәуелсіздігін сақтаушы, діндар республика басшылары еді.

Ей, прокурор және сот мүшелері! Елу жылдан бері мен өзімнің көзқарасыма мүлдем керағар оймен кінәлап келсіндер. Егер зайырлы республика десендер, менің білетінім зайырлы демек еш жаққа жақтаспай тарапсыз болу яғни ар-ождан бостандығы бойынша діннен безген, азғындарға тиіспейтіні секілді діндарларға, тақуа жандарға да тиіспейтін өкімет деп білемін. Менің саяси-қоғамдық өмірден қол үзгеніме жиырма бес жыл болды.

Республикалық өкімет қандай жағдайға жеткенін білмеймін. Құдай сақтасын, егер дінсіздік жолында иманға, ақыретке қызмет еткендерді жауапқа тартатын заңдар шығарып, соларды қабылдайтын сұмдық жағдайға жеткен болса, онда менің сендерге айтарым: Мың жаным болса да иманым мен ақыретім үшін бәрін құрбан етуге дайынмын. Қолдарыңнан келгенін істендер! Соңғы сөзім:

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ Мені дарға асасыңдар ма, ең ауыр жазаға

тартасыңдар ма, мұндай зұлымдықтарыңа қарсы айтар сөзім:

Рисалей-Нұрдың нақты хабары бойынша мен жоқ болып, құрып кетпеймін. Керісінше демалысқа шығып, нұрлы да бақытты әлемге сапар шегемін. Ал сендер, ей, жұртты адастыру үшін бізді азаптап жатқан бейбақтар! Сендердің мәңгілікке құрып, жалғыз адамдық зынданға қамалатындарыңа, сеніп, біліп, солай көріп тұрғандықтан кегімді толығымен аламын. Ендеше жүрегім жай тауып тұрып жан тапсыруға дайынмын!

* * * *

بِسْمِهِ سُجَّانَهُ

Мырзалар! Нақты дәлелдермен, сенімді түрде айтарым Бізге «Діни сезімдерді пайдалана отырып, қоғамның тыныштығын бұзуда» деп, тиісіп жатқандар үкіметтің атынан істеп отырған жоқ. Негізінде үкіметтің атын жамылып, дінсіздіктің, азғындықтың пайдасына, біздің иманымызға, иман мен қоғамның пайдасы үшін жасап жатқан жұмыстарымызға тиісуде. Бұған дәлел, жиырма жылдан бері Рисалей-Нұрдың жиырма мың нұсқасын жиырма мың адам оқып қабылдап отыр. Рисалей-Нұр шәкірттерінің еш қайсысы қоғамның тыныштығын бұзатын ешқандай әрекетке барған да араласқан да жоқ. Мұндай оқиға тіркелген жоқ. Бұрынғы да, кейінгі де соттар мұндай нәрсе таба алған жоқ. Ал ондай әрекеттер болған болса, жиырма күнде-ақ неше түрлі оқиғалар орын алар еді...

БҰЛ БӨЛІМ ӨТЕ МАҢЫЗДЫ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Соңғы сөздің маңызды бір үзіндісі

Мырзалар! Төраға! Абайлаңыз! Рисалей-Нұрды және оның шәкірттерін тұтқындау – күпірлікті жақтап, Құран және иман ақиқаттарын бұғаулау болып есептеледі. Сонымен қатар, он төрт ғасырдан бері жыл сайын үш жүз миллион адам ұстанған және үш жүз миллиард мұсылманды ақиқатқа бастап, мәңгі бақытқа жетелейтін ұлы даңғылды жабуға тырысу болып табылады. Бұл, сол жолда жүрген абзал жандардың жиіркенішін, наразылығын тудырады. Өйткені, ол жолда жүргендер мен жүріп өткендер артынан ерген ұрпаққа дұға тілеп, өзара жәрдемдесіп отырады. Мына берекелі отанның басына бір пәлекет келуіне себеп болуы мүмкін. Апырмай, ертең ақыреттегі Ұлы Сотта әлгі үш жүз миллиард кісі сізден: «Доктор Дузидің бастан аяқ Исламға тіл тигізген, отанға қарсы жазылған «Ислам тарихы» атты зиянкес кітабына тиіспедіңдер, оқылуына кедергі болмадыңдар, шәкірттері заңға сәйкес деген желеумен дінсіздік, коммунисттік, анархиялық, бүлікшіл ұйымдар құрып, мемлекеттің ұстанған саясатына қарсы, болымсыз әрекет етсе де тиіспедіңдер. Ешқандай саясатқа араласпаған, өздерін тек қана Иман мен Құранның жолына арнаған, өз халқын, отандастарын мәңгі жоқ болудан, қабір қапасынан құтқару үшін тырысқан, Құранның керемет тәпсірі Рисалей-Нұр секілді іші хақ пен ақиқат толы кітапты оқығандарға, олардың ешбір саяси ұйыммен байланыстары болмаса да сол абзал, діндар жандардың өзара ақырет жолындағы достықтарына, бауырластығына тиісіп, саяси ұйым деп жала жаптыңдар! Оларды қисынға келмес қайдағы бір заңмен қудалап, қамағыларың келді?» деп, сұраса, не деп жауап берер едіңдер? Біздің де білгіміз келеді. Сендерді де әділет басқармасын да алдап, үкіметті халыққа, отанға қарсы қойып бізбен әуре қылып қойған дінсіздер мен мұнапықтар біздің де дұшпанымыз. Олар өктемшіл саясатты «республика», діннен безуді «режим, құрылым» ал нағыз азғындықты «мәдениет» деп, жұртты күпірлікке мәжбүрлеуді «заңнама» деген айдар тағып, сіздерді алдап, билікті қолға алып, бізді қинап Ислам құндылықтарына, оның өміршең, үкімдеріне қол сұғып, халыққа қиянат, отанға опасыздық жасап отыр.

Уа, мырзалар! Төрт жылдың ішінде төрт мәрте жер сілкініп, зілзәлә болды. Рисалей-Нұр шәкірттеріне қатты шүйліккен кезде, зұлымдық шектен шыққан кезде зілзаланың болуы тегін емес. Тиісу тоқтап, тұтқындау қойған кезде апаттардың да тоқтауы, осы күнгі қамалуымызға байланысты болып жатқан табиғи апаттарға сендер жауапты екендіктеріңе ишара!

Денизли қаласының түрмесінде жалғыз кісілік камерада жатқан, тұтқын

Саид Нұрси

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

СОҢҒЫ СӨЗДЕН ҮЗІНДІ

Мырзалар! Қазіргі қоғамдық өмірдің жағдайын білмеймін. Ал бізге айып тағушылардың айтқанына қарағанда, бізді тұтқындап қайта-қайта кінәлап, айып тағуына себеп: «саяси ұйым құру!» деген желеу. Мұндай жала айыптауға қарсы көптеген дәлелдермен нақты жауап берген болатынмын. Оны Анкара сарапшылары жіті тексеріп, ақырында растаса да, мұнша шүйліккендеріне таң қалып отырғанымда көкейіме мынандай бір ой келді: Расында, қоғамның іргетасы, адамның табиғаты өте мұқтаж болған отбасынан бастап, әулеттік, ұлттық, Ислами, жалпы қоғамдық өмірдегі ең маңызды ең күшті байланыс - достық, қауымдасу болып табылады. Сондай-ақ, дүниеда жеке басымен қарсы тұра алмайтын заттық-рухани кесел-кедергілерге және адами, Ислами міндетті атқаруға бөгет жасайтын себептерге төтеп беретін күш – өзара көмек достық, бауырластық пен ынтымақ, ағайындай жарасып жамағат болу. Солай бола тұра, ешқандай да саяси мақсаты жоқ, тек Хақ дін мен ақырет үшін және бұ дүниелік бақытқа да себеп болатын имани, Құрани сабақтар алу жолында жолдас болған және елге қауіпті, отанға зиянкес нәрселерден сақтану үшін бір-бірімен тығыз байланыс құрған Рисалей-Нұр шәкірттерінің өте тамаша да адам қызығарлық, имани дәріске жиналуларын «саяси ұйым» деп айып таққандар, қатты алданғандар немесе өте жауыз, залым, анархист, бейбақтар. Олар адамзатқа қауіп төндіретін жыртқыш хайуандар секілді және дін Исламға нәмруд

секілді дұшпандық етеді. Қоғамдық өмірді де бұзып, астан-кестеңін шығарғысы келетіндер. Олар отанның, халықтың жауы, олар Ислам шариғатына, діни құндылықтарға қарсы қасарыса жауласатындар. Немесе, шет елдің қуыршағына айналып, халқымыздың тамырын тесіп қанын ішетін «Әл-ханнас» деп аталатын астыртын жұмыс істейтін діннен безген сатқын ұйымдар. Олар үкімет пен әділет органдарын алдап шайтандарға, перғауындарға, анархистерге қарсы қолданып келген рухани күш қаруымызды өз бауырларымызға өз отанымызға қарсы кезетіп, бірімізді-бірімізге айдап салғылары келеді.

**Тұтқын
Саид Нұрси**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Маңызды бір сұраққа жауап

Жоғары шенді қызметкерлерден бірнеше кісі маған мынадай сұрақ қойды. «Мұстафа Кемалдың саған үш жүз лира айлық беріп, шығыс аймақтарға, шейх Сунисидің орнына бас уағызшы етіп қояйын деген ұсынысын неге қабылдамадың? Егер сол қызметті қабыл еткеніңде, көтерілістің кесірінен өліп кеткен жүз мың адамның өмірін құтқарып қалуға септігің тиер еді ғой?...»

Мен оларға жауап ретінде былай дедім. Ол адамдардың жиырма-отыз жылдық дүниелік өмірінің орнына, жүз мыңдаған адамның миллиондаған жылдарға ұласатын ақыреттік өмірін құтқаруға септігі тиер Рисалей-Нұр әлгі шығынның орнын мың есе етіп толтырардай жұмыстар атқаруда. Егер мен сол ұсынысты қабыл еткенімде ықылас сырына толы Рисалей-Нұр ортаға шықпас еді. Тіпті мен түрмедегі бауырларыма былай деген едім: «Егер Анкараға жіберілген Рисалей-Нұрдың ауыр сокқылары үшін мені өлім жазасына кескен адамдар Рисалей-Нұр арқылы имандарын құтқарып мәңгілік жазадан құтылар болса сендер куә болыңдар, шын көңіліммен айтып тұрмын, оларды да кештім, кешірдім...»

Соттың ақтау шешімі шыққан соң Денізліде бізді қамауға

алғандардың жоғарғы шенді басшыларына, атқарушыларына, полицейлерге, тексерушілерге былай дедім.

Рисалей-Нұрдың жоққа шығара алмастай бір кереметі мынау, жиырма жылдық қиындықтарға толы өмірімде, жүздеген рисалелер мен хаттарымның ешқайсысынан және мыңдаған шәкірттерімнің ішінен ешкімнің де елдегі немесе шет елдік қандай да бір ұйыммен байланысы барын тоғыз айлық тексерулер көрсете алған жоқ. Егер бір кәкір болған болса, мұны ешқандай алдын алу шарасы жасырып қала алмас еді. Олай болса «Бұл жерде ешқашан жеңілмейтін күш пен асқан даналық бар, немесе Аллаһ сақтап тұр» дегеннен басқа айтар сөзіңіз жоқ. Ал осыншама даналықпен атқарылып жатқан іске қарсы сөз таластыру халыққа да, отанға да қиянат. Аллаһтың қамқорлығы мен мейіріміне қарсы келу - Перғауын пиғыл қырсықтық.

«Сені өз еркіңе қоя беріп, бақыламасақ, қамап ұстамасақ, өз сабақтарыңды және құпия сырларыңды пайдаланып қоғамдық өміріміздің шырқын бұзуың мүмкін», дейтін болсаңдар, менің де айтарым мынау: Менің бүкіл жазбаларым, үкімет пен әділет басқармаларының қолында, бір күндік те жазаға тұрарлық еш нәрсе табылған жоқ.

Халықтың қолында жүрген қырық-елу мың нұсқаның ешқайсысынан еш кімге де пайдадан басқа зияны тиген жоқ. Алдыңғы да кейінгі де соттар жауапқа тартар ілік таба алмады. Кейінгілер бір ауыздан ақтау шешімін шығарды. Бұрынғысы, беделді бір кісінің көңілі үшін, жүз отыз рисаледен бес-алты сөзге тиісіп, өз қызметін пайдалана отырып, жүз жиырма адамның он бесіне алты айдан жаза беруі, маған да Рисалей-Нұрға да тиісулеріңіз бос уайым және зұлымдық екенін көрсетеді. Бұрынғылардан басқа, жаңа дәрістерім жоқ. Ашылмаған ешқандай сырым да қалмады. Мен қазір еркіндікке мұқтажбын. Жиырма жылдан бері түкке де пайдасы жоқ, әділетсіз түрде қамап ұстағандарың жетпей ме? Менің сабырым қалмады. Қартайған шағымда, осы уақытқа дейін айтпаған нәрсем, қарғыс айтып қоюым мүмкін. «Зұлымдыққа ұшыраған адамның зары, ғарышқа дейін жетеді» деген сөз ақиқат.

.....

Бәдиүззаман Саид Нұрсидың Денизли түрмесінде шәкірттеріне жазған хаттарының бірнешеуі осы жинаққа енгізілді.

Азиз бауырларым!

Сендердің қастарыңда болудың өзі мен үшін ғанибет. Сендердің қиял-ойларыңмен анда-санда сөйлесіп, өзімді жұбатып қоямын. Өттең, қолымнан келсе сендердің бүкіл қиыншылықтарыңды қуана-қуана өзім шегер едім. Сендердің арқаларыңда Спарта қаласын, сол аймақты тасымен-топырағымен бірге жақсы көріп кеттім. Тіпті, былай деп ойлаймын және мұны ашық айта аламын: Спарта үкіметі мені айыптап, жазаға тартса, басқа аймақтар ақтап бас бостандығымды берсе бәрібір осы жерді таңдар едім.

Иә, мен өзімді үш тұрғыдан Спарталықпын деп ойлаймын. Мұны әрине, тарихи деректермен дәлелдей алмаймын, дегенмен Спарит ауданында дүнияға келген Саидтың тегі осы жерден кеткеніне көзім жетті. Оның үстіне Спарта облысы маған нағыз дос-бауырлар сыйлады. Олардың кез келгенінің жолына Абдүлмәжитті, Абдурахманды ғана емес, керек болса Саидты да ойланбастан пидаетуге дайынмын.

Менің ойымша, мына әлемде Рисалей-Нұр шәкірттеріндей ақыл-ойы, жүрегі, жаны тыныш адамдар кемде-кем. Өйткені, олардың жүрегі, жаны, ақылы, хақиқи иман нұрының арқасында азап шекпейді. Ал материалдық тұрғыдан қиыншылықтар болса Рисалей-Нұр түсіндіргендей хәм уақытша, хәм сауап жаздырады, аса маңызды нәрседе емес. Иман қызметінің жайыла түсуіне себеп болатындықтан шүкір етіп, сабыр сақтауда. Олар өз халдерімен «Шынайы иман бұ дүнияның өзінде бақытқа бөлейді!». «О, Аллах! Сен не істесең, соның бәрі де жақсылық!» деп табандылық танытып, мұндай уақытша қиыншылықтарды бақи рахымшылыққа айналдыруға тырысуда.

Аса мейрімді, ерекше қамқор Аллаһ сондай азаматтардың санын көбейтсін! Оларды отанымыздың мақтанышы, жарқын болашақтың кепілі қылсын. Өздерін де фәрдаус жәннатында мәңгі бақытқа бөлесін, Әмин!

Саид Нұрси

بِسْمِ سُبْحَانَهُ

Мейрамдарыңды тағы да бір құттықтап қояйын. Жүздесе алмағанымызға ренжімеңдер. Біз шындығында әрдайым біргеміз. Әбәд жолында, мәңгілік сапарда да иншаллаһ достығымыз жалғаса бермек. Иманға қызмет кезінде қол жеткізген мәңгілік сауаптар, рухани кемелдіктер, адами қасиет пен қуаныш мына уақытша азап пен уайым-қайғыны ұмыттырып жібереді деп ойлаймын. Осы уақытқа дейін Рисалей-Нұр шәкірттеріндей қасиетті қызметте жүріп, мұншалық аз қиындық шекендер болмаған. Иә, жәннат арзан емес. Екі өмірдің шырқын бұзатын күпірліктен құтқару, мына заманда өте маңызды уазипа. Аздап қиналғанға қарамастан ықыласты жоғалтпай, ынта жігермен, шүкір етіп, сабыр сақтауымыз керек. Бізді осы қызметке жұмсаушы Жаратушы Иеміз өте рахымды да хикмет иесі. Олай болса басымызға не келсе риза болып, Аллаһтың мейіріміне, хикметіне сеніп, шыдап бағуымыз керек.

Саид Нұрси

Бұл жолғы ақталуымда былай деген болатынмын:

Рисалей-Нұрдағы мейірім, ақиқат пен хақ мәселесі біздің саясатпен айналысуымызға тыйым салды. Өйткені, бейкүнә жандар бәлеге ұшырап, біз оларға зұлымдық жасаған болып қалуымыз мүмкін. Кейбір кісілер мұны толығырақ түсіндіруімді сұрады.

Мына аласапыран заманда, залым мәдениеттен туындаған өзімшілдік, тапқа бөліну және дүние жүзілік соғыстан пайда болған әскери өктемшілдік және адасудан туындаған мейірімсіздік, тас жүректік жайлап, сұмдық зұлымдық пен диктаторлықтың етек алғаны сонша, хақ жолдағылар өздерінің ақысын материалдық тұрғыдан қорғайтын болса, олар да зұлымдық жасап, өз жақтастарына болысу арқылы көптеген бейшара жандарға зияны тиіп, өздері де залымға айналады, жеңіліп қалуы да мүмкін. Себебі, ондай сезіммен әрекет етіп, шабуылға шыққан адам бір-екі адамның қатесіне бола болмашы бір сылтаумен жиырма-отыз адамға соққы беріп, қиын жағдайға салып қояды. Егер, тура жолдағылар хақты, әділдікті ұстанамыз деп, тек зиян бергендерге ғана соққы берер

болса, отыз шығынның орнына қарсылас жақтың біреуіне ғана зиян береді, нәтижеде жеңілген боп есептеледі. Ал, егер «маған не істесе, мен де оған соны істеймін» деген зұлымдық қағидасын ұстанса, онда хақ жолдағылар да бір-екі адамның қатесіне бола, жиырма-отыз бейшараны жаныштар болса әділдік жасаймын деп жүріп, сұмдық зұлымдық жасаған болады.

Міне, Құранның әмірімен және оның қатаң ескертуіне байланысты біз саясаттан мүлдем қол үзіп, билікке араласудан ат-тонымызды ала қашып, аулақ тұрамыз. Мұның басты себебі де нағыз хикметі де осы. Әйтпесе, хақтан келген күш-қуатымызға сүйеніп, өзімізді сақтап қалуға толық күшіміз жетеді. Оның үстіне барлық нәрсе уақытша, пәни және өлім тоқтап, қабірдің есігі жабылар емес. Ал қиыншылықтар Иләһи рахымға айналуда. Олай болса әлбетте, біз сабыр сақтап, Аллаһқа шүкір және тәуекел етіп үндемейміз. Бізді мәжбүрлеп, зиянға ұшыратып, тыныштығымызды бұзу әрине ынсапқа, әділдікке, отаншылдыққа, ұлтжандылыққа мүлдем кәрағар әрекет.

Сөздің түйіні. Үкімет басындағылардың, саясаткерлердің, биліктегілердің, тәртіп сақшыларының, әділет басқармасының бізге тиісуге ешқандай хақысы жоқ. Тек қана әлемдегі ешбір өкімет дұрыс деп айта алмайтын, ақыл есі дұрыс ешбір жан құптамайтын обсолюттік күпірлік пен сұмдық дінсіздікпен, материализммен уланған діннен безгендер ғана шайтанға еріп кейбір мемлекеттік қызметкерлерді алдап, үрейлендіріп бізге айдап салуда. Біздің оларға жауабымыз: Мұндай бірнеше күдікшіл үркектер түгіл, бүкіл дүнианы бізге қарсы айдап салсаңдар да Құранның қуатымен, Құдайдың құдіретімен олардан тайсалмаймыз, ондай діннен безгендер мен күпірлікке бас имейміз!

Саид Нұрси

* * * *

Азиз, адал бауырларым! Сендер ғой, ақырет үшін, ғибадат ниетімен, сауап жинау пиғылымен, иман және Құран жолында Рисалей-Нұрмен етене жақын болдыңдар. Әлбетте мұндай қиын кезеңдердің әр сағаты жиырма сағат ғибадатқа пара пар. Сол жиырма сағат, Құран мен Иман қызметінде рухани күреске жұмсалғандықтан жүз сағатқа пара-пар. Біз бұл жерге сол жүз сағатты әрқайсысы жүз

адамға татитын нағыз мүжахит, ержүрек бауырлармен бірге өткізу, олармен серттесіп достасу және оларды қуаттап әрі олардан қуат алу, бауырларын жұбатып өзі де жұбану, қол ұстасып киелі қызмет жолында табанды түрде күресті жалғастыру және бір-бірінің жақсы мінездерінен пайдалану үшін және «Зәхра» медресесіне шәкірттікке лайық болу үшін ұйымдастырылған емтихан орны яғни мына «Юсуф медресесі» деген ат қойылған абақтыда өз несібесін алып, тағдырда жазылған ризығын, бұйырған дәм-тұзын жеу және сол арқылы сауап жинау үшін келдік, оған шүкір етуіміз керек. Барлық қиыншылықтарға жоғарыда аталған пайдаларды ойлау арқылы сабыр сақтап, шыдап бағуымыз керек.

Саид Нұрси

Бәдиүззаман Саид Нұрси Денізлі түрмесінде өте маңызды, тоғыз мәселеден тұратын Миуа Рисалесін екі жұма күні жазған еді. Бұл туынды, Рисалей-Нұр ақиқаттарының қорытындысы деуге келетіндей рисале. Түрмедегі Рисалей-Нұр шәкірттері «Миуа Рисалесін» көшіріп көбейтумен, оқумен шұғылдануда еді. Алғашында өте жасырын түрде оттық қорапшаларының ішіне жазылып, камераларға тарай бастайды. Бұл рисаленің, түрмедегілерге өте пайдалы жақтары байқалған соң, еркін жазыла бастады. «Миуа Рисалесі» Денізлі сотына, Касациялық сотқа және Анкараға, тиісті органдарға Рисалей-Нұрды қорғау баяндамалары ретінде жіберілген еді. Денізлі түрмесінде өте әсерлі із қалдырған, иман ақиқаттарына толы бұл жазбалар Денізлі сотының ақтау шешіміне себеп болған маңыздылығына орай «Миуа Рисалесінің» алтыншы, жетінші мәселелері осы жерден орын алып отыр.

* * * *

АЛТЫНШЫ МӘСЕЛЕ

[Рисалей-Нұрдың көптеген жерінде баяндалып, бұлтартпас айғақтармен дәлелденген Аллаһқа иман шартының мыңдаған айғақтарының бір ғана айғағына қысқаша ишара.]

Қастамону қаласының мектеп оқушылары: **"Бізге Жаратқан Иемізді таныстырыңызшы. Мұғалімдер Аллаһ туралы айтпайды"** деді.

Мен оларға: "Сендер оқып жатқан пәндердің әрқайсысы, әрдайым өз тілімен Аллаһ туралы айтып, Соны таныстырып жатыр ғой. Сендер мұғалімнің орнына соларды тыңдасандар жеткілікті хабар аласында дедім.

Мәселен, керемет бір дәріхананы елестетіндер. Әрбір құтыға өте дәл өлшеммен жасалған, әрі тірі әрі ғажайып қоймалжың дәрі дәрмектер салынған. Сөз жоқ, бұл бізге өте кәсіби, білікті химик,

дана дәрі жасаушыны көрсетеді емес пе! Сол сияқты Жер шары да үлкен дәріханаға ұқсайды. Онда тіршілік ететін төрт жүз мың түрлі өсімдіктер мен жануарлар бар. Олар бейне бір дәрі салынған құты тәріздес немесе тірі қоймалжың дәрі дәрмектер іспетті. Бұл тұрғыдан алып қарағанда, әлгі дәріханадан Жер шары дәріханасы қаншалықты үлкен болса, сендер оқитын дәрігерлік ғылымы да соншалықты дәрежеде Жер шары деп аталатын алып дәріхананың дәрі жасаушысы – Хаким-і Зұлжәлалды (Айбынды, хикмет иесі) соқырларға да көрсетіп, таныстырып тұр.

Не болмаса, таңғажайып бір фабриканы алайық. Ол фабрика маталардың мыңдаған түрін қарапайым бір ғана шикізаттан тоқиды. Бұл іс шүбәсіз мына фабриканың қожайыны шебер әрі ілімді екенін білдіреді. Сол сияқты біздің "Жер шары" дейтін жүз мыңдаған басы бар, әр басында жүз мыңдаған керемет фабрика орнатылған "жылжымалы Раббани мәшине", адамдар салған фабрикадан қаншалықты үлкен әрі керемет болса, сендер оқып жатқан механика пәні де Жер шарының Шебер Иесі бар екенін соншалықты білдіреді, таныстырады.

Тағы бір мысал. Өте керемет, әр тарапынан түрлі-түрлі азық-түлік келіп тұратын, іші сан-алуан затқа толы қойманы яки бір дүкенді алайық. Оның міндетті түрде бір иесі, өте бай қожайыны, бақылаушысы болады. Сол сияқты біздің Жер шарымыз, бір жылда жиырма төрт мың жылдық жолды жүйелі түрде жүріп өтеді. Жүз мыңдаған мұқтаж жандарды арқасына артып алып саяхаттайды. Саяхат барысында жолай жыл мезгілдеріне соғады. Көктемге барып, сан-алуан тағамдарды толтырып алады да жинаған азығын қыс бойы жеп тауысқан бейшара жан-жануарларға жеткізеді. Ол – азық-түлік таситын бейне бір көлік, Рахмани азық қоймасы, Субхани кеме, яки түрлі-түрлі қажетті заттарды, сондай-ақ, консерві құтыларын таситын жүк мәшинасы немесе Раббани дүкен. Міне, мына Жер шары әлгі мысалдағы фабрикадан қаншалықты үлкен әрі керемет болса, сендер оқып жатқан немесе келешекте оқитын жеңіл өнеркәсіп ілімі, Жер шарының иесін, оны жаратып, басқарып тұрған Құдіретті Қожайынды соншалықты бұлтартпас түрде дәлелдейді, таныстырады, сүйсіндіреді.

Тағы бір мысал. Төрт жүз мың ұлттан құралған, әр ұлттың қалаған тамағы басқа, қолданатын қаруы басқа, киетін киімі бөлек, тәлім-тәрбиесі, демалысқа шығу мерзімі сан-түрлі, саны да тым көп қалың әскерді өте шебер, бір ғана қолбасшысы жалғыз өзі басқарса, және әлгі сан-алуан ұлтқа өзіндік азық-түліктерін, қару-жарақтарын, киім-кешектерін, құрал-саймандарын әсте ұмытпай, шатастырмай, дәл уақытында, дер кезінде үлгертіп беріп тұрса, әлгі ғажап әскер мен әскери бөлімше, өздерінің керемет қолбасшысын анық түрде көрсетіп, іскерлігіне жұртты тәнті қылып, таңдандыра сүйсіндірмей ме? Дәл сол әскери бөлімше тәрізді жер жүзінде көктем сайын жаңадан қару-жарақпен жабдықталған, жаңа бір Субхани әскери бөлімше секілді өсімдіктер мен жануарлар әлемін алайық. Олар сан-алуан ұлттан құралған әскердей төрт жүз мың түрден тұрады. Олардың сыртқы пішіндері мен киімдері, азық-түлік, қару-жарақ, тәлім-тәрбиесі мен демалысқа шығу мерзімдері өзара ұқсамайтын сан-алуан болғанымен өте жүйелі де тәртіпті түрде, ешбірі ұмыт қалмай, шатастырылмай бір ғана Ұлы қолбасшы тарапынан беріліп жатыр. Міне, Жер Шарының "Көктем" атты әскери бөлімшесі жоғарыда аталған мысалдағы әскери бөлімшеден қаншалықты ауқымды да зор, керемет болса, сендердің келешекте оқитын әскери дайындық сабағы ұқыпты, ақылды балаларға Жер Шарының Хаким-і Раббысы (Үкімі әрқашан жүретін, бәрін тәрбиелеуші) және басқарушы Ұлы қолбасшысы керемет екенін соғұрлым таңғаларлық, мақтауға тұрарлық екендігін білдіреді. Шүкір етуге, оны мадақтауға лайық екенін көрсетіп, сүйсіндіреді.

Мәселен, ғажайып бір қалада жүрміз делік. Төбемізде миллиондаған электр шамдары бір орнында тұрмай жылжып отырады. Олардың жанар майлары да тоқ көздері де таусылар емес. Мұндай ғажап электр шамдар, өздерін басқарып, қадағалап отырған, жылжымалы қылып жасаған, электр станциясын салған, жанармаймен қамтамасыз етіп отырған таңғажайып шеберді көрсетіп, ондай аса керемет құдіретті ғалымға деген сүйіспеншілігімізді оятып, ризашылығымызды арттырады. Оның өнеріне тәнті болып, қошеметтеп, сүйсіне: "Жарайсың!" деп айқайлағың келеді. Дәл сол сияқты мына "Әлем" атты қаламызда, "Дүние" дейтін сарайдың төбесіндегі шам тәріздес жалт-жұлт еткен жұлдыздарға бір қарайықшы! Олар, астрономия пәнінің мәліметі бойынша Жер шарынан мың есе үлкен, зеңбірек

оғынан жетпіс есе жылдам қозғалып жатса да жүйесін әсте бұзбай, бір-біріне қақтығыспай, сөніп те қалмай, қуаты кемімей жанып тұр. Сендер келешекте оқитын астрономияның айтқанына сүйенетін болсақ, Жер шарынан миллион есе үлкен және миллион жыл бұрын жаратылған Рахмани қонақ үйде әрі шам әрі ошақ қызметін атқарып тұрған Күннің бір тәулік бойы сөнбей жанып тұруы үшін, жер жүзінің теңізіндей жанармай, тауларындай көмір немесе мындаған Жер шарының көлеміндей отын керек екен. Мұны және осы сияқты алып жұлдыздарды шексіз құдіретімен жанармайсыз, көмірсіз жандырып, сөндірмей тұрған әрі әрқайсысын өте жылдам жүргізіп, бір-біріне соқтығыстырмайтын Иләһи құдірет пен билікті көзімізбен көріп жүрміз, сенбегендер басын көтеріп төбесіндегі аспан денелеріне бір қарасын! Әлем атты мына зәулім қаланың, дүние дейтін мына үлкен сарайдың электр шамдары және оны басқару істері қаншалықты зор әрі керемет, өте тамаша болса, сендер оқыған немесе келешекте оқитын физика пәні әлгі ұлық көрменің Сұлтанын, Мүнәууирін (Нұрландырушы), Мудеббирін (Басқарушы, ұйымдастырушы), Шеберін аспандағы нұр шашқан жұлдыздарды куә ретінде көрсетіп, таныстырады. Тәсбих еткізіп, қошеметпен сүйсіндіреді, Иесіне ынтық қылады.

Мәселен, қолымызда бір кітап бар делік. Оның бір жолына ұсақ жазумен бір кітап жазылған. Әрбір сөзіне үшкір қаламмен Құранның бір сүресі жазылған. Кітап өте тамаша. Бірін-бірі қуаттайтын тақырыптары жазушысының асқан шебер, құдіретті екенін көрсетеді. Мұндай кітап, міндетті түрде, өзінің жазушысы, құрастырушысы өте өнерлі әрі ерекше қасиетті екенін анық білдіреді, таныстырады. **"Машаллаһ, Бәрекелді"** дегізіп, жоғары бағалатады. Дәл сол сияқты мына "әлем" атты ұлы кітапқа үңілейік. Бір ғана парағын жер жүзі деп алсақ, соның бір ғана жолы болып табылатын көктемде үш жүз мың түрлі өсімдік пен жануарды, барлығын бірге, аралас-құралас болса да бір-бірімен шатыстырмай, қатесіз, жаңылыспай, ауыстырып жібермей, керемет әрі тиянақты түрде өсіріп өндіреді. Кейде "ағаш" дейтін бір сөзге бір өлеңнің, дән дейтін бір нүктеге бір кітаптың толық мазмұнын жазып қояды. Мұндай құдіретті бір қаламның көз алдымызда ғажайып жазу жазып жатқанына өзіміз де куәміз. Міне, осындай шексіз әдемі, әрбір сөзі хикметке толы мына "әлем", яки осы

алып Құран, аталған мысалдан қаншалықты үлкен әрі керемет болса, сендер оқыған философия пәні мен мектептерде үйретіліп жатқан оқу мен жазу ілімі өз тұрғысынан мына "әлем" кітабының жазушысын, хас шебер суретшісін өнерімен бірге жақсылап таныстырады, "Аллаһу Әкбар" сөзін еріксіз айтқызып өнеріне тамсандырады, "Сүбханаллаһ" сөзімен мақсатын түсіндіреді, "Әлхамдүлиллаһ" сөзімен өзін мадақтатып шүкір еткізеді.

Міне, осындай түрлі ілім саласына қарай жүздеген пәндердің әрқайсысы өзінің ауқымды өлшемімен, өзіндік айнасымен, дүрбі тәрізді көздерімен, ғибратты назарымен мына әлемнің Хаким-і Зүлжәлалын (Айбынды хикмет иесі) есім-сипаттарымен бірге таныстырады. Осы бір заңғар да жарқын Уахданиет айғағы болып табылатын дәлелдерді бізге ұғындыру үшін, Құран-ы Мұғжиз-үл Баян бірнеше мәрте, әсіресе:

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

деген аяттарымен әрдайым Жаратқан Иемізді таныстырып отырады" деп, әлгі сауалдың жауабын аяқтадым. Оқушылар да дән риза болып, мақұлдап: "Раббымызға шексіз шүкір. Толық қанағаттанарлық, нағыз ақиқат жауап алдық. Аллаһ сізге разы болсын!" деді. Мен оларға арнаған сөзімді былайша түйіндедім:

Адам баласы сан-алуан жақтан қайғы жеп қамығатын, сан-алуан тұрғыдан ләззат алып шаттанатын таңғажайып тірі мәшине тәрізді. Өзі өте әлсіз бола тұра, заттық әрі рухани дұшпандары көп-ақ. Тым пақыр бола тұра, көзге көрінетін-көрінбейтін, белгілі-белгісіз сансыз қажеттіліктері бар. Әрі қоштасу мен аяқталудың соққыларын әрдайым жейтін бейшара мұңлық біреу. Міне, осындай күйдегі жан, иман келтіріп, құлшылық арқылы әлгіндей Падишах-ы Зүлжәлалға сенсе, оған мойынсұнып, айтқан бұйрықтарын орындаса және Оны барлық дұшпанынан сақтайтын пана, арқа сүйер тіреніш, әрі қажеттіліктерін қамтамасыз ететін қамқоршы деп білсе, әркім өз қожайынының абыройымен, атақ-даңқымен масаттанатыны сияқты, ол да иманы арқылы әлгі Қадир, Рахим бір Аллаһты танып, соның қол астына кіріп, қамқорлығына бөленсе, құлшылық етіп қызмет етсе, сондай-ақ өзіне сұқтанып тұрған ажалын, көзін жоятын баскесер емес, керісінше ол, міндеттен босатылу, демалысқа шығудың жарлығы екенін аңғарса,

қаншалықты қуанарын, шүкір етіп шаттанарын, шексіз қарыздар болатынын, қаншалықты мақтанарын өздерің ойлап көріңдер!

Әлгі мектеп оқушыларына айтқанымды абақтыда отырғандарға да қайталап былай дедім: **"Оны танып, мойынсұнған адам, зынданда жатса да бақытты. Ал, Оны ұмытқан адам, зәулім сарайда тұрып жатса да сорлы, бейбақ."**

Баяғыда Раббысын жақсы таныған бір кісі, дарға асылар алдында бейбақ залымдарға былай деген екен: **"Негізінде көзі жойылғалы тұрған мен емес, сендерсіңдер. Бәріңнің мәңгіге жойылатындарыңа кәміл сенгендігімнен, қазірден-ақ сендерден өшімді толық алып тұрмын..."**

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

деп ризашылықпен жан тапсырған екен.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

ЖЕТІНШІ МӘСЕЛЕ

[Денизли қаласының түрмесіндегі жұма күнінің жемісі]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَنَجٍّ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ ❀ مَا خَلَقَكُمْ
وَلَا يَبْعَثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ ❀ فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ
يُخَيِّ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَخَبِيرٌ لِّلْمُتَوِّينَ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Бірде Қастамону қаласында «Бізге Жаратқан Иемізді таныстырыңызшы» деген мектеп оқушыларына, осының алдындағы «Алтыншы Мәселе» деп аталған пәндердің тілімен берілген дәрісті «Денизли» түрмесінде менімен кездесе алған кісілер оқыды. Имандары қуаттанып, ақыретке деген қызығушылық пайда болды. «Енді бізге ақырет жайлы айтып беріңіз. Бұдан былай нәпсі мен заманауи шайтандарға алданып, мұндай қапасқа қамалудан аман жүрейік!» деді. Сөйтіп, Денизли түрмесіндегі Рисалей-Нұр шәкірттерінің, сондай-ақ, жоғарыдағы Алтыншы Мәселені оқығандардың өтініші бойынша ақыретке иман шартын қорытындылап баяндауға тура келді. Мен де Рисалей-Нұрдан алып, қысқаша былай дедім:

Мәселен, Алтыншы Мәселеде біз, Жаратушы Иемізді жерден, аспаннан сұраған болатынбыз. Олар пәндердің тілімен Айдай анық түрде Жаратқанды жақсылап таныстырған болатын. Ендеше біз де ақырет жайлы сол Раббымыздан, сосын Пайғамбарымыздан(с.а.у.), Құранымыздан, содан соң басқа да пайғамбарлар мен киелі кітаптардан, одан кейін періштелерден, ғаламнан сұрайық.

Ақырет жайлы әуелі Аллаһтан сұрайық. Ол, өзі жіберген пайғамбарлары мен пәрмен-жарлықтары және бүкіл көркем есім-сипаттары арқылы былай дейді: «Иә, ақырет бар. Мен сендерді

сол жаққа айдап апарамын!». «Оныншы Сөз» он екі жарқын да бұлтартпас ақиқаттарымен Аллаһтың кейбір есім-сипаттарының ақыретпен қатысты тұстарын түсіндіріп дәлелдеген болатын. Қазір сол түсініктемеге сүйеніп, өте қысқа ишаралармен жауап береміз.

Иә, дүниеде өзіне бағынып, мойынсұнғандарға сый-сияпат, ал бас көтеріп қарсы шыққандарға жаза бермейтін салтанат, билік болмайтыны анық. Олай болса, Иләһи толық рубубиет (билік), мүлтіксіз, жаппай бағындыратын сәрмәди салтанат, әлбетте өзіне иман келтіріп бет бұрған, әрі байланысқан, мойынсұнып әміріне құлдық ұрғандарға мол сый-сияпаты, ал сондай абыройы үстем Иләһи салтанатқа күпірлік қылып, қырсығып, қарсы шыққандарға, тіпті, жоққа шығарғандарға сөзсіз жазасы болмақ. Әрине ол жазалау мен сыйға бөлеу оның шексіз рахымы мен жамалына, һәм оның иззаты мен абыройына, жалалына лайық түрде болмақ деп бізге Аллаһтың «Рабб-үл Аламин» уа «Сұлтан-үд Дәййан» есімдері жауап беруде.

Һәм, жер жүзінде жалпыға ортақ рахымшылық, барлығын қамтып жатқан қамқорлық пен молшылық, керем-жомарттық бар екені ап-анық байқалады, оны өзіміз де көзбен көріп жүрміз. Мәселен, көктем сайын ағаш атаулыны, жеміс жидектерді жәннаттың хор қыздарына ұқсатып безендіріп, қолдарына яғни бұтақтарына сан-алуан миуа-жемістерді іліп жіберіп, бізге иілгізіп: «Қане, алыңдар, жеңдер!» дегізетін сол рахым ғой. Улы жәндік арқылы бізге шипалы да тәтті бал жегізетін, қолы жоқ құрттың қолымен өте жұмсақ та нәзік жібек кигізетін, сондай-ақ, бар болғаны бір уыс кіп-кішкене дән-тұқымдардың ішіне мыңдаған батпан рызық-несібелерімізді сақтап қойып, құдды ол дәнектер сақтық қоймасы секілді біз үшін орналастырып отырған тағы сол рахым мен қамқорлық емес пе? Олай болса әлбетте мұншалықты еркелетіп, рызық-несібесін беріп отырған рахым мен мейірім осы сүйкімді де дән риза және қарыздар, өзіне ғана табынатын мүмин мұсылмандарды мүлдем жоқ қылып жібермейді. Қайта оларды бұдан да жарқын рахымына бөлеу үшін дүниелік тұрмыстан, жүктелген міндеттен босатып құрметті демалысқа шығарады деп, Аллаһтың «Рахим», «Кәрим» есімдері біздің сұрақтарымызға жауап береді. «Әл-джәннату хаққун» дейді.

Барлық жаратылғандардан және жер бетінен мол хикмет байқаймыз, сондай-ақ, адам ақылы жетпейтін керемет әділ де дәл өлшемдермен жұмыс атқарылуда. Мұны да көзімізбен көріп жүрміз.

Атап айтар болсақ, адамның ағзаларында байқалатын мыңдаған керемет хикметтің біреуін ғана алайық. Ол, кіп-кішкене дәнектей есте сақтау қабілеті, яғни адамның жады. Онда адамның бүкіл өмірбаяны, көріп-білген, бастан кешірген оқиғалары толығымен дерлік жазылып, бейне бір кітапхана секілді, ертең махшар күні пенденің есеп-сотында алдына жайылып салынатын амал дәптерінің шағын құжаты ретінде әрқашан есіне түсіру мақсатымен әрбір адамға берілген. Міне, осы бір мидың бір бұрышына ғана орналастырған шексіз хикметке таңғалмау мүмкін бе? Сондай-ақ, бүкіл жаратылысқа өте дәл өлшемдермен ағзаларын орны-орнына қою, сонау микробтан бастап мүйізтұмсыққа дейін, шыбыннан бастап, сонау бүркітке, бір ғана гүл ашатын өсімдіктен бастап сонау миллиардтаған, триллиондаған шешек ашатын гүлдерге шейін, жаппай, бәрінде де ысырапсыз өлшем, реттілік пен тәртіп, керемет жүйе бар. Осыларды орны-орнына тағайындаған және өте сұлу етіп шебер жаратқан және әрбір тіршілік иесінің өмір сүруі үшін қажетті себеп-шарттарды таразылап, өлшеп берген, һәм жақсы амалдарға жақсы нәтижелер ал, жаман амалдарға жаман нәтижелер бергізген, және Адам ата заманынан бері тағы, залым қауымдарды апат-бәлемен жазалап өзінің бар екенін нақты сездіріп тұрған сәрмәди әділдік. Өлбетте, оған еш дау жоқ, ол толық әділдікті, толассыз хикметті ақыретсіз елестету мүмкін емес. Ондай әділет міндетті түрде ақыретті талап етеді. Бұл дегеніміз, жарықсыз Күннің болмайтыны секілді анық мәселе. Ажалы жетіп өлген кезде, ең залым мен жәбір көрген бейшараның бірдей болып, еш парықсыз бақилық болып кете беруіне, яғни ондай зұлымдыққа, жөнсіздікке, бассыздыққа, хикметсіздікке әсте жол берілмейді деп Жаратқан Иеміздің «Хаким», «Хакем» және «Адл», «Адил» есімдері біздің сұрақтарымызға толық жауап береді.

Және де барлық тіршілік иелері өздерінің қолы жетпейтін, сондай-ақ, шама-шарқынан тыс жатқан бүкіл қажеттіліктерін, өмірге қажетті талап-тілектерін белгілі бір мағынада дұға болып табылатын табиғи қабілеттерімен әрі зәру де мұқтаж тілдерімен сұраған кездерінде, оларға өте мейірімді, бәрін естуші, аса қамқор құдірет тарапынан беріліп жатқандығынан, әрі өз ықтиярымен жасалатын адам дұғаларының, әсіресе, ерекше тұлғалар мен пайғамбарлардың дұға-тілектерінің оннан алтау-жетеуі әдеттен тыс, таңғажайып түрде қабыл болғандығынан нақты түсінетініміз мынау болса керек: Демек, перденің арғы жағында әрбір дерті бардың қайғы-мұңын, әрбір мұқтаж

жанның дұғасын еститін және тыңдайтын Сәмиғ-і Мужиб біреу бар, ол бәрінен хабардар, бәрін көріп-біліп отыр. Ең ұсақ тіршілік иесінің ең кішкентай қажеттілігін біледі, жүрегінің түкпірінде жасырын жатқан қайғы-мұңын естиді, қамқорлық жасайды. Нақты ісімен жауап қатып, пендесін риза қылады.

Әлбетте, жаратылғандардың ең жоғары мәртебелісі болып табылатын адамзаттың ең маңызды тұлғасының ауқымы кең дұғасы жалпыға ортақ және күллі ғаламға, Аллаһтың барлық есім-сипаттарына қатысты, мәңгілік, ақыреттік дұғаларды қамтиды, сондай-ақ, адамзаттың ірі тұлғалары, күн көсемдері, көшбасшысы болып табылатын пайғамбарлар жаппай ізіне еріп, Оның дұғасын «Амин, амин» деп растап, діндар үмметінің әр қайсысы күн сайын аз дегенде бірнеше рет оған салауат айту арқылы ол кісінің дұғасын «Амин, амин» деп қостап, тіпті, жаратылыс атаулы оның дұғасына қосылып «О, Раббымыз! Қалауын бере гөр! Оның тілегі біздің де тілегіміз» деп қолдап-қолдап отыр.

Осындай жауапсыз қалуы мүмкін емес шарттармен жасалған, ақыреттік бақи өмірмен мәңгі бақыт сұраған Мұхаммед ғалейһиссалауат уассаламның бір ғана дұғасы – басқа себептерді есептемегеннің өзінде – жәннаттың жаратылуына жеткілікті себеп. Аллаһтың құдіретіне ақыретті жарату көктемді жарату секілді оп-оңай. Оған ол түк те емес! – деп Аллаһтың «Мұжиб» (Жауап беруші), «Сәмиғ» (Естуші), «Рахим» (Аса мейірімді) есімдері біздің сұрағымызға жауап беруде.

Һәм, күндізгі жарық, ап-анық түрде Күнді көрсететіні секілді жер жүзіне, атап айтқанда маусымдардың ауысуына назар аударар болсақ, жаппай өлу мен тірілу болып жатыр. Бұл құбылыстар перденің артында жасырын бір басқарушы бар екенін білдіреді.

Ол, сан құбылта түрлендіре отырып басқарушы өте тәртіпті түрде жер шарын бір бау-бақша, тіпті, бір ағаш секілді жеңіл әрі жүйелі басқарады. Алып көктемді бір тал гүл тәрізді оңай әрі өлшемді де сұлу түрде жаратады. Жер жүзі парағына үш жүз мың хашир мен нәширдің, яғни, өліп қайта тірілудің үлгі мысалдарын жазып көрсетеді әрі ол параққа үш жүз мың кітапқа татитын өсімдіктер мен хайуанат түрлерін жайып салады. Олар барлығы бірге, аралас-құралас бола тұра араласпайтындай, шырмалып жатса да шатаспайтындай, өзара ұқсас бола тұра ауыспайтындай қатесіз, жаңылмайтындай керемет әрі тәртіпті, терең мағыналы болып табылады. Оларды осылай етіп

жазып отырған құдіреті күшті бір қалам, осыншама алып істерді мол мейірім мен шексіз хикметпен жаратады. Сонымен қатар, алып ғаламды баспана секілді адамзатқа бағындырып, безендіріп, төсеніш қылып, оны, яғни, адам баласын жер жүзіне халифа етіп тағайындап, оған аспан мен жер, тау мойнына алуға батылы жетпеген ұлы аманатты жүктеп, өзге тіршілік иелеріне көшбасшы мәртебесіне көтеріп, абыройын үстем қылған.

Және Субхани үндеуіне, пәк сөзіне тыңдарман ету арқылы жоғары мақамға шығарып, аспани жарлық-пәрмендердің барлығында оған мәңгі бақыт пен бақи өмірге қол жеткізуге болатындығына жақсылап тұрып, нақты уәде еткен. Олай болса, шүбәсіз, міндетті түрде өзінің шексіз құдіреті толық жететін бақыт әлемін манағы абыройлы да жоғары мәртебелі адамдарға арнап сыйға тартатын болады, нұрлы әлемнің қақпасын айқара ашып махшарды, қиямет қайымды жаратады. Міне, мұны бізге «Мухий», «Мумит», «Хай», «Қайюм», «Қадир», «Алим» есімдері білдіреді және Жаратушыдан әу баста сұраған сауалымызға жауап ретінде ұсынады.

Иә, әр көктем сайын ағаш атаулыны, өсімдіктер мен олардың тамырларын айнытпай дәл сол қалпында тірілтіп, хайуандар мен өсімдіктер әлемін хаширдің үш жүз мың түрлі мысалы ретінде жарататын бір құдірет, Мұхаммед (с.а.у.) мен Мұса пайғамбарлардың (а.с.) әрқайсысының үмметтерінің өмір сүрген уақытының мың жылдығын ойша бетпе-бет қойып қарастырсақ, онда хашир мен нәширдің, яғни, өлгеннен соң қайта тірілудің мыңдаған үлгі-мысалын, сан мың дәлелін екі мың көктем* арқылы көрсететініне куә боламыз. Әрі мұндай құдіреттің хаширді жарата алатындығына шүбәлану мың есе көрсоқырлық және ақымақтық.

Һәм, адамзаттың ең мәшһүр ірі тұлғалары жүз жиырма төрт мың пайғамбар бір ауыздан мәңгі бақыттың, ақыреттік бақи өмірдің бар әрі хақ екендігін Аллаһ тағаланың мыңдаған уәделеріне сүйене отырып жар салып, оны мұғжизаларымен растап, бекіткені секілді сансыз әулиелер де өздерінің кәшиф уа кереметтерімен дәл сол ақиқаттың рас екенін қуаттаған. Әлбетте, ол ақиқат Айдай анық, оған шүбәланған адамның есі дұрыс емес.

**Өтіп кеткен әрбір көктем, мерзімі жетіп заман ақыры орнаған, өліп қалған, ал одан кейінгі көктем болса оның хаширі яғни қайта тірілген түрі секілді.*

Иә, бір ғылымның яки бір өнер саласында білікті бір-екі маманның сол ғылым мен өнерге қатысты үкіміне, ол саламен қатысы жоқ мың адамның қарсы пікірінің тіпті олар өз саласының атақты ғалымы, білікті маманы болса да еш мәні жоқ, сөзі есепке алынбайды. Сондай-ақ, бір нәрсені жоққа шығарып, бар екеніне сенбеу мәселесі де сондай.

Мысалға, Рамазан айында шек күні «Ай туды» немесе «дүниеде сүт консервісіне ұқсас какос жемісі өсетін бау-бақша бар» деген дәлелдеуші екі адам, оған сенбей, жоққа шығарушы мың адамнан үстем келіп, жеңіп шығады. Өйткені, дәлелдеуші тек қана бір түйір какосты немесе какос өсетін жерді көрсетсе жетіп жатыр. Ал, оны жоққа шығарып, сенбейтін адам бүкіл дүние жүзін аралап, қарап шыққанан кейін ғана еш жерде жоқ екенін көрсетіп өзінікін растаған болады.

Дәл сол секілді жәннат туралы, мәңгі бақыт әлемі жайлы хабар берген адам тек нышан-белгілерін, бір ғана жемісін, бір тек сәулесін көрсетсе болғаны айтқанын дәлелдеген болады. Ал, жәннатқа сенбеушілер, бақилықты жоққа шығарушылар болса бүкіл ғаламды, тіпті ежелден болашаққа дейінгі уақыт аралығын көріп, көрсеткенде ғана өз пікірлерінің дұрыс екенін дәлелдеген болады. Бұл өте маңызды мәселе. Жеке емес, ортақ нәрселерге қатысты және имани ақиқаттар секілді бүкіл әлемге қатысты жалпыға ортақ мәселені жоққа шығару, оған сенбеу (мүлдем мүмкін емес жағдайды айтпағанда) әсте дәлелденбейтінін зерттеуші ғұламалар бір ауыздан мойындап, оны бір заңдылық ретінде қабылдаған. Сонымен, осы анық ақиқатқа байланысты мыңдаған ақылгөй философтардың дінге қайшы пікірлері, имани мәселелерге келгенде бір ғана пайғамбардың хабарына ешбір шәк күмән, тіпті, уәсуәсә туғызбауы керек.

Өкінішке орай кейбір бейбақтар жүз жиырма төрт мың дәлелдеуші және олар өз саласында маман, адал және олардың хабарын сансыз дәлелдеуші, зерттеушілер бір ауыздан мақұлдап отырса да ақылы көзінде, жүрегі қара, руханияттан жұрдай, көзі соқыр бірнеше философтың иман шарттарын жоққа шығарып сенбегеніне бола шүбәланады. Бұл неткен ақымақтық, есуастық екенін өзің ойла.

Һәм, ап-анық түрде өз бойымызда, һәм айналамызда жалпыға ортақ рақым, барлығын қамтыған хикмет әрі әрдайымғы инает (жәрдем) бар екенін көзімізбен көріп жүрміз. Сондай-ақ, орасан зор рубубиеттің салтанатын (билік, басқарма), өте мұқият жоғары дәрежедегі әділдікті,

абыройы үстем жалал (айбындылық) істерді немесе олардың іздерін, ұшқындарын байқап отырмыз. Иә, бір ағаштың жемістері яки гүл шешектері қанша болса сонша сол ағашты хикметпен жаратқан зор хикмет және әрбір адамды оның қанша дене мүшелері, сезім қабілеттері болса сонша жарылқап, нығметке бөлеген рақым және Нұх, Худ, Салих (аләйһиссалам) пайғамбарлардың қауымдарын, сондай-ақ Ад, Сәмуд және Перғауын сықылды қасарысқан халықты жермен жексен еткен, өте ұсақ тірі жанның ақысын жегізбей, қамқорлыққа алған абыройы үстем, жәрдемге әрқашан дайын әділдік бар екені рас. Сонымен қатар:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهٖ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً
مِّنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ

аяты қысқа да нұсқа түрде былай дейді:

Екі казармада тұрып жатқан тәртіпті сарбаздар қолбасшының бір бұйрығымен қаруларын асынып, сап түзеп қызметке дайын күйде қалай тұра қалатын болса. Дәл сол сияқты бұйрықты орындауға келгенде олардан асып түсетін алып аспан мен жер шары, Әзәли Сұлтан Аллаһтың мойынсұнғыш жауынгерлері іспеттес. Олар екі казарма тәрізді, Исафил періштенің сүрі үрленіп әлгі казармаларда өліп жатқандар махшарға шақырылған кезде әп-сәтте дене дейтін киімдерін кие сала жүгіретін болады. Мұны әрбір көктем сайын жер шары казармасында жатқандар яғни өсімдіктер мен жәндіктер найзағай ойнап, күн күркіреген кезде қайта тіріліп Рағд періштесінің сүрімен дәл қияметтегі жағдайды еске түсіреді. Әлбетте, оған сөз жоқ, Оныншы Сөзде дәлелденгеніндей осындай шексіз ұлық Рубубиеттің салтанаты, яғни, Аллаһтың билік пен толық үстемдігі, аталмыш мол рақымы, шексіз хикметі, керемет инаеті (жәрдем), үстем әділдігі ақырет әлемінің орнауын, хашир мен нәшир болуын, махшар алаңының ашылуын керек етеді. Егер ақырет болмайтын болса әлгі мол рақымшылық өте нашар мейірімсіздікке айналып, әлгі шексіз хикмет өте жағымсыз әбестікке, пайдасыз ысырапқа өзгеріп, әлгі шырын, тәтті инает (жәрдем) тым ащы қиянатқа айналып, әлгі дәлме-дәл өлшемді нағыз әділдік те сұмдық зұлымдыққа ауысып және

манағы ұлық та абыройы үстем Сәрмеди салтанат құлдырап, айбыны тайып тоз-тозы шығып, рубубиетіне шек келіп, нұқсандық түсер еді. Бұлай болуы әсте мүмкін емес, оған ешбір ақыл сенбейді, ақылға сыйымсыз, хикметке қайшы, тым қисынсыз, сандырақ. Себебі, адам баласын нәзік әрі ерке, аяулы қылып және оған ақыл, жүрек секілді қымбат сезімдер беріп әрі мәңгі бақытқа құштарлық, бақилыққа деген арман бере тұра оны мәңгіге жоқ қылу барып тұрған қатыгездік. Сондай-ақ, оның тек миының өзін сансыз хикметтермен жаратып, оны мол пайдаға жарайтын қыла тұра адамның өзін қайта тірілітпей аталмыш бүкіл сезім мүшелерін, мыңдаған пайдалы қабілеттерін түк пайдасыз, мағынасыз өліммен аяқтап нәтижесіз, хикметсіз, түрде ысырап ету, мүлдем әбестік болар. Және мыңдаған уәдесін, берген сөзін орындамай – Астағфируллаһ – өзінің әлсіздігі мен надандығын көрсетуі әлгіндей ұлық салтанатқа, кәміл рубубиетіне жараспайтын керағар құбылыс. Мұны ақылы бар кез келген адам түсінер. Енді өзін әлгіндей инает (жәрдем) пен әділдікті ойла!

Міне, Жаратушымыздан сұраған ақыретке қатысты сауалымызға «Рахман», «Адил», «Кәрим», «Хаким» есімдері аталмыш ақиқатпен жауап береді. Олар шүбәсіз түрде ақыретті дәлелдейді.

Сонымен қатар жан-жақты қамтып жатқан, құдіреті күшті хафизиет ісі (барлық нәрсені мұқият сақтау) қызу жүріп жатқанын көзімізбен көріп отырмыз. Барлық тірі жанның, әрбір оқиғаны көптеген бейне көріністерін, суреттерін, атқарған міндеттерінің дәптерін, Иләһи есімдерге хал тілімен қалай тәсбих қылғаны туралы амал парақтарын мысали таспаларда, дән-тұқымдардың ішінде және ләух-ы махфуздың үлгісі ретіндегі қува-и хафызаларында әсіресе адамзаттың миындағы сиымдылығы үлкен бірақ, өзі кіп-кішкене қува-и хафызасында (ес, жады) және басқа да заттық, рухани шағылыстырушы айналарда жазып, жаздырады, мұқият тіркеп сақтап қояды. Сосын уақыты келгенде әлгі мағынауи жазуларды түгелдей заттық тұрғыдан көзімізге көрсетіп миллиондаған мысалдар мен дәлелдер боп

табылатын **وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرتْ** аятындағы өте ғажайып хашир

ақиқатын әрбір көктем яғни құдіреттің бір тал гүлі тәріздес әрбір көктем, өзіндегі бір ғана гүл арқылы миллиардтаған тілдерде әлемге жар салады. Әу баста адамзат, барлық зат, тіріжан уақытша, жоқ болып кету, құрып, із түссіз жоғалу үшін жаратылмаған. Олар

бақилыққа ұмтылып, мәңгілікке бөлену үшін тазарып, аса маңызды дасоңсыз міндет атқаруға қабілеттерін арттыру үшін жаратылғандарын өте қуатты түрде дәлелдейді.

Иә, әрбір көктем сайын мынадай көрініске куә боламыз: Қиямет қайымға ұқсайтын күз мезгілі болғанда опат болған сансыз өсімдік атаулы, махшар күні секілді көктемде әрбір ағаш, әрбір тамыр, әрбір

дән, барлық тұқым **وَإِذَا الصُّفُوفُ نُشِرَتْ** аятын өз тілімен оқып, оның

бір мағынасын, бірғана жағын өткен жылдарда атқарған міндеттерінің мысалдарын көрсетіп, тәпсірлеп манағы ұлық та жойқын хафизият (бірде-біреуін қалдырмай сақтау) ақиқатына куәлік етеді. Олар

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ аятындағы мағынасы терең, ұлы төрт ақиқат барлық жерде кездесетінін көрсетіп хафизиятті ауқымды түрде, хаширдің көктем секілді оңай әрі анық екенін бізге дәріс беріп тұр.

Рас, осы төрт есімнің сәуле-шуақтары ең ұсақ, шектеулі нәрседен бастап сонау ауқымды, шексіз алып нәрселерге дейін жайылып жатыр. Мәселен, айталық мына ағаштың қайнар бұлағы болып табылатын дәнегі Аллаһ тағаланың **الْأَوَّلُ** (Әл-Әууел) есіміне бөленгендігін

көрсетеді. Сондықтан бұл дән ағаштың керемет программасын, жаратылысына қажетті керек жарақтарын, тіршілік шарттарын толық қамтитын мазмұнды құтысы тәрізді. Ол, Хафизияттің қаншалықты ұлы ақиқат екенін дәлелдейді.

وَالْآخِرُ (Уәл-Ахир) есімін шағылыстыратын жемісі болса, дәнектері арқылы ол ағаштың атқарған табиғи міндеттерінің мазмұнын, жасаған амалдарының тізімін және бұдан кейінгі екінші тіршілігінің ереже-заңдарын қамтып тұрған бір құты. Ол да хафизиятке толық түрде куәлік етеді.

وَالظَّاهِرُ (Уәз-Захир) есіміне бөленген манағы ағаштың заттық денесі, оның бейне пішіні болса, ғажайып үйлесімді де шебер, өте керемет әдемі киімге оранған. Үсті сан-алуан нақыш, ою-өрнекпен безендірілген, бейне бір жетпіс түрлі хури қыздардың көйлегін киіп

алғандай. Ол да һәм хафизиятти сонымен қатар шексіз құдіретті, мол хикметті және әсем мейірім шапағатты көзге ұрып тұрып көрсетеді.

وَالْبَاطِنُ (Уәл-Батин) есіміне айналық ететін ол ағаштың ішіне орналасқан механизмін, мұғжиза яғни таңғажайып өндірісін, керемет химиялық зертханасын және ешбір бұтақты, жемісті, жапырақты қорексіз қалдырмайтын өлшемді ризық толы қазанын алайық. Ол да хафизиятти ғана көрсетіп қоймай, сонымен қатар асқан құдіретті, орасан әділдікті, мол мейірімді, шексіз хикметті Айдан анық көрсетеді.

Дәл сол секілді да жыл мезгілдері де жер шарын бір ағашқа ұқсатып тұр. Ол, ағаш Аллаһтың **الْأَوَّلُ (Әл-Әууәл)** есімінің құдіретімен күз мезгілінде сақтау үшін аманат қылып тапсырылған барлық тұқымдар мен дәнектерден өсіп шыққан өсімдіктер арқылы жасыл-желекке оранып, көктем дейтін құлпырған көйлек киген кезде жер жүзі миллиардтаған тал-бұтағы бар, жемісті, гүл-шешек атқан зәулім ағашқа ұқсап кетеді. Бүкіл дән-тұқымдар болса ол ағаштың табиғатына қатысты Иләһи заңдылықтың яғни әмірлердің жинағы, тағдырдың ережелерінің тізімі және өткен жаз мезгілінің атқарған міндеттері жазулы шағын амал дәптері, жасаған қызметтерінің кітапшасы. Міне, бұл құбылыс ап-анық түрде бір Хафиз-і Зүлжалал-і уәл Икрамның бар екенін, бұл құбылыстар оның шексіз құдіретімен, өте әділдігімен, мол хикметімен, кең рахымымен болып жатқанын көрсетеді.

Енді, осы жер шары ағашының бір жылдық қорытындысын екінші күзде әлгі ағаштың атқарған барлық міндеттерін және Иләһи есім-сипаттарға айна болып жасаған фытри тәсбихтерін және келесі көктем хаширінде қайта тірілетіндердің амал парақтарын кіп-кішкене құтылардың ішіне қойып Хафиз-і Зүлжалалдың хикмет қолына тапсырады. Сөйтіп, **هُوَ الْآخِرُ (Һуәл-Ахиру)** есімін сансыз тілде әлемге жар салады.

Ал, ол ағаштың захиры яғни сырты болса, хаширдің үш жүз мың мысалдары мен белгі-нышандарын көрсететін үш жүз мың түрлі гүлдер ашып шексіз рахманиет (мол мейірім), раззақиет (толық қамтамасыз ету), рахимиет (рақымшылық) және кәримият (шексіз

жомарттық) дейтін дастархандарды тіршілік иелерінің алдына жаю

арқылы Аллаһ тағаланың **هُوَ الظَّاهِرُ** (Һүз-Захиру) есімін қанша жемістері, гүл-шешектері, тағамдары болса сонша тілмен зікір етіп,

мақтап-мадақтап **وَإِذَا الصُّبُوحُ نُشِرَتْ** ақиқатын Айдан анық түрде көрсетеді.

Енді осызәулімде ұлы ағаштың ішкі жағы болса, есептеуге келмейтін сансыз керемет механизмдерді, тап-тұйнақтай завод-фабрикаларды өте мұқият әрі жүйелі түрде жұмыс істетіп тұрған кәсіпорынды, қайнап жатқан бір қазанды еске түсіреді. Жәй қазан емес, бір граммнан мың батпан тағамдарды пісіретін, сансыз мұң-мұқтаждарға үлгертетін қазан. Оның өте дәл өлшеммен, мұқият есеппен жұмыс істейтіні сондай, қандай да бір кездейсоқтықтың болуы әсте мүмкін емес. Жаратушының **هُوَ الْبَاطِنُ** есімін жер шары өзінің ішкі жағымен,

күрделі құрылысымен жүз мың тілмен тәсбих қылады, демек кейбір періштелерге ұқсап жүз мың тілмен жария қылады һәм дәлелдейді.

Һәм, жер шары жыл мезгілдері жағымен бір ағашқа ұқсағаны секілді және манағы Иләһи төрт есімнің саясында хафизиятты көрсетіп әрі сол арқылы хаширға ұйытқы болғанындай, дәл сол сияқты дәуір мен дүние тірілігі тұрғысынан алып қарағанда тағы да жемістері ақыреттік базарға жөнелтіліп жатқан керемет ағашқа ұқсайды. Манағы төрт есімге бөленіп ауқымды айнаға айналып жалт-жұлт шағылыстырады, һәм ақыретке апарар даңғыл жол ашады. Оның қаншалықты кең екенін әрі оны суреттеуге ақылымыз жетпейді. Біз тек былай деумен шектелеміз;

Мысалға, апталық сағатты алайық. Оның секундты, минутты, сағатты, күнді санайтын тілдері өзара ұқсас әрі бірін-бірі дәлелдеп, толықтырып тұрады. Секунт тілінің қозғалысын көрген адам басқа тілдерінің жүріп тұрғанына сенуге мәжбүр болады. Дәл сол сияқты, аспан мен жердің Жаратушысы Халиқ-ы Зүлжалалдың алып ұлы сағаты тәріздес мына дүниенің секундтарын санайтын тәуліктер, минуттарын санайтын жылдар, сағаттарын көрсететін ғасырлар және күндерді санайтын дәуірлер өзара бір-біріне ұқсайды, бірін-бірі дәлелдейді. Қалайша бүгінгі түннің атар таңы, осы қыс мезгілінің көктемі болатынына анық сенімдіміз, сол сияқты фәни дүниенің де

қараңғы қысының мәңгі бақи көктем мен жазы, әрқашанғы таңы болатынына сансыз белгі-нышандармен хабар береді деп Аллаһтың

Хафиз есімі мен **هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ** есімдері біздің

Жаратушымыздан сұраған хашир мәселесіне жоғарыда аталған ақиқатпен жауап беруде.

Көзімізбен көріп, ақылымызбен мынаны түсінеміз: Адам баласы – мына ғалам ағашының ең соңғы, өте мазмұнды жемісі және Мұхаммедтің (аләйһиссалату уәссалам) ақиқаты көрсеткендей, ғаламның негізгі дәнегі, және ғалам бейне бір алып Құран десек адамзат оның аят-ул Күбрасы, немесе исм-і Ағзамды қамтитын аят-ул Күрсисі, ғалам сарай десек, ол оның сыйлы қонағы, әрі сол сарайдың басқа тұрғындарын басқаруға құзырлы, тыным таппайтын қызметкері және "ғалам" шаһары, жер шары ауданындағы бау-бақшасында, егін алқабында кіріс-шығысына жауапты, өнімін қадағалаушы, сондай-ақ, жүздеген пән мен мыңдаған өнер үйретілген, жүрген жері айқай-шу, аса жауапты бақылаушы қызметші, "ғалам" елінің жер шары өңірінде Әзәл мен Әбәд Патшасының жіті бақылауындағы тексеруші дейтін жоғары мәртебелі халифа, аз-көп бүкіл амалынан сұраққа тартылатын билеуші және аспан мен жер, таудың өзі тартынған ұлы аманатты мойнына алған, алдында екі ғажайып жол жатқан, біреуімен жүрсе тіршілік иелерінің ең сорлысы, ал екіншісімен кетсе ең бақыттысы және мағынасы терең құлшылық жасауға міндетті абд-ы күлли, яғни жан-жақты құл, һәм ғалам Иесінің исм-і Ағзамына яғни ең ұлы есіміне бөленген және Оның бүкіл есімдерін қамтитын мазмұнды айна, Субханның сөзі мен үндеуін ұғатын ерекше тұлға және тірі жандардың ең мұқтажы, өзі өте пақыр әрі әлсіз бола тұра шексіз арман, тілектері бар, сонымен бірге сансыз дұшпандары мен тиісіп, аяқтан шалатын жаулары көп бейшара тіріжан, өте қабілетті, өмірдің ләззатын ала алмайтын мұңлық, алса да онысы өкінішке айналатын, мәңгілікке құштар әрі аса мұқтаж әрі оған лайық, бақилықты, соңсыз бақытты жан-жақты шексіз дұғалармен сұрайтын, жалынып жалбарынған, тіпті оған бүкіл дүние қызығы берілсе оның әлгі мәңгілікке деген арманына жетпейтін және өзіне жақсылық жасап жарылқағанды табынатындай қатты жақсы көрген, сүйкімді де сүйікті өте таңғажайып Сәмедани Құдіреттің мұғжизасы,

керемет жаратылыс. Және кейбір сезімдері ғаламды қамтитын, өзінің мәңгілік үшін жаратылғанына бүкіл сезім-мүшелері куәлік ететін... міне осындай жиырмаға жуық кұлли ақиқаттармен Аллаһ тағаланың «**Хақ**» есіміне айна және ең ұсақ тіршілік иесінің ең қарапайым қажеттілігін көріп-білетін, не сұрайтынын естіп, іс жүзінде жауап беріп отырған Хафиз-ы Зүлжалалдың «**Хафиз**» (**сақтаушы**) есімімен әрдайым істеген амалдары әлгі есімнің абыройлы жазушылары періштелер тарапынан жазылып отырған және бәрінен де бұрын сол есімнің назарын өзіне аударған мына адамзат әлбетте, міндетті түрде осы аталған жиырма ақиқаттың талабына сай адамзат үшін хашир мен нәшир, яғни қайта тіріліп бір, қиямет қайым болмақ.

Сондай-ақ, Хақ есімінің талабы бойынша атқарған қызметінің сый-ақысын, жіберген кемшіліктерінің жазасын тартатын болады. Және Хафиз есімінің күшімен тіркеуге алынған үлкен-кіші әрбір амалына есеп беріп, сұраққа тартылмақ. Сөйтіп о дүниеде мәңгі бақыт саябағы ашылып, сонымен қатар мәңгі сорлататын зынданның қақпалары ашылмақ. Мына дүниеде көптеген жаратылысқа жетекшілік еткен, олардың істеріне араласып, кейде шырқын бұзған жетекші, әлбетте топырақтың астына кіріп алып, істеген істеріне жауап берместен, қайта тірілтілмей, тығылып жатып қала алмайды.

Олай болмаса Иләһи құдрет шыбынның дыбысын естіп, іс жүзінде оның тіршілігіне қажетті жағдайды жасай тұра, найзағайдай күркіреген бақилыққа қатысты шексіз адами құқықты таптау, және жоғарыда аталған жиырма ақиқатқа сүйеніп жасалған және аспан мен жерді шулатқан дұға-тілектерді естімеу және манағы шексіз құқұқтарды аяқ асты ету, сондай-ақ, шыбынның қанатындағы реттілік пен өлшем дәлелдеп тұрғандай шыбынның қанатындай ысырапқа жол бермейтін хикметтің әлгіндей ақиқаттарға негізделген адами қабілеттерді, олардың таусылмайтын арман-тілектерін, және осы қабілет пен өтініш-тілектерді растайтын әлемнің ақиқаттарын түгелдей ысырап қылып бекерге шығаруы – әділетсіздік, жөнсіздік, ақылға сыймайтын зұлымдық. Оған Аллаһтың «**ХАҚ**», «**ХАФИЗ**», «**ХАКИМ**», «**ЖӘМИЛ**», «**РАХИМ**» есімдеріне куәлік ететін барлық жаратылыс қарсылық танытады. "Бұл дегенің жүз мәрте мүмкін емес, мың есе бекершілік", дейтін болады.

Сонымен біздің Жаратушымыздан хаширге қатысты сұраған сауалымызға өзінің «**Хақ**», «**Хафиз**», «**Хаким**», «**Жамил**», «**Рахим**» есімдері жауап беріп былай дейді: Біздің хақ әрі ақиқат болғанымыз секілді және бізге куәлік ететін жаратылыстың нақты болғанындай хашир де хақ, өлген соң тірілу сөзсіз болмақ!»

Міне, жоғарыда келтірілген мысалдарға және һәм деп басталған мәселелерге байланысты Аллаһ тағаланың әлемге қарайтын жүз тіпті мың есімінің әрқайсысы болмысты өзіне айна қылып шағылысады. Шағылысқан сәулелер арқылы сол есімдердің иесін анық түрде көрсетіп, дәлелдейді. Сол секілді хаширді, ақыретті де көрсетіп һәм нақты дәлелдейді.

Һәм, қалайша Жаратушымыздан сұраған сұрағымызға, Раббымыз өзінің бүкіл үндеу сөздерімен, түсірген кітаптарымен, өзінің есім сипаттарымен анық та қанық жауап берді, солайша періштелер арқылы, олардың тілімен де басқа тұрғыдан былай дейді:

«Адам (ғалейһиссалам) заманынан бері сендер бізбен де руханилермен де кездесіп келгендерің жайлы нақты хабарлар бар. Һәм біздің бар екенімізге және рухани болмыстардың анық екеніне, олардың құлшылықтарының хақ екеніне белгілер мен дәлелдер де жеткілікті. Сондай-ақ, біз ақырет әлемдерінде, кейбір жерлерінде кезіп, аралағанымызды өзара үйлесімді түрде сендердің Көшбасшыларыңмен, пайғамбарлармен кездескен кезде айттық, әрдайым айтып та жүрміз.

Олай болса міндетті түрде біз кезген бақи әрі әсем әлгі әлемдер және олардың арғы жағындағы гүл-гүл жайнаған саябақтар мен зәулім сарайлар, шүбә жоқ аса қадірлі қонақтарын мәңгі тұрақтату үшін күтіп отыр. Мұны сендерге анық түрде баяндап тұрмыз!».

Һәм, Раббымыз бізге ұлы мәртебелі мұғалім, керемет ұстаз, алданбайтын, әсте алдамайтын турашыл жетекші ретінде араб Мұхаммедті аләйһиссалам уәссаламды тағайындағаны рас. Оны ең соңғы елші етіп жіберген. Олай болса бұл мәселені ғылыми тұрғыда ғана емес көзбен көргендей, қолмен ұстағандай анық түрде ең бірінші сол ұстаздан, манағы Жаратушыдан сұраған сұрақты сұрап иманымызды қуаттауымыз керек. Себебі, ол Кісі Аллаһ тарапынан растау боп табылатын мыңдаған мұғжизалар көрсетіп Құранның хақ кәламуллаһ (Аллаһтың сөзі) екенін дәлелдеді. Сол сияқты Құран да таңғажайып қырықтан астам қыр-сырларымен Оның бір мұғжизасы

болып Оның турашыл әрі Расулуллаһ екенін дәлелдеді. Екеуі бірін-бірі қуаттайды. Біреуі; шәһадат әлемінің, яғни, мына көзге көрінетін әлемнің жаршысы, болып онысын өзі өмірімен дәлелдеді, һәм өзінен бұрынғы әнбиялар, һәм өзінен кейінгі әулиелер растады. Екіншісі; ғайып әлемінің, яғни, мына көзге көрінбейтін әлемнің жаршысы ретінде мыңдаған аяттарымен дәлелдеген – мұнысын көктен түскен өзге кітаптар мен жаратылыс заңдары растап бекітіп отыр – хашир ақиқаты Айдан анық, күндізгідей жарық мәселе.

Иә, хашир секілді өте ғажайып, орасан зор және ақыл таразысы тарта алмайтын үлкен мәселе тек осындай таңғажайып екі ұстаздың дәріс беріп, жетекшілік етуімен ғана шешіліп, түсінікті болады.

Бұрынғы заман пайғамбарлары өз үмметтеріне Құран секілді егжей-тегжейлі түсіндірмеуінің себебі, ол заманғы адамдар бәдәуи, бала секілді енді аяқ басып келе жатқан дамымаған дәуір болатын. Бастауыш мектептің сабағында түсіндірулер аз болмақ.

Сонымен, Аллаһ тағаланың көптеген есімдері ақыретті талап етіп сұрайтыны расталды. Әлбетте ол есімдерді қуаттайтын барлық дәлелдер бір тұрғыдан алғанда ақыреттің болатынына да дәлел боп табылады. Һәм, періштелер мен рухтардың болмысы мен құлшылықтарына куәлік ететін айғақтар, айналып келгенде ақыреттің болмысына да дәлел болып саналады.

Һәм, Мұхаммед аләйһиссалату уәссаламның өмір бойғы көтерген мәселесі, алға қойған мақсат-мүддесі Уахданиеттен (Аллаһтың бір екені) кейін ақырет болатын. Олай болса, әлбетте, Оның пайғамбар екенін, адал нәби екенін дәлел ретіндегі барлық мұғжизалары мен айғақ-дәлелдері белгілі бір мағынада айналып келгенде ақыреттің жүзеге асатынына, сөзсіз болатынына куәлік етеді.

Һәм, Қасиетті Құранның төрттен бір бөлігі хашир мен ақырет жайлы екені белгілі. Құран мыңдаған аятымен соны дәлелдеп, содан хабар береді. Олай болса, әлбетте, Құранның рас екенін дәлелдейтін айғақтар мен дәлелдер айналып келгенде ақыреттің бар екенін, оның сөзсіз орнайтынын, қиямет-қайым болатынын дәлелдеп, куәлік етеді. Міне, қара! Иманның бұл шарты қаншалықты қуатты да анық, шүбәсіз екенін біл!

Алтыншы бөлім

БӘДИҮЗЗАМАН ӘМІРДАҒЫНДА

Кіріспе

Денізлі Қылмыстық істер сотының ақтау шешімі шыққан соң Рисалей-Нұр көптеген аймақтарға, аудан, ауылдарға еркін тарай бастады. Аз уақыттың ішінде Нұр шәкірттерінің саны жүз мыңнан асып кетті. Рисалей-Нұр көбейту машиналары арқылы көбейтіліп жатты. Бәдиүззаман Саид Нұрси Анкарадан бұйрық келгенге дейін екі ай Денізліде тұрады. Анкарадан келген бұйрық бойынша 1944 жылдың тамыз айында Афион уәләятына қарасты Әмірдағына жер аударылады.

ӘМІРДАҒЫНДАҒЫ КҮНДЕРІНЕ ҚЫСҚАША ШОЛУ

Үнемі бақылауда. Соттың ақтау шешімі шыққанымен еркіндік берілмейді. Бұрынғыдан бетер бақылау күшейтіледі. Есік, терезесінің алдына қарауыл қойылады. Шәкірттерінің ұстаздарымен кездесуі өте қиын еді...

Бәдиүззаман қырға шығып, тәфәккүр етуші еді. Сол кездердің өзінде артынан күзетші немесе жандармдар еріп жүретін. Сондай күндердің бірінде біреулер артынан оқ атқанымен тигізе алмай қалады. Дін дұшпандарының мақсаты Бәдиүззаманның көзін жою...

Саид Нұрсидің Құраннан үйренген ұстанымдарының бірі тәфәккүр (ой, толғаныс) еді. Өз жазбаларында адамды тәфәккүр етуге шақырып, сол жайлы сабақ беретін. Аллаһты танып білу (мағрифатуллаһ) жолында ғылым мен тәфәккүрдің ролі зор, мұндай кезде рух бүкіл әлемді қамтып,

وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَّهُ آيَةٌ تُذَكِّرُ عَلَى اللَّهِ وَاحِدٌ бүкіл нәрседен Жаратушыны таныстырар ишаралар мен дәлелдер табылатынын айтатын.

تَفَكُّرُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ сырына сай әрекет ететін...

БӘДИҮЗЗАМАННЫҢ УЛАНУЫ

Бір саяси қызметкердің, «Көзін жойыңдар деген бұйрық келді» деген сөздеріне алданған қарауыл басшысы, түн ішінде терезеге сатымен өрмелеп шығып, Бәдиүззаманның тамағына у сеуіп кетеді. Ертесіне қатты уланған Ұстаз қанша қиналып жатса да, «Жәушан-үл Кәбир» сынды қасиетті дұғалардың арқасында өлімнен құтылдым, бірақ қатты қиналудамын» - деген екен. Бір аптадай нәр тата алмай жатады. Аллаһтың мейірімімен тәуір болып, рисалелерді тексеру жұмыстарымен қайта шұғылдана бастайды. Осындай қиын күндерде де намазын қаза қылмайтын. Алайда, екінші және үшінші рет уланған кезінде тұруға шамасы келмегендіктен екі-үш күн төсекте намаз оқыды. Өлім ауызында жатқан осындай ауыр күндерде жанында күзетіп отырған шәкірттері былай дейді. «Бір күні таңға жақын, көздері жұмулы күйде орнынан тұрды. Қолдарын жайып, өте ақырын ғана Рисалей-Нұр қызметінің дами түсуін және шәкірттерінің амандығын тілеп дұға етті. Содан кейін талықсып құлап түсті».

Бәдиүззаман алғашқы екі жылда Чаршы мешітіне барып, жамағатпен бірге болатын. Көбіне екінді намазында мешітке барып, құптан намазына дейін сонда болатын. Екі жылдан кейін халықпен тілдесуге болмайды деп, бұған тыйым салынды. Ұстаз Әмірдағында тұрғанда Спарта бастаған көптеген аймақтарда Рисалей-Нұрдың қолмен көшірілген нұсқалары таралып жатты. Рисалелерді оқып, пайдасын түсінген халықтың ұстазды бір көрсек деген құштарлықтары арта түсуде еді. Бірақ, шынайы ықыласпен Аллаһ ризасы үшін бауырластық, сүйіспеншілік танытқан кісілер ғана Бәдиүззаманмен кездесіп, сабақ ала алатын. Ұстаз халық арасындағы әртүрлі деңгейдегі кісілерге, солардың түсіне алуына ыңғайлы етіп сабақ беретін. Бұлардың арасында жастар да, мемлекеттік қызметкерлер де, ғалымдар да бар еді.

ҰСТАЗ КЕЛУШІЛЕРГЕ НЕ АЙТАТЫН ЕДІ?

Рисалей-Нұрдың бір ғана мақсаты бар, ол да иманды күшейту. Отанға, халыққа қауіп төндіріп тұрған дінсіздікке тосқауыл қою. Бүгінгі таңда әрбір адамның да, қоғамның да ең негізгі міндеті иманды құтқару, күшейте түсу. Ең маңызды мәселе Құран ақиқаттарынан берік ұстау.

Рисалей-Нұр ең әуелі осы мәселелерге назар аудартатындықтан, халқымыздың, дініміздің жаулары әртүрлі сылтаулар тауып, Рисалей-Нұрға тиісуде.

«Бірақ біз, тек қана болымды әрекет етуге мәжбүрміз. Қолымызда Нұр бар, саясаттың сойылы емес. Жүз қолымыз болса да, Нұрдан артылмас еді» - деп, болымды әрекеттің бомбадан да әсерлі екенін айтатын. Рисалей-Нұрдың ешқандай саясатқа қатысы жоқ, біздің ұстанымымыз шынайы ықылас пен Аллаһтың ризашылығы, басқа мақсатымыз жоқ дейтін. Нұрдың күші де осы ықылас пен болымды әрекетте екенін айтатын. Ұстаздың бейкүнә, жас балалармен әңгімелесуі өте ғибратты еді. Әмірдағында және айналасындағы ауылдарда, қасына келген балаларға үлкен кісілерше мән беріп, оларды шын жүректен өзіне жақын тартатын.

«Балаларым, Сендер бейкүнәсыңдар, менің денсаулығым нашар, маған дұға етіңдер, сендердің дұғаларың қабыл болады. Мен де сендерді рухани балаларым және шәкірттерім деп санап, сендерге де дұға етемін», дейтін. Ұстаз, ғапыл жүрген үлкендерге қарағанда бейкүнә балалармен жақсы сәлемдесетін. Ұстаз, жастарға Рисалей-Нұр оқулары керектігін, қазіргідей заманның, арсыздықтың қауіптерінен сақтанып, намаз оқулары керектігін айтатын. Ауыл сыртында немесе жолда кездескен адамдарға, жұмысшысы бар, қызметкері бар әр қайсысына өзіне ыңғайлы түрде иман ақиқаттарын түсіндіретін. Намаз оқудың маңызды екендігін, намаз оқыған адамның бұ дүниелік жұмыстары да ақыреттік сауапқа айналатынын ескертетін.

Мұндай сабақтар, «Дін, дамуға кедергі болады» деген сөздердің бос сандырақ екенін дәлелдеп береді*.

* Ұстазымыздың діни парыздарын орындап жүргендердің бұ дүниелік жұмыстарының да құлшылық болып саналатынына байланысты айтқан сабақтарынан бірнеше мысал.

Керісінше, ондай адам өзіне де, халқына да пайда әкеліп, моральдік жақтан да, материалдық жақтан да дами түседі. Намазын оқып, түзу жолмен жүрген адам өз міндетін жауапкершілікпен атқарады. Бұл сабақтар қоғам мүшелерінің бәріне де пайдалы.

Бұлар Ұстаздың қоғамның пайдасына жарар сансыз қызметінің бірнеше үлгісі ғана. Ислам діні кертартпалық дін, мұсылмандар кертартпа адамдар дегендерге обал-ақ.

Әділет орындарына және Рисалей-Нұрмен шұғылданып жүрген судьяларға айтар датым бар

Мырзалар! Сіздер неге ешқандай себепсіз Рисалей-Нұрмен әуре болып жүрсіздер. Сіздерге нақты айтарым: Менің де Рисалей-Нұрдың да сіздермен сөз таластырмақ түгілі, сіздер жайлы ойлауға

1. Бір күні Ұстаз Бәдиүззаман Саид Нұрсимен бірге Ескішеһирде «Иылдыз» қонақ үйінде отыр едік. Қант зауытынан келген ұста мен жанындағы бірнеше жұмысшыға былай деді: «Сендер парыз намаздарыңды оқитын болсаңдар, фабрикадағы бүкіл жұмыстарың құлшылық болып саналады. Өйткені сендер халыққа өте қажет өнім өндіру арқылы сауапты қызмет атқарып жатырсыңдар.

2. Тағы бірде Эгрідір жолының бойында кітап оқып отыр едік. Темір жолда жұмыс істейтін бір кісі келді. Ұстаз оған да: Парыздарды орындап, үлкен күнәлардан аулақ болсаң, басқа жұмыстарыңның бәрі де құлшылық болып саналады. Он сағаттық жолды бір сағатқа қысқартып жіберетін темір жолда жұмыс істегендіктен мұсылмандарға, жалпы жұртқа көрсеткен қызметің босқа кетпейді, мәңгі өмірде бақытқа бөленуіңе себеп болуы мүмкін, деген еді.

3. Бір күні Ескішеһирде ұшқыштар мен офицерлерге де жоғарыдағыларға ұқсас сабақ берген еді. «Бұл ұшақтар бір күні Ислам жолында көп қызмет атқаратын болады. Парыз намаздарыңды өтесеңдер, оқи алмай қалған намаздарыңның қазасын өтесеңдер, сендер әскери адамсыңдар, сондықтан әр сағаттарың он сағаттық құлшылық, әсіресе әуе күштеріндегі қызметтің бір сағатына отыз сағаттық құлшылықтың сауабы жазылар. Бірақ, жүректеріңде Иман нұры болсын және сол Иманның талабы болған Намазды оқуларың керек.

4. Сондай-ақ, Барлада, Спартада, Эгрідірде малшыларға да «Мал бағу да құлшылық, тіпті, көптеген Пайғамбарлар мал баққан». Бірақ сендер парыз намаздарыңды өтеңдер, сонда бұл істерің де Аллаһ жолындағы құлшылыққа айналады, деген еді.

5. Бір күні Эгрідірде электр станциясын салып жатқан жұмысшы-ұсталарға (құрылысшыларға) «Мына электрдің бүкіл халыққа көп пайдасы бар. Сол пайдаларға үлескер болуларың үшін парыздарды орындаңдар. Сол кезде барлық жұмыстарың ақырет жолындағы құлшылыққа айналады» деген еді. Мұндай оқиғалар он мыңдап саналады.

Үнемі Ұстаздың жанында жүрген шәкірттері

да уақытымыз жоқ, ол біздің шаруамыз емес. Өйткені, Рисалей-Нұр және оның хас шәкірттері елу жылдан кейін келетін болашақ ұрпаққа қызмет ету және соларды үлкен қатерден, елді аса қауіпті жағдайлардан құтқару жолында еңбек етуде. Қазір бізбен әуре болып жүргендер ол кезде қабірде топыраққа айналып кетер.

Баяғы демократтардың қоғамдық тәрбиеге, дінге, ұлттық құндылықтарға салғырт қарауы, жиырма-отыз жыл өткен соң, қазіргідей дінге немқұрайлылыққа, нашар мінез-құлықтың белең алуына, ар-намыстың әлсіреуіне әкеліп соқтырды. Осылай кете берсе, елу жылдан кейін, бұрынғы діндар, намысшыл, батыр халықтың ұрпақтары діни тұрғыдан, ар-намыс мәселесінде қандай жағдайға келерін түсініп отырған шығарсыздар. Мың жылдан бері Құранға жан-тәнімен қызмет етіп келе жатқан бұл батыр халықтың елу жылдан кейін келетін ұрпақтары, өз тарихының жарқын беттерін былғап, құрдымға жібермей тұрғанда қолдарына Рисалей-Нұрдағы Құран ақиқаттарын беріп, маскара болудан құтқару, халқымыздың да, отанымыздың да ең негізгі шаруасы деп білгендіктен, қазіргі адамдарға қарағанда сол кездегі ұрпақтарды ойлаудамыз:

Мырзалар! Шынтуайтында Рисалей-Нұр тек қана ақыретке назар аударуда. Мақсаты Аллаһтың Ризашылығы және Иманды құтқару. Шәкірттерінің ойы әуелі өздерін, содан кейін басқаларды мәңгілік қапастан құтқаруға тырысу. Дүниелік жағдайға қатысты, екінші кезектегі маңызды мәселе де бұл елді анархиялық қауіптен құтқару, және болашақ ұрпақты адасушылықтан аман алып қалу. Өйткені, мұсылман адам басқаларға ұқсамайды. Діннен безіп, мұсылманшылықтан шыққан бір мұсылман, адасушылықтың қою қараңғылығына сүңгиді. Анархист болып, бетімен кетеді. Әзірге жас кезінде Ислами тәрбие алған адамдар қоғамның жартысын құрап тұр. Жартысы дінге немқұрайлы қарауда, ал елу жылдан кейін мұндайлар тоқсан пайыздан асып кетеді. Нәпсінің соңына ерген мұндай тобырды анархиядан құтқаруды ойлап, сол пәлекеттің алдын алу шарасы, мені жиырма жыл бұрын саясаттан сырт айналдырып, өз замандастарыммен әуре болуыма тыйым салды... Рисалей-Нұрдың да, шәкірттерінің де қазіргі кездегілермен шаруасы жоқ. Жағдайдың ақиқаты осы. Олай болса, Әділет орындары менен және шәкірттерімнен күмәнданудың орнына, қорғаулары керек. Өйткені, бұл елдің нағыз жаулары Әділет орындарын алдап соғуда. Рисалей-Нұрға айдап салып, әділетсіздік жасатуда...

Мырзалар! Адасушылық пен азғындық, надандықтан туындап жатса, оны тоқтату оңай. Ғылым мен білім адасудың құралына айналып отырса, оны тоқтату қиынға соғады. Бүгінгі таңда ғылым мен білім адасудың құралына айналып отырғандықтан, оған тойтарыс беріп, болашақ ұрпақтың басына келер бәледен құтқару үшін Рисалей-Нұр секілді жан-жақты, кемел туынды керек. Рисалей-Нұрдың осындай құнды туынды екендігінің дәлелі жиырма жылдан бері менімен тайталасып келе жатқан философтардың ешқайсысы Рисалей-Нұрға қарсы шыға алмады, шыға алмайды да. Әділет орындары мен үкіметтік сарапшылар тоғыз айдан бері жүз кітаптан тұратын рисалелерді тексергенімен, бізді жауапқа тартар еш нәрсе таба алған жоқ. Құрандағы ишаралар мен Хазіреті Әлидің және Ғаус ағзам Гейланидің ғайби хабарлары Рисалей-Нұрдың маңыздылығын көрсетіп тұр... Әділет орындарының міндеті әділетсіздікке жол бермеу... Олай болса, өте маңызды нәрселерге мән бермей, елеусіз жағдайға баса мән беру, әділеттіліктің ақиқатына жараспайтынын ескертемін.

Саид Нұрси

* * * *

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

Құрметті бауырларым.

Сұрақ: Неге ішкі, сыртқы ағымдарға, әсіресе, саяси ұйымдарға назар аудармайсың? Рисалей-Нұр шәкірттерін де мүмкіндігінше ондай ағымдарға жолаттырмайсың? Негізінде сен сол ағымдармен шұғылдансаң мындаған адам Рисалей-Нұрды танып, нұрлы ақиқаттар жайыла түсер еді. Сонымен қатар, себепсізден себепсіз, мынадай қиыншылықтар шекпес едің.

Жауап: Оларға көңіл бөлмеуімнің, аулақ тұруымыздың ең басты себебі, өз ұстанымымыздағы ықылас, бізді олардан аулақ ұстауда. Өйткені, мынадай ғапылдық жайлаған заманда, әсіресе, бір жақты қолдау пікірі бар біреуге бұра тартуға жақын адам, кез келген нәрсені өз мақсатына пайдаланып кетеді. Тіпті, дінін де, ақыреттік амалдарды да өзінің дүниелік ұстанымдарына құрал етеді. Ал Иман ақиқаттары

мен сол жолдағы қасиетті де нұрлы қызмет, еш нәрсеге құрал бола алмайды. Аллаһ ризашылығынан басқа мақсаты жоқ. Бүгінгідей бас-басына бөлініп алып, қырық пышақ болып жүрген кезеңде, шынайы ықылас сырын сақтап қалу, дінді бұ дүниелік істерге пайдаланбау өте қиын. Ең дұрысы, ондай ағымдардың күшіне емес, Аллаһтың көмегі мен жарылқауына арқа сүйеу.

Олардан аулақ тұруымыздың бір себебі де Рисалей-Нұрдың төрт негізінің бірі «мейірімділіктаныту», зиян беруден аулақ болу. Өйткені:

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ

яғни «Біреудің қателігі үшін екінші біреу немесе оның туысқаны жазаға тартылмайды» деген Илаһи қағидаға қарсы бүгінгі таңда إِنَّكَ أَنْتَ كَانَتْ ظُلُومًا جَهْلًا сыры бойынша сұмдық зұлымдықтар жасалуда. Бір жаққа жақтас болу сезімі арқылы, бір қылмыскердің қателігі үшін оның туысқанымен ғана емес, жақтастарымен де жауласуда. Қолынан келсе, зұлымдық жасар еді. Қолында күші болса, бір адамның қателігі үшін бір ауылға бомба тастауға бар. Негізінде жүз қылмыскер үшін бір бейкүнә адамның құқын таптауға, оған зұлымдық жасауға болмайды. Қазіргі жағдайда бірнеше қылмыскер үшін жүз бейкүнә жанға зиян берілуде. Мәселен: Бір адамның қателігіне байланысты бейшара, қартайған ата-анасын, бейкүнә бала-шағасын зар еңірету, бұлар бізге қарсы деп жауласу, мейірімділіктің негіздеріне керағар нәрсе. Мұсылмандардың арасындағы осындай жақ-жақ болып бөлінушіліктің кесірінен бейкүнә жандар зұлымдыққа ұшырап, зардап шегуде. Әсіресе, төңкерістерге себеп болатын нәрселер, зұлымдықты қоздырып жібереді...

Саид Нұрси

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

Құрметті бауырларым.

Жаз айлары күнкөрістің қамын көбірек ойлататын кез болғандықтан, қасиетті үш айдағы сауабы мол құлшылыққа немқұрайлы қаратпасын. Әлемдегі аласапыран жағдайлар қарумен емес, дипломатияның күшімен шешілуі тиіс. Мұндай жағдайда, аса ұстамдылық және қасиетті қызмет жолында табандылық болмаса, Рисалей-Нұр қызметіне зиян тигізер жалқаулық пен тоқырау басталады.

Құрметті бауырларым, естерінде болсын, Рисалей-Нұр мен шәкірттерінің айналысып жүрген мәселелері, жер бетіндегі бүкіл мәселелерден де үлкен. Сондықтан, бұл дүниелік, тартымды болып көрінер мәселелерге қызығушылық таныту арқылы мәңгілікке ұласар ақыреттік міндеттеріңе зиян келтіріп алмандар. Миуа рисалесінің Төртінші мәселесін қайта-қайта оқыңдар, рухани күштерің сарқылмасын. Әһл-и дүниенің (бұл дүниені ғана ойлаушылар) ең маңызды деген мәселелері, уақытша өмірдегі зұлымдық шашар «өмір-күрес» қағидасы. Қатыгез, мейірімсіз, діни құндылықтарды дүниенің жолында құрбан ететін мұндай ұстанымдары үшін Аллаһ олардың сол қылмыстарының ішіне бұл дүниенің өзінде рухани тозақ орнатуда.

Рисалей-Нұр мен шәкірттерінің айналысып жүрген шаруасы, мәңгілік өмірді өзінің артына жасырып тұрған өлімнің әһли дүние үшін қорқынышты жендет, иманды жандар үшін мәңгілік бақыттың есігі екендігін екі жердегі екі төрт болатындай анық дәлелдеу. Және мұны осы уақытқа дейін дәлелдеп келеді.

Қорыта айтқанда, Әһли далалет (адасқандар) фәни өмір үшін күресуде. Күрес жолындағы олардың ең үлкен мәселелері (уақытша болғандықтан) біздің ең кішкентай мәселемізге (мәңгілік мәселе болғандықтан) тең келмейді. Олар ақымақтық жасап, біздің ұлы мәселелерімізге мән бермеуде, олай болса, қасиетті борышымызға зияны тиер олардың болмашы мәселелеріне біз неге қызығушылық танытуымыз керек...

لَا يَضُرُّكُمْ مَضَلَّ إِذَا هَتَدَيْتُمْ аяты және Ислами бір қағида саналар

الرَّاضِي بِالضَّرَرِ لَا يَنْظُرُ لَهُ қағидасы, яғни, «басқалардың адасуы,

сіздердің тура жолда жүрулеріңізге кедергі келтірмейді. Сендер орынсыз жерде олардың адасуларымен әуре болмаңдар»... қағидасының мағынасы, «Өз ризашылығымен зиянға ұрынған адамға жактасуға, жанашырлық танытуға болмайды». Мына Аят та, қағида да өз ризашылығымен зиянға ұрынған адамға жанашырлық танытуға болмайтынын айтып тұрғанда, біз де бүкіл күшіміз бен уақытымызды өз міндетімізді атқаруға жұмсауымыз керек. Одан басқа мәселелерге мән бермей, уақытымызды босқа өткізбеуіміз керек.

Өйткені, қолымызда нұр бар, сойыл жоқ. Біз күш көрсетпейміз, бізге күш көрсеткендерге нұр көрсетеміз.

Бұл ескертудің жазылуына себеп болған жағдайлардың бірі мынау еді.

Бірде Рисалей-Нұр шәкіртінің біреуін сынап көрдім. Қазіргі саяси жағдайларға деген көзқарасы қалай екен деп, бұғаздар жайлы әңгімесіне орай екі нәрсе сұрадым. Берген жауаптарынан бұл мәселелерге деген қызығушылығы байқалып тұрды. Жүрегім обал-ай деді. Бұл жағдайдың қасиетті міндеттерімізге зияны тиетіндігін айтып, қатаң ескерту жасадым Біздің қағидамыз

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ وَالسِّيَاسَةِ екенін айттым.

Егер адамдарға жаның ашыса, жоғарыдағы қағида оның аяуға лайық, немесе лайық емес екенін көрсетеді. **Жұмақ өзінде адамдардың болғанын қалайды. Тозақ та адам қалайды.**

Саид Нұрси

Құрметті бауырларым! Мына нәрсені де нақты жариялай кетейін. Рисалей-Нұр Құранға тиесілі. Менің оған иелік етуге құқым жоқ. Мен сол нұрдың кемшіліктері көп қызметшісі және сол асыл тастар дүкенінің делдалымын. Менің шым-шытырыққа толы жағдайымның

оған қатысы жоқ. Рисалей-Нұрдың бізге үйретер дәрістері – ықыластың сырлары мен менмендікті тәрк ету. Өзінің кемшіліктерін түсініп, мақтангершілікке бой алдырмау. Біз иманды жандарға өзімізді емес, Рисалей-Нұрдың рухани тұлғасын таныстырудамыз. Біз өз кемшілігімізді көрсеткен адамға рахмет айтамыз. (Ақиқатқа сай болса) Аллаһ разы болсын дейміз. Мойнымыздағы қарақұрт шақпай тұрып, алынып тасталса қуанамыз ғой. Кемшіліктерімізді мойындап, рахмет айтамыз.

* * * *

Құрметті бауырларым! Мен Соттағы мұдафатымда (қорғау сөз) «Олар маған тиесілі емес, мұндай кереметтерге иелік етуге менің құқым жоқ. Бұлар Құранның рухани мұғжизаларының тамшылары мен сәулелері, Құранның бір тәпсірі болған Рисалей-Нұрда кереметтер ретінде көрініп, шәкірттерінің рухани күштерін арттыра түсу үшін берілген Аллаһтың жарылқаулары. Аллаһтың жарылқауларын айту шүкірді арттырады. Оларды айту дұрыс нәрсе, деген едім.

«Бұларды неге сонша көп айтып кеттің» деген сұраққа байланысты тағы да тереңірек түсіндіру қажет болып тұр.

Жауап: Бүгінгі таңда мыңдаған бұзғыншыларға қарсы жүз мың түзетуші және менің жаныма жүздеген көшіруші-көмекші қажет болса да...

Маған ешкімді жолатпай, көмектескісі келгендердің мысын басып, Рисалей-Нұрдан теріс айналдыру шаралары жасалып жатқанда.... Рисалей-Нұр шәкірттерінің рухани күшін арттыруға негіз болар Илаһи жарылқауларды баяндау үшін жазылып жатқан бұл нәрселер, құдай сақтасын! Мақтангершілік үшін емес....

* * * *

Бүгінгідей қысылтаяң шақта нәпсім сабырсыздық танытып мені қинап тұрғанда, осы әңгіме оның ауызына құм құйып, шүкір еткізді. Сізге де пайдасы тиер деген оймен жазылып отырған бұл Сөздер, бас жағымда ілулі тұр.

1. Ей, нәпсім! Жетпіс үш жылдан бері талай қызық көрдің, ендігісіне сенің хақың қалған жоқ.

2. Сен уақытша, өткінші қызықтардың мәңгі жалғасуын қалайсың. Сондықтан, қызықтар бітіп қалған кезде көз жасынды төгесің. Соқыр сезімнің кесірінен, сол қателіктерің үшін таяқ жейсің. Бір сағаттық күлкінің орнына он сағат жылайсың.

3. Саған жасалып жатқан зұлымдықтар мен басыңа түскен қиыншылықтардың арғы жағында әділ тағдыр тұр. Өзің жасамаған бір іс үшін адамдар сені кінәлап, зұлымдық жасайды. Бірақ тағдыр сенің жасырын қалған қателіктерің үшін сол қиыншылықтардың қолымен сені тәрбиелеп, қателіктеріңнің өтеуін төлетуде.

4. Ей, сабырсыз нәпсім! Жүздеген тәжірибелердің нәтижесінде анық көз жеткізгенім, сырт көзге қиыншылықтар болып көрініп тұрған нәрселердің ар жағында және нәтижелерінде Аллаһтың жарылқауы, тамаша нәтижелер бар.

عَسَى أَنْ تَكُونُوا شِئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ Өте анық ақиқаттарды жеткізуде.

Осы ақиқатты үнемі есте сақта. Бүкіл әлемді айналдырып тұрған Аллаһтың заңдары сен үшін өзгертілмейді.

5. مَنْ أَمَرَ بِالْقَدَرِ أَمَرَ مِنَ الْكَدْرِ Осы қасиетті қағиданы үлгі тұт! Әуесқой, ақылсыз балалар секілді уақытша, түкке тұрғысыз қызықтардың соңынан жүгірме! Ойлап қарасаң, өткінші қызықтар, саған рухани өкініштер әкеліп, әттеген-ай дегізуде. Керісінше, қиыншылықтар рухани ләззат беріп, ақыреттік сауап қалдыруда. Егер ақылыңнан алжаспаған болсаң, уақытша ләззаттарды шүкір ету үшін ғана сұра. Онсыз да ләззаттар, шүкір ету үшін беріледі.

Саид Нұрси

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ

Құрметті бауырым! Бұл фәнидегі жанашыр достым.

Біріншісі, отызжылбұрын Дарул Хикметте (Ислам академиясында) қызмет етіп жүрген кезімде, сол жерде бірге қызмет ететін Сейіт Сағадеддин Паша «Сенімді жерден нақты бір хабар алдым, өздері

осында болғанымен шет елдің мүддесі үшін жұмыс істеп жатқан бұзғыншы бір ұйым мүшелері сенің бір шығарманды оқып, мұны жазған адам тірі тұрғанда біз өз ісімізді, (дінсіздікті) бұл елге қабылдата алмаймыз. Қайткенде де оның көзін жоюымыз керек» деп, Сені сырттай өлім жазасына кесіпті. Сақ бол! - деген еді. «Аллаһқа тәуекел етемін... ажал бірақ рет келеді және ол ешқашан өзгермейді, дедім.

Міне, сол ұйым отыз, қырық жылдан бері барған сайын ұлғайа түсуде және менің көзімді жою үшін барын салуда. Мені өлтіру мақсатында екі рет түрмеге тықты. Он бір рет улап өлтіруге тырысты....

Бірақ, Аллаһтың көмегі және Нұр шәкірттерінің дұғалары у қайтарғыш дәріге айналып, ойлары іске аспай қалды... Бірден көңіліме мынадай бір ой келді. Бұл залымдарға ашуланба, керісінше оларды аяуың керек. Көп уақыт өтпей-ақ саған уақытша берген азабының орнына одан мың есе ауыр мәңгілік азап шегетін болады. Сенің кегің мың есе артығымен қайтарылады. Олардың кейбіреулері тірі жүргенімен кеудесінен жаны шыққанша рухани азап шегеді. Мен оларға деген ашудан арылып, жаным ашыды. «Аллаһ оларды тура жолға салсын» дедім...

Сенің хатыңдағы, менің өз жағдайымды ойлап, Шамға немесе Хижазға кетіп қалу үшін үкіметтен рұқсат сұрау мәселесіне келсек....

Біріншіден: Біз Меккеде болсақ та Иманға, Құранға қызмет ету үшін осында келу керек болар еді. Өйткені бұл жерлер соған өте мұқтаж. Мың жаным болып, мың бір бәлеге ұшырасам да, қандай қиындық шексем де осы елдің иманын құтқару үшін, осы елдің бақыты үшін осында қалуға (Құраннан алған сабақтарыма орай) қарар бердім.

Екіншіден: Менің мұнда құрметтің орнына қорлық көріп отырғанымды айта келе, «Мысырда, Америкада болсаңыз құрметке бөленер едіңіз» дейсің.

Құрметті бауырым! Біз өз ұстанымымызға орай, адамдардың құрмет, қошеметтерінен, бізге берген атақ-даңқ, сый-сыяпаттарынан қашудамыз. Әсіресе, анық түрдегі рияшылдық болып саналар атақ-даңқ, даңқты атыңның тарихта қалуы сынды мақтангершілік, жұрт алдындағы бедел, біздің ұстанымымыздағы ықыласқа қайшы келеді.

Ондайды қалау былай тұрсын, бетін аулақ қылсын деп, қашудамыз. Құраннан нұр-фейіз алып, сол Құранның ақиқаттарын тәпсірлеп, тылсым-сырларын ашушы Рисалей-Нұрды таныстыру және кез-келген адамның сол ақиқаттарға мұқтаж екендігін сезінуін, сондай-ақ иман ақиқаттарының азғындардың дінсіздік әрекеттеріне төтеп беретін, жеңіске де жетуде екенін көрсеткіміз келеді және мейірімді Аллаһтан соны тілейміз.

Жетінші бөлім

БӘДИҮЗЗАМАН АФИОНДА

1947 жылдың соңына таман арнайы іріктелген үш полиция қызметкері Афионнан Әмірдағына келеді. Мақсаттары, «Саид Нұрси және шәкірттері жасырын діни ұйым құрып алыпты» - деген қауесетті анықтау екен. Мұны расқа шығаруға тырысқан олар, әр түрлі сылтаулармен жала жабуға тырысады. Солардың бір мысалы былай болған еді. Әлгі полиция қызметкерінің біреуі қағазға «Саидтың қызметшісі осы жерден Саидқа апарып беру үшін арақ алды» деген мәлімдемені жазып алып, ішімдік сататын дүкен маңында жүрген есуас маскүнемге қол қойғызып, куәгер еткісі келеді. Әлгі маскүнем: «Тәубә, тәубә мұндай өтірікке кім қол қояды екен» деп көнбей қояды. Ойын іске асыра алмаған полиция қызметкері, сол күні кешке өз қателігінің жазасын тартады. Бірге арақ ішіп жүрген таныстарымен өзен жағасында қыдырып жүргенде араларында дау туындайды. Аналар әлгі полицейді оңдырмай сабап, тапаншасын тартып алады.

* * * *

Рисалей-Нұрдың көшіргіш машиналармен көбейтіліп таралуынан және Анадолыда Нұрлардың жайыла түсуінен қорыққан жасырын ұйымдар, мұндай имани қызметті тоқтату мақсатында үкіметті айдап салып, қарсы әрекеттерге көшеді. Әмірдағы, Спарта, Кастамону, Коня, Инеболу, Сафранболу, Айдын қатарлы үлкенді-кішілі елді мекендердегі Нұр шәкірттерінің үйлеріне тінту жүргізеді.

1947 жылдың соңында Саид Нұрси және он бес шәкірті Әмірдағынан Афионға әкелінеді. Тергеу-сұраулардан кейін қамауға алынады. Басқа да өңірлердегі Нұр шәкірттері тұтқындалып, Афионға жеткізіледі.

* * * *

Бәдиүззаман және Афион соты

Бәдиүззаман өзі қамалған түрмедегі адамдарға сабақ беріп, тура жолды көрсетуші еді. Тіпті, ауыр қылмыс жасағандардың өзі қойдан жуас жағдайға келетін. Жалғыз кісілік камераға қамалса да, сол түрме Нұр мектебі болып кететін. Түрменің өзі «Медресе-и Юсуфие» атанып кеткен еді. Тіпті, Денізлі түрмесінде жатқан кейбір жастар «Медресе-и Юсуфиеден» шыққысы келмей «Бәдиүззаман осы жерде қалар болса, біз де өзімізді қылмысты етіп көрсетіп, жаза алсақ та осы жерде қалып, Рисалей-Нұрдан сабақ аламыз», деген еді.

Рисалей-Нұрдың өзегін түсініп, зер сала оқу арқылы шынайы иманға қол жеткізген нұр шәкірттері Қасиетті Құран мен Иманға қызмет ету арқылы халқымыздың, Ислам әлемінің, тіпті бүкіл адамзаттың мәңгілік бақыты жолында тер төгіп жүрген кездерінде, дінсіздердің шабуылдары мен зұлымдықтарына душар болса да, өз жолдарынан таймайды, сағы сынып, үміттері үзілмейді. Олар бір ғана нәрсеге арқа сүйейді. Ол – тек қана Аллаһ ризашылығы. Сондықтан олар шынайы ықыласпен Иман, Құран жолында тер төгуде.

* * * *

Дініміздің жасырын жаулары Бәдиүззаманмен бірге елу шәкіртін Афион түрмесіне қаматып, қаншама тергеу, тексерулер жүргізгенімен ешқандай қылмыстың нышанын таба алмайды. Ақырында (сот төрағасының жеке қарары бойынша) Саид Нұрсиға жиырма ай, тағы бір ғалымға он сегіз ай, жиырма кісіге алты айдан жаза кеседі. Басқа шәкірттер ақталып шығады. Касациялық сот «Бәдиүззаман Денізліде де осы мәселелер бойынша сотқа тартылып, ақталып шыққан еді. Ол үкім қате болса да, Касациялық соттың үкімі бойынша бір мәселені қайта-қайта қарай беруге болмайды» деп, Афион сотының үкімін бұзады. Осыған байланысты барлық іс-шаралар қайта басталады. Қай соттың үкімі орындалуы керектігі мәселесі ұзаққа созылады. Осы уақыт аралығында Саид Нұрси шәкірттерімен бірге әлі де түрмеде жатады. Соттар нақты қарар шығарғанға дейін берілген жазаның мерзімі бітіп, бәрі де босап шығады. Алайда Афион түрмесінде Бәдиүззаманға бірнеше рет қастандық жасалады. Денізлі түрмесінде

бір айда тартқан азабын бұл жерде бір күнде тартады. Жиырма ай жалғыз кісілік камерада жатады. Қыстың суығында терезелері әдейі сындырылып, мұздай жерге жатқызылады. Осындай ауыр күндерде өзіне у беріліп, неше күн өлім ауызында жатады. Берілген удың әсерінен жатып қалған ұстазының жанына ебін тауып жеткен бір шәкіртіне «Мен енді бұл өмірде қала алмайтын шығармын, бүкіл болмысымды Отанымыз бен халқымыздың, жастар мен Ислам әлемінің, бүкіл адамзаттың бақыты жолында пида еттім. Мен өлсем, достарым кегімді кумасын», деген еді.

Бәдиүззаман Саид Нұрси 1949 жылдың 20-шы қыркүйегі күні өзіне кесілген мерзімді толық аяқтап, түрмеден босатылады. Әдетте түрмеден босағандар таңғы сағат онда шығарылады екен. Түрмеден шыққан Саид Нұрсиды халықтың қошеметпен қарсы алу үшін күтіп тұратынын сезген басшылар, Бәдиүззаманды әлі таң ата қоймаған, алагеуім уақытта түрмеден шығарады.

Саид Нұрси түрмеден шыққаннан кейін біраз уақыт Афионда қалады. Кесілген мерзімін толық аяқтап, касациялық соттың үкімімен ақталып шықанына қарамастан үш полиция қызметкері күндіз-түні есігін күзетіп тұрады. Екі жылдық қапастан шыққан қарттың хал-жағдайын сұрауға келгендерге де кездесуге рұқсат берілмейді. Россияда тұтқында жүргенде орыс офицерлері тұтқындарға сабақ беруіне тыйым салмаған еді. Ал мұнда, өз Отанында, ғазиз мұсылман халықтың бақыты жолында қолда барын пида қылған қарияға зияратқа келушілерге рұқсат берілмеді.

Халықтың Саид Нұрсиға деген құрметін тоқтатуға тырысқан сайын халықтың, әсіресе, жоғары оқу орындарындағы жастардың оған деген құрметтері арта түсті. Оған қарсы әрекет етушілердің мақсаты халықтың Бәдиүззаманға деген құрметін азайту, ол кісінің беделін түсіру арқылы Рисалей-Нұрдың халыққа таралуын тоқтату еді. Ал Рисалей-Нұрдың ол кісінің жеке тұлғасына қатысы жоқ. Рисалей-Нұр Құранның мүлкі. Бұл туынды басқа шығармаларға мүлде ұқсамайды. Рисалей-Нұр басынан аяғына дейін нақты дәлелдер қазынасы. Рисалей-Нұрды оқыған адам оның авторына назар аудармайды, тікелей сол жердегі ақиқаттар мен дәлелдерге зер салады. Осындай ақиқаттарға байланысты Саид Нұрсидың жеке басына жасалған шабуылдар нәтижесіз қалды...

Бәдиүззаманның Әмірдағы мен Афиондағы өз өмірі жайлы жазған және Лемалар жинағына енген Он бесінші үміт атты рисале қаз-қалпында беріліп отыр.

ОН БЕСІНШІ ҮМІТ

Мен, Әмірдағында тұрған кезімде ізімді аңдудан, жалғыздықтан қатты қиналғаным сондай түрмедегіден бетер күйзеліп, өмірден безіп кеткім келді. Жан-жүрегіммен Денизлі түрмесін аңсап, тіпті қабірді артық санаған кездерім болды. «Мынандай өмірден түрме немесе қабір артық қой» деген ойға келіп тығырыққа тірелген кезде Иләһи жәрдем келіп жетті. Қаламдары жазу мәшинесі секілді Медресетүз Зехра шәкірттерінің қолына жаңа шыққан көшіріп басқыш мәшине тиіпті.

Әп-сәтте, Рисалей-Нұрдың өте маңызды кітаптарының әрқайсысы бес жүз дана боп жарыққа шықты. Осындай жаңа жетістік менің қиын-қыспақ өмірімді берекелендіргендей, көңілім жадырап, іштей: **«Құдайға сансыз шүкір!»** дедім. Содан көп ұзамай Рисалей-Нұрдың жасырын дұшпандары әлгі игі ісімізге кедергі келтіру үшін өкіметті қарсы қоюға тырысты. Бұл жағдай жаныма қатты батты. Тағы да Раббани көмектің сәулесі көрінді.

Нұр рисалелері нұрға мұқтаж мемлекеттік қызметкерлердің назарын өзіне аударып, енді олар әзірге рұқсат етілмеген рисалелерді мұқият оқи бастады. Сөйтіп, Рисалей-Нұр олардың жүрегін өзіне баурап алды да оны сынап-тиісудің орнына құптап мақұл көрді. Осылайша рисаленің оқылу аумағы тіпті кеңейе түсті. Заттық зияннан жүз есе артық рухани табыс-пайдаға кенелдік.

Көрген қыспақтардың бәрі өзінен-өзі шешіле бастады. Бұдан кейін тағы да, екіжүзді, жасырын дұшпандар өкіметтің назарын енді, Нұр рисалесіне емес, менің жеке басыма аударуға кірісті. Бұрынғы саяси өмірімді қайта қозғады.

Өкіметтік тексеру, қауіпсіздік ұйымдарын маған қарсы қойды. Партиялардың, коммунистердің, анархистердің ұйымдасуымен мәселе ұлғая бастады. Бізді аңдып, қолдарына түскен рисалелерді

жоюға кірісті. Нұр шәкірттерінің қызметін тоқтатуға барынша тырысып бақты. Және менің жеке басымды жұрт алдында төмендету үшін ресми қызметкерлер ойға келмейтін түрлі сұмпайы істер жоспарлай бастады. Алайда, оған ешкімді сендіре алмады.

Содан, өшіккені сондай адамшылыққа жатпайтын жағдайда өте суық бөлмеге екі күн бойы қамап, сұраққа алды. Ал, мен өз бөлмеде күніне қанша рет от жағып, пештің жанында отыратындықтан бұл жағдайдың маған қаншалықты азап екені белгілі. Осындай жағдайда отырғанымда Иләһи бір жәрдемнің белгісі ретінде көңіліме ақиқат нұры келді.

«Өзің Юсуф медресесі деп атаған Денизлі түрмесінде шеккен қиыншылықтардан мың есе артық рухани жетістіктер, және ондағы тұтқындардың Нұрлардан көрген пайдасы мен рисалелердің кең ауқымда таралуы саған реніштің орнына қуаныш сыйлап, түрмедегі бір сағатың он сағаттық құлшылықтың сауабын береді, сөйтіп ондағы пәни уақыттар мәңгілікке айналды. Олай болса Иншаллаһ, бұл үшінші Юсуф медресесіндегі қиыншылықтарың да Нұр рисалелерінің таралуы арқылы сенің мына тоңуың мен аштығыңды қуанышқа айналдырады. Ал саған зұлымдық жасап отырған адамдар білместіктен, алданып мұндай іске барған болса, оларға ашуланудың керегі жоқ. Егер біліп, әдейі осындай зұлымдыққа дінсіздік үшін барған болса, олар көп кешікпей өлімнің азабын тартып, мәңгілік қабір қамауына алынып, бітпейтін азап шегетін болады. Ал, сен олардың осындай зұлымдығының арқасында сауап алып, пәни уақытыңды бақи уақытқа айналдырып, рухани ләззатқа кенеліп, хақ діндегі міндетіңді ықыласпен атқарған болып саналасың...» деп, рухыма аян болды. Мен де, мұндай сүйінші хабарға **«Әлхамдулиллаһ!»** дедім.

Әлгі залымдарға жаным ашыды. **«Уа, Раббым! Олардың жүрегін тазарта гөр!»** деп, дұға жасадым. Осы соңғы оқиға да солай болды. Ішкі істер қауіпсіздік комитетіне түсініктеме жазған кезімде мен оларға айттым: **«Бұл он жақты заңсыздық, заң атын жамылып жасалған қылмыс. Нағыз қылмыскерлер заңды бұзушылар!»** дедім.

Сол залымдар мені айыптау үшін сылтау іздегендері сонша, жапқан жаласын кім естісе де күлкісі келеді. Ынсапты жандарды жылататын айыптаулар еді. Демек, Рисалей-Нұрға, оның шәкірттеріне тиісуге заңдық тұрғыдан мүмкін болмағандықтан, ақымақ сияқты әрекет

етуде. Мысалы, бір ай бойы бізді аңдыған құпия қызметкерлер түк таба алмағандықтан бір қағазға былай деп жазыпты: **«Саидтің бір қызметшісі дүкеннен бір шиша арақ алып оған апарып берді»**. Сол жазуды куәландыру үшін адам іздеп, ақыры таба алмаған соң, сырттан келген маскүнем біреуге: «Мынаған қол қой!» десе, ол: «Астағфируллаһ, мұндай сұмдық өтірікке кім сенеді?!» деп, бас тартқан соң әлгі қағазды жыртып тастауға мәжбүр болыпты.

Екінші бір мысал: Аты-жөнін білмеймін бейтаныс бір адам маған өзінің мініс атын беретін, жазды күні бір-екі сағат атпен серуендеп қайтатынмын. Ақысына елу лиралық кітап беруге уәде еткен болатынмын. Өйткені, біреуге қарыздар болып қалмау, яғни өз әдетімді сақтау үшін солай дегем-ді. Ал мұнда тұрған не бар? Ойпырай, осы үшін «Бұл ат кімдікі?» деп, бізден полициясы бар, әкімі бар бәрі жабылып елу рет сұраққа тартты. Осы мағынасыз сұрақтардан құтылу үшін, екі адам азаматтық жасап біреуі «ат менікі» екіншісі «арба менікі» дегені үшін екеуін де менімен бірге қамап тастады. Міне, бұл баланың ойыны іспетті жағдайға бір күлдік, бір жыладық. Соңында мынаны түсіндік: Рисалей-Нұрға және шәкірттеріне тиіскендер қандай бір жағдайда масқара күлкіге ұшырап жатады...

Сол мысалдардан бір оқиғаны баяндап берейін: Менің айыптау іс қағазыма қауіпсіздікті бұзушы деп, жазғандығынан хабарым болмаса да прокурорға: «Сені кеше кешке ғайбаттадым» дедім. Өйткені, сол Қауіпсіздік Комитетінің төрағасының орнына менімен сөйлескен бір қызметкерге: «Егер бұл мемлекетке мың қауіпсіздік басшысы қызметіндей қызмет етпеген болсам, Аллаһ мені үш қайтара бәлеге ұшыратсын!» дедім.

Сол күндері суықтан сақтануға, жан тыныштығына өте мұқтаж болсам да мені жалғыз қамап, тергеуге алып төзімімнің шегінен шығаруға таяғанда, осыны жасап отырғандарға ашу-ызам келді. Міне, дәл осы сәтте тағы да Иләһи жәрдем келіп, жүрегіме аян берді: «Адамдардың саған жасап жатқан бұл зұлымдықтарында Иләһи тағдырдың бір әділдігі бар. Бұл қамаудың ішінде саған арналған ризық бар. Сені бұл қамауға әкелген сол ризығың ғой. Олай болса, осыған шүкір етіп, тағдырыңа риза болуың керек. Аллаһтың хикметі мен рахметінің де үлесі бар.

Яғни, жазасын өтеп жатқандарды нұрландыру, оларды жұбату, осылайша сауап жинау. Бұған әрине, сабыр сақтап, шүкір ету керек. Нәпсіңнің де сен білмеген кемшіліктері бар. Олай болса, осындай жазаға лайық болған шығармын деп, мойындап тәуба еткен дұрыс. Жасырын дұшпандардың алдау, азғыруына түсіп, саған зұлымдық жасауға мәжбүр болған аңқау, күдікшіл қызметкерлердің де бір үлесі бар.

Ал, сол екіжүзділердің осы ісі үшін Нұрдың оларға жегізген рухани шапалақтары сенің өшінді еселеп алып берді. Ал, ең соңғы үлес ресми қызметкерлерге тиесілі еді. Алайда, олар Рисалей-Нұрды сынау мақсатында оқып, соңында оның нұры арқылы тәубаға келіп,

иманға бет бұрғаны үшін **وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ** шарты бойынша оларды кешіру, шын мәнінде бір биік мәртебеге жетумен тең ізгі қасиет деп білген жөн».

Осындай ақиқатқа көзім жеткен сәтте, осы жағдайыма шүкір еткенім сондай, осы Юсуф медресесінде маған қастық істеп жатқандарға жақтасып, оларға имани тұрғыдан жәрдем беру үшін әлі де осы медреседе тұра беру мақсатында өзімді зиянсыз бір қылмыс жасағандай көрсеткенім жөн шығар деген ой келді. Әрі мен секілді жетпіс бес жастағы адамның жетпіс құрдасының көп болса бесеуі ғана тірі, Нұр қызметін оның орнына атқаратын жетпіс мың Нұр нұсқалары еркіндікте, иман қызметінде бір ғана тіл емес, мың тіл болып сөйлейтін бауырлары бар мен секілді бір адам үшін қабір бұл қамаудан жүз есе артық емес пе?

Сондай-ақ бұл қамау, сырттағы ешбір еркіндігі жоқ бостандықтан жүз есе рахат деуге болады. Өйткені, сырттағы еркіндікте жалғыз өзім жүздеген өктемшілдердің езгісінде жүргенше, мұнда жүздеген қамаудағы достармен бірге бір-екі қызметкердің бақылауында жүріп, көптеген дос тауып олардың жақсылығын көрген артық. Мұндағы Исламиет жанашырлығы мен адамшылықтың ізгілігі, қарияға деген қамқорлық сезімін оятқандықтан тіпті, қамалғаным риза болдым. Бұл жолы үшінші рет сотқа шақырылып келгенде, әлсіздік пен қарттықтың әсері болса керек түрегеп тұруға шамам келмей сондағы бір орындыққа отыра кеттім. Осы кезде сот төрағасы келіп: **«Түрегеп тұрмай неге отырсың?»** деп, зекіді. Мендей қарт кісіге жасалған мұндай құрметсіздікке ашуым келді. Осы кезде жан-жағыма қарасам,

көптеген мұсылмандар аса жанашырлық, бауырластық ниетпен маған қарап, бізді айнала қоршап топталған екен, қуса да кетпей жатыр. Сол сәтте бірден екі ақиқат көңіліме келе қалды.

Біріншісі: Менің және Рисалей-Нұрдың жасырын дұшпандары маған жала жабу арқылы қызметімізге бөгет жасау мақсатында, қауіпсіздік қызметінің аңғал қызметкерлерінің басын айналдырып, бізге қарсы түрлі қастандық жасаумен болды. Бұған қарсы Иләһи жәрдем ретінде әлгі опасыз бірнеше адамның орнына бізге жақтас жүз адамды Нұрдың иман қызметіне қолдаушы етіп қойды. Тіпті, екінші күні соттың тергеу сауалдарына жауап беріп жатқан кезде сот залының терезесінен мың қаралы адам топталып, «оларға тиіспендер!» дегенді тұрыстары арқылы айтып тұр еді. Тәртіп сақшылары оларды тарата алған жоқ.

Осыны көрген кезде көкейіме мына бір ой келді: Мына тұрған көпшілік осынау қатерге толы ғасырда көңілдеріне жұбаныш беретін, жүректеріне сөнбейтін нұр сыйлайтын қуатты иман мен мәңгілік бақыттың сүйіншісін тілеуде, соны жан-жүректерімен іздеуде.

Іздегендері Рисалей-Нұрдан табылады деп сенгендіктен иманға біршама қызмет еткенім үшін лайық болмасам да менің жеке басыма құрмет пен сый көрсетуде...

Екінші ақиқат: Қауіпсіздікке қатер төндірушілер деген жала жауып, бізге опасыздық пен қастық жасаушы бірнеше залымның іс әрекетіне қарсы, көптеген ақиқатшыл адамдар мен жас ұрпақтың қолдау көрсеткені көңілге медет беретін жәйт. Иә, шын мәнінде коммунистік пердесін жамылған анархисттердің халқымыздың тыныштығын бұзу үшін жанталаса жасап жатқан қастандығына қарсы еліміздің әр тарапында Рисалей-Нұр шәкірттері шынайы иман қуатымен олардың іс-әрекетін тоқтату үшін қызмет жасауда.

Өйткені, Нұр шәкірттерінің осындай жиырма жылғы қызметінде біздерге қарсы жүргізілген үш төрт сот пен он уәлаяттың қауіпсіздік қызметі тексеру барысында бірде-бір қылмыстық іс таппады. Тіпті, бір уәлаяттың ынсапты бір қауіпсіздік қызметкері былай деп қорытынды жасағаны бар:

«Расында, Нұр шәкірттерін рухани қорғаныс қызметін атқарушылар деуге болады. Олар ішкі тыныштықты сақтап, бізге жәрдем етуде. Нұр рисалелері адамның иманын кәміл етіп, түсінгендердің жүрегіне күзетші қояды. Елдің қауіпсіздігіне қызмет етуде».

Мұның нақты мысалы Денизлі түрмесі деуге болады. Онда нұр кітаптары мен қамаудағы тұтқындар үшін жазылған «Миуа» рисалесін оқып, үш-төрт айдың ішінде екі жүзден астам адам иманға келіп, баяғыдан бергі діндар жандардай өзгерді. Төрт кісіні өлтірген бір адам, қандаланы өлтіруге батылы бармайтындай жұмсарып, мейірбан халге келгеніне сондағылардың бәрі куә болған еді. Олардың бәрі де осылайша отанына пайдалы адамдардың қатарына қосылды. Тіпті, бұл жағдайға ресми орындар, түрме қызметкерлерінің өзі таңқала разы болды. Тіпті, кейбір жастар: «Егер Нұршылар осы қамауда қалатын болса біз де қамалып, олардың сабақтары арқылы өзімізді түзеуге тырысайық» деген болатын.

Міне, осындай адал қызметте жүрген Нұр шәкірттеріне қарсы біле тұра немесе білмей, қауіпсіздікке қауіп төндіруші деген жаламен қарсы әрекет етуші өкіметтік қызметкерлер арасында біздің көзімізді жою мақсатында жүрген анархист, бас бұзар, бүлікшілдердің бары анық еді. Біз оларға былай демекпіз: Өлімді өлтіру мүмкін емес, қабірдің аузын жауып тастатуға да ешкімнің шамасы жетпейді.

Олай болса, пәни дүниенің қонақүйіне топ-тобымен келгендер, дәл солай топ-тобымен жер астына жол тартуда. Біз де кешікпей бір-бірімізбен қоштасып солай қарай жол тартамыз. Ал, сендер бұл дүниеде өздерің жасап жүрген зұлымдықтың жазасын тартатын боласындар. Ал, имандылар үшін ең берісі демалысқа шығу болып есептелетін өлім, сендер үшін көздеріңді мәңгілікке жоятын дар ағашы. Сендердің бұл дүниеде татқан рахаттарың ақыреттің ащы азабына айналады...

Өкінішке орай, біздің ішіміздегі жасырын екіжүзді дұшпандарымыз, өкіметтің алаңғасар қызметкерлерін алдап, осынау діндар халқымыздың миллиондаған шәһид қаһармандарының қаны мен қылышымен қорғалып келген Ислам ақиқаттарына «тарикат» деген ат беріп, алып Күннің тек бір шұғыласын сол Күннің дәл өзі секілді көрсетіп, Құран мен иман қызметіне жан-жүрегімен қызмет етуші Нұр шәкірттерін «тарикатшылар» яки «саяси жамағат» деген атпен қуғынға ұшыратуда. Біз ондайларға және соларға ергендерге Денизлі сотында айтқанымызды қайталап былай дейміз:

«Жүз миллион бас пида болған қасиетті ақиқаттың жолына біздің басымыз да пида болсын. Дүниені түгелімен басымызға төндіріп, отқа салсаңдар да Құранның ақиқаты үшін пида болған

бастар, діннен безген кәпірлердің алдына ешқашан иілмейді, қасиетті қызметтен ешуақыт бас тартпайды, иншаллаһ!»

Міне, қарттығымның мұңға батырар қиын кезеңдерінде Құрани ақиқат жәрдемге келіп көңілімді нұрға бөлегені үшін қарттықтың ең қиын бір жылын жастық шақтың жалындаған он жылына айырбастамас едім. Әсіресе, қамауда отырып парыз намазын өтеген, тәубаға келген әрбір сағат он сағаттық құлшылыққа татиды. Ауру-сырқау мен қиындыққа тап болған кездегі әрбір күн, сауап жағынан он күн құлшылықпен тең келеді, деген сүйінші хабар мен секілді қабір ауызында, ажалын күткен адам үшін қаншалықты қуанышты хабар екенін түсіндім.

«Раббыма сансыз шүкір!» деп, қарттығыма сүйсіндім де, қамауда болғанымға разы болдым. Өйткені, өмір тоқтап тұрған жоқ, зулап ағып барады. Егер тек ләззат пен рахатқа батқан жағдайда кетіп жатса, онда ләззаттар азапқа айналып, күнә арқалап, ғапылдық пен адасумен пәни өмір өте шығар еді. Ал, егер қамауда, қиыншылықпен өтіп жатса, қиыншылықтар рухани ләззатқа айналып, тіпті құлшылықтың бір түрі болып есептелетіндіктен бір жағынан мәңгіліктің бастамасы болып, бақи өмірдің жемістеріне айналады.

Өткен күнәлар мен қамауға алынуға себеп болған қателерден тазарып, күнәларды жууға себі тиеді. Бұл жағынан алып қарағанда тұтқындағылар парыздарын өтеп жүрген болса, сабыр сақтап шүкір етулері тиіс.

* * * *

БӘДИҮЗЗАМАН САИД НҮРСИДЫҢ АФИОН СОТЫ

Енді Саид Нұрсидың Афион сотында өзін қорғау үшін сөйлеген сөзінен үзінділер бере кетуді жөн көріп отырмыз. Бұл сөздер, оның өлімі Құран ақиқаттарының жанында елеусіз ғана нәрсе екендігін дәлелдейтін үндеу болатын. Нәтижесінде Касациялық сот екі рет ақтау шешімін шығарды. Рисалей-Нұр жинағы мен бес жүзге тарта хаттары өзіне қайтарылды.

АФИОН СОТЫНДАҒЫ ӨЗІН-ӨЗІ ҚОРҒАУ СӨЗДЕРІНЕН АЛЫНҒАН ҮЗІНДІЛЕР

Он сегіз жылдық үнсіздіктен соң (жазуға мәжбүр болдым) жазылған бұл қарсы арыздың көшірмесі Анкараға жіберілген еді, қайта жіберуге мәжбүр болып отырмын.

....Құран біздің саясатпен айналысуымызға тыйым салып отыр. Рисалей-Нұрдың міндеті – мәңгілік өмірді тозаққа айналдырып, бұл өмірді улап отырған имансыздыққа қарсы Иман ақиқаттарын таныстыру. Бірбеткей, қырсық, атеист философтардың өзін иманға келтіретін нақты дәлелдер арқылы Қасиетті Құранға қызмет ету. Сондықтан да Рисалей-Нұрды басқа еш нәрсеге пайдаланбаймыз.

Біріншіден: Құранның алмастай құнды ақиқаттарын, Ақиқаттарды тани алмай жүрген надандар ойлағандай саяси үгіт-насихаттың құралы дегізіп, құнсыз шынылардың қатарына қосқызуға болмайды. Яғни, аса құнды ақиқаттарға қиянат жасамау.

Екіншіден: Рисалей-Нұрдың негізгі ұстанымы болған мейірім, хақ және ақиқат пен ар-ождан, біздің саясатқа және биліктің ісіне араласуымызға тыйым салып отыр. Өйткені, өз басына бәле тілеп, таяқ жеуге лайық болып отырған күпіршілікке белшесінен батқан бір-екі дінсіз адамның айналасында жеті-сегіз бала-шаға, бейкүнә, ауру қарттар болуы мүмкін. Пәлекеттер мен қиыншылықтар келсе, ана бейшаралар да зардап шегуі мүмкін. Сондықтан нәтижесі

және қайда апаратыны күмәнді саясат жолы арқылы билік пен қоғамның тыныштығына зиян тигізетін қоғамдық өмірге белсене араласуымызға тыйым салынған.

Үшіншіден: Қазіргідей аласапыран заманда бұл қоғамды анархиядан құтқарар бес негіз өте қажет болып тұр. «Құрмет, мейірім, харамнан аулақ болу, қоғамның тыныштығы, немқұрайлылықты қою, Аллаһқа мойынсұну».

Рисалей-Нұр қоғамдық өмірдің осы бес қасиетті негізін анықтай отырып, қоғамның тыныштығын сақтап отырғандығының дәлелі, жиырма жылдан бері Рисалей-Нұр жамағатының жүз мың адамы халқымыз бен Отанымызға зиян тигізбейтін, қайта пайдалы бір қоғам мүшесі болып отыр. Спарта және Кастамону уәләяттары бұған дәлел.

Демек, Рисалей-Нұр жамағатына тиісушілер, біліп-білмей анархияны қолдап, Отанға да, Ислам ақиқаттарына да қиянат жасап отыр. Егер дінсіздікті өздерінше саясат деп ойлап, кейбіреулер айтып жүргендей «Бұл туындылар арқылы мәдениетімізді бұзып, мазамызды алудасың» дейтін болсаңдар. Менің де айтарым: «Дінсіз бір халық өмір сүре алмайды» деген әлемдік қағида бар. Әсіресе, асқынған атеистік, құдайсыздық пікірі тозақи азап беретінін Рисалей-Нұрдағы Жастар шырағы дәлелдеп отыр. Бұл кітапша қазір ресми түрде жарыққа шықты. Егер бір мұсылман (құдай сақтасын) діннен безсе, абсолюттік күпірлікке ұрынады. Шала-жансар күйдегі күдікті, күмәнді күпірлікте қалмайды. Шетелдік дінсіздер секілді де бола алмайды. Өмірден ләззат алу тұрғысына келгенде, болашақ немесе өткен шақ ұғымдарын сезе алмайтын малдан да төмен деңгейге түседі. Өйткені бұрын болған және келешектегі жаратылыстардың өлімдері дінсіз, адасқан жанның жүрегіне үнемі қайғы салады. Ал жүрекке Иман ұяласа, әлгі жаратылыстар, достар қайта тіріліп сала береді. «Біз жоқ болып кеткен жоқпыз, өлмедік» дегенді хал тілдерімен жеткізеді. Тозақи жағдайды жұмақтың ләззатына айналдырады. Шындық осы. Олай болса, сендерге ескертіп қояйын Құранға арқа сүйеген Рисалей-Нұрға тиіспендер..... Нұрды тоқтата алмайсындар. Бұл елдің обалына қаласындар. Ал ол басқа жерлерді нұрландыра береді. Егер басымдағы шаштарымның санынша басым болса, күніне біреуі кесіліп жатса да, Құран ақиқаттары жолында пида болған бұл басты, бұзғыншылар мен күпірліктің алдында әсте имеймін. Иман қызметінен бас тартпаймын, тарта да алмаймын...

Республиканың қағидалары ар-ождан бостандығы заңы бойынша дінсіздерге тиіспейді... Олай болса, мүмкін болғанынша дүниелік істерге араласпай, әһл-и дүниемен де айтысып-тартыспай иманы мен Отанына пайдалы істермен ғана айналысып жүрген діндар жандарға тиіспеу керек...

Қорыта келе айтарым, Біз әһл-и дүниенің ісіне араласып жатқан жоқпыз ғой. Олар да біздің ақыретіміз бен имани істерімізге мұншалықты араласпасын! Иә, біз жамағатпыз. Мақсатымыз бен жоспарымыз, әуелі өзімізді, одан кейін халқымызды мәңгілік құрдымнан және берзақтағы қапастан құтқару. Халқымызды анархиядан және бұл дүниеге не үшін келгендігін ұмытып кетушіліктен сақтау және екі дүниеде де құрдымға құлауға себеп болатын бұзғыншылыққа қарсы Рисалей-Нұрдың болаттай берік ақиқаттары арқылы өзімізді сақтап қалу.....

Ей, жасырын дұшпандар және бұзғыншылардың сойылын соғып, әділет мекемелерін алдап, үкіметті бостан-босқа бізбен шұғылдандырып қойған найсаптар. Жақсылап біліп алындар және қорқыныштан қалтырай беріндер. Сендер мәңгілік құрдымға кетесіндер, кегіміз еселеп қайтып жатыр деп білеміз. Тіпті, сендерді аяймыз. Мына қаланы жүз қайтара қабірстанға төгіп жатқан өлім атты ақиқаттың өмірден бір қалауы бар.

Ал оның тырнағынан құтылу мәселесі, адамзат үшін барлық мәселеден жоғары тұратын ең маңызды мәселе. Оның шарасын тапқан Рисалей-Нұр шәкірттері және мұны мыңдаған дәлелдермен көрсетіп беріп тұрған Рисалей-Нұрды түкке тұрғысыз сылтаулармен айыптап жатқандар, ақиқат пен әділеттің алдында өздері айыпты екендігін ақымақтар да түсінер.

Афион әкімшілігіне, полициясына және сот орындарына бір-екі ауыз айтарым бар

Біріншісі: Пайғамбарлардың басым көпшілігінің Азиядан шығуы және философтардың көбі батыстан, Еуропадан шығулары тағдырдың бір белгі беруі іспетті. Азияда діннің ықпалы басым. Философия екінші орында. Тағдырдың осындай нышандарына байланысты Азиядағы билеушілер діндар болмаса да дін жолында қызмет етушілерге тиіспеуі керек, қайта қолдау көрсеткендері жөн.

Екіншісі: Қасиетті Құран жер шарының ақылы, ой-санасы іспетті. Құдай сақтасын, егер жер шары Құраннан айырылар болса, есалаңға айналады. Ақылынан айырылған басын басқа бір ғаламшарға соғып, қияметтің орнауына себеп болуы ақылға сыйымсыз нәрсе емес. Құран – Ғарыш пен жерді байланыстырып тұрған шынжыр. Аллаһтың берік арқаны, Аллаһпен байланыстырып тұрған желі. Жерді бүкіл әлемдік тартылыс күшінен де артық қорғап тұр. Міне, осындай Ұлы Құранның шынайы және тамаша тәпсірі болған Рисалей-Нұр жиырма жылдан бері Отанға да, халыққа да өз әсерін беріп келе жатқан Иләһи нығмет, Құранның бір мұғжизасы. Үкіметтің оған тиісуі, шәкірттерін одан ұзақ ұстауға тырысуы былай тұрсын, Рисалей-Нұрды қамқорлығына алып, оқылуына ынталандыруы керек...

.....

Әділет орындарында әділет болуы керек және ешкімді де алаламай, арыз айтқандардың құқы сақталуы тиіс. Осылай болуы керек болғандықтан Хазіреті Али (Р.А.) өзінің халифалығы заманында бір яһудимен қатар отырып, сотқа тартылған еді.

Сондай-ақ, қолы шабылуы тиіс ұрының қолын ашулана отырып шапқан қызметшіні байқап қалған сот төрағасы, әлгі қызметкерді бірден жұмыстан шығарған екен. Өз өкінішін білдіре отырып, «Әділет жолында өз сезімдерін араластырып алғандар зұлымдық жасаған болады. Заң үкімдері орындалып жатқанда сотталушыға жаны ашымаса да, ашу шақыруына болмайды. Ашу-ыза шақырса, залым болғаны. Тіпті, қысасқа-қысас жазасы орындалып жатқанда да ашу-ыза шақыруына болмайды. Олай етсе, оның өзі адам өлтірушіге айналады» деген екен.

Әділет орындарында, сотта осындай әділ шаралар жасалуда, олай болса, соттан үш рет ақтау шешімі шыққан және халықтың тоқсан пайызы Нұр шәкірттерінің Отанға пайдасы мол екендігіне куә болып отырғандығына қарамай, жұбатулар мен демеуге мұқтаж жазықсыз бейшараларға қатаң шаралар қолдануда. Біз мұндай қиыншылықтарға қарсы сабыр етуге қарар бергендіктен Аллаһқа аманат етіп отырмыз. Мұнда да бір қайырлы нәрселер бар шығар деп отырмыз. Бұл мәселелерде қандай да бір кемшілік бар болса, олар маған тиесілі. Бұл бейшаралар, өз имандары мен ақыреттері үшін, Аллаһ ризалығы үшін маған көмектесуде...

Таң қаларлық бір жәйт, бұлар жамағат, ұйым деген сылтауларды тағы да алға тартуда. Алдыңғы үш сот та әбден тексерулерден-тергеулерден өткізген соң, сот та, полиция да, сарапшылар да біздің арамызда ешқандай ұйымның нышаны да жоқ екендігіне көз жеткізіп, ақтау шешімін шығарған еді ғой...

Иә, біз жамағатпыз, жамағат болғанда да әр ғасырда үш жүз елу миллион мүшесі бар жамағатпыз. Күн сайынғы бес уақыт намаз арқылы, сол берекелі жамағаттың принциптеріне аса құрмет

көрсетіп, олармен байланыста екендігін көрсетуде. **إِنَّمَا الْمَوءُ مِنْوَنَ اِخْوَةٌ** деген қасиетті қағида арқылы бір-біріне көмектесіп, дұға етіп, рухани байлықтарын бөлісуге асығуда. Біз осы қасиетті де ұлы жамағаттың мүшелеріміз.

Құранның имани ақиқаттарын мұсылмандарға түсіндіріп, оларды да, өзімізді де мәңгілік құрдымнан және берзахтағы қапастан құтқаруға тырысу мойнымыздың борышы. Дүниелік істерге араласып жүрген саяси ұйымдармен ешқандай байланысымыз жоқ.....

**БӘДИҮЗЗАМАН САИД НҮРСИДІҢ АФИОН
ТҮРМЕСІНДЕ ЖАЛҒЫЗ КІСІЛІК КАМЕРАДА ЖАТҚАН
КЕЗІНДЕГІ ШӘКІРТТЕРІНЕ ЖАЗҒАН ХАТТАРЫНАН**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Құрметті бауырларым және бұл өмірдегі жұбаныш берер достарым, Ақиқатқа қызмет жолында қажымас жолдастарым. Мына қасиетті айларда және сауаптарды арттырар мына азапханада мүмкіндігінше Құранмен, Нұрлармен шұғылданып, қиыншылықтарға толы уақытымызды солай өткізсек, өте пайдалы болады. Ауыртпалықтарымызды жеңілдетіп, жүрегіміз бен рухымызға нәр береді. Иман ақиқаттары жолында Нұрларға қызмет ету – сауабы мол құлшылық. «Ықылас Рисалесінің» соңғы жағында айтылатын бес жақты құлшылық болып саналуы мүмкін. Осы күндері іштей сотта қорғану сөздеріме дайындалып жүргеніме өкінуші едім. «Бұл шаруалар да, ғылыми мәселе, иман ақиқаттарының еркін таралуы жолындағы қызметтер де, құлшылықтың бір түрі», деген ақиқаттар жүрегіме жеткізілді. Мен жаным қиналған кезде жүз қайтара оқып, қызығына куә болған Рисалелерді қайта талқылаймын. Тіпті, соттағы қорғау сөздерімді де Рисалей-Нұрдың ғылыми мәселелері ретінде көремін. Бұрынырақта маған бір бауырым, «Мен Оныншы Сөзді отыз рет оқысам да, қайталай беруге құштарланып, мұқтаждығымды да сезініп тұрамын деген еді. Бұл оқиғалардан түсінгенім Құранның тамаша бір ерекшелігі болған жалықтырмау қасиеті, Құран ақиқаттарының айнасы, ақиқатқа толы тәпсірі болған Рисалей-Нұрға да өз нұрын төгіп тұр деп білемін.

Саид Нұрси

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Құрметті бауырларым, Миғраж түні екінші Қадір түні іспетті. Бұл түнді мүмкіндігінше құлшылықпен өткізсе, сауаптар мың есе артады. Қырық мың тілімен тәсбих ететін кейбір періштелер сияқты, Сендер де Рухани серіктестік сырына сүйене отырып, сауаптарды еселей түсетін мынадай қиыншылықтардың ортасында отырып, әр қайсысың қырық мың тілмен дұға жасап, құлшылық етіңдер...

Саид Нұрси

* * * *

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Әзиз, адал бауырларым, мына Медресе-и Юсуфиедегі (түрме) сабақтас достарым. Келе жатқан Барат түні – бір жылдың қасиетті дәнегі іспетті және адамның бір жылдық тағдырының жоспары ретінде болғандықтан Қадір түніндей қасиетті түн. Қадір түнінде жасалған жақсы амалдардың сауабы отыз мың болса, Барат түнінде жасалған салих амалдар мен оқылған Құранның әрбір әріпінің сауабы жиырма мыңға шығады. Басқа кездерде он сауап жазылса, қасиетті үш айда жүз, тіпті, мың сауап жазылады. Ал қасиетті түндерде он мыңға, жиырма мыңға, отыз мыңға шығады. Мұндай түндер елу жылдық құлшылық еткендей сауап жаздырады. Сондықтан қолдан келгенше Құран оқып, тәуба етіп, салауат айтып, құлшылықпен өткізудің пайдасы мол.

Саид Нұрси

* * * *

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Әзиз, адал бауырларым! Шын жүректен Қасиетті Рамазан айы құтты болсын деп тілеймін. Хақ Тағала Рамазан айындағы Қадір түнін бәріміз үшін де мың айдан да қайырлы етсін! Амин! Сексен жылдық сауапты өмір өткізгендей етіп қабыл алсын! Амин...

Саид Нұрси

«Рисалей-Нұр Құранның өте тамаша, шынайы тәпсірі» деген сөзімізді тағы қайталағанымыздың мағынасын мұқият мән бермегендер түсінбей қалғандықтан, мына бір ақиқатты айта кетуім керектігі ескертілді. Жалпы, тәпсір екі түрлі болады. Біріншісі, жұртқа белгілі, кәдімгі тәпсірлер. Олар Қасиетті Құранның сөздері мен сөйлемдерінің мағынасын баяндап, дәлелдермен түсіндіреді.

Екіншісі: Құранның имани ақиқаттарын бұлтартпас дәлелдермен баяндап, ақыли дәлелдермен көңілге қонымды түрде түсіндіреді. Мұндай тәпсір өте қымбат. Белгілі тәпсірлер Құранның мұндай мағынасы терең тұстарын кейде қысқа қайырады. Рисалей-Нұр екінші түріне жатады. Ерекше тәсіл қолданып, дінге қарсы, қырсық философтардың үнін өшіретіндей қуатты, мағынауи тәпсір.....

БАСҚА ТҮСКЕН АУЫРТПАЛЫҚТАРДЫ ЖОЙЫП ЖІБЕРГЕН, АҚИҚАТТАРҒА ТОЛЫ ЖҰБАНЫШТАРЫМ

Біріншісі: Басымызға түскен қиыншылықтардың, мейірімге айналуы.

Екіншісі: Әділ тағдырға ризашылықпен мойынсұну.

Үшіншісі: Аллаһтың Нұр шәкірттеріне деген ерекше көмектерінен туындаған қуаныштар.

Төртіншісі: Өткінші нәрселердің аяқталуындағы ләззат.

Бесіншісі: Өте маңызды сауаптар.

Алтыншысы: Аллаһтың істеріне араласпау.

Жетіншісі: Аса жойқын шабуылдардан елеусіз ғана жарақаттар алып, қиындықсыз құтылу.

Сегізіншісі: Басқалармен салыстырғанда оңай құтылуымыз.

Тоғызыншысы: Нұр және Иман қызметіндегі ауыр сынақтардан кейінгі жарылқаулардың қуанышы.

Осы тоғыз рухани жұбаныш – айтып жеткізе алмастай қолдау, шипалы ем. Ауыр азаптарды жеңілдетіп жіберуде.

Саид Нұрси

Сегізінші бөлім

БӘДИҮЗЗАМАН СПАРТАДА

1950-жылдан кейін

Ұстаз Саид Нұрси Афион түрмесінен 1949-жылдың қыркүйек айында босап шықты.... Осы кезге дейін Ұстаз түнгі уақыттарда ешкімді өз үйінде қондырмайтын. Күн батқаннан ертесі күнгі сәскеге дейін есігі іштен ілулі тұратын. Афион түрмесінен кейін кейбір адал, хас шәкірттері ұстазына көмектесу үшін бірге тұратын болды. Ұстаз үнемі жеке бір бөлмеде жататын. Қажет болғанда ғана шәкірттері жанына баратын.

Афион түрмесінен кейін Үшінші Саид кезеңі басталады. (Бұл оның өз сөзі). Өйткені бұдан кейін Нұр қызметі басқаша бейне алады. Рисалей-Нұр барлық жерге, жаппай тарала бастайды. Ұстаздың айналасында Нұр қызметіне жүгіріп жүргендердің дені студент жастар еді. Мейірімді Аллах Афион түрмесіндегі қиыншылықтардың орнына мейірім шуақтарын төккен еді.

АФИОН ТҮРМЕСІНЕН KEЙІН НҰР ҚЫЗМЕТІ ҚАЛАЙ ЖАЛҒАСТЫ?

Спартада Рисалей-Нұр жинақтары көшіріп басу құралдарымен көбейтіліп, тарап жатты. Ұстаз бұрынғы әдетінше тексерулермен шұғылданатын. Рисалей-Нұр кітаптары ендігі жерде тек қолмен көшірілу немесе көшірме құралдарының көмегімен көбейтілумен шектелмеді.

Сол кезеңдегі Нұр қызметтерін былай суреттеуге болар:

1. Әр аймақтарда, аудан, ауылдарда Нұр шәкірттерінің бұл ақиқаттарды оқу, оқыту жұмыстары жүріп жатты.

2. Спарта және Инеболыда көшірме құралдары арқылы көбейтіліп, жинақтар түрінде шыға бастады.

3. Анкара мен Стамбулда әр түрлі әлеуметтік деңгейдегі халық арасына, әсіресе студенттер мен жастар арасында, мемлекеттік қызметтегілер мен әйелдер арасында кең таралып жатты. Бұл кітаптардың таралуы, оқылуы және осы иман ақиқаттарының кеңінен таралу жолында аянбай еңбек етуші жандардың саны арта түсті.

4. Кітаптардың қайтарылуымен қатар, кейбір жерлерде Нұр шәкірттеріне тиісулер жалғасып жатты. Бірақ бұл ресми мекемелердің Рисалей-Нұрмен танысуына жол ашты. Рисалей-Нұрдың Отанымыз бен халқымызға және болашақ ұрпақтың бақыты үшін пайдалы екендігінің анықталуы, дәлелденуі, жария етілуі сынды істер орындалып жатты. Жаңа Үкімет Құранның кемел Нұрларын мақтан тұтатындай көзқараста еді. Жаңа технологиялардың көмегімен басылып, Анадолыға ғана емес, бүкіл Ислам әлеміне таралып жатты...

ЕСТЕЛІКТЕР

Ұстазбен танысқалы қырық жылдан асты. Ол кезде Акиф бар, Наим бар, Ферид бар, Измирліктер бар бәріміз күніне неше сағат сұхбат құратын едік. Ұстаз өзіне тән диалектісіне салып өте терең ғылыми мәселелерді қозғайтын. Оның сөз саптауларындағы батырлық, жалынды жігер бізді де қоздырып жіберетін. Туа біткен алғырлық, Аллаһ берген талант, адамды тығырыққа тірер мәселелердің өзін ақылмен, парасатпен шешетін. Басы ой-пікірлерге толы жүретін. Нақыли сөздермен (бұрынғылардың айтқаны) көп шұғылданбайтын. Оның нұсқаушысы тек қана Құран еді. Бүкіл рухани азығы мен парасатының қайнары сол еді....

Иман және Құран ақиқаттарын жеткізу жолында арпалысып өткен бір ғасырға жуық, ұзақ өмір. Майдан даласында, алғы шептерде, қолына қылыш алып жауға шапқан баһадүр. Тұтқында жүріп, жаудың қолбасшысына қарсы тұрған батыр. Өлім жазасына кесіліп тұрып, дұшпанның қолбасшысын райынан қайтарып, ақылға келтірген ер. Отан үшін, халық үшін ойланбастан өліп кетуге дайын жанкешті. Бұзғыншылық пен фитненің қас жауы. Халықтың игілігі үшін қаншама азаптарға төтеп берді. Өзіне зұлымдық жасағандарға қарғыс та айтпады. Зынданға салып қинағандарға, тауыпқы, иман тіледі. Өз мақсаты жолында өліп кету, ол үшін оңай шаруа еді.

Азғантай көже, бір тілім нан, бір кесе суға қанағат етті. Киімдері өте қарапайым, бірақ тап-таза болатын. Тазалыққа қатты мән беретін. Қағаз ақшаны қолына да ұстамайтын, қалтасына салып та жүрмейтін. Бұл дүниеге тиесілі еш нәрсесі жоқ еді....

Дене бітімі шағын болғанымен, өте айбарлы еді. Көзқарасы өткір болғанымен, көздері нұр шашып тұратын. Дүниелік тұрғыдан ең кедей адам шығар, ал, рухани байлықтың сұлтаны дерсің. Сексеннен асып кетсе де, бетінде бір әжім жоқ, бірақ шаштары аппақ

еді. Өңі аққұба келген, сақалы жоқ еді. Жас жігіттей жігерлі болатын. Жұмсақ мінезді момын жан еді. Бірақ қоздырып жіберсе, арыстандай айбарланып, патшалардың патшасындай саңқылдап сөйлеп кететін. Ең жек көретін нәрсесі саясат болатын. 35 жылдан бері қолына бірде бір газет ұстаған емес. Дүниелік істерден байланыс үзген еді. Ақшам намазынан кейін ертесі күнгі сәскеге дейін ешкімді қабылдамай құлшылық ететін. Өте аз ұйықтайтын. Шәкірттерін де саясаттан аулақ ұстайтын.....

Стамбул сапарында қиналған жоқсыз ба? деп сұрадым.

Мені қинайтын бір ғана нәрсе, Исламның басына төнген қауіптер. Бұрындары қауіп-қатер сырттан келетін. Оны тойтару оңай еді. Қазір іштен шығып жатыр. Құрт кеуденің ішіне түсті. Қарсыласу қиынға соғуда. Қоғамымыздың денесі мұны көтере алмай қала ма деп қорқам.... Өйткені жауды сезіп тұрған жоқ. Күре тамырға азуын салып, қанын ішіп жатқан дұшпанды дос деп ойлайды. Қоғамның көкірек көзін мұншалықты шел басса, иманға қауіп төніп тұрғаны. Мені қинайтын бірден бір нәрсе осы. Әйтпесе, өз басыма түскен қиыншылықтарды ойлауға да уақытым жоқ. Менің басыма бұдан мың есе ауыр зұлымдықтар жасалса да, иманға қауіп төнбесе, соның болашағы жарқын болса ғой, шіркін.

- Жүз мыңдаған иманды шәкірттеріңіз болашаққа сеніммен қарауға үміт бермей ме?

- Мүлдем де үмітсіз емеспін.

Әлемде, рухани тұрғыдан аласапыран жағдайлар орын алуда. Рухани іргетастары шөгуге айналған батыстан шыққан індет, оба бүкіл әлемге жайылып барады. Мұндай жұқпалы індетке қарсы Ислам қоғамы қандай шара қолдана алады. Батыстың тозығы жетіп, шіріген, ақиқаттарға керағар формулаларын пайдалана ма? Әлде, Исламның ешқашан ескірмейтін Имани негіздерін бе?

Иманның қорғанын күпірліктің шіріген тіреулері ұстап тұра алмайды. Сондықтан да мен бүкіл уақытымды Иман жолында жұмсаудамын....

Рисалей-Нұрды түсінбей жатыр. Немесе түсінгілері келмейді. Мені схоластиканың батпағына батқан медресе мұғалімі деп ойлайды. Мен нақты ғылымдардың барлығымен, заманымыздың пәндерімен, философиясымен шұғылдандым. Бұл тақырыптарда өте терең мәселелерді шештім. Осыған орай, қаншама шығармалар жаздым..... Бірақ мен Құранды негізге ала отырып, Тәуһид пен Иман шеңберінде еңбек етудемін.

Ислами қоғамның негізгі іргетасы да осы. Бұлар шайқалған күні Ислам қоғамы да жойылады.

Маған «Сен анаған да, мынаған да неге соқтығасың» дейді. Қарсы алдымда жалыны көк шарпыған сұмдық өрт бар.... Ішінде балаларым жанып жатыр.... Иманым жанып жатыр. Сол өртті сөндіру үшін, иманымды құтқару үшін жүгіріп жүргенімде, мені шалып құлатқысы келгендерге аяғым тиіп кеткен болса, сол да маңызды ма? Оларға мән беріп те жатқаным жоқ. Анандай алапат өрттің жанында, мынадай болмашы нәрсенің не құны бар? Осындай да шолақ пікір, шолақ ойлар болады екен-ау! Мені өз басының қамын күйттеп жүрген біреу деп ойлай ма? Мен көпшіліктің иманын құтқару жолында бұл дүниемді де, ақыретімді де пида еттім. Сексеннен асқан шағымда бұ дүниелік «қызық» деген нәрсенің не екенін білмеймін. Бар өмірім майданда немесе тұтқында, одан кейін өз отанымның түрмелерінде өтті. Мен көрмеген қиындық, мен тартпаған жапа қалмады. Әскери трибуналдар маған кісі өлтірген залымдармен бірдей қарады. Істейтін шаруасы қалмаған қаңғыбастай ана аймақтан, мына аймаққа айдалдым. Қаншама рет у берді. Қорлықтың неше түрін көрдім. Мұндай өмірден өлімді артық санаған кездерім де көп болды. Егер дінім өз-өзіме қол жұмсауыма тыйым салмағанда, бүгінге дейін Саидтың сүйегі де шіріп кеткен болар ма еді.

Менің бүкіл өмірім қиыншылықтарға, машақаттарға толы. Жамағаттың иманы мен бақыты жолында өзімді пида еттім. Өкінбеймін, кештім бәрін де. Ешкімге де қарғыс айтпаймын. Өйткені Рисалей-Нұр кем дегенде жүз мың, әлде бірнеше миллион адамның иманын құтқаруға себепші болды.

(Қанша екенін де білмеймін ғой, Афионның прокуроры бес жүз мың деген еді.) Өліп кетсем, тек өзім ғана құтылар едім. Қаншама қиыншылық шексем де, осынша жанның құтылуы үшін тер төктім. Аллаһқа мың шүкір.

Көпшіліктің иманы мен бақыты жолында ақыретімді де пида еттім. Ойымда Жұмаққа кірсем-ау деген арман да, Тозаққа түсем-ау деген қорқыныш та жоқ. Көпшіліктің, жиырма бес миллион Түрік жамағатының иманы жолында бір Саид емес, мың Саид садаға кетсін. Жер бетінде Құранымыз жамағатсыз қалса, жұмақтың да қажеті жоқ. Ол жер де маған зынданға айналар. Халқымның иманының кемелденгенін көрсем, тозақ отына жануға да разымын. Өйткені, денем жанып жатқанда рухым шат болады.

Хазіреттің ішкі әлемі тасқындап кеткен еді. Жанартаудан атқылаған шоқтардай жалынды сөздер атқылап жатты. Көңіліміз, дауыл күнгі теңіздей толқып тұрды. Биік шыңнан құлап аққан сарқыраманың жойқын күші рухымызды соққылап жатқандай еді. Қатты толқып тұрды. Жұрт алдында мінбеге шыққан шешендей сөз маржанын төгілтіп жатты. Сөзін бөлгім келмеді. Шаршағанын да сезіп тұрдым...

Ұстазбен кездеспегелі көп болған еді. Рұқсат сұрап, сыртқа шыққанымда уақыт та біраз жерге барып қалған екен.

1952 Эшреф Әдиб

* * * *

САИД НҰРСИ ЖӘНЕ ШӘКІРТТЕРІ

Бақытты бір қария бар. Айналасы сегіз жасар баладан сексендегі картқа дейінгі кісілерге толы. Жастары әр түрлі, бет әлпеттері әр түрлі болғанымен сенімдері бір. Бәрінің де сенері бір Аллаһ. Әлемдердің Раббысы болған Аллаһқа.... Оның Ұлы Пайғамбарына және Ұлы Кітабына сенеді....

Саид Нұрси үш кезеңді басынан өткерген жан.

Үш кезең: Мешрутиет (Демократиялық кезең), Иттихад уә Тераққи партиясы басқарған кезең, Республика кезеңі. Үш кезеңнің үшеуі де үлкен-үлкен төңкерістерге, күйреу-кирау, аласапырандарға толы кезең. Құламаған, қирамаған нәрсе жоқ.... Мызғымай тұрған бір адам бар. Ол адамның иманы заңғар таудай мығым. Үш кезеңнің пәлекеттеріне қарсы кеудесіндегі иманын қалқан еткен адам. Аллаһ деді, Пайғамбар деді. Басқа еш нәрсе айтқан жоқ. Арараттың шыңындай тік тұрған басын, ешбір залым игізе алған жоқ.... Тастай берік жігер, жай оғындай алғырлық.... Саид Нұрси осы.... Әскери трибуналдар, соттар, төңкерістер.... Соған арнап құрылған дар ағаштары, қуғын-сүргін.... Бұлардың еш қайсысы да бұл адамды, руханият адамын жолдан тайдыра алмады.... Ол адам бұл қиыншылықтардың бәріне иманынан нәр алған жойқын күштің арқасында қарсы тұра алды.

Құран Кәрімде «Имандарың болса, әлбетте үстемсіңдер» (Әл-Фимран сүресі 139-аят) деп бұйырады. Бұл аяттың мағынасы Саид Нұрсиде көрініс тапқандай.... Соттардағы қорғану сөздерін оқыдық. Бұл сөздер өз басын арашалау емес. Ұлы күрескердің ақиқатты қорғау сөздері....

Ол адамды түрмеден түрмеге сүйреді. Ол қамалған түрме, ол жатқан зындан Медресе-и Юсуфиеге айналды. Саид Нұрси зындандар мен көңілдерге нұр ұялатты. Қаншама адам өлтіріп, ар таптаған залымдардың өзі момақан ғана мүсілім, қоғамға пайдалы азаматқа айналды...

Оны бір өлкеден екінші бір өлкеге айдауға жіберді. Барған өлкесі оның өз отанына айналды. Ұстаздың Нұр рисалелері қолдан-қолға өтіп, таралып жатты. Жастар да, қарттар да олардан өз үлестерін алып, нұрымен нұрланды. Әрбір шәкірт баспа мәшинесіне, баспаханаға айналды. Иман, техникадан озып кетті. Нұр рисалелері мың-мыңдап жазылды, көшірілді...

Көздерінің нұры сөніп, ішкі жан дүниесінің жарығы өшіп қалған көр соқырлар мұндай нұрдан қорықты. Тілдері ғана сайрап жүрген «Төңкерістер мен зайырлылыққа қарсы әрекет етуде» дегенді сылтау етіп, сол бір әзиз жанды қайта-қайта сотқа беріп, түрмеден түрмеге сүйреткізді.... Қаншама рет у берді. Зындандар медресеге айналды. Ол нұрлар – Құранның нұры, Аллаһтың нұры бұл елдің шекараларынан да асып кетті. Бүкіл Ислам әлеміне таралды...

Осман Иүксел Серденгешті

* * * *

Ұстаз Бәдиүззаман Саид Нұрси Афион түрмесінен шыққаннан кейін, жанындағы шәкірттерімен бірге Өмірдағына кетті. Екі жылдай сол жерде тұрды. 1952-жылдың мұхаррам айында Ескішеһирге келді. Екі айға жуық Йылдыз қонақ үйінде тұрды. Ұстаздың бұл келісінің мәні басқаша еді. 1950-жылға дейін, жер аударылып келген жерінен басқа ешқайда кете алмайтын, рұқсат берілмейтін. Тіпті жақын маңдағы бір ауылға да жіберілмейтін. Ұстаз Ескішеһирде өз шәкірттерімен емін-еркін кездесіп, Рисалей-Нұрмен жаңа танысып жүрген жастармен көп әңгімелесетін. Ескішеһирден кейін Ұстаз Спартаға барып, жетпіс күндей сонда тұрды. Осы кезде Стамбулдағы шәкірттері «Жастар шырағы» жинағын басып шығарған еді. Осыған байланысты Ұстаздың үстінен іс қозғалып, Стамбулға Сотқа шақырылады. Ұстаз Спартада және одан кейін Стамбулда жүргенде «Нұр Әлемінің кілті» атты Тәуһид тақырыбын қолға алатын жинақ шығарады. Шәкірттеріне хат ретінде жолданған бұл жинақтың мәні өте зор.

СТАМБУЛ СОТЫ

Жастардың иманын күшейтіп, мінез-құлқын түзеуге әсері мол «Жастар шырағы» Стамбулда басылып шыққан еді. Осыған байланысты, “Саид Нұрси зайырлы елдің принциптеріне қарсы. Елдің негізгі заңдарын шариғатқа негіздеуге үгіт жүргізуде. Сондай пікір қалыптастыруда”, деген сылтаулармен Стамбулдың №1 қылмыстық істер сотына тартылады.

Бәдиүззаман 22-қаңтар 1952 жылы Спартадан Стамбулға келеді. Саид Нұрсидің шәкірттері мен студент жастар сот залына сыймай кетті. Кіреберіс дәліздер де лық толды. Әуелі айыптау баяндамасы оқылды. Ол жерде «Автор бұл шығармасында діни пікірлер таратуда, жастарға үлгі болатын діни пікір таратуда. Әйелдердің хиджаб киіп жүруін қолдайды. Әйелдердің қысқа көйлек киюін, аяқтары ашық жүруін Исламға қайшы және әйел болмысына жат нәрсе екенін айтады. Әйелдерді әдемі ететін нәрсе Ислам тәрбиесі шеңберінде, Құран қағидаларына сай нәрселер екенін жазады. Діни сабақтарды қолдайды. Мемлекеттік заңдарды діни заңдарға негіздеу керектігін қалайды» деген сынды айыптаулар ұзақ оқылды. Тағылған айыптауларға қарсы Ұстаз Саид Нұрси соңғы отыз бес жылдық өмірінде саясатпен, қандай да бір дүниелік іспен айналыспағанын, өзін қызықтыратын бір ғана шаруа иман ақиқаттары мен Құранға қызмет ету екенін, бүкіл күшін иман құтқару жолына жұмсағанын айтады.

Бұған дейін дәл осы мәселелер бойынша қанша соттың ақтау үкімдерін шығарғанын алға тартады. «Жастар шырағы» атты жинақтың студент жастар тарапынан бастырылғаны қуантарлық жағдай екенін айтады. Бұл ғасырдағы зиянды ағымдарға, әсіресе, қоғамдық өмірімізді астаң-кестең ететін арсыздық пен имансыздық дертіне қарсы, «Жастар шырағы» сынды Рисалей-Нұрдың басқа кітаптарының таралуы, оқытылуы жастар мен жасөспірімдерге, әйелдерге, халқымыздың бақыты үшін өте қажет екендігін шешен түрде жеткізеді... Сот 19-ақпанда қайта жалғасатын болып тарасады.

19-ақпан күні Рисалей-Нұрдан дәріс алушы жастармен қатар көптеген оқымыстылар, ғалымдар сот залын да, дәліздерді де лық толтырады. Ұстаз шәкірттерінің демеуімен, ұзақ қол шапалақтаулармен сот залына кіріп, айыпталушының орындығына отырады. Сот залына кіре алмаған мыңдаған адам теңіздей толқып, иін тіресіп тұрады.

Залдағы адамның көптігінен сот процесін бастау қиынға соқты. Сот төрағасының «Молдекеңді сыйласаңыздар бізге мүмкіндік беріңіздер» деген сөздерінен кейін ғана халық артқа шегініп, сот процесі басталды. «Жастар шырағын» басып шығарған баспаханашының сөзінен кейін полиция қызметкерлерінің сөзі тыңдалды.

Сарапшылар жүргізген сараптамалар оқылған кезде, Ұстаз қарсылық білдірді.... Екінді уақыты жақындап қалғандықтан Ұстаз намаз оқуға рұқсат сұрады. Сот төрағасы ұстаздың бұл өтінішін қабыл көріп, сол күнгі сот процесін аяқтады.

Студент жастар ұстаздың қолтығынан демеп, коридорға шыққан кезде, мыңдаған халықтың қол шапалақтаулары естіліп жатты. Сыртта үш-төрт мың халық күтіп тұр еді. Арасында қуаныштан жылап жүргендер де бар еді. Мұнша адамның арасынан жаяу өту мүмкін болмағандықтан, Ұстазды бір машинаға мінгізіп Сұлтан Ахмед мешітіне алып келді. Сол жерде екінді намазын оқыды.....

1952 жылдың 5-ші наурыз күні сот процесінің соңғы отырысы басталды. Тағы да мыңдаған халықтың арасынан өтіп, сот залына кірді. Әуелі куәгер ретінде «Жастар шырағын» бастырған студенттің сөзі тыңдалды. Өз сөзінде Ол: Шығыстың да, Батыстың да көптеген шығармаларын оқығандығын, содан кейін қолына Рисалей-Нұр кітаптарының тигенін, бұл туындылардан оның ақылы да, рухы да қатты әсер алғанын, өзін-өзі түзетуіне, мінез-құлқының жақсаруына қатты ықпал еткенін айтты. Бұл кітаптардың жастардың иманын күшейтіп, мінез-құлқының түзелуіне өте пайдалы және мұнда ешқандай қылмыстың нышаны жоқ екенін жеткізді....

Ұстаз Бәдиүззаманның Стамбул сотында сөйлеген сөздерінен

Біз, бес жүз мыңға тарта Нұр шәкірттері, еліміздің барлық аймақтарында қоғамның тыныштығын күзетуші рухани сақшылармыз. Бізге мынадай жала жабудың өзі үлкен күнә. Бізге қанша зұлымдық жасалса да, біз ешқашан сезімге берілген жоқпыз. Көңілдің тыныштығы жолында, Иман мен Құранға қызмет ету жолында, бейқамдыққа салынып жүріп, өзімбілемдікпен анархияның ұйығына құлағандарды құтқару жолында аянбай еңбек еттік.

Құрметті судьялар, бұл айтқандарым дәлелсіз, бос сөз емес. Бізге зұлымдық жасап, азапқа салған алты аймақтың алты соты, қаншама тергеу-тексерулердің нәтижесінде қоғамға зиян тигізер, тыныштығын бұзар еш нәрсе таба алған жоқ. Бұл жағдай Нұр мектебінің шәкірттері жүректерге әсер етіп, қоғамның тыныштығын қорғайтын сақшыны миға, жүрекке орнататынын көрсетеді.... Еліміздің барлық полиция бөлімшелерінен сұраңыздар, бес жүз мың Нұр шәкіртінің біреуі заңға қайшы, қоғамға зиян бір іске араласып па екен? Жоқ. Әрине, араласпайды, өйткені, олардың жүрегінде заңның да, тыныштықтың да сақшысы болған Иман бар...

Бізге өтірік-жала жауып, қылмыскер еткісі келген бұрыннан бергі жасырын жауларымыз саясатты дінсіздіктің құралына айналдырғысы келді. Немесе біліп-білмей, әбден бұзылған идеялогияларды елімізге сіңіруге әрекет етті. Елдің тыныштығын бұзған біз емес солар. Нағыз мұсылман, шынайы мұмин ешқашанда анархияға, бұзғыншылыққа қолдау жасамайды. Дініміз фитне мен бұзғыншылыққа қатаң тыйым салған. Өйткені, анархия ешқандай хақты, құқықты танымайды....

Саид Нұрси

Бұдан кейін адвокаттар сөз алды. Олардың сөзін тыңдап болған Сот төрағасы Бәдиүззаман Саид Нұрсиден, «басқа айтарыңыз бар ма»? деп сұрады.

- Менің уәкілдерім жеке басымды тым асыра мақтап-мадақтап жатыр. Мен мұндай мақтауларға лайық емеспін. Мен Құран мен Иманның қызметшісі, әлсіз ғана адаммын. Басқа айтарым жоқ.

Бұдан кейін сот процесі аяқталып, алқа билер бір ауыздан ақтау үкімін шығарды. Көпшілік ұзақ қол шапалақтаулармен құрмет білдірді. Мемлекеттік айыптаушы қарсылық білдірмеген соң, үкім нақтыланды.

Ұстаз Бәдиүззаман Саид Нұрсидің Спартаға орналасуы

1953-жылдың жазында Ұстаз Әмірдағынан Спартаға келді. Спартада көптеген адал шәкірттері бар еді. Бұрыннан бергі жазған хаттарында Спартаның тасы да, топырағы да берекелі екенін айтатын. Рисалей-Нұрдың жазылуында, таралуында рухани өмірінің жалғаса беруіне Спартаның рөлі зор екендігін айтатын.

Расында да Спарта мұндай ілтипатқа лайық екендігін қанша жылдан бері, неше түрлі оқиғалар арқылы дәлелдеп келеді. Рисалей-Нұрдың алғашқы медресесі, жазыла бастаған жері Барла, Спартаға қарасты бір ауыл. Рисалей-Нұрдың үлкен-үлкен жинақтары сол жерде жазылды.

Ең қиын кезеңдерде мыңдаған қаламдармен Рисалей-Нұрдың көбейтілген жері де Спарта және соған қарасты ауылдар еді. Мысал ретінде Сав ауылын тілге тиек етудің өзі жеткілікті. Ұстаз Кастамонуда жүргенде Спартаның бір ғана Сав ауылында мыңға жуық адам жылдар бойы Рисалей-Нұрды көшіріп жазумен шұғылданды.....

Спартаның Әділет мекемелері де Рисалей-Нұрға ынсаппен қарады. Ұстаз бұл мекемелерге көп дұға етуші еді. Бұл мәселе бойынша да Спартаны үлгі етуге болады. Осындай себептерге байланысты, Ұстаз өмірінің соңын Спартада өткізіп, ажалын адал достарының ортасында қарсы алғысы келетінін, сүйегінің де Сав ауылына немесе Барлаға қойылуын аманат ету үшін Спартаға келді. Бір үй жалдап, сол жерге орналасты. Қасында төрт-бес шәкірті бар. Сол шәкірттерімен бірге өзінің Нұр дәрісханасын ашты....

БӘДИҮЗЗАМАН ЖӘНЕ РИСАЛЕЙ-НҰР

Рисалей-Нұр не, ол қандай тәпсір

Қасиетті Құранды қазіргі заманның нақты ғылымдарына сай, дәйекті түрде тәпсірлейтін Рисалей-Нұр топтамасы әрбір ақылы бар адамды толғандыратын «Мен кімін»? «Қайдан келдім»? «Қайда барамын»? «Атқарар міндетім не»? «Мына қоршаған орта қалай пайда болды, сан құбылып қайда барады»? «Жаратылыстың мән-мағынасы, ақиқаты неде»? – деген секілді сұрақтарға нақты және түсінікті, тартымды түрде, көңілге қонымды етіп баяндап, рух пен ақылды нұрлы жауаптармен қанағаттандырады..... Жалпы, тәпсір екі түрлі болады. Біреуі жұртқа белгілі, кәдімгі тәпсірлер. Олар Қасиетті Құранның сөздері мен сөйлемдерінің мағынасын баяндап, дәлелдермен түсіндіреді. Екіншісі: Құранның имани ақиқаттарын бұлтартпас дәлелдермен баяндап, ақыли дәлелдермен көңілге қонымды түрде түсіндіреді. Мұндай тәпсір өте қымбат. Белгілі тәпсірлер Құранның мұндай мағынасы терең тұстарын кейде қысқа қайырады. Рисалей-Нұр екінші түріне жатады. Ерекше тәсіл қолданады. Дінге қарсы, қырсық философтардың үнін өшіретіндей қуатты, мағынауи тәпсір...

Рисалей-Нұр - Құран аяттарының нұрлы тәпсірі.

Ол бастан-аяқ Иман мен Тәуһид ақиқаттарын баяндайды. Оны әр деңгейдегі адамдар оқып, түсіне береді. Нақты ілімге негізделген Құрани тәпсір. Әр нәрседен күмәнданғыш адамның өзін толық қанағаттандырады. Оқымаған қарапайым адамнан бастап, оқымысты зиялы қауымға шейін, тіпті ең қырсық философтың өзін ақиқаттарға тізе бүктіреді...

Рисалей-Нұр жинағы үлкенді-кішілі жүз отыз кітапшадан тұрады. Заманауи қажеттіліктерді толық қанағаттандырады. Ақылға қонып, жүректі жай таптырады... Құран Кәрімнің жиырмамыншы ғасырдағы мағынауи тәпсірі...

Иманның барлық мәртебелерін, Аллаһтың бір екендігін, Пайғамбарлықтың хақ екендігін дәлелдеп береді.

Жер шары мен Аспан әлемінің қабаттарын, періштелер мен рухтың бар екендігін, заманның ақиқаттарын, Ақырет әлемінің бар екендігін, Қайта тірілудің болатындығын, Жұмақ пен Тозақтың бар екендігін дәлелдеп, өлімнің мән-мағынасын түсіндіріп береді.... Иман мәселелеріне байланысты ойға келетін бүкіл сұрақтарға ақылға қонымды, логикаға сай, ғылыми түрде дәлелді жауаптар береді...

Бұл құнды тәпсір: «Сөздер», «Мектубат», «Лемалар», «Шуақтар» деп аталатын төрт үлкен кітаптан тұрады. Барлығы жүз отыз рисале (кітапша).

Жарыққа шығарушылар

АЙТЫЛЫП ЖАТҚАНДАР ТЕК ҚАНА АҚИҚАТ

Рисалей-Нұрда дәлелденгеніндей кейде зұлымдықтың ішінен әділдік көрініс табады. Яғни, адам бір себеппен әділетсіздікке, зұлымдыққа ұшырауы мүмкін, басына бір пәле келеді, қамауға алынып, зынданда жатуы мүмкін. Бәлкім бұл әділетсіздік, болар мұндай үкім зұлымдық боп көрінер. Бірақ ол оқиға әділдіктің көрінуіне себеп болады. Тағдыр жазалануға, лайық пендені бір себеппен яғни залымның қолымен жазаға тартады, пәлеге душар етеді. Бұл Иләһи әділеттің көрінісі.

Қазір ойлап отырсам жиырма сегіз жыл бойы ауылдан-ауылға айдалып, түрмеден-түрмеге камалып жүрген жайым бар. Маған зұлымдық жасаған залымдар маған қандай кінә тақпақ болды?

Дінді саясатқа пайдалану ма? Мұны дәлелдей алмады ғой. Өйткені, шын мәнінде ондай ниетім жоқ. Бір сот қыр соңымнан қалмай айыптап айлап, жылдап соттауға тырысады. Ол ештеңе шығара алмаған соң екінші бір сот бұрынғы істі қозғап, қайта тергейді. Ұзақ уақыт қинап, түрлі-түрлі азапқа салады да ол да нәтижеге жете алмай істі аяқсыз қалдырды.

Енді бірде үшіншісі келіп жағама жабысады. Осылайша азаптан азап, бәледен-бәле таусылар емес. Өмірімнің жиырма сегіз жылы осылай өтті. Ақыры таққан айыптарының негізсіз екендігін өздері

де түсінді-ау. Олар мұны әдейі істеді ме, жоқ, әлде босқа күдіктеніп, қауіптенді ме екен? Мейлі әдейі істесін, мейлі босқа қауіптенсін, менің мұндай қылмысқа қатысым жоқ екені айдан анық.

Арым таза, оған кәміл сенімдімін. Дінді саясатқа пайдаланбайтынымды ары таза жанның бәрі біледі. Тіпті, мені айыптаушылар да, жазаға тартқандар да, мұны жақсы біледі. Неге онда олар маған зұлымдық жасаудан тайынбады? Неге олар мені нақақтан нақақ, жазықсыз болсам да абақтыға қамады? Осындай зұлымдыққа үнемі душар болуымның себебі не? Бұлай болуы Иләһи әділетке қайшы келмей ме?

Ширек ғасыр бойы бұл сұрақтың жауабын таба алмай сан ойландым. Міне, оның негізгі себебін енді түсіндім. Мен бұған қатты толғандым. Менің кінәм мынау екен: Құранға деген қызметімді заттық немесе рухани кемелденуіме баспалдақ қылуым мүмкін еді. Соны енді түсініп, жаңа аңғардым.

Аллаһқа шүкір, жылдар бойы еріктен тыс, иманға деген қызметімді адал түрде яғни жеке басымның заттық немесе рухани кемелденуіне құрал қылуға, тозақтан құтылуыма, тіпті мәңгі бақытқа жетуге себеп қылуға, не болмаса қандай да бір мақсатқа пайдалануыма бұлар өте күшті рухани кедергілер, тосқауылдар екен. Бұл ішкі сезім Иләһи ескерту мені қайран қалдырды. Баршаға жағымды рухани мәртебеге яғни игі істер мен салих амалдар жасап, ақыреттік қуанышқа қол жеткізуге кез келген адам құқылы емес пе?

Мұның ешқандай зияны болмаса да менің көңілім алаңдап, жүрегім ондай жағдайды қаламайтын. Аллаһтың ризашылығынан басқа еш нәрсені ойламай, ілімге қызмет етуге, киелі міндетті атқаруға еріксіз түрде айдап, маған тек қана иманға қызмет жолы көрсетілді. Өйткені, бұл заманда еш нәрсеге құрал болмайтын, тәуелсіз және барлық мақсаттан жоғары тұрған иман ақиқаттарын білмейтіндерге және білгісі келетіндерге әсерлі түрде түсіндіру керек-ті, мына аласапыран заманда иманды сақтайтын және ең қырсық бір беткейлерді де толық қанағаттандыратын, яғни еш нәрсеге құрал болмайтын Құран дәрісін беру қажет болатын.

Мұны құлшылық деп білген жөн. Сонда ғана дінсіздік пен қырсықтықтың адасушылықтың дауылы басылады. Баршаның көзі жетіп, толық қанағаттанады. Ал мұндай қанағаттандыру - қазіргідей

қиын кезеңде діннің жеке бастың, ақыреттік немесе дүниелік моральдік-материялдық пайдасына құрал болмағанын барша жұрт біліп, көзі жеткенде ғана іске аспақ. Әйтпесе, ұйым болып біріккен дінсіздікке қарсы жеке бір тұлғаның рухани дәрежесі қанша жоғары болса да, өзі туралы шүбә, күдіктерден арыла алмайды. Иманға келгісі келген қырсықтың нәпсісі мен менмендігі ол туралы: **«өткір ойымен, керемет қасиетімен бізді алдап түсірді»** деп іштей күмәндануы мүмкін.

Аллаһқа мың мәрте шүкір етемін. Дінді саясатқа пайдалану қаупінен жиырма сегіз жыл бойы Иләһи тағдырдың жазуымен еріксіз түрде қақпайлап сақтап отырды. Дінді ешқандай бас пайдама қолданбау үшін, өзінің шексіз әділдігімен мені адамдардың залым қолымен тоқпақтап, сан рет ескерту жасады. **«Байқа, иман ақиқаттарын бас пайдаға жаратпа! Иманға мұқтаж жандар айтылып жатқандардың тек қана ақиқат екенін білсін. Нәпсінің уәсуәсасы, шайтанның үні өшсін!...»**

Нұр рисалелері көңілге қонып, жүрекке ұялап, алып теңіздің толқынындай шабыт беруінің сыры осында. Рисалей-Нұрдағы ақиқаттарды мыңдаған ғалымдар, жүз мыңдаған кітаптарында өте көркем түрде жазған болса да дінсіз, күпірлік пікірлерді тоқтата алмауда. Мұндай қиын-қыстау, аласапыран заманда, шектен шыққан күпірлікке қарсы күресте Рисалей-Нұр аз да болса жеңіске жетіп жатса, мұның сыры осында.

Саидтың құдіреті де, біліктілігі де жоқ. Айтылып жатқан тек қана ақиқат, имани ақиқат. Ақиқаттың нұры иманға мұқтаж жандарға әсер етіп жатқаны рас, олай болса, бір Саид емес мың Саид пайда болсын. Сол үшін жиырма сегіз жыл тартқан азапты, душар болған қиындықты, шеккен жапаны, кештім. Маған зұлымдық жасағандарды, мені жер аударғандарды, зорлық-зомбылық көрсеткендерді, түрлі-түрлі айып тағып кінәлағысы келгендерді, маған зынданнан орын дайындағандарды кешірдім, кештім.

Әділ тағдырға айтарым: Мен сенің осындай мейірімді шапалағыңа лайық едім. Әйтпесе, мен де өзгелер сияқты қауіпсіз бір жол тауып өзімді құтқаруды ойлағанымда және қалау-сезімдерімді тыңдағанымда иман қызметіндегі мұндай үлкен рухани жеңіске жете алмас едім. Мен барлық нәрсемді құрбан еттім. Түрлі қиындыққа

шыдадым, түрлі азапқа сабыр еттім. Соның арқасында иман ақиқаты кең құлаш жайып, шар тарапқа жайылады. Нұр мектебінің жүз мыңдаған, тіпті миллиондаған шәкірттері жетілді. Ендігі жерде иманға қызмет жолын солар жалғастыратын болады.

Менің мадди-мағнауи (моральдік-материялдық) барлық нәрседен бастартып, азға қанағат ұстанымынан әсте ауытқымай, тек Аллаһ ризалығы үшін қызмет ететін болады.

Бізге қиянат жасағандар Иләһи тағдырдың терең сырларына ақылдары жетпей, біздің киелі мақсатымызға яғни, иман ақиқаттарының таралуына қызмет етті. Біздің міндетіміз оларға тек тура жол, хидает тілеу.

Мен ауыр науқаспын жазуға да, сөйлеуге де шамам жоқ. Мүмкін бұл менің соңғы сөздерім болар. Медресет-уз Зехраның Рисалей-Нұр шәкірттері бұл өсиетімді ұмытпасын.

Саид Нұрси

ЗИЯРАТ ЕТУШІЛЕРГЕ ЖАЗЫЛҒАН БІР ХАТ

Барлық достарыма, әсіресе, мені зиярат етушілерге өзімнің бір үзірімді баяндауға мәжбүр болдым. Өмірімнің басым бөлігі оқшаулықпен өтті. Отыз-қырық жыл бойы қатаң бақылауға алындым. Аса қажетсіз кездесу-сұхбаттардан тартынамын. Маған сыйланған рухани-заттай сыйлықтар бұрында да маған жақпайтын. Қазір мені зиярат етушілер де, достар да көбейді. Азғантай да заттай сыйлық маған жақпағанындай, зияратқа келу, жүздесу, әсіресе ұзақтан арнайы келу де рухани сыйлық қой... Оларды да қабылдай алмаймын. Бұлар арзан нәрселер емес, рухани жақтан өте қымбат. Мен өзімді мұндай құрметке лайықпын деп санамаймын..... Сондықтан Аллаһтың жарылқауы маған заттай сыйлық алуға тыйым салғанындай, рухани сыйлық алуға да тыйым салды... Заттай берілген сыйлықтың ақысын бермесем, ауырып қалатыным секілді, кейде рухани сыйлықтар да маған жақпай, ауырып қаламын. Сондықтан маған ренжімеңіздер.

Рисалей-Нұрларды оқу менімен жүздескеннен он есе пайдалы. Онсыз да менімен кездесу ақырет, иман, Құран мәселелері үшін емес пе?

Бұл дүниелік нәселерден толық қол үзгендігімнен, олар туралы әңгіме қозғаудың, жүздесудің мағынасы жоқ. Ақырет, Иман, Құран үшін кездесем деушілерге Рисалей-Нұр бар. Менің қажетім жоқ. Тіпті, жанымда жүрген хас шәкірттеріммен де өте қажет болғанда ғана сөйлесемін. Тек қана Рисалей-Нұрдың таралуына байланысты мәселелер бойынша кейбір кісілермен кездескім келеді. Сол кезде, сол мәселелер бойынша кездесуге болады. Мұндай жүздесулер маған зиян бермейді. Бұл жағдайларды білмейтін кісілерге айтып қояйын, бірнеше жылдан бері газеттерге хабарландыру берудемін. Менімен кездескісі келетіндерге, әсіресе, ұзақ жерлерден келіп, жүздесе алмай кеткендерге дұға етудемін. Күніге таңертең дұғама қосамын. Сондықтан маған ренжімеңіздер.

Саид Нұрси

РИСАЛЕЙ-НҮР ЖӘНЕ ШЕТ МЕМЛЕКЕТТЕР

Рисалей-Нұрдың шет елдерге таралуы мен қолдау табуына қысқаша шолу

Рисалей-Нұр Жиырмасыншы ғасырдың ғылыми деңгейіне сай, бейбітсүйгіштік әдістемелермен ақылға қонымды, жүрекке жағымды түрде түсіндіру жолымен әрекет еткендіктен, Түркияда ғана емес, шет елдерде де ыстық ықыласпен қабылданды. Бұл туындылар Түркияда жаңа әріптермен басылып шықпай тұрып-ақ, Пакистанда, Иракта т.б. Ислам мемлекеттерінде Арабша, Урдуша, Ағылшынша, Хинд тілдерінде басылып шыққан еді. Ислам әлеміне таралып, қатты қызығушылық танытылған еді. Кең көлемде оқырманы да қалыптасып еді.

Бәдиүззаман қырық-елу жылдан бері Ислам әлеміне ғана емес, бүкіл әлемге танылған тұлға еді.... Ислам әлемінің ғылыми орталығы болып саналатын Әл-Әзһар университеті, Бәдүззаманның ғылыми деңгейінің өте жоғары екенін сол Университеттің Ректоры Шейх Баһид сынды ғалым арқылы таныған еді. Нақты ғылымдардағы білімділігі жөнінен де әлемге танылып жатты. Мысыр баспасөзінде «Ғасырдың Дана тұлғасы» деп суреттеліп, мақалалар жазылуда еді. Бұдан қырықбес-елу жыл бұрын Шамдағы Әмәуи мешітінде арасында жүзден астам ғалым-ғұламалар отырған он мыңнан астам жамағатқа айтқан құтба-уағызында Ислам әлемінің кері қалу себептерін және қалай дамудың жолдарын түсіндіріп, Ислам әлемінің ауызбіршілігі қаншалықты қажет екендігін баяндайды. Бұл хұтбаны Ислам әлемі ризашылықпен қабылдап, ғылыми бас қосуларда Бәдиүззаманның аты көп айтылатын.

Оның күрескерлік әрекеттерін естіп, шығармаларын оқыған мыңдаған адамның оған деген қызығушылықтары оянған еді. Әл-Әзһар Университетінің студенттері күмәнді ойлар мен талас-тартысқа себеп болған бір Хадис Шәріптің мағынасын Бәдиүззаманнан сұраған екен. Ұстаз ауырып жатқандықтан шәкірттері сол мәселеге байланысты тақырыптарды Рисалей-Нұрдан жинақтап, ұстаздың сол хадиске байланысты туындауы мүмкін сұрақтарға бұрынырақта

жазған нақты жауаптарын жинақтап береді. Бұл жауап ризашылықпен қабылданады. Пакистан білім министрінің орынбасары Али Әкбар Шах (қазір Синд Университетінің Ректоры) Түркияға келген кезінде Бәдиүззаманды зиярат етеді. Қайтарында, жастарға Ұстаз және шығармалары жайлы баяндама (лекция) оқиды. Өзімен бірге Рисалей-Нұр жинағының толық нұсқасын ала кетеді. Университетте ресми түрде Рисалей-Нұрдың оқытылуына және Урду тіліне аударылуына қайрат жасайды. Пакистандағы Арабша, Ағылшынша шығатын газет-журналдарда Ұстаз және шығармалары жайлы танытым жасайды. Рисалей-Нұр – Түркиядағы Ислами тұрғыдан қайта жаңғырудың үлгісі екендігін және Бәдиүззаман Ислам Әлеміндегі рухани көшбасшысы ретінде «Хазіреті Бәдиүззаман Саид Нұрси» деп таныстыра отырып, көптеген мақалалар жариялайды. Бүгінгі таңда Рисалей-Нұр Ислам Әлеміне және Исламиятқа жасалған шабуылдарды тойтарып тұрған Құрани қорған іспетті.

Еуропада да, Америкада да, Африкада да Рисалей-Нұрға қызығушылықтар арта түседі. Германия, Финляндия бастаған көптеген мемлекеттерде қызыға оқылады. Берлин Техникалық Университетінің мешітіне Рисалей-Нұр жинағы қойылады. Шығыстану Университетінің Илаһият (Дінтану) бөлімінде Рисалей-Нұр жайлы конференциялар ұйымдастырылады. Германияда Исламның жайыла түсуіне Рисалей-Нұр үлкен рөл атқарды. Грекияның Гүмілжине қаласында Хафыз Али Әфенді ашқан дәрісханада Рисалей-Нұр оқытылуда және жүздеген Нұр шәкірттері жетілуде.

Финляндия Ислам Жамағаты Төрағасы Рисалей-Нұр жинағын жарыққа шығартады. Осылайша, көптеген Фин азаматтарының мұсылмандықты қабылдауына себеп болады. Жапония мен Кореяда да көптеген Рисалей-Нұр оқырмандары бар. Корей соғысына қатысқан Нұр шәкірттері Өздерімен бірге Рисалей-Нұрларды ала барып, университеттерге, кітапханаларға тапсырады. Осындай еңбектердің арқасында Жапония мен Кореядағы мұсылман жамағаты Рисалей-Нұрды пайдасына жаратуда.

Үндістан мен Индонезия мұсылмандары да Рисалей-Нұрдан мақұрым қалмады. Қажылыққа келген Үндістандық ғалым Рисалей-Нұрмен танысқаннан кейін бұл туындыларды Хинд тіліне аударуды өзінің қасиетті борышы санаған екен...

Бұлардың бәрі Рисалей-Нұр бүкіл әлемдегі үлкен бір олқылықтың орнын толтырып тұрғандығының дәлелі. Адамзат Құранға мұқтаж, олай болса оның мұғжизаларын дәлелдеп, баяндап беріп отырған Рисалей-Нұрға да мұқтаж.

Енді Бәдиүззаман Саид Нұрси және Рисалей-Нұр жайлы шет елдерде жарияланған мақалалар мен Ұстазға жазылған хаттардан үзінді-үлгілерге кезек берейік.

**Синд Университетінің Деканы Али Әбар Шахтың
Анкарадағы бір Нұр шәкіртіне жазған хаты**

السلام عليكم ورحمة الله

Құрметті бауырым. Көптен бері сізге хат жазбағаным үшін кешірім өтінемін. ИншаАллаһ бұдан кейін жиі жазып тұратын боламын. Сіздің де жиі-жиі хат жазып тұруыңызды өтінемін. Арамыздағы сыйластық азайған жоқ, қайта арта түсуде. Түрікше білмеймін, бірақ Рисалей-Нұрды қатты жақсы көремін...

Не деген керемет, жинақтың аты да Нұр... Арамызда рухани байланыс бар. Аллаһтан бұл байланыстардың арта түсуін тілеймін... Хазіреті Нұрдың (Ұстаз) жағдайы қалай. Ол кісі туралы жазыңыз, сәлемімді жеткізіңіз, Рисалей-Нұрға қызмет етуде екенімді айтыңыз... Дін жолында бұдан да көп еңбек етуіміз керек. Аллаһ жәрдем етсін.... Хатымды аяқтай отырып, сізге денсаулық тілеймін. Аллаһ Тағалаға мұсылмандардың сенімін арттыр деп жалынамын.

**Дін бауырың Сейіт Али Әкбар Шах,
Синд Университеті, Дінтану факультетінің Деканы
Хайдарабад – Батыс Пакистан**

**Стамбул сотының «Жастар Шырағын» ақтап шығарған
шешіміне орай Бағдаттан келген құттықтау хат.
Себилүррешад Журналынан, Стамбул**

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

Ислам Әлемінің Ұлы ғалымы Бәдиүззаман Хазіреттің ақталуы бізді қатты қуантты. Біздің бұл қуанышымызға себеп болған мына әділ үкімге сүйене отырып, Түрік Сотына және адвокаттарға алғыс айтамыз. Ұстаз Бәдиүззаманға және басқа да бауырларымызға сіздердің журналдарыңыз арқылы құттықтау хат жолдаймыз.

Әмжед Зухауи Ирак

Сириялық кішкентай бір Нұр шәкіртінің Ұстаз Бәдиүззаманға жолдаған хаты

Ислам Әлемінің мақтанышы Ұлы Ұстаз Хазіреті Бәдиүззаманға. Сізге деген құрметім шексіз. Сіздің аяғыңыз басқан топырақты мандайыма қойып, сүйіп алғым келеді. Алты жастамын. Қасиетті Рамазан айының жиырма алтысы күні Құран Кәрімді хатым қылдым. Сириядағы ең кішкентай Нұр шәкіртімін. Менімен бірге он бір досым Құран Кәрімді хатым қылды. Бәріміз бірге намаз оқимыз. Осы хатым мен шағын суретімді Урфадағы Нұр шәкірттері арқылы жолдап отырмын. Сізден бір өтінішім бар, суретімнің артына өз қолыңызбен бір-екі сөйлем бата-тілегіңізді жазып, қайтарсаңыз екен. Әкем Абдүлхади де сізге құрметпен сәлем жолдап, дұғаңызды күтеді.

**Сирия, Дербасие ауданына қарасты
Алия ауылынан Хусейн Абдулхади**

**Рисалей-Нұрдың Еуропаға жайылуы және халықтың
оған қызығушылық танытуының бір мысалы ретіндегі
Финляндиядағы Нұр шәкірті Хабибуррахман
Шәкірден келген хат. Велламонкату 21.12/2.1958**

Құрметті бауырым,

وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

Хаттарыңызбен бірге «Ықылас рисалесі», «Зейлүл Хубаб», «Рисалей-Нұр жайлы авторына жазылған хат» және «Рисалей-Нұр жайлы жасалған баяндама» атты жазбаларды алдым, көп рахмет.

Ұстаз Хазіреті Саид Нұрси, заманымыздың ұлы ойшылы және Аллаһтың сүйген құлдарының бірі екеніне күмәніміз жоқ. Бәлкім бұл кісі 14-ғасырдың мүжедиді деп сенсек артық кетпеген болармыз. Түрік халқының арасынан шыққан гауһардай асыл адамды, төңкерістердің толқынына тұншықтырып жібермей бүгінге дейін аман алып келгеніне Аллаһқа шүкір етеміз. Бұл кісі біздің ғасырға

сән беріп тұр. Мұса Пайғамбарды Ферғауынның қолында өсіргендей, бұл кісіні де дінсіз, залымдардың ортасынан, қиыншылықтардың арасынан алып шықты. Бұдан кейін де сау-сәләмәт ұзақ өмір сүруін тілейміз. Ұстаз Бәдиүззаман жайлы біздің білетініміз осы. Мүмкіндік туып жатса сол кісінің алдына барғымыз келетінін, көрмесек те ол кісіні жақсы көретінімізді жеткізіңіз. Біз үшін дұға етуін өтінеміз.

**Құрметпен, дін бауырыңыз
Хабибұррахман Шәкір**

**Сорбона Университеті Ислам және Рим құқығын салыстыра
зерттеу кафедрасының профессоры, Париж Ислам Мәдениеті
Орталығының құрметті төрағасының Хазіреті Бәдиүззаманға
жазған хаты**

Аллаһ жолында күрескен Құрметті Ұстаз Хазірет, Аллаһ сізге ұзақ өмір сыйласын. Сіз жолдаған кітаптарды сыйлық ретінде қабыл алып, рахмет айтамын. Осындай құнды туындыларды пайдамызға жаратуды нәсіп етсін. Сіздің жоғарғы дәрежелі сыр-сыйпаттарыңызды, ұлы күрескерлігіңізді бұрын да естіп жүретінмін, үнемі құлағдармын. Аллаһ бір-бірінен ұзақ нәрсені қауыштырушы ғой.

Біздерге, сіздің ризашылығыңыз бен сүйіспеншілігіңізге қол жеткізуді нәсіп қылсын. Мына әлсіз, пақыр құл, сіз секілді Құранның Ғазиз қызметшісіне алғыс айтады.

Доктор Мұхаммед Хамидуллаһ

**Вашингтон Ислам жамағатының және Ислам мәдени
орталығының Бас Секретары Доктор Мұхаммед
Хамидуллаһтың Ирактағы Нұр шәкірті Ахмед Рамазанға
жолдаған хаты**

Вашингтон Ислам Мәдени Орталығына сыйлық ретінде жіберген Бәдиүззаман Саид Нұрсидің «Хутбе-и Шамие» және «Рисалей-Нұр мизанлары» атты кітаптар үшін алғысымызды қабыл алуыңызды өтінемін. Қайта-қайта алғыс айта отырып, бақытты күндер тілеймін.

**Ислам мәдени орталығының
бас секретары Др. Мұхаммед Хамидуллаһ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ يَا فَرْدُ يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ يَا حَكَمُ يَا عَدْلُ يَا قُدُّوسُ

Исм-і Ағзамның хақы үшін. Қасиетті Құранның құрметі үшін. Пайғамбарымыз Алейһиссалату Уәссәләмның құрметіне, осы жинақты бастырушылар мен жәрдем еткендерді, Рисалей-Нұр шәкірттерін Фердаус Жәннатта мәңгі бақытты ете гөр. Амин....

Иман және Құран қызметі жолында үнемі табысқа жеткіз... Амин.... Амал дәптерлеріне осы жинақтың әрбір әрпіне мың сауап жаза гөр.... Амин. Нұрлардың жайылуы жолында табандылық пен ықылас бере гөр. Амин.

Уа Әрхамуррахимин! Рисалей-Нұрдың бүкіл шәкірттерін екі дүниеде бақытты ете гөр.... Амин. Оларды адам және жын шайтандарынан қорға. Амин... Мына әлсіз, бейшара Саидтың күнәларын кеше гөр. Амин.... Бүкіл Нұр шәкірттерінің атынан

Саид Нұрси

Саид Нұрси. Бірінші дүние жүзілік
соғыстың соңғы кезеңінде

Ағасының ұлы Абдуррахманмен бірге Стамбулда

Ресейдегі тұткыннан қайтар жолда Софияда түсірілген суреті.

Барлаға алғаш келген кезі.

Ұстаз Бәдиүззаман Саид
Нұрсидің Барлада тұрған үйі.
Ең алғашқы Нұр медресесі.
Алып діңгектен үш тарам
болып өскен Шынар
ағашы. Үстіңгі жағында
Ұстаз талай түнді зікірмен,
құлшылықпен өткізген
ұяшық.

باسمه سبانه
عن نیر صدیق قار دلشلم رفت
قبضی صبری بنی شد علی بر اشارت و معنوی
اخطار له سزا و جگر دن رساله نور
خاطری و بویایر امانه حریفی واسکی
حقوق دن حق ایچون چوق چاییدر
که ده شایسته یار از نر نه ندر و یسنه
حال مکر چو کنگه کینر دو غفلت دن ایچی
بلای تعقیب اید و بیز بنی امانت اله
چور و متد ایکنسی طحا بیزه بر اوق
لا و بر مده باشده خسرو به علیهنده
بر تعقیب و اعتراف کر کو ختمه امله بنی
بر بر نه دن ایدر حق بنی سز اولان

ایدر شکر که خسرو بن بید قصوری
اولسه بنی اوکا علیهنده بولغدن
قور قارم چو کنگه اؤنه علیهنده
عد بولغ طوع غریب دن طوع غریبه
رساله النور علیهنده و بوم علیهنده
و بیز بریشان ایدر نر لک لهنده
بر عظیم خیانتد کر که بنی صور اح
یا حجه ایچی عیسی سبسن
بر حاد نه باشه کلدی و بولغ و نر ایچی
دج بر محض سز و چوق طوری تسایه
سز لک دن کلدی حقی قناعم وارد و متد
بر بار حای بر راره خصوصاً الفیه فارسی
بنی بویایر حیدر اغلا عمن چوق قبا اتام

Саид Нұрсидің шәкірттеріне өз қолымен жазған хаты. Өзінің
«Жазуым нашар, бір бет жазуым үшін біраз уақыт кетеді» - деуі
осыдан болар.

Шәкірттерімен бірге Афион сотына бара жатқан сәті.

1959 жыл. Анкара. Өз шәкірттерімен бірге қонақ үйден шығып келе жатқан сәті

1959 жыл. Стамбулға келген кезі, көлікте отырған сәті

Бәдиүззаман Саид Нұрси.
1877 ж - 1960 ж.

МАЗМҰНЫ

Аудармашыдан.....	3
Алғы сөз.....	5
Кіріспе.....	12

Бірінші бөлім

Өмірінің алғашқы кезеңі.....	15
Сол кезеңдерге қысқаша шолу.....	17
С.Нұрсидың Еріктілер полкының командирі ретіндегі Отан үшін, Ел үшін атқарған еңбектері мен ерліктері.....	41
Тоғызыншы үміттен.....	44
Оныншы үміттен.....	46
Он бірінші үміт.....	48

Екінші бөлім

Бәдиүззаман Барлада.....	65
Алтыншы мектуб.....	72
Он үшінші мектуб.....	75
Жиырма екінші лема.....	80
Алтыншы үміт.....	89
Жиырма сегізінші хаттың жетінші мәселесі.....	91
Жеке қойылған бір сұраққа жауап.....	101
Жетінші мәселенің соңы.....	102
Нұр рисалелерін құштарлық пен Оқып, көкірек көзі ашылған бір Дәрігерге жазылған хат.....	107

Үшінші бөлім

Бәдиүззаман Ескішеһірде.....	109
Он алтыншы мектуб.....	121

Төртінші бөлім

Бәдиүзман Кастамонуда.....	139
Аятүл кубра жайында.....	154
Аят-үл күбра.....	155
Мінәжат.....	167

Бесінші бөлім

Бәдиүззаман Денізліде.....	174
Алтыншы мәселе.....	189
Жетінші мәселе.....	195

Алтыншы бөлім

Бәдиүззаман Әмірдағында.....	210
------------------------------	-----

Жетінші бөлім

Бәдиүззаман Афионда.....	223
Афион сотындағы өзін-өзі қорғау сөздерінен алынған үзінділер.....	233

Сегізінші бөлім

Бәдиүззаман Спартада.....	241
Естеліктер.....	242
Стамбул соты.....	247
Бәдиүззаман және Рисалей-нұр.....	251
Айтылып жатқандар тек қана ақиқат.....	252
Зиярат етушілерге жазылған бір хат.....	256
Рисалей-нұр және шет мемлекеттер.....	257
Саид Нұрси әр кезеңдердегі суреттер.....	264